

"אימוץ גינה", תלמידי בית ספר רוקח בשכונת יד אליהו, 1971, צילום יוסף ליאור, הארכיון העירוני תל אביב-יפו

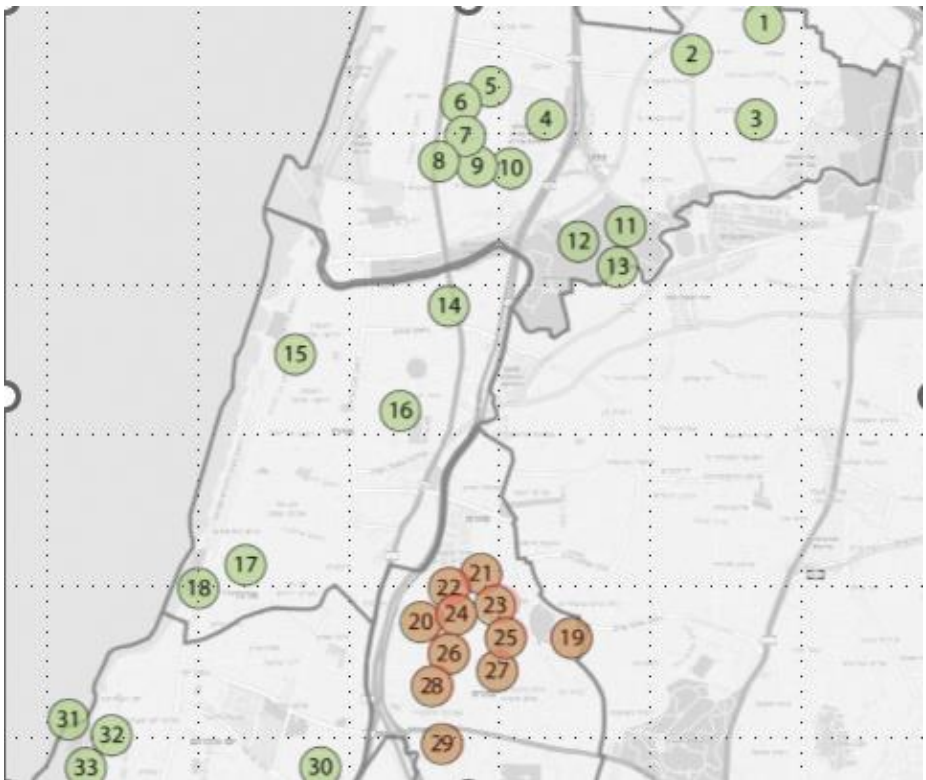
מרחב נופי אורבני בתל אביב - יפו שנות ה-50-70 רובע מזרח

תוכן העניינים

מרחבים:

- 19. פארק אדית ולפסון-----3
- 20. לב יד אליהו מרחב נוף עירוני היסטורי-----42
- 21. כיכר בת ציון-----73
- 22. גן הרפתקאות-----79
- 23. שדרות יד לבנים-----92
- 24. גן לה גאדיה-----107
- 25. חורשת יגור-----115
- 26. שדרות החי"ל-----122
- 27. גן גונדה-----135
- 28. גן התקווה-----154
- 29. גן השוטר קוממי-----183

מפת מיקום:

19	פארק אדית ולפסון	מזרח	9	פארק רובעי	1976-1979	110	דקל	פסטורלי ברטליסטי
20	לב יד אליהו מרחב נוף עירוני היסטורי	מזרח	9	מרחב נופי	1947-1979	500	בן-סירה	חורשה
21	כיכר בת ציון	מזרח	9	כיכר מגובנת	1960, 2004	0.5		פסטורלי מקומי
22	גן הרפתקאות	מזרח	9	גן שכונתי	1972	4.5	שריג	פסטורלי פוסט מודרני
23	שדרות יד לבנים	מזרח	9	שדרה/גן לינארי	1996, 2006	18	קריון	מודרניסטי
24	גן לה גאדיה	מזרח	9	גן שכונתי	1968, 1978	7.5	קריון	חורשה
25	חורשת יגור	מזרח	9	חורשה/טבע עירוני	שנות ה-50	10	קריון	חורשה
26	שדרות החי"ל	מזרח	9	שדרה/גן לינארי	1945-1960, 2006	22	קריון	מודרניסטי
27	גן גונדה	מזרח	9	גן שכונתי	1960, 2003	15	קריון	פסטורלי פוסט מודרני
28	גן התקווה	מזרח	9	פארק עירוני	1954, 1981	54.5	קריון	פסטורלי מקומי
29	גן השוטר קוממי	מזרח	9	גן שכונתי	1966, 1996	7	קריון	פסטורלי פוסט מודרני
	שם המרחב	אזור	רובע	אפיון	שנות תכנון, הקמה	גודל בדונם	מתכננים	סגנון

פארק אדית וולפסון

פארק אדית וולפסון, 1976, צילום יוסף ליאור, הארכיון העירוני תל אביב-יפו

פארק אדית וולפסון

כללי

כתובת: בין דרך השלום, בביש
הטייסים ורחוב לה גוארדיה

גוש: 6164

חלקה: 70, 317, 2, 9, 10, 299

שטח: 100 דונם

מתכננים: צבי דקל, אורי מילר
(תכנון נוף בע"מ)

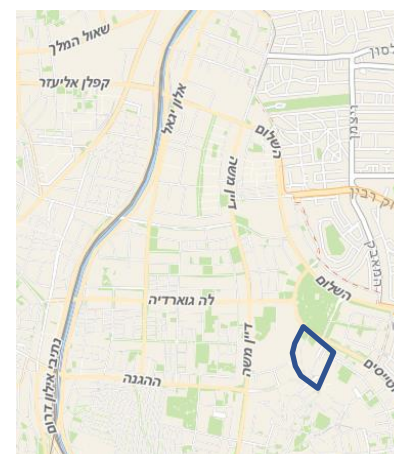
שנת הקמה: 1976

תצ"א פארק וולפסון, 2021, GIS עיריית ת"א-יפו

כללי:

פארק רובעי בדרום מזרח תל אביב, על
גבול גבעתיים ורמת גן. קרוי על שם
אדית וולפסון, אשר יחד עם בעלה
אייזיק וולפסון תרמו להקמת הפארק.

מפת אזור פארק וולפסון, 2021, GIS עיריית ת"א-יפו

הפארק הוקם על גבעת כורכר הידועה גם כ"גבעת השקמים" (בשל עצי שקמים
עתיקים הנמצאים בה), "הגבעה הירוקה", "גבעת הכלניות" ו"גבעת בטיח" (בשל
האבטיחים שגידלו במקום תושבי הכפר סלמה).

בראש הגבעה הפסל הסביבתי "כיכר לבנה" שהוקם על ידי הפסל דני קרוון לכבוד
מקימי העיר תל אביב.

מבט-על על פארק וולפסון והעיר ת"א, ממזרח למערב. צילום: אלברטוס צילומי אוויר, 1997
מתוך: זדנברג, א. (2021). יותר ממה שמתגלה בנוף הממשי

פארק אדית וולפסון

סגנון

הפארק מעוצב בסגנון מודרניסטי בשפה ברוטליסטית בבטון חשוף, יצוק באתר, בגיאומטריות חופשיות. "מרחב מודרניסטי: נדיל וזורם, בעל צורה חופשית, לא פרספקטיבית, וכל חלל בו חופף את משנהו ומתמוסס לתוכו" (רוזנברג 2021).

הבטון הוא חומר המרכזי בגן. הוא מאפיין את השבילים, המושבים, הקירות והמונומנטים, וקושר בין הגן לסביבתו האורבנית. הבטון נועד להחזיק מעמד שנים רבות, ולהדגיש את צניעותו ופשטותו, לצד המונומנטליות של "הכיכר הלבנה" בראש הגבעה.

על פי אדריכל הגן צבי דקל, המקום תוכנן לייצר תחושה של מפלט מן העיר לצד המשך ישיר שלה. להוות "מוקד משיכה ליותר ויותר בני נוער ומבוגרים... מבלי להפריע זה לזה, תך היכולת להינתק משאונה של העיר אך בו-בזמן ליהנות מהצפייה בה." (צבי דקל, 1988).

ציטוטים של אדריכל צבי דקל מתוך: קרוון, ד' (1988). כיכר לבנה: פארק אדית וולפסון.

תכנון פארק וולפסון משלב בין תצפיות נוף ואמנות, ספורט, טבע ואספלט. אי ירוק ופסטורלי בתוך סביבה אורבנית תוססת.

עיצוב השבילים והטופוגרפיה מאפשר למשוטט בו מבטים רבים על העיר, והגן נותר פתוח במכוון מכל עבריו על מנת שנוסעים ברכב יהנו ממנו גם מהחוץ.

הגן תוכנן כמרכז בילוי, נופש וספורט ולכן שולבו בו 3 מגרשי כדורסל, מגרשי משחק לילדים, אגם מים, ורחבת תצפית. כל אלו מקושרים ביניהם באמצעות שבילים, פינות צל וספסלי ישיבה "הנעלמים בתוך קפלי הקרקע ועולים לתצפית על הנוף הרחוק, לסירוגין" (צבי דקל, 1988).

מרכז הפארק, 2021

מבט-על ממזרח למערב על פארק וולפסון והעיר, משרד תכנון נוף בע"מ

שביל בטון על האגם לפני הוספת הצמחייה, משרד תכנון נוף בע"מ

פארק אדית וולפסון - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

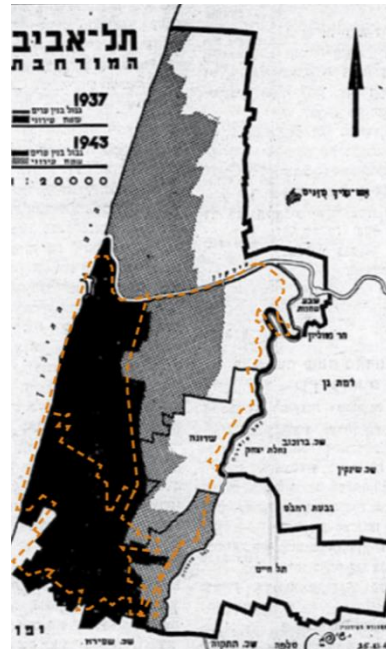
המרחב - תכניות אב ומתאר עירוניות

שנות ה-40 תכנית R-6 המנדטורית
מרחיבה את השטח המוניציפלי של תל אביב צפונה ומזרחה

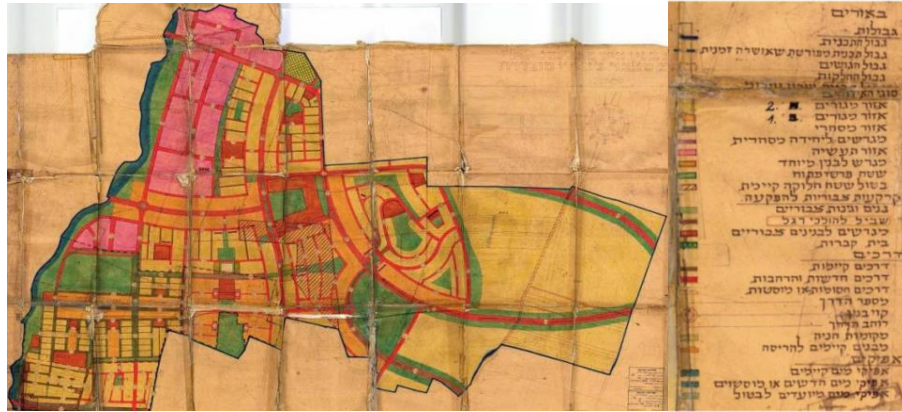
1951 תכנית K המהווה עד היום את הבסיס לתכנון ייעודי רובע מזרח ובה שטחי מגורים, מבני ציבור, תעשייה, דרכים שטחים פתוחים ציבוריים ובהם, שדרות גנים שכונתיים ופארק רובעי - פארק וולפסון.

1954 תכנית אב הורביץ: התכנית חילקה את העיר לרבעים סמי עצמאיים: צפון, דרום, מזרח, ומערב. הרובעים יועדו למגורים ושימושים ששרתו את הרובע. התכנית הפרידה בין מגורים תעשייה ומלאכה, הגדירה את הרחובות המרכזיים ואת אזור התעשייה והמסחר במקביל לאיילון.

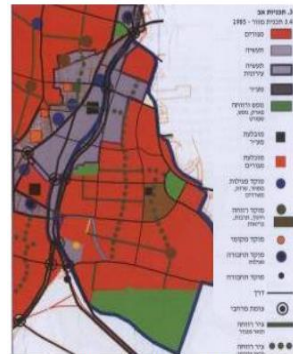
1968 תכנית אב השימשוני חילקה את העיר ל-47 רובעי תכנון שנתחמו על ידי מערך דרכים, ומנעו מעבר חוצה דרך הרובע. התכנית העצימה את תוואי האיילון כחיץ בין מזרח העיר ומרכזה, ועודדה פיתוח שימושים כלל עירוניים. התכנית הוסיפה רשת שדרות בתוך הרובע וייעדה לספורט את המוקד הירוק המערבי.

1937, 1943 מפת 'תל אביב המורחבת' מתארת את הרחבת שטחה המוניציפלי של תל אביב צפונה ומזרחה בשנת 1937 ושוב בשנת 1943 מקור: ידיעות תל אביב, גיליון דצמבר 1943, עמוד השער.

1951 תשרית תכנית K לרובע מזרח. מקור: רשות מקרקעי ישראל

תכנית אב מזרח 1985 תוספת רשת צירי רווחה

תכנית אב השימשוני 1968 תוספת שדרות

תכנית אב הורביץ 1954 תוספת יעוד מגורים, דרכים, שצ"פ, שבי"צ, תעשייה

1985 תכנית אב מזרח רשת צירי רווחה

1968 תכנית אב השימשוני הוספת שדרות

1954 תכנית אב הורביץ הוספת יעוד מגורים, דרכים ותעשייה

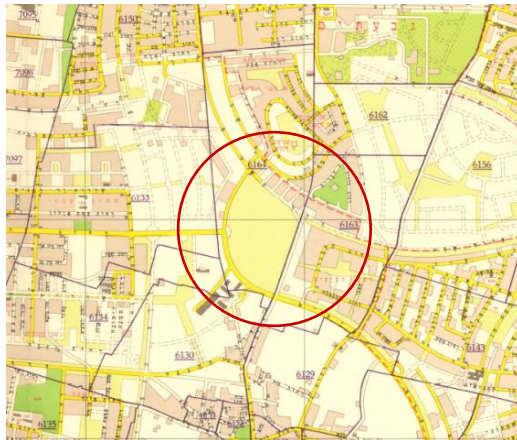
מקור לתכניות האב: תכנית המדיניות למרכז רובע 9 מנהל ההנדסה עיריית תל-אביב-יפו, 2010

פארק אדית וולפסון - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

המרחב - תצ"א ומיפוי היסטורי

תכנון המרחב ממזרח ליד אליהו. מפת תל-אביב, 1949, אוסף המפות ע"ש ערן לאור, הספרייה הלאומית

פארק וולפסון והפיתוח העירוני של גבעתיים, רמת הטייסים ויד אליהו, מפת תל אביב-יפו, רמת גן, גבעתיים ובני ברק, 1958, אוסף המפות ע"ש ערן לאור, הספרייה הלאומית

תצ"א, אזור פארק וולפסון, 1949 הארכיון העירוני, עיריית תל אביב-יפו

בתצ"א ובתכנית משנת 1949 (אזור הפארק מסומן בעיגול האדום) נראה שטח הפארק העתידי כשילוב של שטחי חקלאות ושדות בור. בצפון שטח הפארק המיועד בולטים מספר עצי שקמה היסטוריים. בדרום השטח פרדס בצורת טרפז, באזור בו נמצא היום האגם.

עשור לאחר מכן ב-1958, מרחב רובע מזרח שסביב הפארק מפותח ברובו ברקמת מגורים.

פארק אדית וולפסון - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

המרחב - תצ"א ומיפוי היסטורי

בתצ"א מ-1967 ניתן עדיין לזהות את הפרדס (טרפז) משנות ה-40 וכן את מבנה בית הכנסת שהוקם בשנות ה-50-60 ונהרס ופונה בשנות ה-80. שטח הפארק כולו עדיין לא מפותח, אך גבולותיו כבר נתונים בתוך מסגרת הכבישים.

1967, תצ"א, ארכיון עיריית ת"א-יפו

בתצ"א מ-1978, פיתוח השטח הסופי של הפארק כולל: שבילים, מתחמים למגרשי המשחקים והכדורסל, חפירות אזור האגם וחפירות אזורי החניה. כמו כן ניתן לראות את פיתוח הכניסות ואת הגשר המחבר בין אורט סינגלובסקי והכניסה הראשית לפארק מעל דרך הטייסים.

1978, תצ"א, ארכיון עיריית ת"א-יפו

פארק אדית וולפסון - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

סכמת הפארק הראשונית, 1970

תכניות הפארק הראשוניות נשאו אופי אינטנסיבי וכללו פרוגרמת שימושים עשירה ובה בית קפה, מגדל תצפית, אזורי משחק, מגרשי ספורט ומתחם לימוד נהיגה.

הכניסה הראשית לפארק תוכננה מכיוון מכללת אורט סינגאלובסקי. בתכנית, מופיע מעבר תת קרקעי מתחת לרחוב הטייסים ולא גשר כפי שבוצע בסופו של דבר. בית הקפה, אזור לימוד הנהיגה והמצפור בשיא הגבעה גם כן לא בוצעו ובמקומם הוקם הפסל הסביבתי "כיכר לבנה" של דני קרוון. האזור שיועד ללימוד הנהיגה ניטע במדשאה ועצים ובשנות האלפיים הוקמה בפינה זו גינת כלבים.

אלמנט נוסף שלא בוצע הוא שביל האגם הצפוני. בשנת 1981 תוכנן במקומו שביל אגם דרומי אשר אמור היה להוביל לקיוסק וממנו לשירותים הציבוריים. אך גם אלמנטים אלו לא בוצעו (מלבד השירותים).

שלושת מגרשי המשחק לילדים, אותם תכנן גם כן דני קרוון, לא בוצעו אך בשנות האלפיים הוקמו במתחמים אלו מתקן שעשועים, רחבת שולחנות ומתקן אומגה.

מקרא:

בית קפה ומצפור

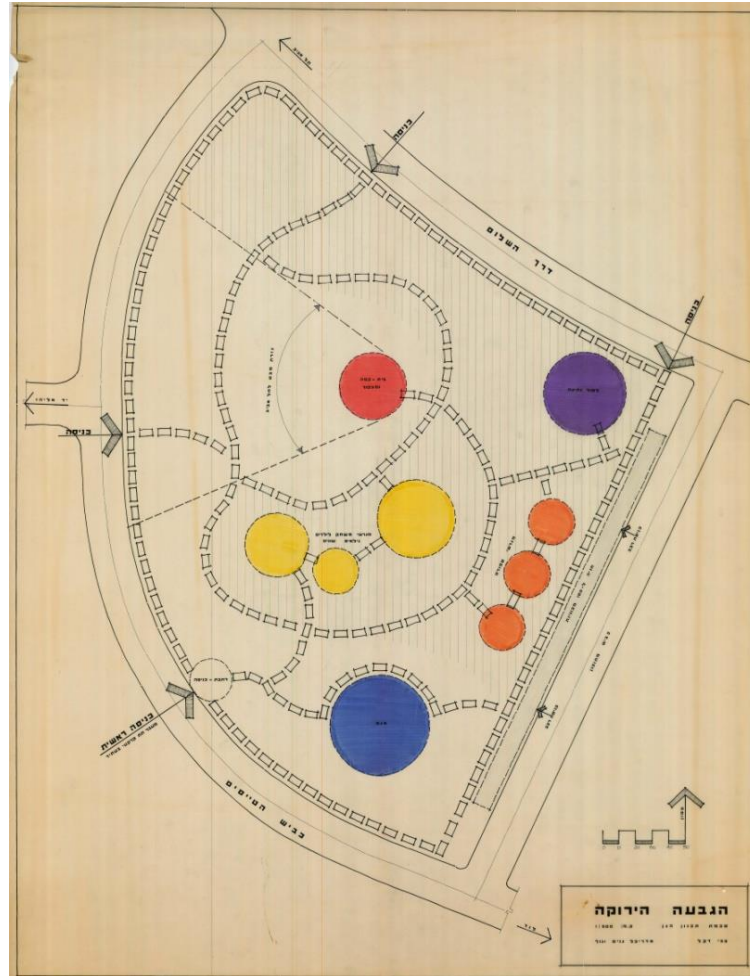
לימוד נהיגה

מגרשי משחק לילדים בגילאים שונים

מגרשי ספורט מוארים

אגם

כניסה ראשית

סכמת תכנון הגן, 1:500, באדיבות משרד תכנון נוף בע"מ

פארק אדית וולפסון - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

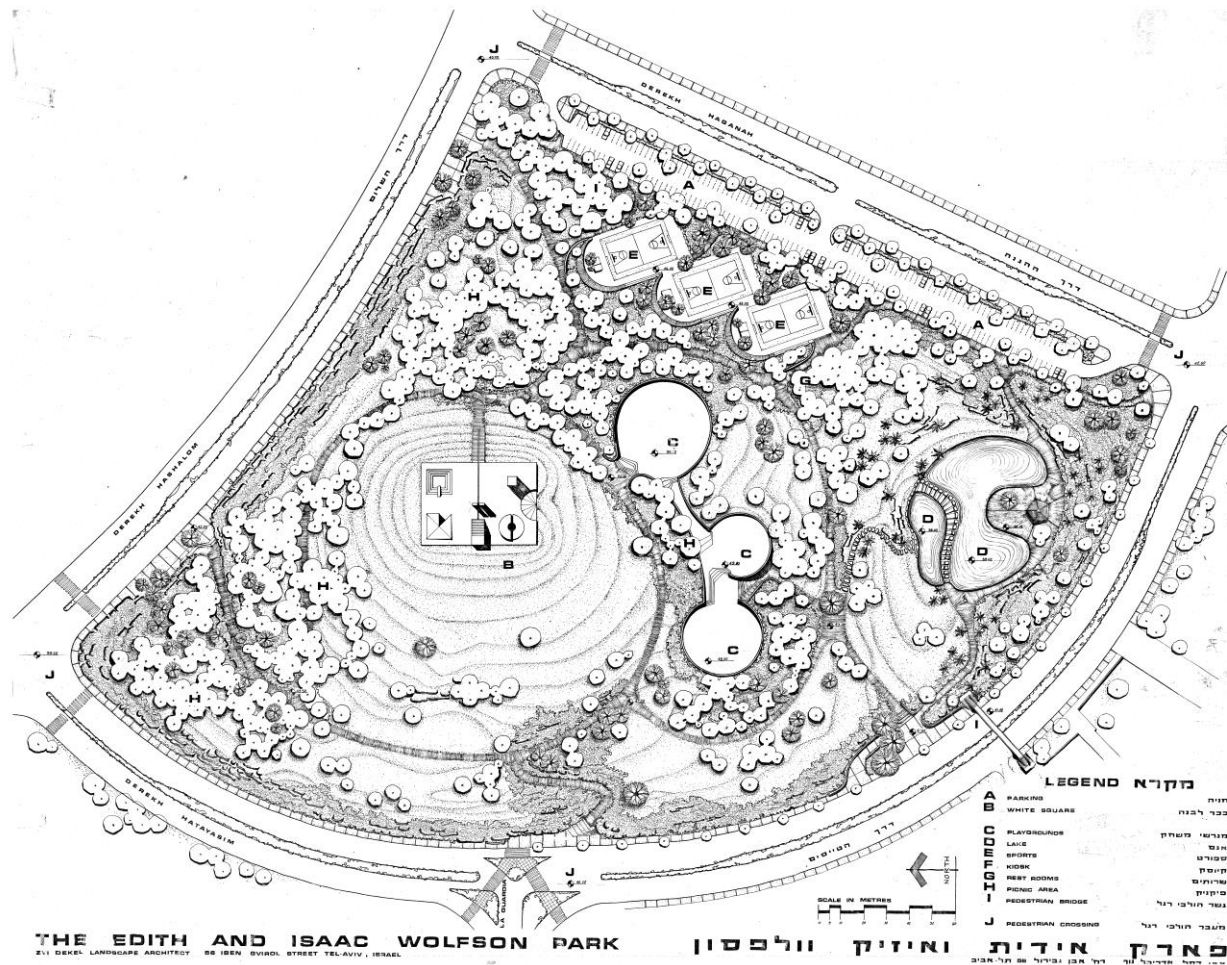
תכנית הפארק

התכנית מבוססת על סכמת הבועות משנת 1970. עם זאת חלו בה שינויים בולטים ובהם:

הצבת פסל "כיכר לבנה" (B) במקום בית הקפה והמצפור בשיא הגבעה.

בניית שירותים ציבוריים בין האגם ומגרשי הספורט (G).

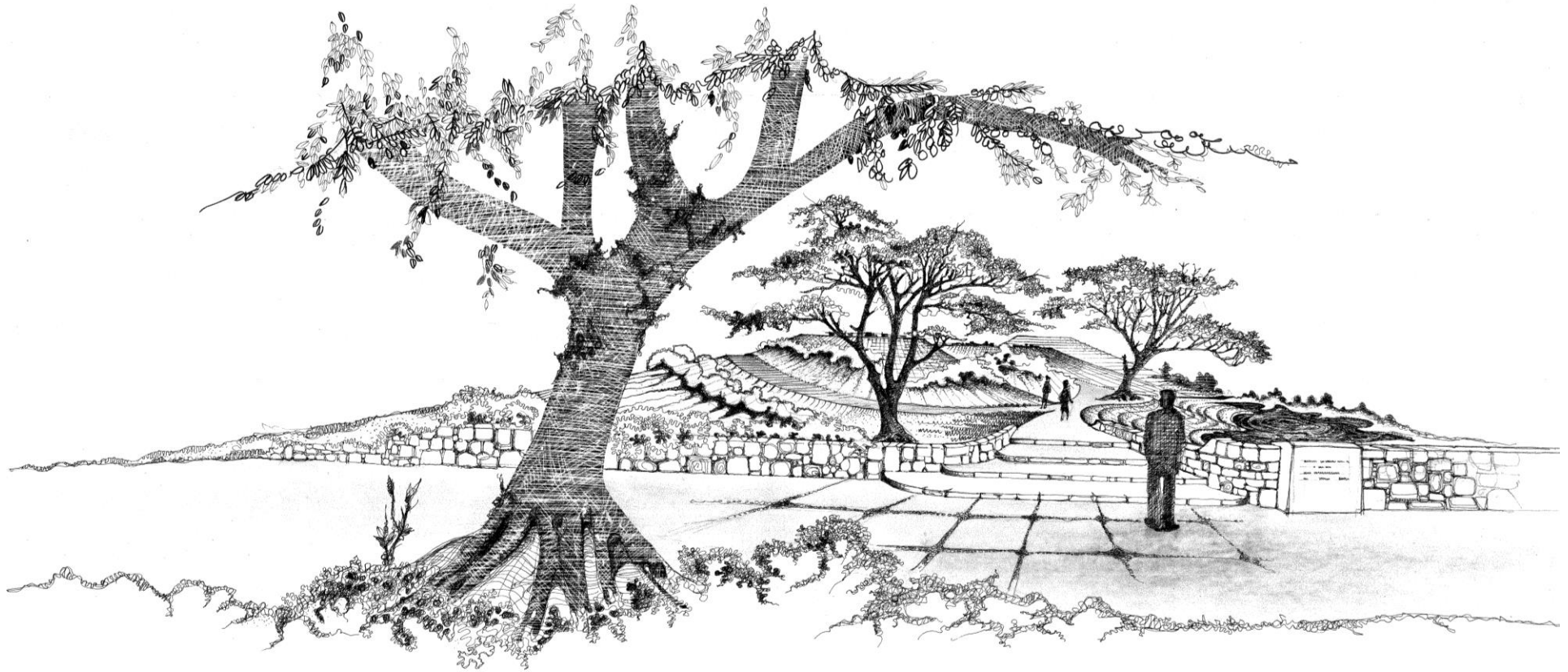
תכנון קיוסק לצד האגם הצפוני ושביל נוסף דרומי אשר מוביל למתחם הקיוסק (F). בפועל לא בוצעו.

תכנית מקור כללית פארק אדית וולפסון, באדיבות משרד תכנון נוף בע"מ

פארק אדית וולפסון - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

סקיצה מוקדמת לתכנון הפארק

רישום מוקדם של כניסה לפארק, באדיבות משרד תכנון נוף בע"מ

פארק אדית וולפסון - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

פתיחת הגן

1969 - התחלת התכנון

1973 - התחלת הביצוע

1976 - פתיחת הפארק

1988 - סיום פסל ה"כיכר לבנה"

גבעת בטיח (כיום גן אדית וולפסון) 1957 לערך צילום: Jerzy Lipman האתר יד אליהו שלנו

פארק וולפסון, עץ שקמה ושביל בטון מרכזי, 1976, צילום: יוסף ליאור, אוסף יוסף ליאור, ארכיון עיריית תל-א-יפו

רחבת הכניסה הראשית לפארק מכיוון מכללת אורט סינגאלובסקי. מבט מגשר הולכי רגל מתוך: גן ונוף, 1977. צלם לא ידוע.

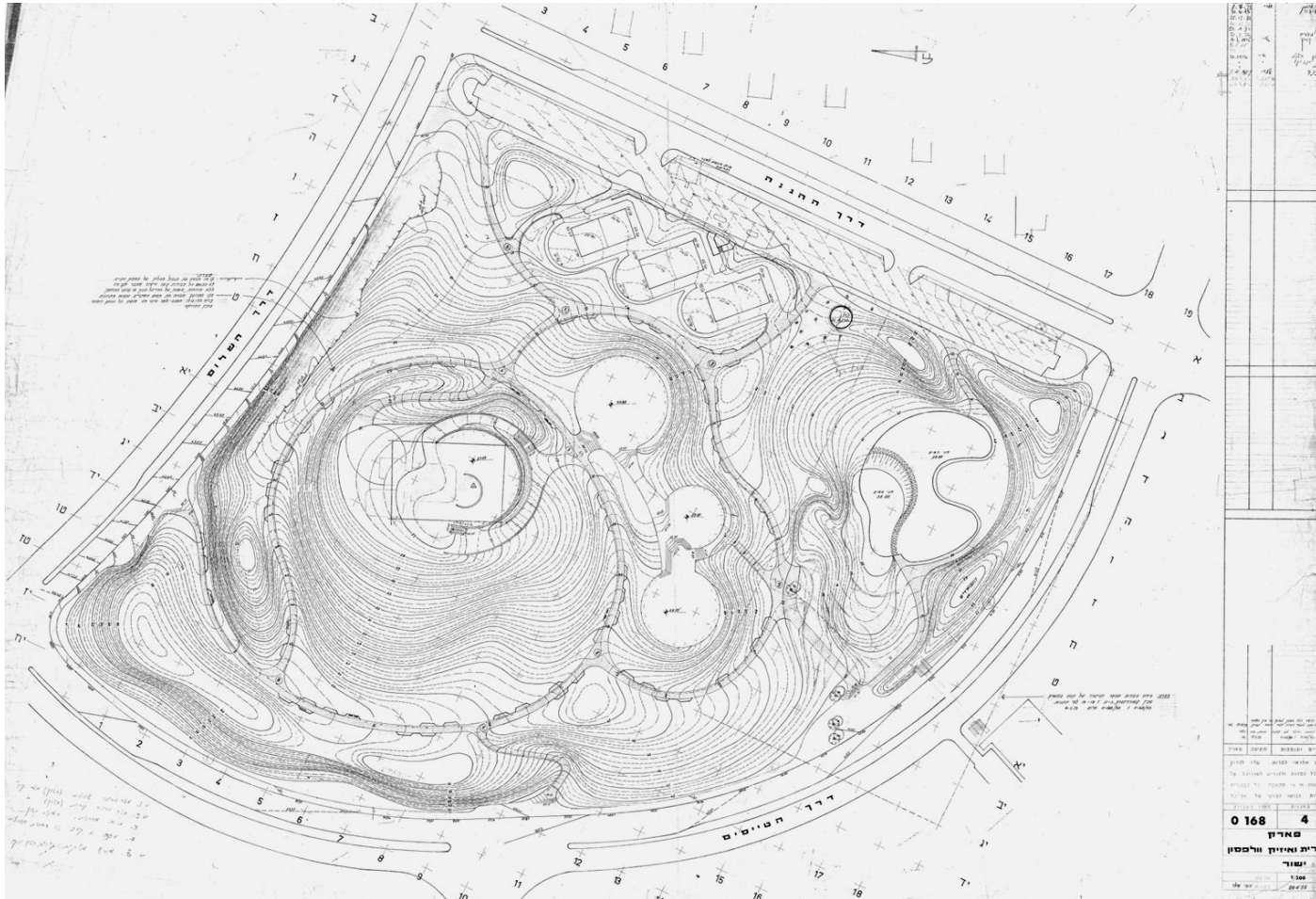
שביל בטון וספסלים במרכז הגן, מתוך: גן ונוף, 1977, צלם לא ידוע

הודעה בעיתון דבר על פתיחת הפארק, 18 אפריל 1976, מתוך: אתר עיתונות יהודית היסטורית

פארק אדית וולפסון - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - טופוגרפיה קרקע ומסלע

תכנון הגן התבסס על הגבעה הקיימת. עם זאת בתכנון בוצעו עבודות עפר אינטנסיביות ושינויים משמעותיים בטופוגרפיה.

באמצעות יצירת "עמקים" ושיפועי קרקע בגבעה, הובטחו אזורי מסתור מהבניינים והבדלי הגובה של הגבעה הודגשו.

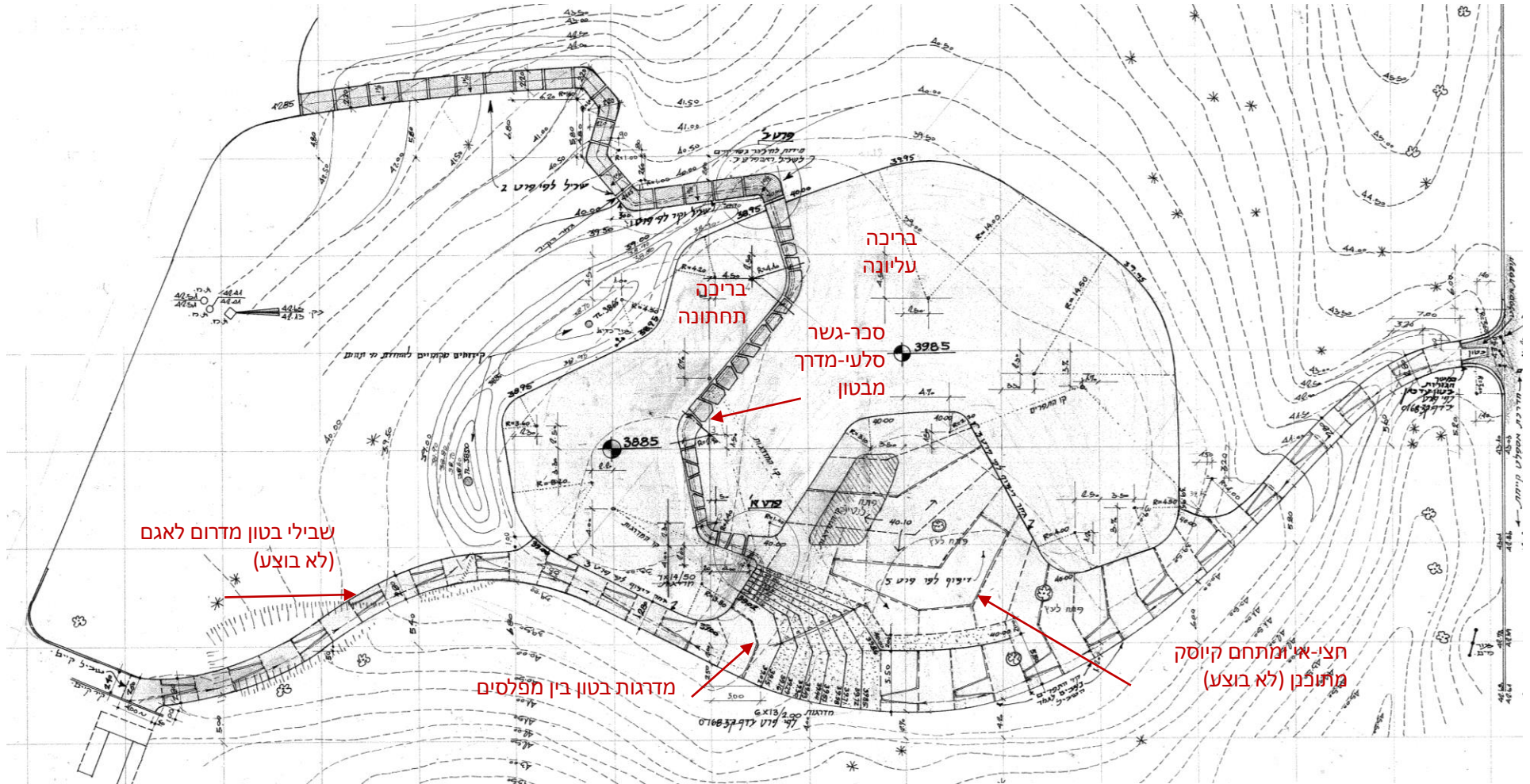
תכנון הגן מאפשר לשווה בו לצפות אל העיר אך גם מאפשר ל"עיר" לצפות אל הגן.

עיצוב הקרקע, ובמיוחד יצירת העמקים הפנימיים, מתגבר על בעיות הרעש כתוצאה מהתנועה ההיקפית, ומאפשר לשווה בו שלושה פסטורליות.

פארק וולפסון, תכנית טופוגרפיה, 1:500,000, 20.6.1973, באדיבות משרד תכנון נוף בע"מ

פארק אדית וולפסון - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

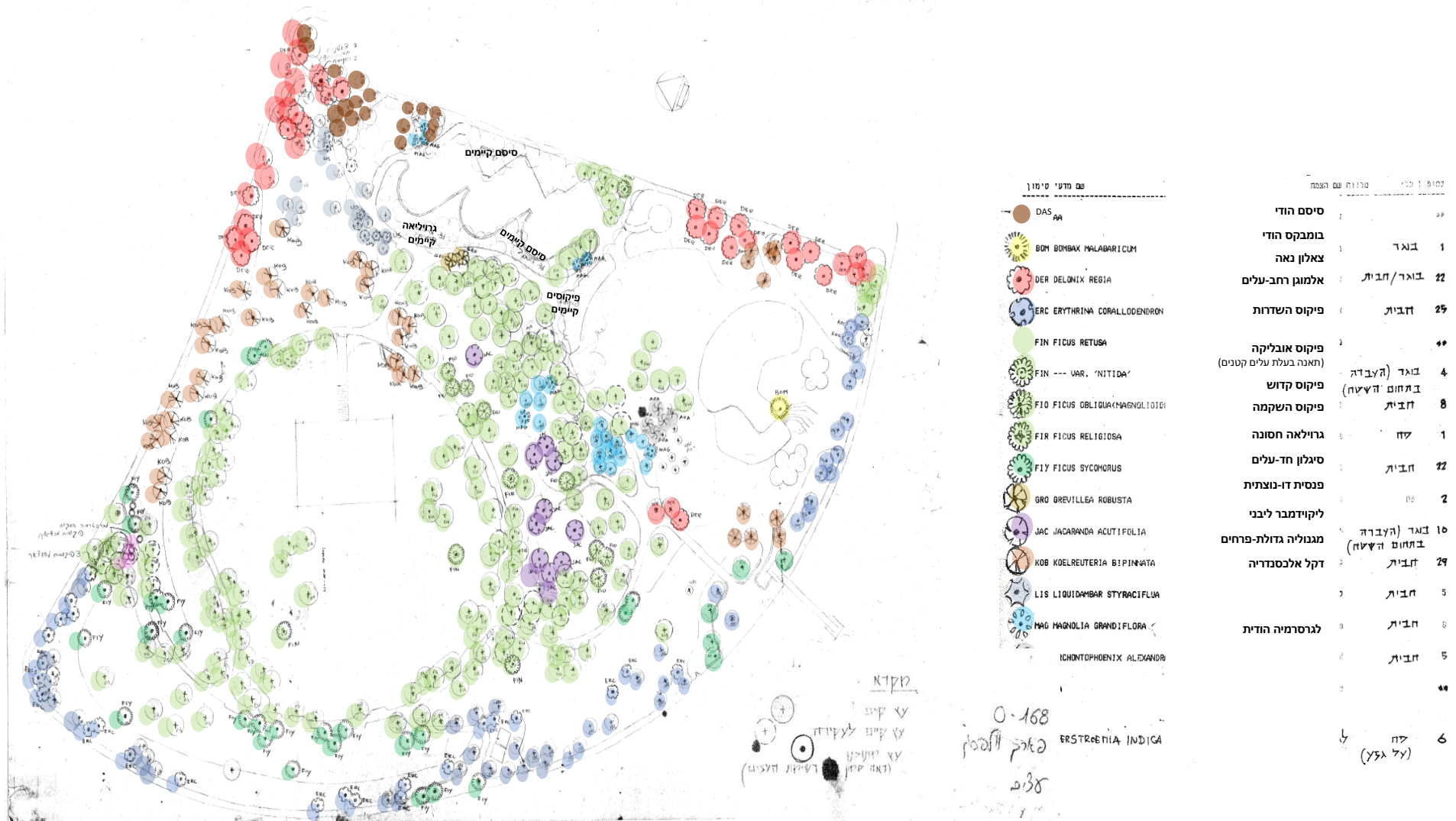
מרכיבי התכנון - טופוגרפיה קרקע אזור האגם

תכנית טופוגרפיה, אזור האגם, 1977, משרד תכנון נוף בע"מ

פארק אדית וולפסון - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - צמחיה

תכנית צמחיה פארק וולפסון, באדיבות משרד תכנון נוף בע"מ

פארק אדית וולפסון - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - צמחיה

"העצים נטועים בכל רחבי הפארק, מקובצים על פי מינים ככתמים שנוצרו במכחול אמן. ההקבצות של צבעים עונתיים ושל צורות וטקסטורות גם הן מעלות על הדעת את עבודתו של בורלה מרקס [...] מדגישות את העליות והמורדות בטופוגרפיה הטבעית ויוצרות תחושה של תנועה במרחב".
מתוך: רוזנברג, א', (2021). *אין זו גינה או 'פיסת טבע'*.

מקבץ של שלשה עצי שקמים שהיו קיימים במקום לפני הקמת הפארק, משמש כשער הכניסה הראשי מכיוון דרך הטייסים ומכללת אורט סינגלובסקי.

המורדות המערביים של הגבעה חשופים לרוחות ועל כן נבחרו צמחי כיסוי משתרעים וחזקים כמו נר הלילה, מיאופורום זוחל וסביון מלבין (בעבר כוסו רחבות הכניסה הראשיות במרבדי סביונים צהובים).

בלב הפארק נשתלו מקבצי עצים כגון: מינים שונים של פיקוס (שדרות, קדוש, שקמה, אובליקה), צאלון נאה, אלמוגן רחב-עלים, בומבקס הודי, סיסם הודי, לגרטרמיה הודית, מגנוליה גדולת-פרחים, ליקוידמבר ליבני, סיגלון חד-עלים (יקרנדה), גרוילאה חסונה ופנסית דו-נוצתית.

הגבעה כולה כוסתה במדשאות ולב הגבעה נותר פתוח ונקי מעצים.

באזור האגם נשתלו דקלים.

עצי שקמים עתיקים ב"גבעת בטיח", שנות ה-50. צלם לא ידוע, מתוך: רוזנברג, א', (2021). *אין זו גינה או 'פיסת טבע'*

מקבץ צאלונים ודקלים, באדיבות משרד תכנון נוף בע"מ

פארק אדית וולפסון - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - צמחיה

עצים שונים ברחבי הפארק, 2021

פארק אדית וולפסון - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון – שבילים וכניסות

מערכת השבילים והכניסות תוכננה ביחס לטופוגרפיה, מערך הרחובות והשבונות בהיקף הפארק ועצי השקמה ההיסטוריים. תכנית העצים שניטעו בפארק הדגישה והוסיפה למהלך השבילים אזורי צל, מנוחה, תצפית וחללים מגוונים.

תוואי השבילים מאפשר למבקר בגן להתנתק מסביבתו האורבנית, לצד פתיחה של מבטים לנוף הפתוח במזרח (השפלה והרי-יהודה) ובמערב (תל-אביב).

עץ שקמה ושביל בטון מרכזי, 1977, צילום: רן ארדה, מתוך: רוזנברג, א' (2021), אין זו גינה או 'פיסת טבע'

אורטופוטו פארק וולפסון, 2020, מתוך אתר Simplex

פארק אדית וולפסון - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - כניסות ראשיות - פרטי פיתוח וחומרים

1

רחבת הכניסה
מרח' הטייסים
(אורט
סינגלובסקי)

2

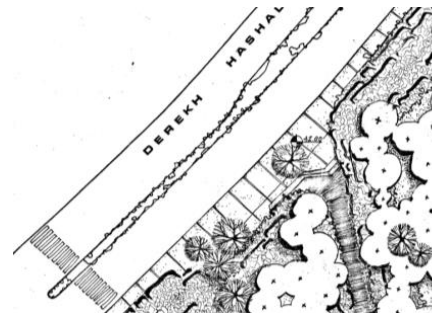
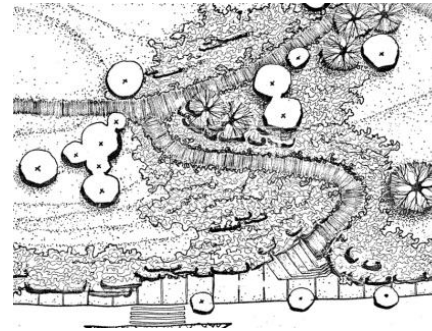
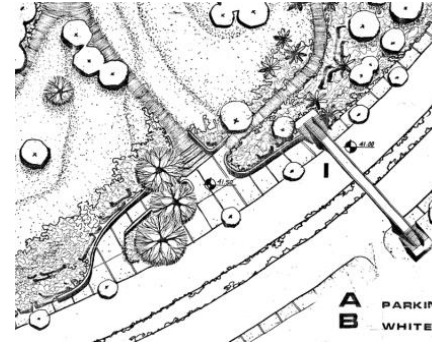
רחבת הכניסה
מרח' הטייסים
(לה-גרדיה)

3

רחבת הכניסה
מדרג השלום

(למעלה) צילומי רחבות הכניסה לפארק, 2021

מקטעי כניסות הפארק מתוך התכנית הכללית, תכנית באדיבות משרד תכנון נוף בע"מ

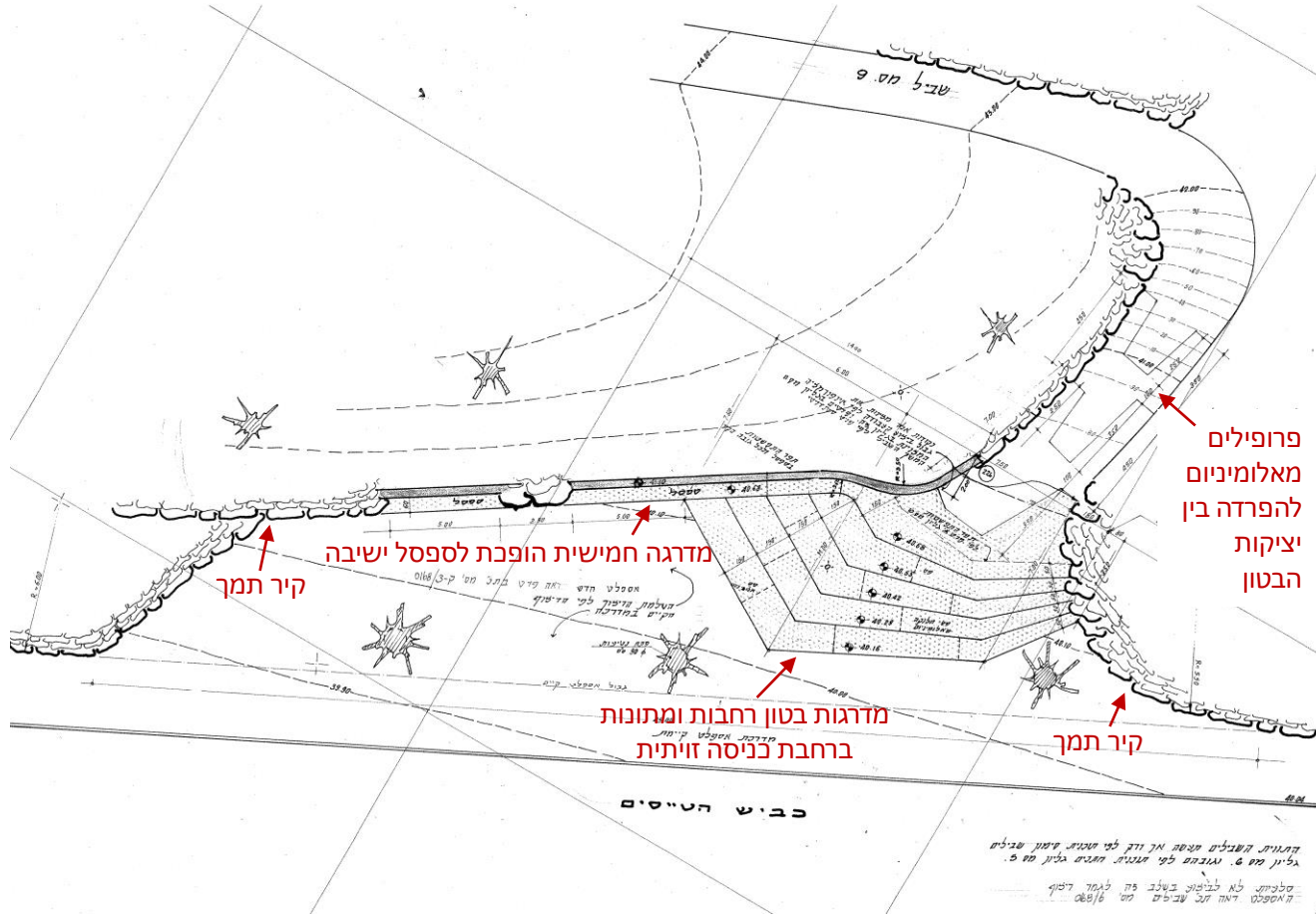
שלוש רחבות הכניסה הראשיות של הפארק הן רחבות ידיים ופתוחות לרווחה, מעוצבות בבטון, בסגנון מודרניסטי בשפה ברוטליסטית והן המקום היחיד בו נעשה שימוש בקירות תמך. בשלושתן נעשה שילוב ייחודי של מדרגות בטון רחבות ומתונות אשר השלישית או החמישית מביניהן הופכת לספסל ישיבה.

הפארק אינו מגודר. במקור שוליו הוגדרו בשיחיות שייצרו תווך בין הרחוב לפארק. כיום מרבית השיחיות נעקרו ובמקומן נשתלו מדשאות המאפשרות מבטים ומעבר בין הרחובות לפארק.

במזרח הפארק ממוקמים מגרשי החניה.

פארק אדית וולפסון - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - בניסות ראשיות - פרטי פיתוח וחומרים

תכנית כניסה מרח' הטייסים / לה-גרדיה, פארק וולפסון, באדיבות משרד תכנון נוף בע"מ

מדרגת בטון שלישית/חמישית בכל אחת מרחבות הכניסה לפארק הופכת לספסל ישיבה, 2021

קירות תמך מבטון מעוצב בצידו רחבות הכניסה הראשיות לפארק, 2021

פארק אדית וולפסון - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

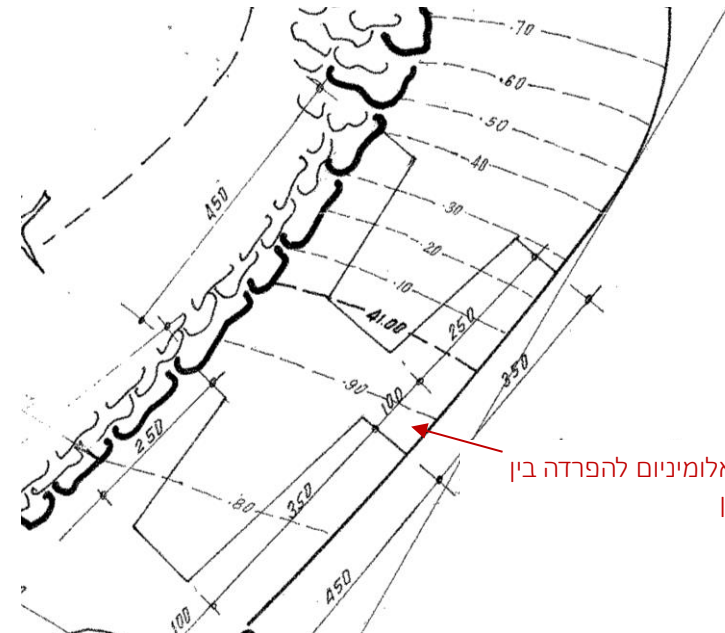
מרכיבי התכנון - פרטי פיתוח וחומרים - שבילי בטון

שביל בטון וספסלים במרכז הגן, מתוך: גן ונוף, 1977, צלם לא ידוע

פארק וולפסון, שבילי בטון בצורת U עם פרופילי (פלח) אלומיניום בתפרי ההתפשטות, 2021

קטע מתוך תכנית כניסה מרח' הטייסים / לה-גרדיה, באדיבות משרד תכנון נוף בע"מ

פארק אדית וולפסון - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - פרטי פיתוח וחומרים - מבנים ואלמנטים נוספים בבטון

מבנה השירותים המשובץ בפארק, בנוי מיציקות בטון בדגם "קורדרי" בדומה לקירות התומכים ולבסיסי עמודי התאורה.

השפה החומרית והצורניות של המבנים המשכית ומהדהדת גם את רחבות המשחק העגולות והם נטמעים במרחב המתוכנן.

ספסלי הבטון, הקירות התומכים ובסיסי עמודי התאורה מבוססים כולם על חומרות הבטון החשוף בגמר קורדרי, עם גיאומטריות חופשיות יצוקות במקום בהתאמה לאופי הפרט והמקום בו הוא ממקום.

מבנה שירותים וקריית תומכים מיציקות בטון בדגם "קורדרי", פארק וולפסון, 2021

פארק אדית וולפסון - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - שימושים

עם פתיחת הפארק התקיימו בו בעיקר פעילויות נופש פסיבי ופעילויות ספורט. שיטוט, פיקניקים בצל החורשות ורביצה בדשא. במשך השנים נוספו בפארק מתקני משחק, הכיכר הלבנה ועוד.

תצ"א, 1978, 1:4,000, באדיבות ארכיון עיריית ת"א-יפו

- 1 - חניוני רכב בהקמה
- 2 - מגרשי כדורסל
- 3 - אגם, בביצוע
- 4 - מדשאות
- 5 - מתקני משחק

כרזה משנת 1983, המזמינה את תושבי מזרח העיר להרקדה בפארק וולפסון, ארכיון עיריית ת"א-יפו

פארק אדית וולפסון - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

אלמנטים ייחודיים - האגם

האגם בדרום פארק וולפסון הינו אחד האלמנטים המרכזיים בפארק והוא מהווה מוקד לטיול והתכנסות - "אמפיתיאטרון" גדול בלב הפארק.

האגם הינו דוגמה לסגנון פיתוח ברוטליסטי במרחב הפתוח, סגנון שאפיין את עבודתו של משרד תכנון נוף בשנות ה-70 של המאה ה-20.

מבנה האגם מחולק לשני מפלסים וביניהם סכר-גשר, המורכב מסלעי-מדריך מבטון חשוף עם מרווחים לגלישת מים. המים גולשים מהמפלס העליון לתחתון דרך הסכר-גשר ויוצרים מפל לרוחב כל האגם.

האגם נחפר במורד הגבעה בצידו הדרומי של הפארק ותחום בקיר מבטון, מדשאות פתוחות ועצי דקל.

השבילים אשר תוכננו להוביל אל האגם, כמו גם מתחם הקיוסק שתוכנן לחצי האי שבצידו הדרומי, לא בוצעו. צמחיית המים על גשר האגם היא תוספת מאוחרת משנות האלפיים.

אורתופוטו אגם פארק וולפסון, 2020, מתוך אתר Simplex

גשר סלעי המדרך החוצץ בין שני חלקי האגם, צילומים, משרד תכנון נוף בע"מ

גשר סלעי המדרך עם צמחיית המים, 2021

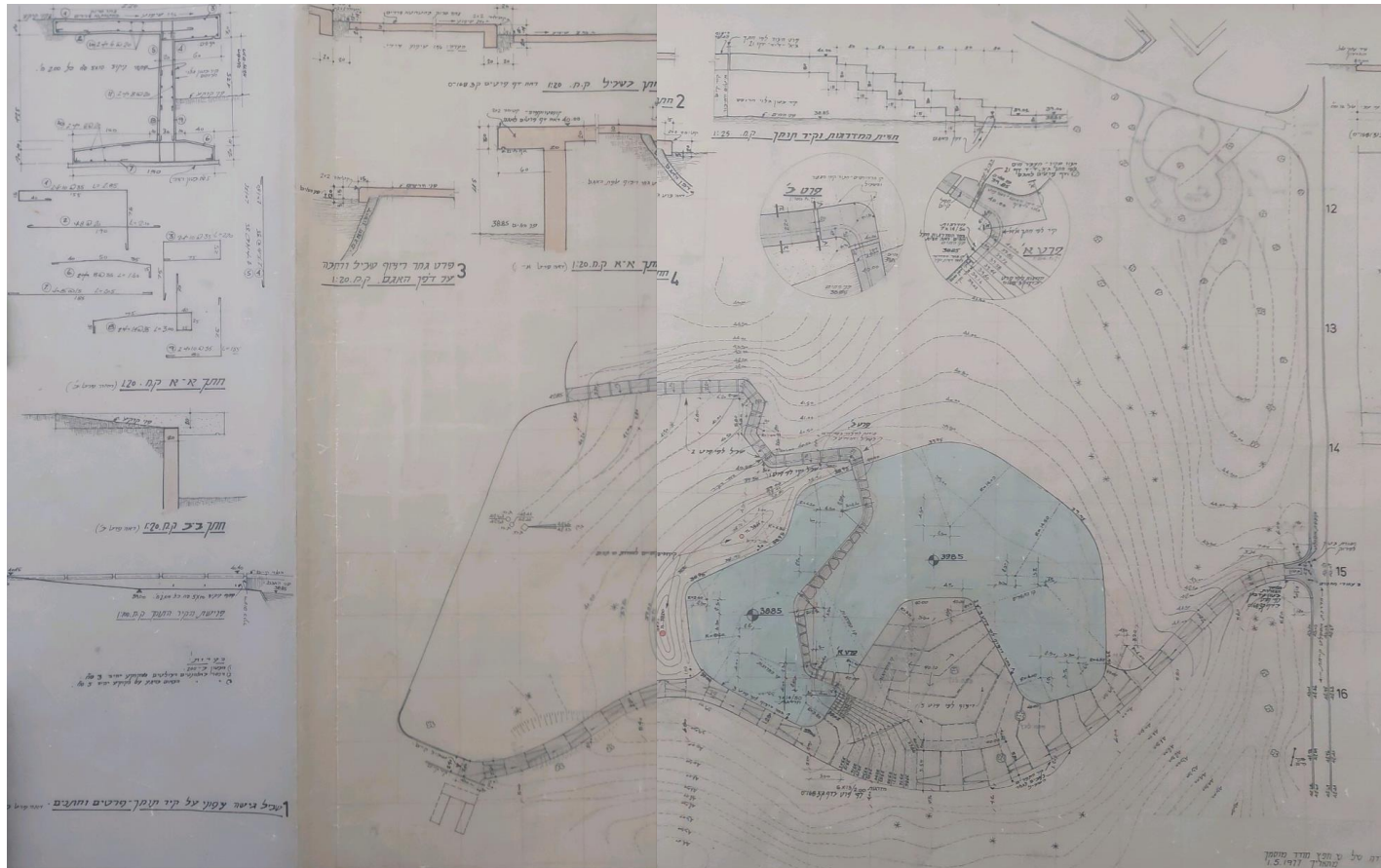

רישום ראשוני של הגשר באגם, משרד תכנון נוף בע"מ

פארק אדית וולפסון - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

אלמנטים ייחודיים - האגם

פארק וולפסון, תכנית צבעונית
לאזור האגם בליווי פרטי פיתוח
מבטון לשבילים ולמדרגות. סוף
שנות ה-70.

תכנית גבהים מידות ופרטים של האגם . אוסף תכנון נוף ארכיון עזריאלי לאדריכלות.

כיכר לבנה, צילום מתוך: פארק אדית וולפסון, ויקיפדיה

כיכר לבנה, תצלום פנורמי לכיוון מזרח, 2021

כיכר לבנה, מבט ממערב, צילום באדיבות משרד תכנון נוף בע"מ

הכיכר תוכננה על ידי האמן דני קרוון, ידיד קרוב של אדריכל הגן צבי סגל. התכנון החל כבר ב-1978, אך השלמת מערך הפסלים הסתיימה רק עשר שנים לאחר מכן, בשנת 1988.

הכיכר מורכבת ממספר גופים גיאומטריים, עשויים בטון לבן, שונים בצורתם ובגובהם, היוצרים קומפוזיציה בינם ובין עצמם, בינם ובין הפארק, ובינם ובין העיר והים.

הגופים הלבנים משמשים מטפורות לנופיה של העיר הלבנה בראשיתה, אך גם מתקני משחק ותצפית על הפארק ועל העיר.

"כיכר לבנה" תוכננה כפסל-תצפית מונומנטלי ומודרניסטי, בראש הגבעה של פארק וולפסון.

"קרוון יצר במה וכינה אותה כיכר. את המחזה על במה זו מוזמנים ליצור המבקרים... ימים יגידו איזה שימוש יעשו בה תושבי העיר." (ד"ר מיכאל לוין. בתוך: דני קרוון - כיכר לבנה).

פולחן וסביבה

בימים אלה נחנכה בגן וולפסון שבידאליהו 'כיכר לבנה' – פסל סביבתי מבטון, מעשה ידי הפסל דני קרוון. עכשיו דומה תל־אביב לפריס, קלן, פירנצה ומקומות רבים נוספים בעולם, בהם מתנוססת חתימתו של האמן על פסלים סביבתיים. שש צורות גאומטריות, תעלת מים שעוברת ביניהן, שעון שמש ומשחקי אור־צל יוצרים כיכר, שצופה על העיר ת"א. מונומנט מתוחכם למדי, המצוי על דרך השלום, פינת דרך הטייסים.

בשעות מסוימות עוברות קרני השמש גם דרך שני הקירות, מטפסות על גרם המדרגות שבקצהו זכוכית, והחזרת האור, ע"י המים בתעלה שמתחת למדרגות, יוצרת השתקפויות צבעוניות. קשה שלא להזכר במונומנטים פולחניים ברחבי העולם, העושים שימוש בקרני אור חודרניות, כמו באר המים העתיקה בצפון מצרים, שקרן השמש החודרת למרכזה פעם אחת בשנה, מסמנת את צהרי היום הארוך ביותר, או מבני האבן בסקוטלנד, שחדירת האור בין חרכיהם מבטאת תופעות אסטרונומיות אחרות. ולכן, לא מפתיע, כשמונשה קדישמן אמר שעות אחדות לפני טקס חנוכת הפסל: "זהו פסל קלאסי, משהו פולחני כמעט".

גילה מצא, מעריב, 7 באפריל 1988

* כתבות מתוך אתר עיתונות יהודית היסטורית

סיומו של מערך הפסלים המרכיב את יצירתו של דני קרוון, כיכר לבנה, משנה באופן משמעותי את מאון האמנות בתל־אביב ובארץ. הורגלנו במשך השנים, שעיקר האמנות הסביבתית נוצרה בארץ באגף אנדרטאות־הזיכרון לחללים, כשהשפה הצורנית היהודית התפתחה בהתאם. גם כאשר צורות היסוד הגיאומטריות נוצלו בשפת המלים, הן היו תמיד בטלטה ובצירופים עמוסי־סמלים.

ציונה שמשי, חדשות, 25 מרץ 1988

מונשה קדישמן, חדשות, 29 מרץ 1988

פארק אדית וולפסון - המרחב הקיים

מרכיבי התכנון - שימושים

מאז הקמתו משמש הפארק כמרכז קהילתי מרכזי לתושבי מזרח-תל-אביב והסביבה.

בפארק משולבים גינת כלבים, מגרשי כדורסל ושולחנות טניס שולחן, מתחם מתקני שעשועים לילדים, מתחם אומגה, מתחם מתקני נינג'ה, אגם ושולחנות פיקניק.

הפארק כולו מדושא ומתקיימים בו מופעי מוזיקה, תיאטרון והרקדות מאז שנות ה-80.

בלב הפארק משמשת ה"כיכר לבנה" כמרחב ציבורי ומוקד משיכה מרכזי.

במזרח הפארק שני חניוני רכב ומבנה שירותים ציבוריים.

אורטופוטו פארק וולפסון, 2020, מתוך אתר Simplex

פארק אדית וולפסון - המרחב הקיים מרכיבי התכנון - שימושים

מתחם ניג'לה ליד הכניסה הראשית מכיוון דרך הטייסים / אורט
סינאלובסקי 2021

שלושה מגרשי בדורסל ושולחנות טניס שולחן במזרח הפארק 2021

מתחם מתקני שעשועים במרכז הפארק, 2021

מתחם אומגה במרכז הפארק, 2021

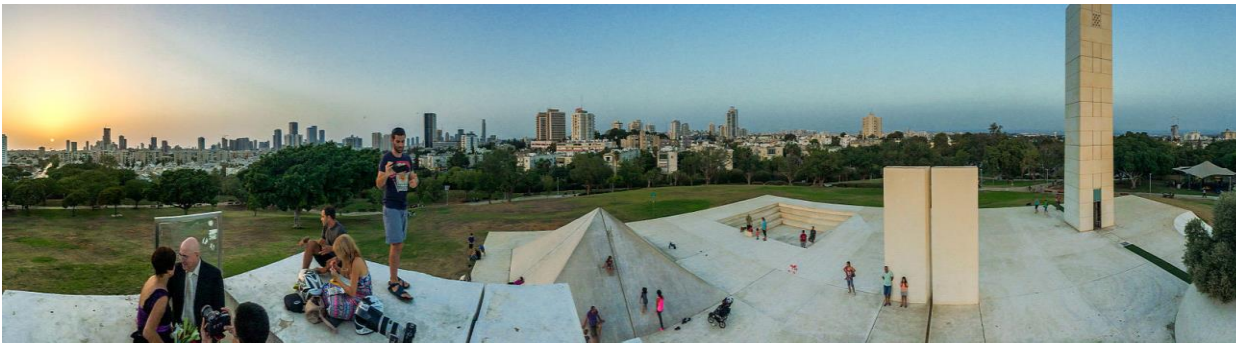
פארק אדית וולפסון - המרחב הקיים מרכיבי התכנון - שימושים

שמשיות ודשא לצד האגם 2021

מתחם שולחנות פיקניק הצופה אל האגם, 2021

תצפית על גוש דן מהכיכר הלבנה שבפארק אידית וולפסון, צילום, פארק אדית וולפסון, ויקיפדיה

גינת הכלבים במזרח הגן, 2021

תיאור כללי:

פארק הנטוע על אדמת חמרה המאפיינת את האזור. רובו מגונן אינטנסיבית. בכתמים קטנים ניתן למצוא מעט צמחי בר הכוללים מינים של קרקעות חמרה, חול וכורכר ומינים של שטחים מופרים. באגם שולבה צמחיית מים הכוללת מין נדיר של הסוג ספיליה.

מאפיינים:

קרקע: חול, חמרה, כורכר.
מורפולוגיה: מישור, גבעה, שיפועים מתונים.

מורכבות טופוגרפית (מופעי נוף): בינונית שטח מגונן, מסלעות, שקע, מדרונות, בריכת נוי.

בתי גידול: כורכר, חול, מגונן.

תצורות צומח: מגונן.

ייחודות צומח: סיסנית הגינות - זון אשון.

צומח ייחודי: לוטוס שעיר, ספיליה טבורית.

בעלי חיים: מינים עירוניים מובהקים- ציפורי שיר. צב יבשה מצוי.

אתרים חשובים: חשיבות מסוימת לבריכת הנוי.

מינים פולשים ציפורים: מיינה מצויה, מיינה בורמזית, דררה, תוכי נזיר.

מראה כללי

מתוך אתר לוקייט, צולם ע"י: Shell Asayag

צב יבשה מצוי

ספיליה טבורית

מתוך סקר טבע עירוני ת"א-יפו, 2012

חשיבות ברצף- חיבור לאתרים אחרים: נמוכה. בלב אזור בנוי ללא חיבור לשטחים פתוחים.

רמת השתמרות השטח: נמוכה. שטח מגונן ומוסדר בו לא מתקיים בית הגידול הטבעי.

חזות כללית: שטח ציבורי הכולל אזורים בעלי מאפיינים ושימושים שונים ומספר תצורות פיתוח: מדשאות, חורשות, בריכת נוי, שיחיית נוי. בשטח תשתיות לקליטת קהל כגון ספסלי ישיבה, שבילים, מדשאות, פינת משחק, מתקנים, מים.

מסקנות והמלצות:

חשיבות האתר: פארק בו ניתן להכשיר פינות של בתי גידול טבעיים.

שמירה וטיפול של ערכי טבע קיימים: מניעת ריסוס וכיסוח בשטחים לא מגוננים.

שיקום ושיחזור בתי גידול מערכות אקולוגיות: הגדלת השונות של בתי הגידול. יצירת מסלעות כורכר וקירות של צומח סלעי.

שתילת מינים בסכנת הכחדה ושימוש במינים מקומיים בגינות. פיזור זרעים ופקעות של מינים מקומיים בשטח הכורכר הבלתי מגונן. יצירת מחסות טבעיים לבעלי חיים. פיזור קופסאות קינון לציפורי שיר.

מקרא

בית גידול מחשף חמרה
אתר גבול אתר
מגונן

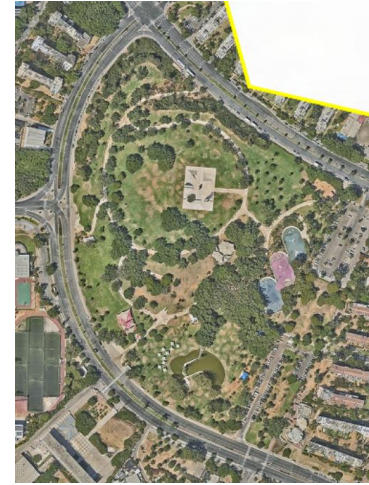
הצעה לפיתוח חניה ומגרש כדורגל, הצעה לפיתוח קיוסק 1:500, 1981, מתוך: ארכיון עיריית ת"א-יפו

תכנית הצעה לפיתוח חניה, מגרש כדורגל, רחבת קיוסק ושביל דרומי לאגם. מרץ 1981. התכנית כללה מוקדים שלא בוצעו ובהם: מגרש כדורגל, רחבת קיוסק ושביל בטון מדרום לאגם.

תכנית החניה, אשר ב-1970 התייחסה לכ-100 מכוניות, הורחבה לכ-200 מכוניות בתכנית משנת 1981.

החניות ומתחם הפיקניקים שביניהן פותחו בפועל בדומה לתכנית המוצעת, במקום מגרש הכדורגל שלא בוצע הורחבה החניה הפונה לרחוב הטייסים.

בתכנית מופיע מבנה בית כנסת שנבנה בשנות ה-50 בשטח הפארק. בית הכנסת פונה, ובמקומו תוכננה חורשת פיקניק ומתקני נופש פעיל.

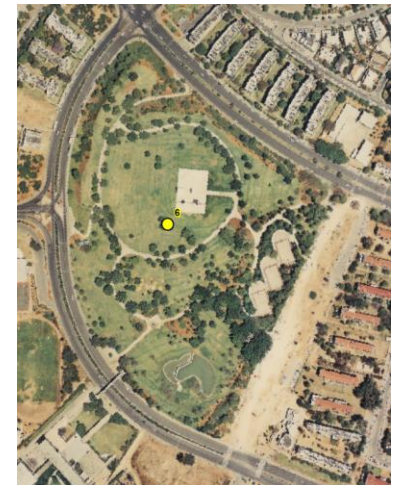
אורטופוטו 2020, מתוך אתר Simplex

בתצ"א מ-1986 ניתן לראות את שגשוג הצמחיה, את הפיתוח המלא של האגם וסביבתו וכן את "כיכר לבנה" בראש גבעת הפארק.

למעט מתחם הנינג'ה, גינת הכלבים והשמשיות באזור האגם, שנוספו בשנות האלפיים, הפארק שומר על צורתו המקורית, כולל שלוש רחבות הכניסה הראשיות מדרך הטייסים והשלום, מערכת השבילים המקורית, מיקום המגרשים והאזורים המתוכננים למתקני המשחק (שהוקמו רק בשנות האלפיים), "הכיכר הלבנה" והאגם. בין 1995 ל-2020 ניתן לראות בהתפתחות הצמחיה בפארק ובעיקר את התפתחות חופות העצים.

תצ"א, 1986 1:4,000 באדיבות ארכיון עיריית ת"א-יפו

תצ"א, 1995 1:4,000 באדיבות ארכיון עיריית ת"א-יפו

פארק אדית וולפסון - שינויים לאורך השנים

הנגשת רחבות הכניסה

עם השנים ברחבות כניסה מרכזיות של הפארק, מכיוון מכללת אורט סינגאלובסקי ומכיוון דרך השלום, בוצעו שינויים לטובת הנגשה. ברחבות אלו נבנו על גבי מדרגות הבטון המקוריות, רמפות בטון מונגשות עם מעקות ברזל בצידן.

בנוסף, רוצפו בכל הכניסות שטחי האדמה החשופים אשר הובילו אל מדרגות הבטון, והעצים אשר נשתלו עם הקמת הגן נעקרו.

רחבת הכניסה הראשית לפארק מכיוון מכללת אורט סינגאלובסקי. מדרגות וקירות בטון בטרם שתילת הצמחייה בפארק, 1977. צילום רן ארדה. מתוך: רוזנברג, א'. (2021). אין זו גינה או 'פיסת טבע'.

פתח נטיעה שנותר לאחר שהעץ שגדל בו מת/נכרת, 2021

הנגשת רחבת הכניסה לפארק מכיוון מכללת אורט סינגאלובסקי. רמפת בטון וריצוף הרחבה בלבנים אדומות. 2021.

פארק אדית וולפסון - שינויים לאורך השנים

הפיכת האגם לבריכה אקולוגית

ב-2010 שופץ האגם והפך לבריכה אקולוגית. שולבו בו צמחי ביצות המסננים את המים במקום כלור.

בנוסף, הגישה אל גשר הבטון החוצה את האגם נחסמה באמצעות גדר ושער משני צידיו.

גשר הבטון החוצה את האגם ולאורכו צמחי ביצות המסננים את המים, 2021

האגם וגשר הבטון לפני השיפוץ, צילומים באדיבות משרד תכנון נוף בע"מ

פארק אדית וולפסון - שינויים לאורך השנים

תכניות שלא יצאו לפועל - דני קרוון, מגרשי משחקים לילדים

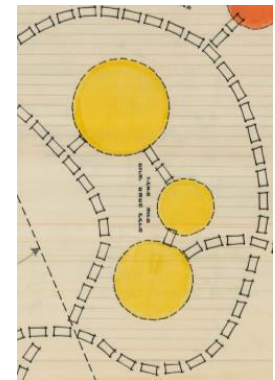
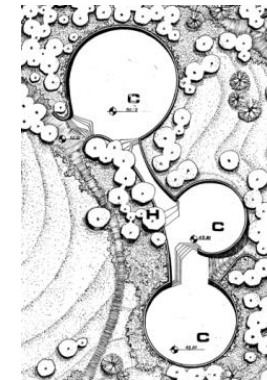
דני קרוון - הצעות למגרשי משחקים, שלבים ראשונים של תכנון פארק אדית וולפסון, תל אביב. מודלים בפלסטלינה 1976, מתוך קרוון, ד' (1988) כיכר לבנה: פארק אדית וולפסון

שלושה מגרשי משחקים לילדים בגילאים שונים תוכננו במקור על-ידי האמן דני קרוון, אשר יחד עם אדריכל הנוף צבי דקל חיפש דרכים שונות לשילוב אלמנטים של אמנות סביבתית כחלק אורגני מהפארק.

מגרשי המשחק של קרוון לא בוצעו. פיתוח הקרקע בשלושת המשטחים הוכן כבר בשנות ה-80, אך הם נותרו ריקים במשך זמן רב.

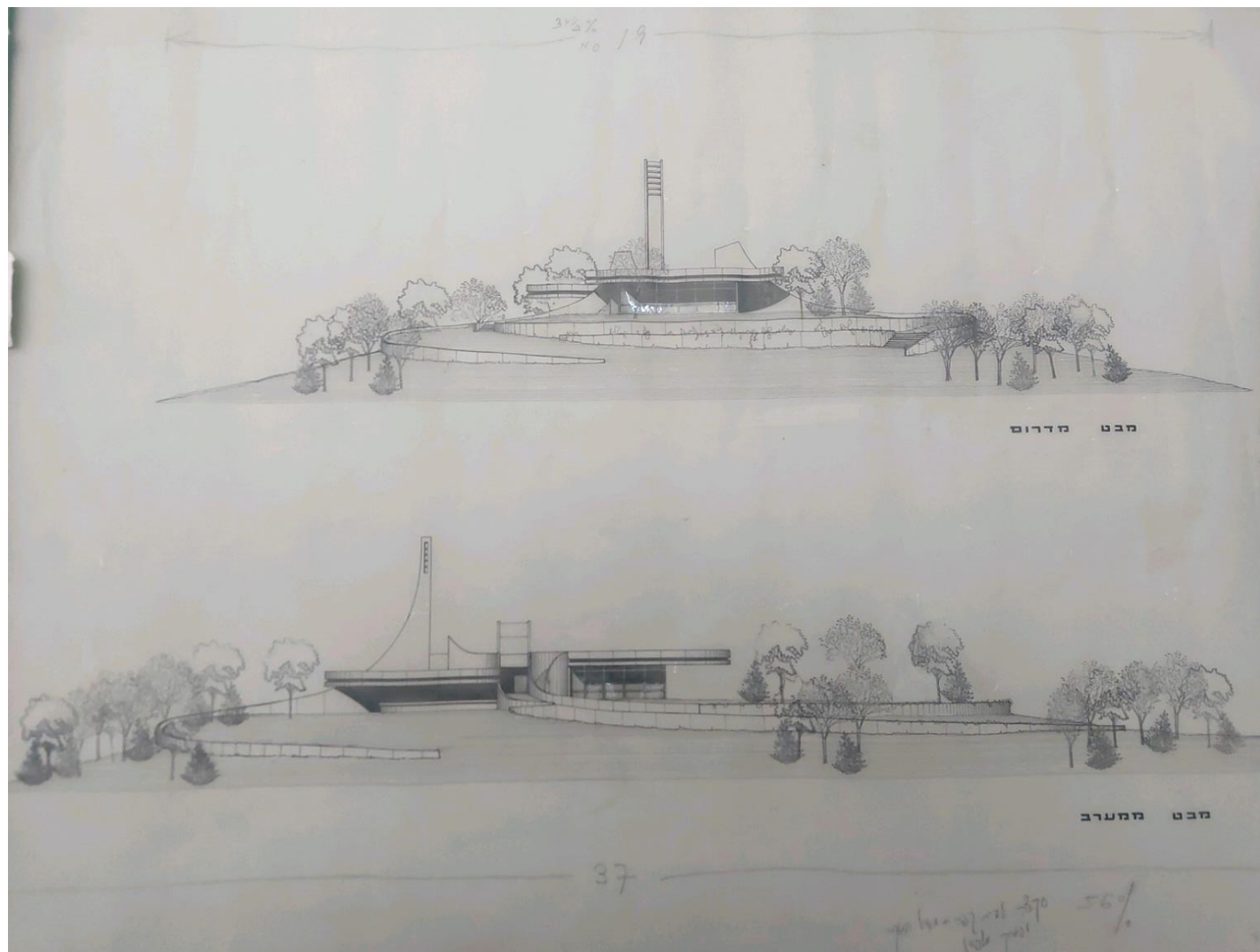
בשנות האלפיים הוקמו במשטחים אלו מתקני משחק, רחבת ספסלים הצופה לאגם ומתקן אומגה.

פארק אדית וולפסון - שינויים לאורך השנים

תכניות שלא יצאו לפועל - בית קפה בראש הגבעה

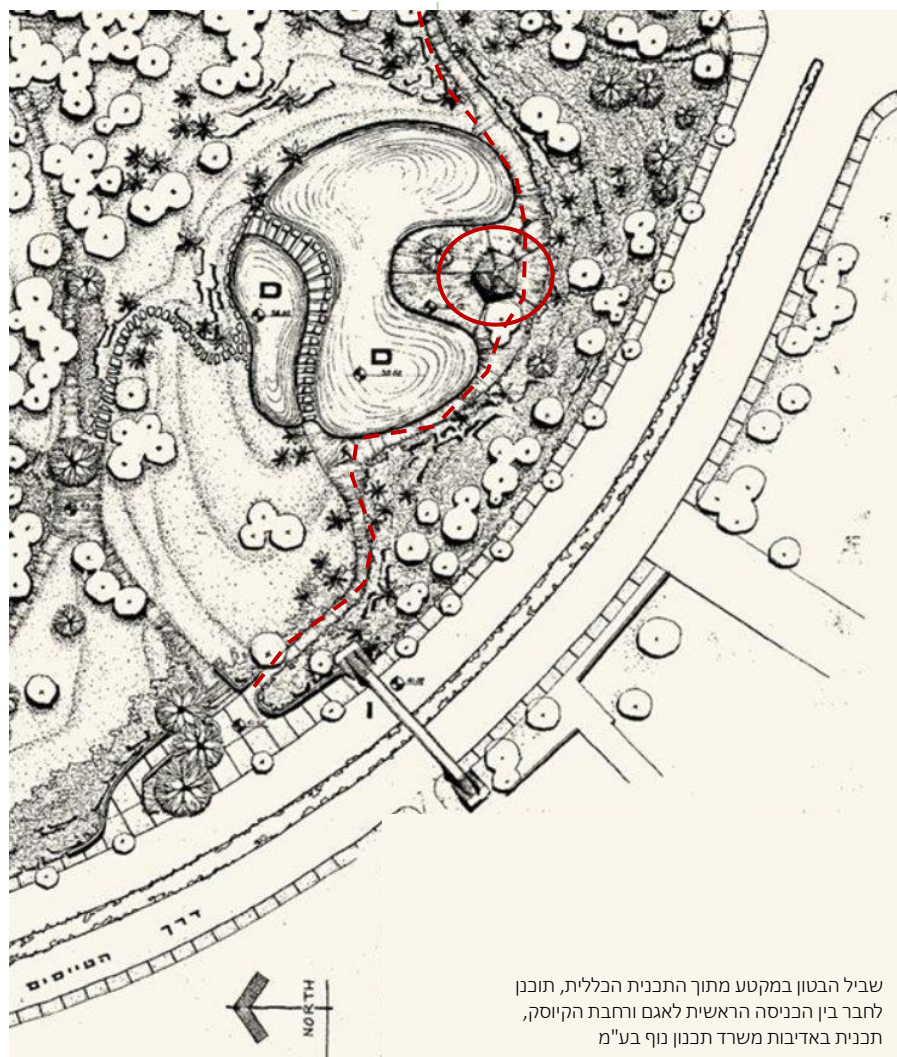
בית הקפה והמצפור בשיא הגבעה
שלא בוצעו תוכננו על ידי משרד
לרמן אדריכלים. מבנה בית הקפה
שילב מתקן למיקום צופרי אזעקה.

סקיצה לבית קפה בתכנון לרמן אדריכלים, סוף שנות ה-70, אוסף תכנון נוף ארכיון עזריאלי לאדריכלות

פארק אדית וולפסון - שינויים לאורך השנים

תכניות שלא יצאו לפועל - קיוסק לצד האגם

שביל הבטון במקטע מתוך התכנית הכללית, תוכנן לחבר בין הכניסה הראשית לאגם ורחבת הקיוסק, תכנית באדיבות משרד תכנון נוף בע"מ

ראשית השביל המתוכנן מרחבת הכניסה לכיוון הקיוסק המתוכנן באגם, הקיוסק והשביל לא בוצעו, (צילומי הפארק, 2021)

ברחבת הכניסה לפארק מכיוון מכללת אורט סינגלובסקי נבנה גשר מעל הכביש. במקור תכנן אדריכל הנוף צבי דקל מנהרה תת קרקעית, אך הגשר מופיע כבר בתכניות הפארק המוקדמות.

שביל הבטון המחבר את הכניסה אל הקיוסק שמדרום לאגם לא בוצע, אך ניתן לזהות את מיקומו המתוכנן גם היום, בקצה הגשר, מימין לרחבת הכניסה.

סעיפי המלצה בנושא נופים אורבניים-היסטוריים:

הנוף האורבני, היסטורי הוא אזור אורבני שנוצר מריבוד תכונות, ערכי תרבות וערכי טבע במהלך ההיסטוריה. הנוף האורבני, היסטורי מרחיב את המושג "מרכז היסטורי" או "מכלול", והוא כולל הקשרים אורבניים רחבים ואת סביבתם הגיאוגרפית. (סעיף 8)

הקשרים רחבים אלו כוללים בעיקר את הטופוגרפיה של האתר, את הגאומורפולוגיה שלו את ההידרולוגיה ואת תכונותיו הטבעיות. (סעיף 9)

וכן את סביבתו הבנויה ההיסטורית וזו העכשווית גם יחד, את התשתיות מעל לפני הקרקע ומתחתיה, את השטחים הפתוחים ואת הגנים, את דפוס שימושי הקרקע שלו ואת הארגון המרחבי, תפיסות ויחסים חזותיים, ואת כל המרכיבים הנוספים של המבנה האורבני. (סעיף 9)

אלו כוללים גם מיומנויות חברתיות ותרבותיות, ערכים ותהליכים כלכליים. (סעיף 9)

מאפייני פארק אדית וולפסון בהקשר לסעיפי המלצה:

פארק אדית וולפסון הוקם על גבי גבעת כורכר וחול חמרה טבעית, בלתי מיושבת, שבשוליה שטחים חקלאיים.

הפארק מהווה חלק מרקמת השטחים הפתוחים של שכונות רובע מזרח ובכך הינו ייחודי כפארק רובעי בקנה המידה העירוני.

פארק אדית וולפסון שומר במידה רבה על המבנה הטופוגרפי והקרקע הטבעיים. הפארק ממוקם על גבי גבעת חמרה וכורכר המתנשאת מעל סביבתה, ועבודות העפר באתר, הדגישו את המבנה הקיים.

בהתאם, מערכת הניקוז המקורית של המרחב ושטחי החלחול כמעט ולא השתנו.

בפארק נשמרו מספר עצי שקמים עתיקים מימי טרם הקמת הפארק וכן מעט מאוד מיני בר.

הפארק מהווה חלק מרקמת השטחים הפתוחים של רובע מזרח ונשקף מציר התנועה המרכזי של השכונה, רחוב לה גרדיה.

הפארק, היושב על אחת מהגבעות הגבוהות במרחב, משקיף אל עבר המרחב העירוני של תל אביב רבתי.

הפארק, מהווה מוקד משיכה ברמה העירונית. זאת בשל מיקומו, גודלו והמרכיבים העיקריים בו כמו הפסל של דני קרוון, מגרשי הספורט הרבים, הבריכה, מרחבי הדשא המוצלים ומתקני המשחק הפזורים בו (אומגה, נינג'ה ואחרים).

ערכי תרבות בלתי מוחשיים בולטים בפארק הם:

גישות התכנון הרואות פארק מרחב פתוח, טבעי, דמוקרטי, חופשי לפעילויות מגוונות של כלל תושבי העיר. הפארק כמקום של תרבות וחשיפה ליצירת אומנות מונומנטלית.

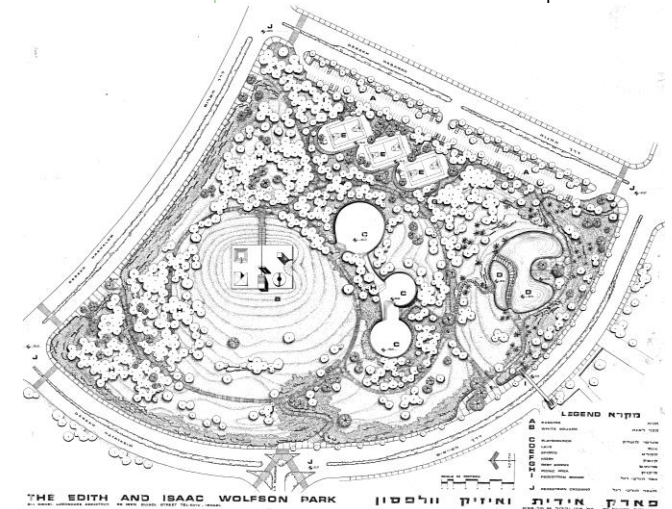
* ההגדרות לקוחות מתוך המלצה בנושא נופים אורבניים-היסטוריים, (UNESCO, 2011) סעיפים 8-13, תרגום הוועד הישראלי לאונסקו, משרד החינוך ומנהל שימור רשות העתיקות

הערכה:

פארק אדית וולפסון מהווה דוגמא שמורה היטב של גן מודרניסטי (שהתפתח על בסיס מורשת התכנון של הגן האנגלי הפסטורלי), עם פרטים ייחודיים במרחב הפתוח בסגנון ברוטליסטי בבטון חשוף ורמת ביצוע גבוהה.

חלקים מעטים מהפארק עברו שינויים במהלך השנים.

הפארק משקף את העשייה של משרד "תכנון נוף" והאדריכלים צבי דקל ואורי מילר שעסקו בתכנון הפארק.

תכנית מקור כללית פארק אדית וולפסון, משרד תכנון נוף בע"מ

המלצות כלליות לשימור והדגשת מאפייני הגן הכוללים:

-שימור שלד הפארק, מערך השבילים, הטופוגרפיה, פרטי הפיתוח הברוטליסטיים ו"רוח הגן" המודרניסטית.

-שימור פרטי הבטון החשוף ברחבות ובקירות התומכים.

-שימור הצמחייה הקיימת בפארק ותוספת נטיעות הזהה לזו המופיעה בתכניות המוקדמות של הפארק.

-שימור הפארק כמרחב פתוח, ובו מעט פעילויות מוכתבות ומתקני משחק מובנים.

טיפול באלמנטי פיתוח שאינם תואמים את רוח המקום:

-ביטול מסלעות סביב עצים הפוגעים ברצף המדושא.

-העתקת מתקן הנינג'ה בחזית הפארק, הפוגע בחזותו הפסטורלית.

-רמפות שאינן עוקבות אחר השפה העיצובית של הפארק.

מתקן הנינג'ה בחזית הפארק, 2021

מסלעות סביב עצים בפארק, 2021

ערכים בלתי מוחשיים לשמירה וטיפוח:

הפארק כמרחב דמוקרטי, חופשי לפעילויות מגוונות של כלל תושבי העיר.

הפארק כמעודד פעילות גופנית מגוונת אישית וקבוצתית.

הפארק כמקום של תרבות וחשיפה ליצירת אומנות מונומנטלית.

הפארק כנקודת תצפית על מרחבי העיר.

הפארק כמרחב ירוק פתוח של "טבע" בעיר.

פארק אדית וולפסון - מקורות

אוסף המפות ע"ש ערן לאור, הספרייה הלאומית

- תל אביב (1949). המרכז למיפוי ישראל.
https://www.nli.org.il/he/maps/NNL_MAPS_JER002914649/NLI#F127974414
- תל אביב – יפו, רמת גן וגבעתיים ובני ברק (1958). המרכז למיפוי ישראל.
https://www.nli.org.il/he/maps/NNL_ALEPH002367482/NLI#F127927032

ארכיון עיריית ת"א-יפו ואגף שפ"ע

- אוסף יוסף לייאור. צילומי פארק וולפסון בשנות ה-70.
- גן ונוף: ירחון לגננות ושתלנות. (יוני 1977). חוברת ט', כרך ל"ב, סיוון-תמוז, תשל"ז.
- קרוון, ד' (1988). כיכר לבנה: פארק אדית וולפסון. תל אביב: קרן תל אביב לפיתוח.
- תיקי גננות פארק וולפסון.
- תצ"אות פארק וולפסון.

עיתונות יהודית היסטורית, www.JPRESS.org.il, מיסודם של הספרייה הלאומית ואוניברסיטת תל-אביב.

- פארוק עירוני חדש ביד אליהו (1976, 18 באפריל). דבר.
<https://www.nli.org.il/he/newspapers/dav/1976/04/18/01/article/50/?srpos=2&e=-----he-20--1--img-txIN%7ctxTI-%d7%a4%d7%90%d7%a8%d7%a7+%d7%a2%d7%99%d7%a8%d7%95%d7%a0%d7%99+%d7%97%d7%93%d7%a9-----1>
- מצא, ג' (1988, 7 באפריל). פולחן וסביבה. מעריב.
<https://www.nli.org.il/he/newspapers/mar/1988/04/07/01/article/436/?srpos=1&e=-----he-20--1--img-txIN%7ctxTI-%d7%a4%d7%95%d7%9c%d7%97%d7%9f+%d7%95%d7%a1%d7%91%d7%99%d7%91%d7%94-----1>
- שמש, צ' (1988, 25 במרץ). פולחן וסביבה. חדשות.
<https://www.nli.org.il/he/newspapers/hadashot/1988/03/25/01/article/250/?srpos=20&e=-----198-he-20-hadashot-1--img-txIN%7ctxTI-%d7%a6%d7%99%d7%95%d7%a0%d7%94+%d7%a9%d7%9e%d7%a9%d7%99-----198-----1>
- קדישמן, מ' (1988, 29 במרץ). חדשות.
<https://www.nli.org.il/he/newspapers/hadashot/1988/03/29/01/?&e=-----he-20--1--img->

ספרים ומאמרים

- רוזנברג, א'. "אין זו גינה או 'פיסת טבע'": פארק וולפסון ועיצוב הנוף המודרניסטי. בתוך: ליסובסקי, נ' (2021). *ארץ הצבי והדקל*. בבל. עמ' 62-83.

ארכיון משרד תכנון נופ בע"מ

- צילומים ותכניות של פארק וולפסון.

מקורות אינטרנטיים

- <https://gisn.tel-> עיריית תל-אביב-יפו.
- <http://aviv.gov.il/iview2js4/index.aspx?ext=orthocompare&orthocomparecount=4&orthocompareyears=1997,map,2021,2005&extent=3856097,3767000,3890903,3783000>
- [https://simplex-mapping-. Simplex](https://simplex-mapping-.Simplex)
- data.com/OblivisionJS/index.aspx?project=telaviv&x=176996&y=662534
- ונדברג, א' (2021, 20 באוקטובר). יותר ממה שמתגלה בגוף הממשי: האתגרים בחיבור שבין אדריכלות לאמנות.
- הארץ. <https://www.haaretz.co.il/gallery/architecture/environment/.premium-MAGAZINE-1.10310196>
- <https://www.tel-> סקר טבע עירוני בתל-אביב-יפו (2012). עיריית תל-אביב-יפו.
- aviv.gov.il/Residents/Environment/Pages/NatureSurvey.aspx
- פארק אדית וולפסון (ללא תאריך). ויקיפדיה.
- https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A4%D7%90%D7%A8%D7%A7_%D7%90%D7%93%D7%99%D7%AA_%D7%95%D7%95%D7%9C%D7%A4%D7%A1%D7%95%D7%9F
- <https://www.tel-> תכנית המתאר תא/5000 (2016). עיריית תל-אביב-יפו.
- aviv.gov.il/Residents/Development/Pages/Outline.aspx

לב יד אליהו מרחב נוף עירוני היסטורי

יד אליהו, 1954, אוסף וילי פולנדר, הארכיון העירוני תל אביב-יפו

לב יד אליהו

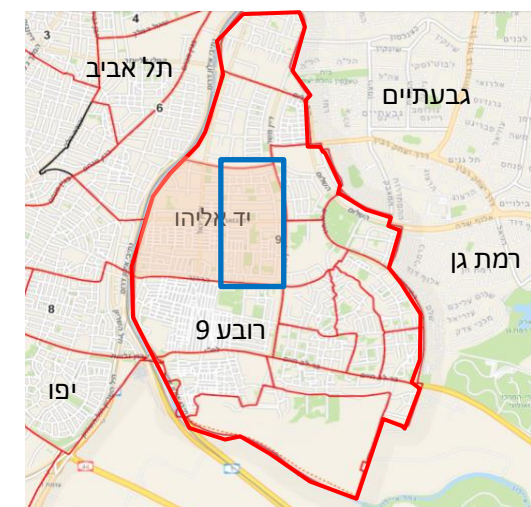
כללי

כתובת:

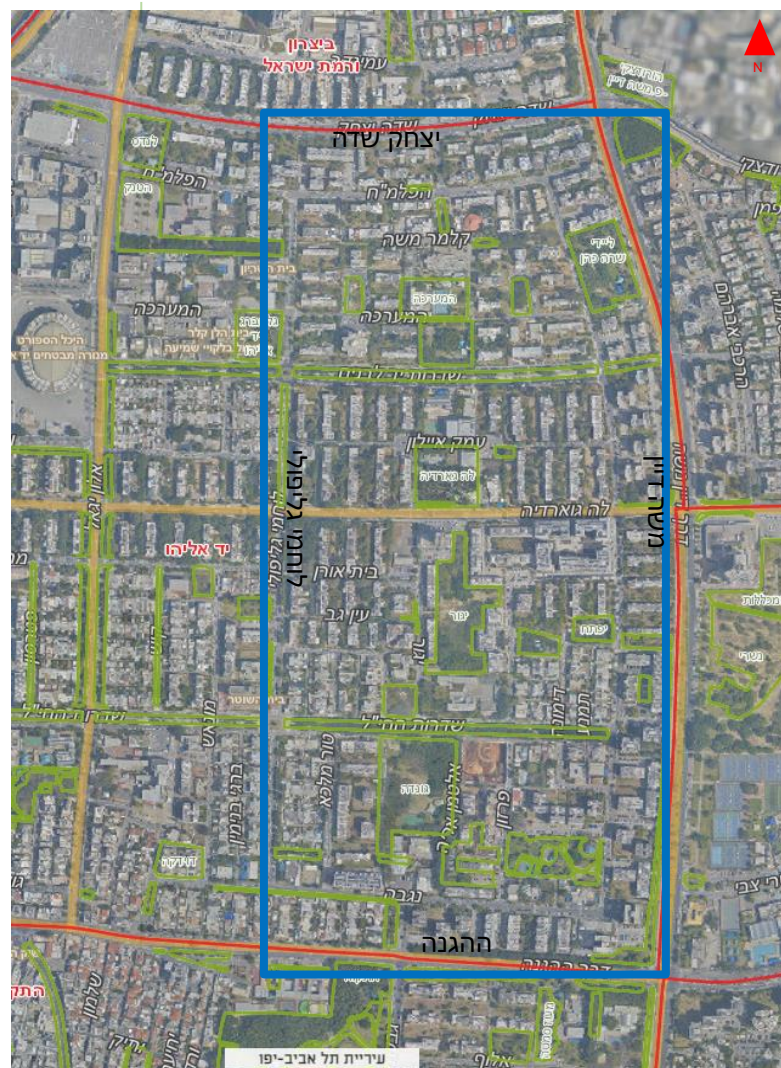
- מכלול המרחבים הנופיים בשכונת יד אליהו (רובע 9) כולל: גנים, שדרות, מעברים, שטחים פתוחים ציבוריים ופרטיים.
- מכלול המרחבים יוצר רצף לאורך השכונה מצפון לדרום, בין רחוב יצחק שדה בצפון וההגנה בדרום, וממזרח למערב בין דרך משה דיין ולוחמי גליפולי.
- מרחבי המחקר מבוססים על התכנון המקורי בתוכניות אב ומתאר משנות ה-50.

גושים: 6150, 6133, 6134

מתכנ התב"ע: מהנדס העיר יעקב בן סירה (פישמן).
תכנון שטחים פתוחים בתוכם בין השנים 1970-1947:
מחלקת גיון בעיריית תל אביב, אברהם קרון.

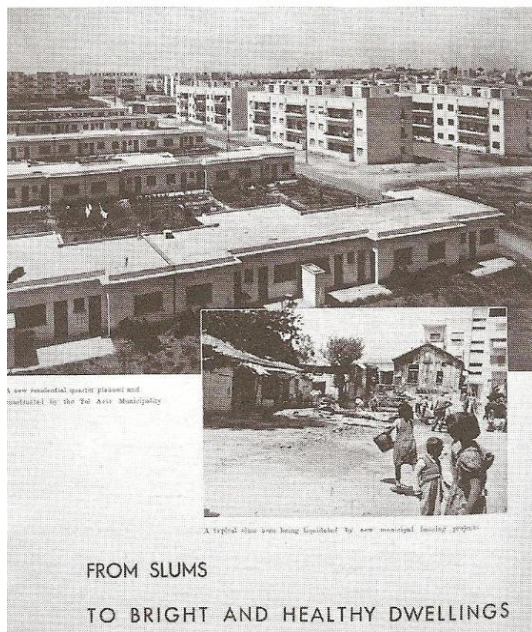

מפת מיקום: רובע 9-מזרח תל אביב, מתוך: GIS עיריית ת"א-יפו

תצ"א, 2021 אזור שכונת יד אליהו עם מערכת השטחים הירוקים והגנים הציבוריים, מתוך: GIS עיריית ת"א-יפו

עם לחץ ההגירה והדרישה לדיור של שנות ה-40, התירו הבריטים את הרחבת הבניה של תל אביב מעבר לאיילון. השכונות והשיכונים במזרח העיר פותחו כפתרונות דיור מהירים למהגרים ולדיירי משכנות העוני.

פרסומת לשכונת יד אליהו מטעם העירייה. "ממשכנות עוני לדיור בריא" מתוך הספר עיר עם קונספציה. נתי מרום

יעקב בן סירה במרכז ברקע הבינוני של שכונת יד אליהו. מקור: יצחק בן סירה. מתוך: ריבה, נ'. המהנדס האגדי של תל אביב.

צילום אוויר של שכונת Westhausen בגרמניה 1929 אדריכל ארנסט מאיגה, מקור: Henderson 2013 pp401

שיכון חיילים משוחררים ביד אליהו (אבן הפינה 1945) ביצוע שנות ה-50. יעקב בן סירה. מקור אפרת 2004

תכנון השכונה שנעשה על ידי מהנדס העיר, יעקב בן סירה (פישמן), שאב את השראתו ממגמות תכנון ערים בסגנון המודרני ובמיוחד מטיפולוגית שיכוני "צילנבאו" שהתפתחה במחצית הראשונה של המאה ה-20 במערב אירופה.

מערך השטחים הפתוחים של השכונה, תוכנן ובוצע כמדרג רציף של שטחים בעלי אופי ושימושים מגוון. מערך זה יצר מארג תנועה במרחבים ציבוריים ובהם שדרות, מעברים להולכי רגל, גינות, פארקים, רחבות ציבוריות ושטחים פתוחים סמי ציבוריים ופרטיים.

חורבת בית הבאר של זבלאווי ובתי הקומה שבנתה העירייה עבור יוצאי הצבא הבריטי, 1951. מתוך: רכט. ד'. תל אביב. פדיה. בית הבאר של זבלאווי.

לב יד אליהו - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

תמצית קורות המרחב - טרום הקמה

עד שנות ה-40 של המאה ה-20 מרחב שכונת יד אליהו היה מרחב חקלאי של הכפר סלמה.

שכונת יד אליהו תוכננה בשנות ה-40-50 של המאה ה-20 עם התחדשות העלייה המסיבית לארץ בתום מלחמת העולם השנייה. השיכונים הוקמו על קרקע שהופקעה על ידי הבריטים בשנות ה-40 ממשפחת זבלאווי עבור עיריית תל אביב. השטחים השתרעו בין נחל איילון (ואדי מוסררה) במערב ועד סביבות רחוב גליפולי של היום במזרח; בין דרך ההגנה מזרח ועד שדרות יד לבנים בצפון.

באזור הכפר עברו 3 דרכים ראשיות מזרח למזרח.

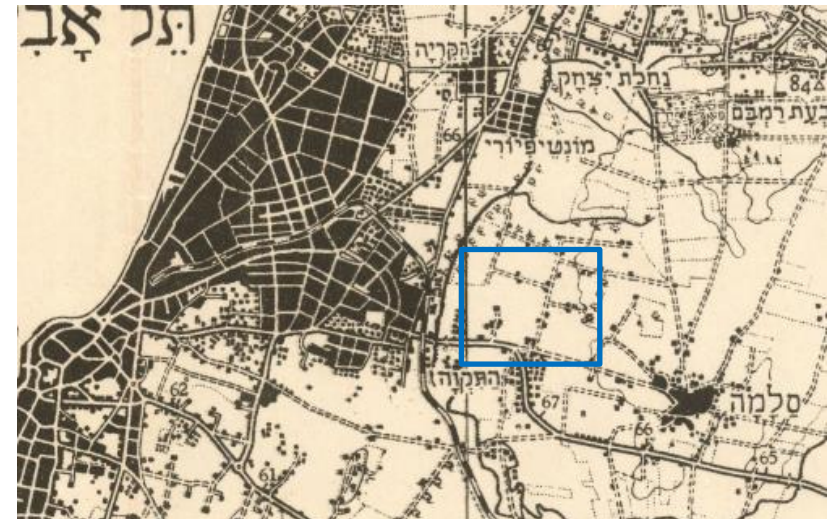
מיפו דרך כפר סלמה לכפר חיירה.

מיפו לכיוון עיר גנים - רמת גן וצפונה לשטחים החקלאיים.

דרך נוספת על תוואי דרך לוד כיום חלפה ליד הכפר והובילה מזרחה למושב הטמפלרית, וילהלמה, כיום בני עטרות. מן הדרכים הראשיות התפצלו דרכים חקלאיות רבות.

תכנית יפו תל אביב, חברת הכשרת הישוב, 1922 ארכיון הספרייה הלאומית

גבול שכונת יד אליהו

מקטע מתוך מפת ארץ ישראל 1:50000, 1949, גיליון 7 מחלקת מדידות, משרד העבודה והבינוי אוסף המפות על שם ערן לאור, הספרייה הלאומית

לב יד אליהו - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור תמצית קורות המרחב - תהליך תכנון, תכניות השכונה

מתכנן תכנית האב והמתאר לשכונה מהנדס העיר יעקב בן סירה (פישמן) תכנן את השכונה בחשיבה כוללת מערכתית, רובעית ועירונית לשטחים מבונים ופתוחים, פרטיים וציבוריים למגורים, למסחר ולשירותים.

תכנון השיכונים בשכונה, נעשה על ידי אדריכלים שונים ואלו ניבנו בשלבים, החל מסוף שנות ה-40 במערב השכונה ובהמשך במהלך שנות ה-50 לכיוון מזרח, כולל ציר השטחים הפתוחים מצפון לדרום. השכונה שהפכה לגדולה בשכונות רובע מזרח, חולקה לשלושה אזורים משנה: יד אליהו א', ב', ו-ג'

ציר השטחים מצפון לדרום מופיע בתכנית כיעודים שונים לגנים וגינות ציבוריות, מגרשים לבניינים ציבוריים, שטח פרטי פתוח, דרכים ורחבות.

מקטע שכונות יד אליהו מתוך תוכנית K 1948-1949 תוכנית הרובע הכתיבה את אופי התפתחות השכונות המזרחיות ומהווה לאורך כל השנים את בסיס התכנון. לזר, 2010 מסמך מדיניות למרכז רובע 9.

מימין, שכונת יד אליהו, קטע מדגם אדריכלי בביצוע תיאודור מרמורשטיין, 1945. משמאל תיאודור מרמורשטיין מציג דגם אדריכלי של השכונה התל אביבית "יד אליהו", 1948. צילומים, אתר ישראל נגלית לעין.

מפת קריית יד אליהו תכנית העמדה. 1957. מתוך: גרייצר, א' (2017). מהשכונה אל השיכון.

לב יד אליהו - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

תמצית קורות המרחב - תכניות אב ומתאר

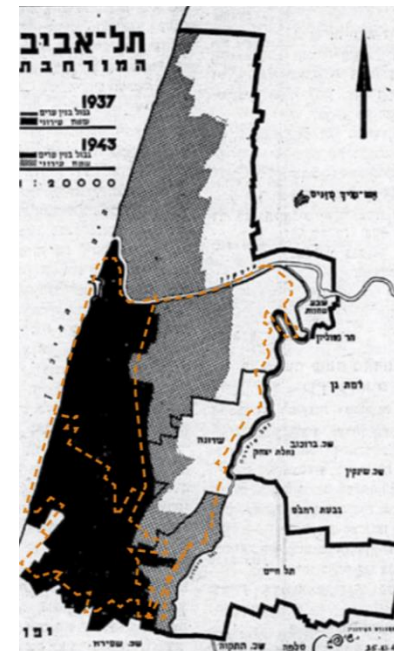
שנות ה-40 תכנית R-6 המנדטורית
מרחיבה את השטח המוניציפלי של תל אביב צפונה ומזרחה וקובעת יעוד פיתוח לשטחי שכונת יד אליהו.

1951 תכנית K המהווה עד היום את הבסיס לתכנון הרובע. אושרה כתכנית בניין העיר לרובע מזרח ובה שטחי מגורים, מבני ציבור, תעשייה, דרכים שטחים פתוחים וציבוריים ופרטיים.

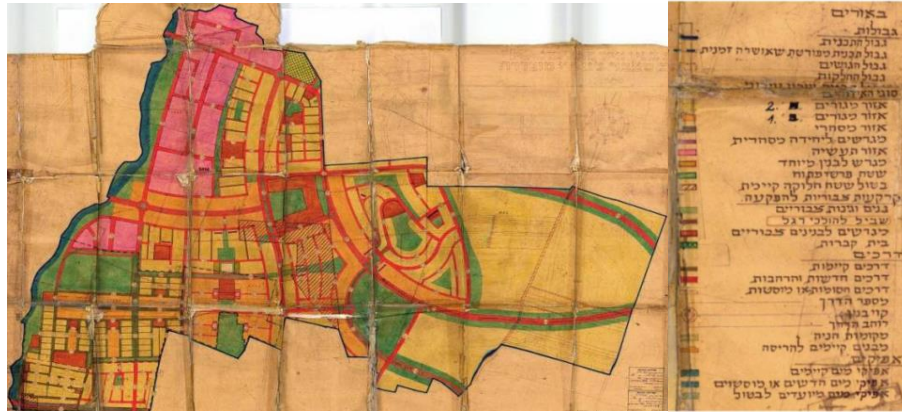
1954 תכנית אב הורביץ: התכנית חילקה את העיר לרבעים סמי עצמאיים: צפון, דרום, מזרח, ומערב. הרובעים יועדו למגורים ושימושים ששרתו את הרובע. התכנית הפרדה בין מגורים תעשייה ומלאכה. התוכנית הגדירה את הרחובות המרכזיים ואת אזור התעשייה והמסחר במקביל לאילון.

1968 תכנית אב השימשוני חילקה את העיר ל-47 רובעי תכנון שנתחמו על ידי מערך דרכים, ומנעו מעבר חוצה דרך הרובע. התכנית העצימה את תוואי האילון כחץ בין מזרח העיר ומרכזה, ועודדה פיתוח שימושים כלל עירוניים. התכנית הוסיפה רשת שדרות בתוך הרובע וייצרה לספורט את המוקד הירוק המערבי.

1985 תכנית אב מזרח קשרה בין השדרות שהוגדרו כצירי רווחה, הגדירה מוקד ספורט בד' מע' הרובע, ציר ירוק מצפון לדרום והוסיפה איזור עסקי כמובלעת בתוך הרובע.

1937, 1943 מפת 'תל אביב המורחבת' מתארת את הרחבת שטחה המוניציפלי של תל אביב צפונה ומזרחה בשנת 1937 ושוב בשנת 1943 מקור: ידיעות תל אביב, גיליון דצמבר 1943, עמוד השער.

1951 תשרית תכנית K לרובע מזרח. מקור: רשות מקרקעי ישראל

תכנית אב מזרח 1985 תוספת רשת צירי רווחה

תכנית אב השימשוני 1968 תוספת שדרות

תכנית אב הורביץ 1954 תוספת יעוד מגורים, דרכים, שביצ, תעשייה

1985 תכנית אב מזרח רשת צירי רווחה

1968 תכנית אב השימשוני הוספת שדרות

1954 תכנית אב הורביץ הוספת יעוד מגורים, דרכים ותעשייה

מקור לתכניות האב: תכנית המדיניות למרכז רובע 9 מנהל ההנדסה עיריית תל-אביב-יפו, 2010

לב יד אליהו - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

תצ"א מיפויים ותצלומים היסטוריים - שנות ה-40

תצ"א משנת 1949

- **המרחבים הנופיים שנכללים**
במחקר, הם חקלאיים בשנים אלו. תחילת התפתחות השכונה מכיוון דרום מערב (תל אביב) בקרקעות שהופקעו בזמן המנדט הבריטי.
- **דרך ההגנה ומשה דיין** קיימות כדרכים היסטוריות, טרם סלילתן כרחובות שיהוו את הגבול הדרומי והמזרחי של השכונה.
- **רחוב לה-גרדיה** הציר המרכזי של השכונה סלול חלקית וסביבו נבנים השיכונים.
- **דרך יצחק שדה** שתהווה את הגבול הצפוני של השכונה סלולה רק מערבית לנחל מוסררה (אילון) ללא גשר.

מקטע תכנית תל-אביב 1949 ארכיון הספרייה הלאומית.

1. שדרות החי"ל

- **השטח הציבורי הפתוח הראשון** ביד אליהו נמצא בשלבי פיתוח ראשוניים של השדרה.
- **במרבית השטחים הפרטיים** - נחלת הכלל בשיכונים נראים נטיעות ושבילים
- **המורפולוגיה המישורית** של הקרקע נשמרת ומהווה עד היום את התשתית המורפולוגית - קרקע, טופוגרפיה, ניקוז של השטחים הפתוחים בשכונה.
- **תכנית תל אביב 1949 (מימין)**
בתכנית מסומנים רשת רחובות השיכונים המערביים, רחובות מרכזיים מתוכננים. שדרות החי"ל ושדרות יד לבנים מסומנות. בחלקן מבוצעות ובחלקן מתוכננות.

מכלול שטחים פתוחים היסטורי

תצ"א 06.10.1949 עיריית תל אביב-יפו

לב יד אליהו - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור תצ"א מיפויים ותצלומים היסטוריים - שנות ה-40

צילומים פנורמיים של התחלת בניה ועבודות עפר בשכונת יד אליהו אוקטובר 1947 כנראה בשיכון עולי אירופה. אוסף בוריס ברמי.
מתוך אוסף מיתר, האוסף הלאומי לתצלומים על שם משפחת פריצקר, הספרייה הלאומית

לב יד אליהו - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור תצ"א מיפויים ותצלומים היסטוריים - שנות ה-40

מבט מדרך לה גרדיה לשיכונים ראשונים ביד אליהו. מצד ימין בתי שכונת שובע שהוקמה בשנת 1930. צילום וילהם ואן דה פול 1949. מתוך: רכט, ד'. תל אביב. פדיה.

מסיבת ביכורים 1951. ברקע שטח פתוח בין מבני מגורים. מתוך האתר יד אליהו שלי

מבט לשכונת יד אליהו הצעירה. צילום: ד"ר יעקב רוזנר, 1947. רחוב מרגולין ושדרות המעפילים. מתוך: עמוד הפייסבוק של תל אביב. פדיה.

יד אליהו 1945. שיכון טורי מרקמי חד קומתי וברקע שיכונים בני 3-4 קומות. מקור: אתר מאבק הדירור הציבורי.

שיכונים מדרום לדרך לה-גרדיה 1948 ובהם שיכון עולי אירופה, שדרות המעפילים. בחלק העליון נחל מוסדרה ובתים משכונת שובע שאינה קיימת. אוסף יד יצחק בן צבי, ארכיון הספרייה הלאומית

לב יד אליהו - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

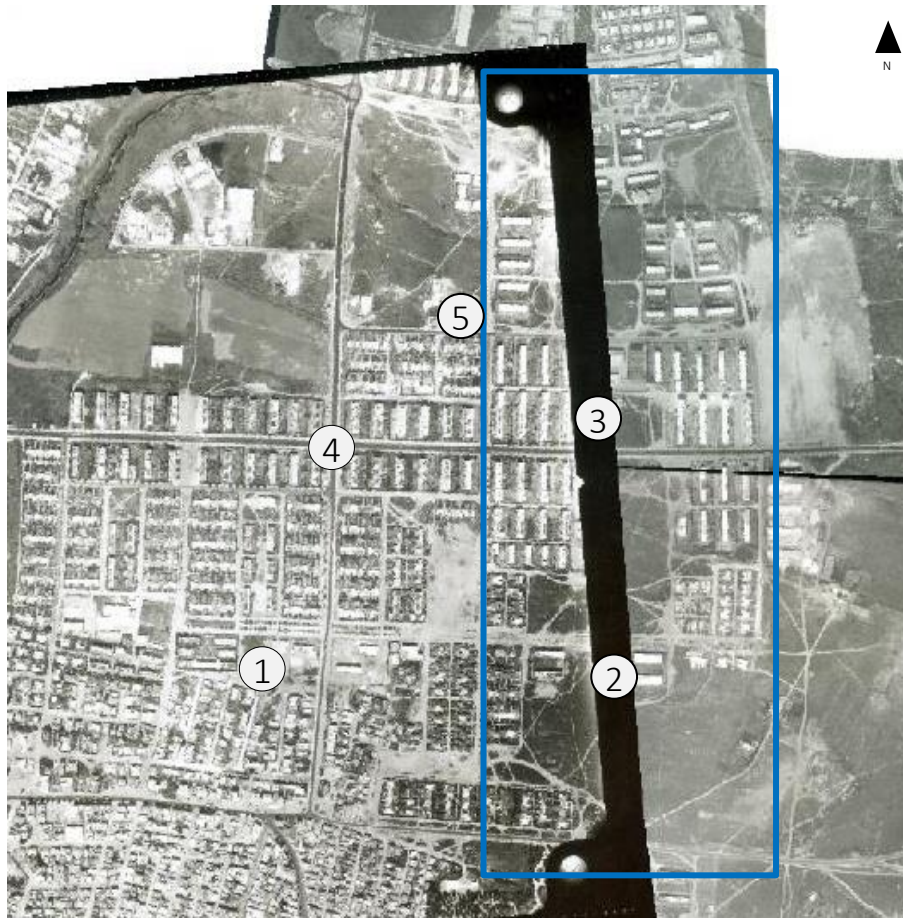
תצ"א, מיפויים ותצלומים היסטוריים - שנות ה-50

1956 - 1959

בניית השיכונים נפרשת משני עברי רחוב לה - גרדיה, הציר הראשי של השכונה, וכן לאורך ציר השטחים הפתוחים מצפון לדרום.

מצפון, עבודות הסלילה של דרך יצחק שדה ורחוב משה דיין.

1. **שדרות החי"ל** סלולה לכל אורכה עד לסיומה לפני דרך משה דיין, ונטועה בחלקה המערבי.
2. **ציר השטחים הפתוחים מצפון לדרום** לא מפותח אך בולט כמרחב פתוח תחום בין השיכונים שנבנים לאורכו, (עממי, ההסתדרות, והשוטרים) בתחתית הצילום, גן התקווה עם שבילים ונטיעות.
3. **רחוב לה-גרדיה** הציר המרכזי לשכונה סלול לכל אורכו, עם נטיעות באזורים הבנויים.
4. **שדרות יד לבנים**, סלולות בחלקן כתוואי דרך, ללא נטיעות.

תצ"א 10.04.1959 עיריית תל אביב-יפו

מכלול שטחים פתוחים היסטורי

תצ"א 1956: שטח הדרומי של שכונת יד אליהו, בין שדרות החי"ל ורחוב ההגנה. בחלק התחתון של התצ"א - שכונת גן התקווה. מתוך: רכט, ד'. תל אביב. פדיה. גבעת אלישיב.

לב יד אליהו ה- מרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

תצ"א, מיפויים ותצלומים היסטוריים - שנות ה-50

תאור השכונה, כפי שהופיע לצד תכנית יד אליהו. מתוך 25 שנות שיכון, חברת שיכון 1957.

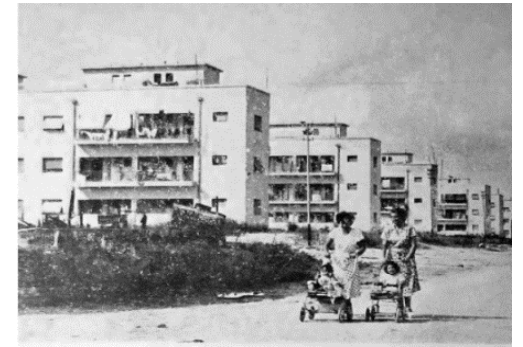
שכונת יד אליהו בשנות ה-50, אוסף וילי פולנדר, הארכיון העירוני עיריית תא-יפו

שדרת המעפילים בתחילת שנת 1950. מבט לכיוון דרום. במרכז הצילום נראית חורבת בית הבאר של זבלאווי. צילום: דר' יעקב רוזנר. תמונה מתוך אתר עמותת יד אליהו הירוקה.

שיכון מפוני שכונת הקווקזים. סטילס מתוך סרטון טקס הנחת אבן הפינה לשיכון בשטח הגדול, יפו (1955). ארכיון הסרטים הישראלי, סינמטק ירושלים.

שיכון חיילים משוחררים. מתוך: מאמר מערכת. תל אביב. פדיה. יד אליהו (זבלאווי)

יד אליהו 1954, אוסף וילי פולנדר, ארכיון עיריית תל אביב-יפו.

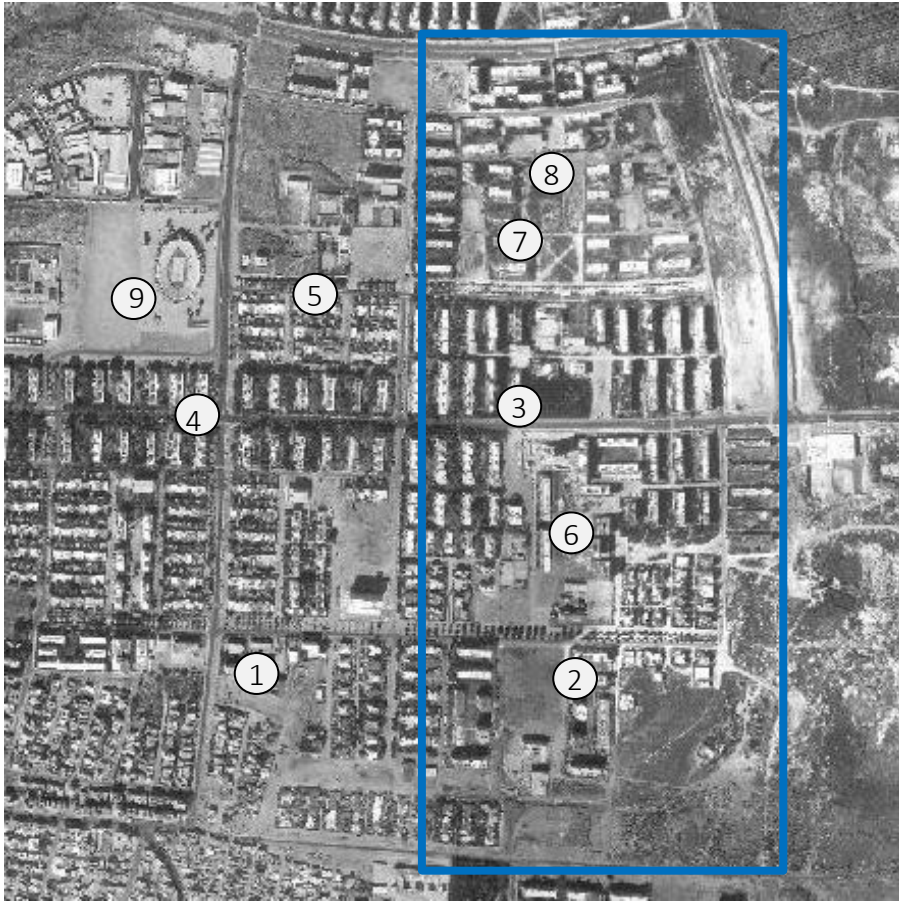
לב יד אליהו - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

תצ"א מיפויים ותצלומים היסטוריים - שנות ה-60

1967

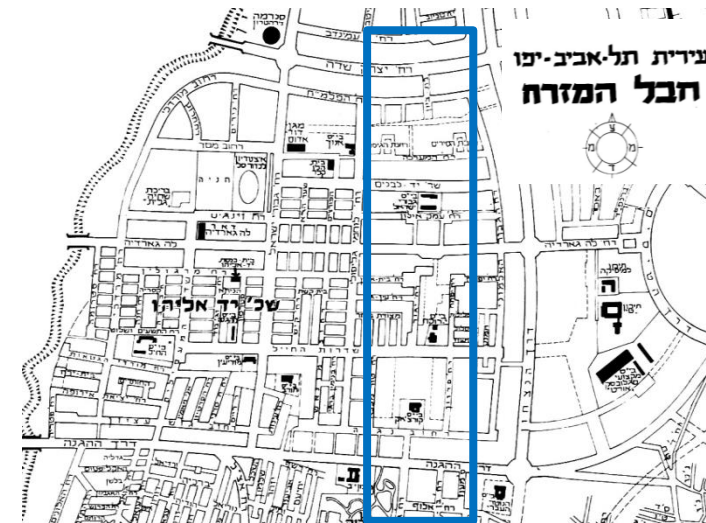
מרבית שטח שכונת יד אליהו בנוי. מבין השטחים הפתוחים בולטים:

1. שדרות החי"ל נטועה לכל אורכה
 2. שטח חורשת גן גונדה עם נטיעות צעירות
 3. חורשת לה-גארדיה נטועה בגריד צפוף של נטיעות אורנים
 4. רחוב לה-גארדיה עם נטיעות בחלקו המערבי
 5. שדרות יד לבנים נטועות לכל אורכן
 6. שטחי חורשת יגור, גן ההרפתקאות (7) שדרות קלמר עדין שטחי בור
 8. כיכר בת ציון מול מבנה בית הכנסת (1961) והכיכר מרחב פתוח לא מפותח
 9. היכל הספורט במקום חורשת השריון נבנה בתחילת שנות ה-60
- שטחים פתוחים פרטיים - עצים רבים נטועים בין המבנים במרחב השכונה הקיים

תצ"א יד אליהו משנת 1967. עיריית תל אביב יפו

מכלול שטחים פתוחים היסטורי

מקטע מתוך תכנית חבל המזרח 1970. ארכיון עיריית ת"א-יפו.

לב יד אליהו - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

תצ"א, מיפויים ותצלומים היסטוריים - שנות ה-70

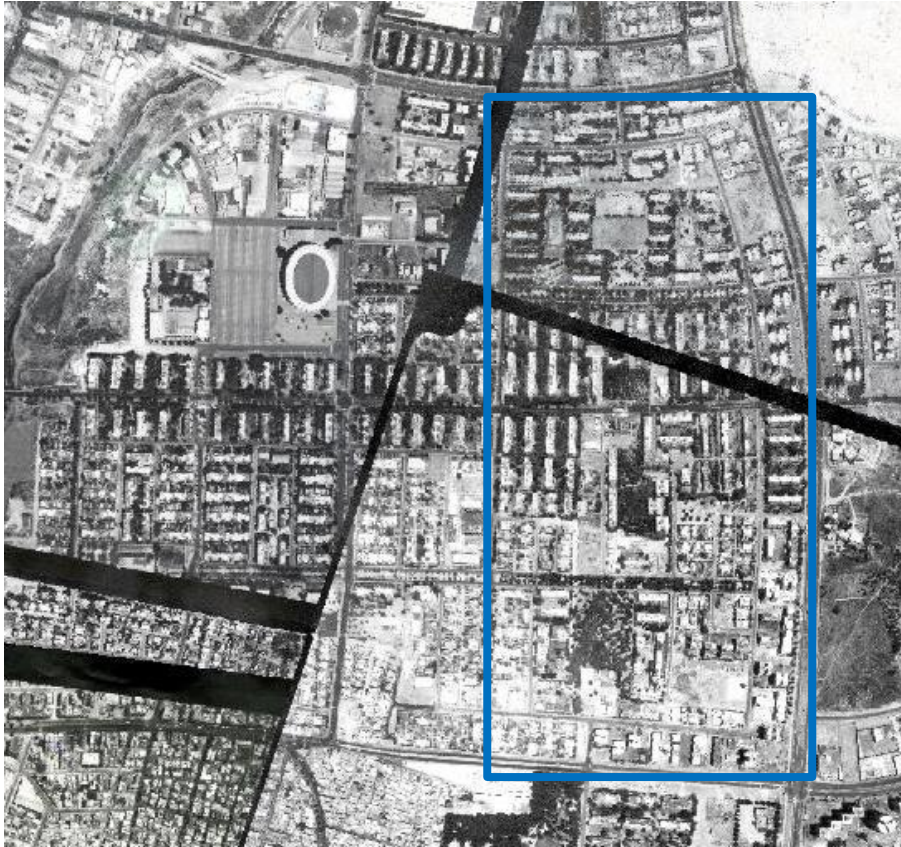
1978

הנטיעות משקפות את התפתחות מערכת השטחים הפתוחים מצפון לדרום. תכנית הגנים הציבוריים של תל אביב יפו משנת 1973 מתעדת את סוגי השטחים: בנוי, גנים וחורשות בתכנון, גנים וחורשות, מגרשי משחק וגני הרפתקאות.

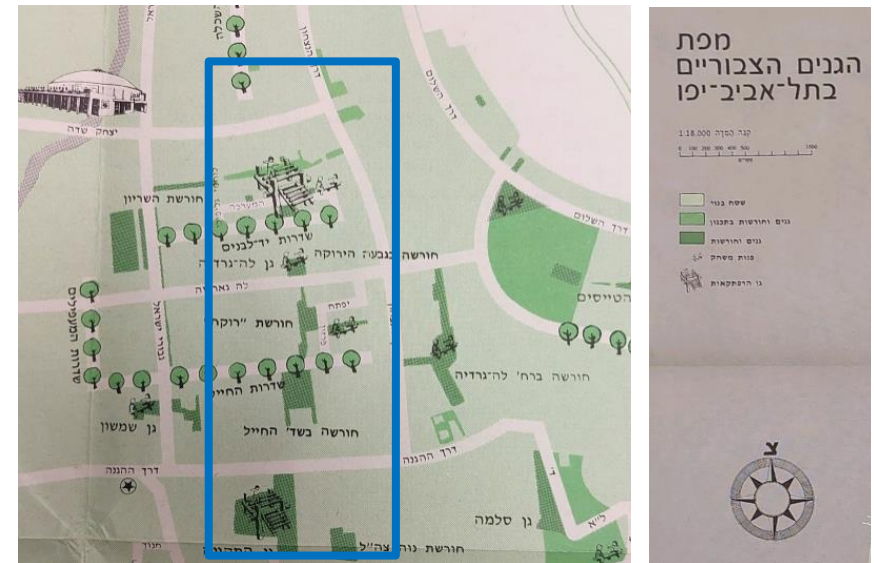
בתצ"א ובתוכנית בולטים:

שדרות - החי"ל, יד לבנים

חורשות - בשד' החי"ל (גן גונדה), חורשת "רוקח" (יגור), גן לה -גרדיה המשלב חורשה ומתקני משחק, גן ההרפתקאות וכיכר בת ציון. חורשת השריון (הטנק) כבר נטועה ושדרת משה קלמר בתכנון לעתיד.

תצ"א יד אליהו משנת 1978. באדיבות ארכיון עיריית ת"א-יפו. מכלול שטחים פתוחים היסטורי

מקטע מתוך מפת הגנים הציבוריים בתל אביב יפו 1973 באדיבות ארכיון עיריית ת"א-יפו.

לב יד אליהו - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור תצ"א, מיפויים ותצלומים היסטוריים - שנות ה-60-70

היכל הספורט, 1971, אוסף יוסף ליאור, באדיבות הארכיון העירוני של עיריית תל אביב-יפו

שיכון זוגות צעירים, יד אליהו 1974. אוסף יוסף ליאור. הארכיון העירוני של עיריית תל אביב-יפו

אצטדיון הכדורסל ביד אליהו - מבט מלמעלה, 1964, אוסף וילי פולנדר, באדיבות הארכיון העירוני של עיריית תל אביב-יפו

שיכון חיילים משוחררים. מתוך: מאמר מערכת. תל אביב. פדיה. יד אליהו (זבלאווי)

מחקר ותיעוד: המעבדה לחקר הנוף המעוצב
אדר' נוף פרופ' טלי אלון מוזס
אדר' נוף ד"ר יעל סופר

ינואר 2025

מרחב נופי אורבני בתל אביב-יפו | שנות ה-50-70

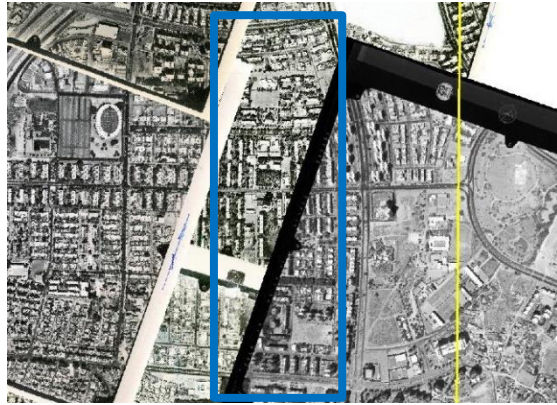
לב יד אליהו - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

תצ"א מיפויים ותצלומים היסטוריים - שנות ה-70-90

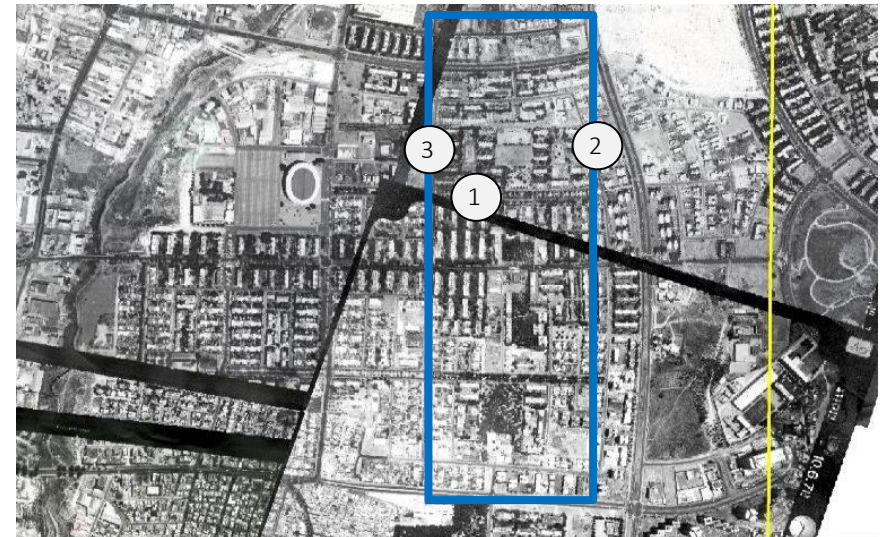
בין שנות ה-70 לשנות ה-80

כללי: תוכננו ומומשו תכניות הסדרת נחל אילון וסלילת נתיבי אילון שהשפיעו נופית ותפקודית על חלקה המערבי של השכונה והקשר עם יתר חלקי העיר. במערב השכונה הוקם היכל הספורט ובמזרחה גן רובעי - פארק וולפסון (ראה מסמך מלא פארק וולפסון)

1. גן ההרפתקאות הוקם ב-1973
2. תחילת פיתוח בגינת הסיירים
3. תחילת פיתוח רחבת הגייסות

תצ"א 20.05.1986 שכונת יד אליהו, עיריית תל אביב-יפו

תצ"א 20.05.1978 שכונת יד אליהו, עיריית תל אביב-יפו

תצ"א משנות ה-90 מראה את הרצף הירוק בחורשות מצפון לדרום ואת תחילת הפיתוח של הגנים בצפון השכונה:
4. גן לידי שרה דייויס
5. שדרות קלמר

תצ"א 20.05.1995 שכונת יד אליהו, עיריית תל אביב-יפו

לב יד אליהו - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

תמצית קורות המרחב - צילומים היסטוריים של שטחים פתוחים

סטילס מתוך סרטון חנוכת מגרש משחקים בתל אביב 1958.

"תושבי שכונת יד אליהו מקבלים את פני ראש העירייה חיים לבנון ומעניקים לו דגם של גן המשחקים החדש אשר נחנך בשכונה".

צילומי סטילס מתוך ארכיון הסרטים הישראלי, סינמטק ירושלים

ילדים בגינה. יד אליהו שנות ה-50. מקור לא ידוע

"אימוץ גינה" על ידי תלמידי בית ספר רוקח ביד אליהו. 1971. אוסף יוסף ליאור. הארכיון העירוני, עיריית תל אביב-יפו

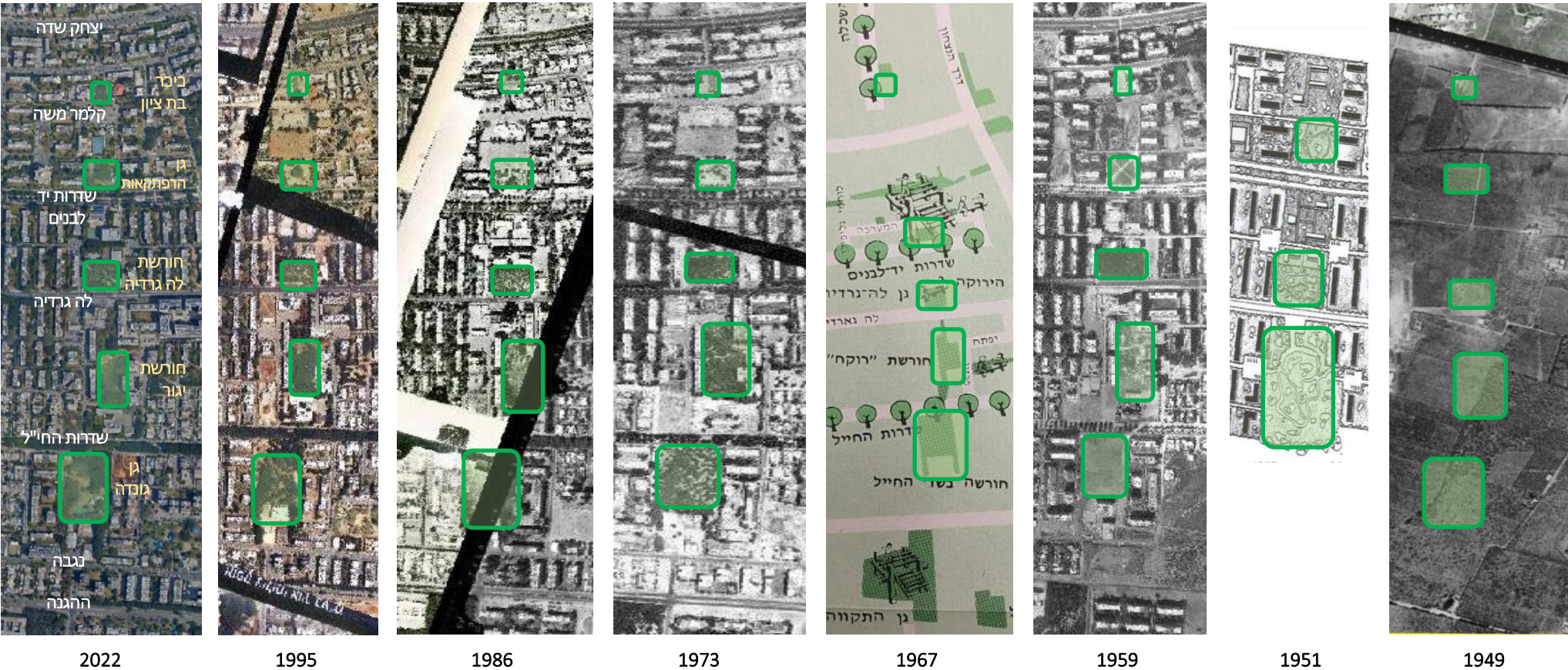
נטיעות ט"ו בשבט ביד אליהו. 1971. אוסף יוסף ליאור. הארכיון העירוני, עיריית תל אביב-יפו

חנוכת גן ההרפתקאות ביד אליהו, 1972, אוסף יוסף ליאור. הארכיון העירוני, עיריית תל אביב-יפו

לב יד אליהו - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

תצ"א ומיפויים היסטוריים - סיכום רצף התפתחות ציר שטחים פתוחים צפון דרום

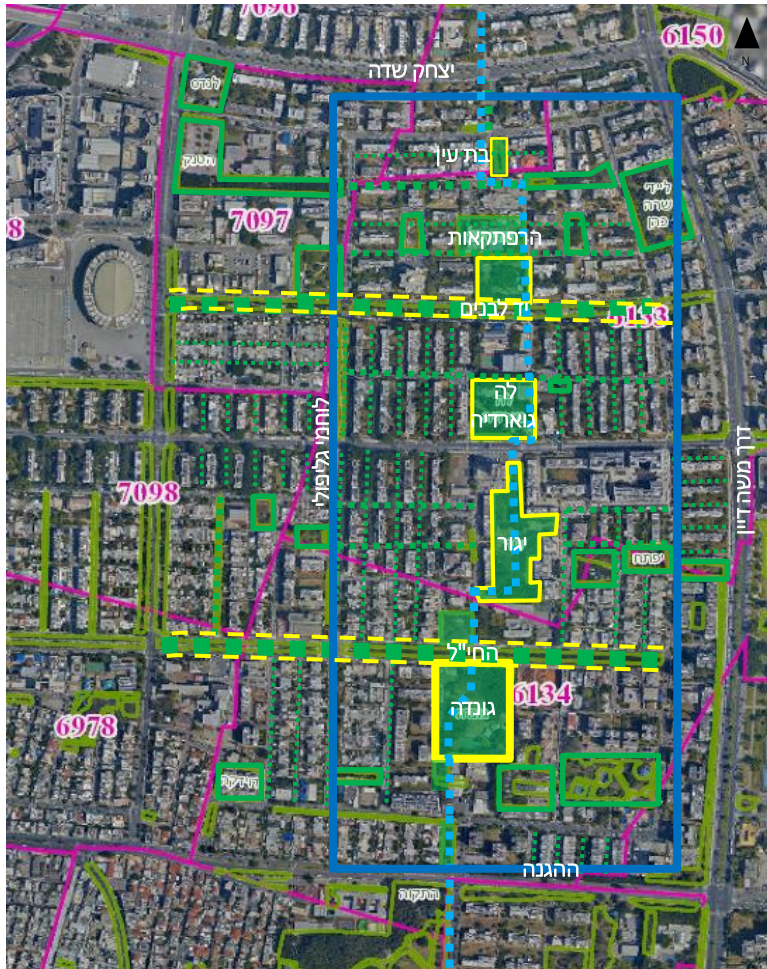
מקטעים מתוך תצ"א יד אליהו. באדיבות ארכיון עיריית ת"א-יפו

לב יד אליהו - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

טיפולוגיות נופיות היסטוריות במרחב

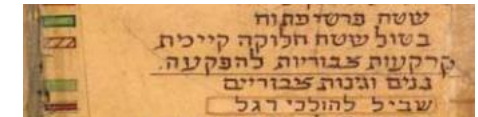
טיפולוגיות נופיות היסטוריות בשכונה:

- שדרות
- גנים
- ציר הולכי רגל ואופניים צפון דרום
- מעברים ציבוריים, שטחים פתוחים/סמי פרטיים - נחלת הכלל
- מעברים סמי פרטיים/ציבוריים בין מגורים - נחלת הכלל

מקרא: טיפולוגיות

- שדרה היסטורית
- ציר הולכי רגל ורכיבי אופניים מרכזי - צפ' דר'
- רחוב פנימי מטה הולכי רגל ואופניים
- נחלת הכלל: שטח פרטי פתוח עם זכות מעבר הציבור
- גנים ציבוריים עם אלמנטים היסטוריים לשימור
- גנים ציבוריים שפותחו לאחר שנות ה-80
- מרחב ציבורי פתוח לפי GIS ת"א
- תחום מכלול מרחבים נופיים צפ' דר'

לחובע 1951 K מקטעים מתוך תשריט ומקרא תכנית מזרח. מקור: רשות מקרקעי ישראל.

שדרות - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

טיפולוגית השדרות מופיעה בתכניות השכונה החל משנות ה-40, תב"ע K 1951 והיא מעוגנת בתכניות המתאר המתעדכנות עד ימינו.

השדרות תוכננו ובוצעו בדומה לשדרות מרכז תל אביב. על פי תכנית גס, השדרות שילבו בין מדרכות נטועות, מיסעות ואי רחב, נטוע בשורות עצים המשמש כפארק ליניארי. טיפולוגיה זו כמעט ולא קיבלה ביטוי עם הרחבת העיר לצפון ולמזרח בשכונות ובשיכונים.

תכנון השיכונים באותה התקופה כלל מערכות שטחים פתוחים ציבוריים ופרטיים שהפכו לרקמה מקשרת להולכי רגל דוגמת רמת אביב ומעוז אביב. מערכות אלו הפרידו בין תנועת רכבים לתנועת הולכי רגל, בעוד שהשדרות והמשעולים ביד אליהו שילבו בין התנועות.

שדרות יד לבנים ושדרות החי"ל הן תופעה ייחודית בנוף השיכונים וערכן הנופי משמעותי ברמת השכונתית, הרובעית והעירונית. השדרות ניטעו בשלבים בין שנות ה-40 לשנות ה-60.

כיום עם מגמת חיזוק העירוניות ומאפייניה – קישוריות, הלכתיות, ערוב שימושים וחיזוק מערכת השטחים הפתוחים מקבלות השדרות תפקיד חשוב בהחייאת אזורים עירוניים בתל אביב בכלל, וביד אליהו בפרט.

שדרות יד לבנים 2022

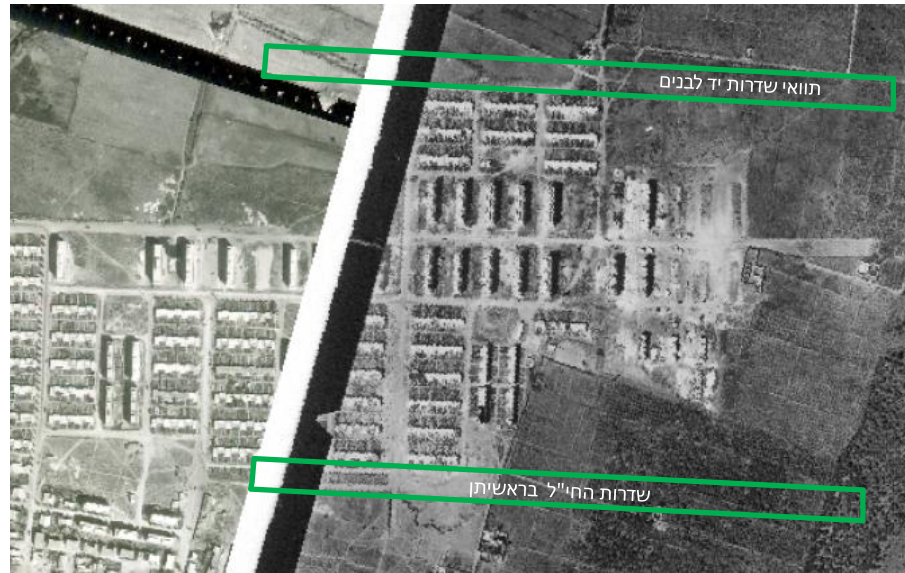
שדרות יד לבנים סוף המאה ה-20

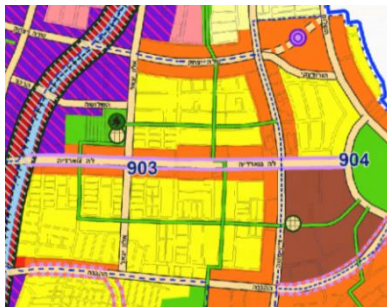
שדרות החי"ל ושדרות יד לבנים בצילום דגם אדריכלי לשכונת יד אליהו, 1948. מקור: אתר ישראל נגליט לעין

שדרות החי"ל 2022

למעלה, תצ"א משנת 1949. עיריית תל אביב יפו. משמאל שדרות שכונת יד אליהו מתאר 5000 כצירים ירוקים עיריית תל אביב יפו. gis.

GIS עירית ת"א-יפו 2022

גן שכונתי היסטורי - חורשת לה גרדיה גן שכונתי, נטיעות שנות ה-50 תחילת פיתוח בשנות ה-60, 2022

גן פנים שכונתי בתכנון היסטורי - רחבת הגייסות

גן לינארי בין רחוב נגבה לדרך ההגנה

הגנים הציבוריים בשכונה תוכננו כחלק ממערך השטחים הפתוחים - שדרות מעברים ומבני ציבור - בתי ספר, בית כנסת ועוד. מרבית השטחים הציבוריים ניטעו כחורשות אקסטנסיביות בשנות ה-50 על ידי מחלקת הגינון של עיריית תל אביב בראשות אברהם קרוון, ופותחו בשלבים עד תחילת שנות ה-2000. מבין טיפולוגיות הגנים בולטות 3 עיקריות:

גנים שכונתיים היסטוריים מעל 5 דונם:

ממוקמים לאורך ציר השטחים הפתוחים ההיסטוריים. גן גונדה חורשת גן יגור, הרפתקאות, גן לה גרדיה.

גנים פנים שכונתיים היסטוריים עד 4 דונם:

ממוקמים לאורך הציר ההיסטורי או במתחמי מגורים. כיכר בת-עין, גינת הסיירים, רחבת הגייסות. גנים נוספים לאורך הציר שפותחו מאוחר יותר הם גן סובוטניק וגן יפתח.

גנים בשדרות וגנים ליניאריים:

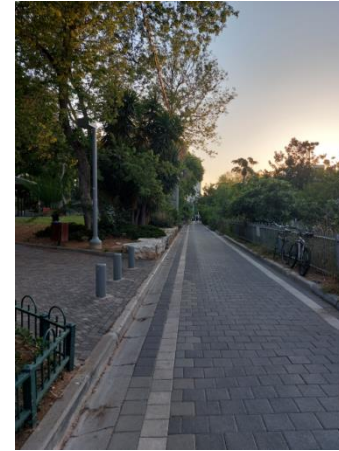
משמשים בנוסף למעבר הולכי רגל ואופניים, לשהייה ולפעילות. שדרות קלמר ושביל 1247 שדרות החי"ל, שדרות יד לבנים, גינת נגבה.

הגנים הציבוריים והשדרות לאורך ציר צפ' -דר' שפותחו בין שנות ה-50 לשנות ה-80, יפורטו במרחבים נופיים היסטוריים, תל אביב 50-70.

מעברים ציבוריים (שאינם שדרות) - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מעברים ציבוריים להולכי רגל על פי מפת קריית יד אליו. תכנית העמדה, 1957.

מעבר הולכי רגל המשכי לרחוב המערכה ורחוב מוטה הולכי רגל במפגש עם שדרות קלמר 2022

המעברים להלכי רגל ורכבי אופניים בשכונה הוקמו בין שנות ה-40 ועד תחילת שנות ה-70 כחלק מציר השטחים הציבוריים הפתוחים ומבני הציבור.

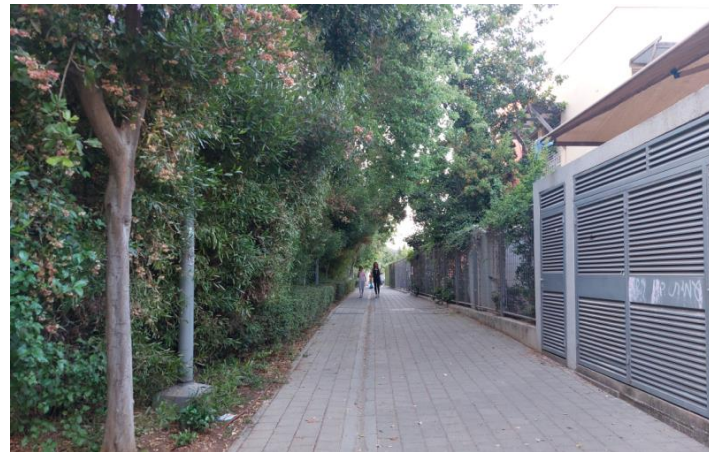
מערכת המעברים והשבילים, מאפשרת רצף של מעברים ברחבי השכונה כמעט ללא חפיפה לכבישים, למעט חציה של שדרות וצירים מרכזיים.

המעברים מהווים מרכיב מרכזי ברקמה הציבורית של השכונה ומחזקים את הקישוריות, ההליכתיות ותחושת המרחב הירוק הקהילתי.

בין שנות ה-80 לתחילת שנות ה-2000, נחסמו חלק מהמעברים, ואלו פותחו ונפתחו שוב כחלק ממדיניות הרובע שמישמת על ידי העירייה ובמעורבות קהילתית בשכונה.

מעברים היסטוריים על רקע שדרות, שבילי אופניים ושטחים ציבוריים פתוחים ביד אליו. תא יפן, 2022.

מעבר הולכי רגל סמוך לרחוב הפלמ"ח. 2022

ציר הולכי רגל ורכבי אופניים צפון דרום - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

רצף תנועת הולכי הרגל ואופניים לאורך ציר השטחים הציבוריים מצפון לדרום הינו מרכיב מרכזי וייחודי ברקמת שכונת יד אליהו.

לפי תכניות המקור, הציר לא הוגדר כשביל אחד לכל אורכו, אך הוא מבוסס על תכונת הרצף של השבילים בציר השטחים הפתוחים ההיסטורי ומתקיים במקום ברמה שכונתית ורובעית משרדות ההשכלה בצפון דרך שכונת יד אליהו וממשיך דרומה דרך גן התקווה לשכונת התקווה.

ציר הולכי הרגל והאופניים מהווה "עמוד שדרה" ממנו מסתעפים שבילי משנה מקומיים לגנים, מבני ציבור, רחובות ובתי מגורים

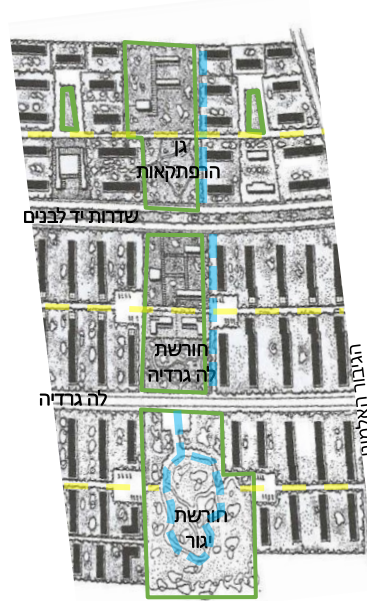
בעשור השני של שנות ה 2000 הציר הוגדר כשביל אופניים. פעילות של תושבי השכונה והחלטות תכנון אסטרטגיות של העירייה הובילו לפתיחת חסמים בעיקר סמוך למבני ציבור, לריצוף המעברים ולסימון השבילים.

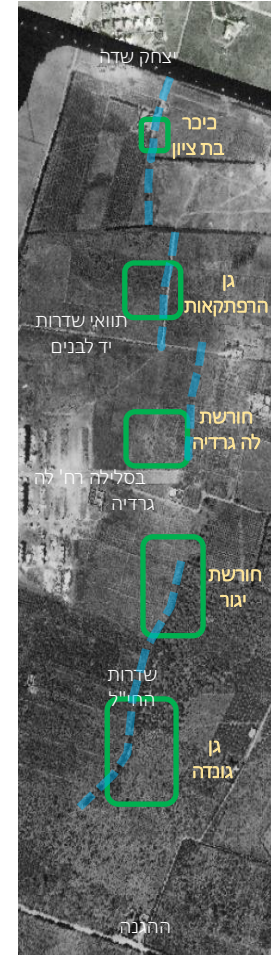
סימון שביל האופנים בציר צפון דרום על גבי תצ"א תל אביב יפו gis משנת 2021

תצ"א משנת 1967

מקטע תכנית אב לשכונה 1957, רצף מעברים ושבילים מצפון לדרום כחלק ממערך השטחים הפתוחים

תצ"א משנת 1949 במקום בו מתקיים כיום רצף השטחים מצפון לדרום, נראים דרכים חקלאיות במקטעים ללא רצף

ציר הולכי רגל ורכבי אופניים צפון דרום - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

4 הפרדת שביל אופנים והולכי רגל ברצועת עצים וותיקים בבנייה לחורשת יגור מרחוב לה גרדיה

5 שבילי אופנים והולכי רגל עם רצועת הפרדה בחורשת יגור

6 שביל אופנים והולכי רגל בגן גונדה

1 מקטע צפוני מרח' המערכה עד יצחק שדה שביל האופנים משולב במסעדה לצד מדרכת הולכי רגל

2 שביל משולב באספלט לצד גן הרפתקאות

3 מקטע מחודש עם רצועת הפרדה נטושה, בין שביל לאופנים ושביל להולכי רגל, בין שדרות יד לבנים לרחוב לה גרדיה

• ציר הולכי רגל ורכבי האופניים הקיים מבוסס על מערכת שבילים היסטורית שתוכננה ובוצעה בשלבים שונים.

• השביל מאופיין במגוון מופעים, חתכים וחומרים והוא משנה את אופיו בהתאם למקטע בו הוא עובר.

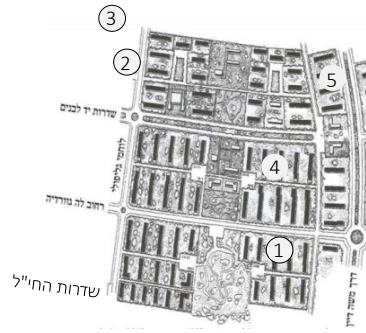
• ערכו ההיסטורי המרכזי הוא רצף המעבר לתנועה רכה כמעט ללא חיכוך עם כלי רכב.

• במקטעים בהם השביל עובר בגנים ובחורשות, משולבים בו עצים בוגרים בעלי ערך היסטורי.

ציולמים לאורך ציר הולכי רגל ואופניים צפון דרום, 2022

שטחים פתוחים סמי פרטיים/ציבוריים - נחלת הכלל - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

שטחי נחלת הכלל על פי מפת קריית יד אליהו תכנית העמדה. 1957.

שטח בשימוש משותף תושבים רח' עמק אילון

שטח מוזנח במעלה רח' הגיבור האלמוני

שטח משותף במתחם התחדשות רח' לה גוארדיה

שטח משותף מטופח ברח' לוחמי גליפולי, הפלמ"ח

גן פנימי במתחם עובדי העירייה, רח' הפלמ"ח

מרחב ייחודי בנוף ההיסטורי של שכונת יד אליהו הוא השטחים הפרטיים הפתוחים בין מבני המגורים. שטחים אלו, על אף מורכבות אחזקתם ומעמדם לאור המעבר מתפיסות שיתופיות לניאו ליברליות מהווים ברמה הפיזית והנתפסת מרכיבים מרכזיים ברצף המרחב הפתוח. (אדרי, 2017)

לשטחים אלו תפקידים שונים:

- גינות ושטחי פעילות אקסטנסיביים ואינטנסיביים
- מעברים רצופים להולכי רגל
- שטחים לחלחול מי נגר ללא תכנית העשרת מגוון המינים הבוטני והזואולוגי
- תרומה למיקרו-אקלים ואיזון אי החום העירוני
- שמירה על רוח המקום והמורשת הנופית

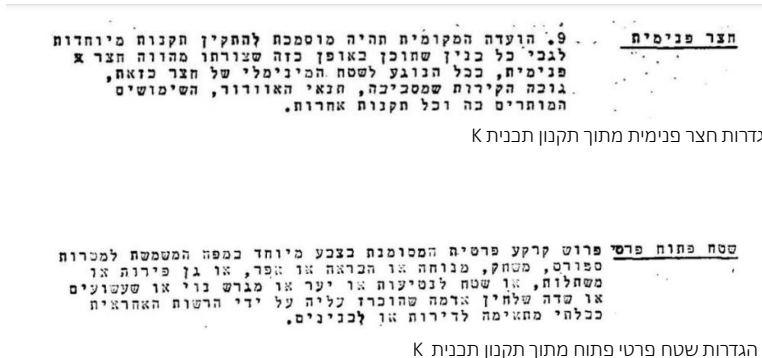
כיום מצב השטחים מגוון: שטחים מטופחים המהווים מרחב שהייה ופעילות לתושבים, ולצידם שטחים מוזנחים בהם כמעט ואין שימוש. לצד עליה במודעות התושבים לפוטנציאל השטחים כמרחב פתוח, העובדה כי קיימות תכניות של התחדשות במתחמי המגורים בשכונה מביאה למצב של "קיפאון" בהשקעת בעלי הבתים בהם.

תכנית התחדשות השכונה מזהה את החשיבות של המעברים והפעילות בשטחים כאלו. עם זאת בניית חניונים תת קרקעיים והרחבת זכויות הבניה במגרש משפיעים מהותית על איכות הקרקע, הניקוז, החלחול והצמחייה.

שטחים פתוחים סמי פרטיים/ציבוריים - נחלת הכלל - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

שטח משותף במתחם התחדשות רח' לה גוארדיה

תקנון ותוכנית K לרובע המזרחי, הגדירו את השטחים הפרטיים הפתוחים למטרות ציבוריות כגון ספורט, משחק, מנוחה, גן פירות וירק, משתלות, נטיעות יער גני שעשועים.

החצרות הפנימיות לא מסומנות בתב"ע אבל מוגדרות כטיפולוגיה של מבנים שבה לוועדה המקומית סמכות בכל הנוגע לשטחם.

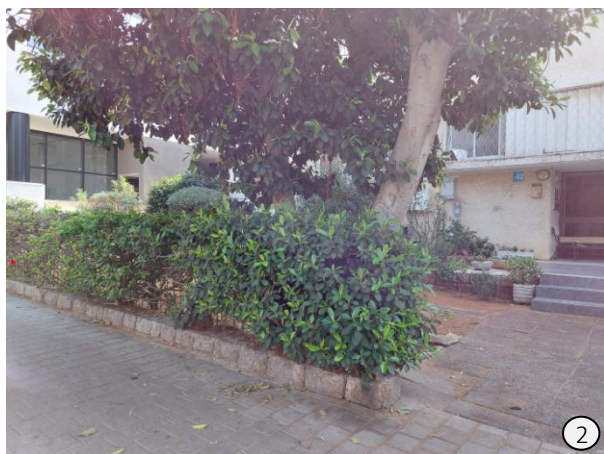
שיכונים סביב רח' לה גרדיה, שנות ה-50. מתוך: אפרת, צ' (2004). הפרויקט הישראלי.

שטחים פתוחים סמי פרטיים/ציבוריים - נחלת הכלל - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

פרטי פיתוח היסטוריים

במבני ברחובות לה גארדיה ויפתח, סמוך לחורשה, ניתן לראות קירות כורכר באבן חאמי בחצר הפרטית ובדופן לרחוב. פרטים דומים שתוכננו על ידי בנט פרלשטיין ויהלום - צור מאותה התקופה מופיעים גם בשכונת רמת אביב א'.

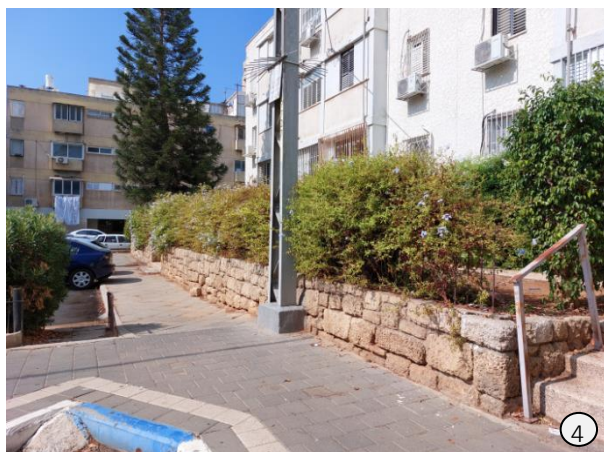
המבן עומד בפני התחדשות וסמוך לו חודש לאחרונה מתחם מגורים נוסף.

אבן כורכר כאבן גן לערוגה בגבול מגרש ורחוב לה גרדיה

קיר תמך מאבני כורכר מסותות בטרסה בחצר פרטית ברחוב לה-גרדיה 62

קיר תמך מאבני כורכר פראיות בדופן רחוב יפתח ומבנה מגורים משנות ה-50

קיר תמך מאבני כורכר פראיות בדופן מבנה מגורים משנות ה-50 וחורשת יגור

GIS תצ"א 2019 עיריית תל אביב יפו

שטחים פתוחים סמי פרטיים/ציבוריים - נחלת הכלל - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

שביל מעבר ציבוריים בין מגורים - נחלת הכלל

התנועה דרך השטחים סמי פרטיים/ציבוריים בשכונת יד אליהו מקנה למרחב השכונתי איכויות עירוניות גבוהות, ייחודיות בעיר תל אביב. איכות דומה ניתן למצוא בשכונות רמת אביב ומעוז אביב בצפון העיר שנבנו באותה תקופה. תנועה זו מאופיינת בהליכתיות במרחב ירוק, קהילתי, מקושר. מרכיבי התכנון והתכונות שמאפשרות מרחב זה הן:

- רצף פתוח ללא חסמים - המשכיות שבילים, מפלסים נגישים נראות ופתיחות,
- תחושת ביטחון נובעת מקרבה לבתים ותאורה
- רשת שבילים, ריבוי צמתים ומרחקים קצרים המאפשרים חציית בלוקים

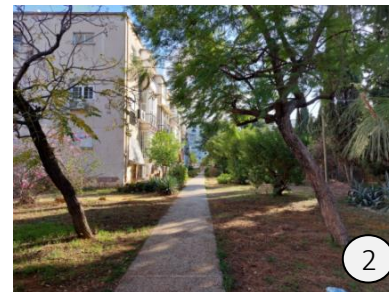
ככל שמגמות ההתחדשות בשכונה יאמצו וישמרו על איכות התנועה והקשרים דרך שטחי נחלת הכלל, תגדל האפשרות לשמור את הרוח הייחודית למקום.

שטחים ציבוריים וסמי ציבוריים בשיכונים לאורך רח' לגאריה, שנות ה-50. מקור צילום אדרא. ד. 2017

מעבר במתחם התחדשות ברחוב לה גוארדיה ממחיש איך מצד אחד נשמר הקשר בין הרחוב הראשי לרחוב המקביל אך בגלל שינוי גבהי המעבר והגבהתו לצורך חניון, יחד עם הקמת קיר תמך וחומה, נקטע הקשר למתחם המגורים הסמוך.

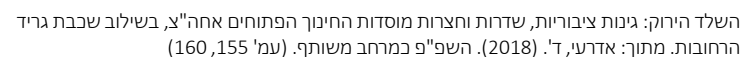
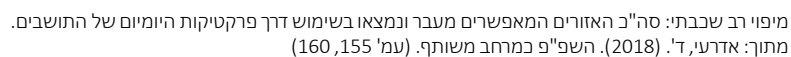
מעבר פיזי וויזואלי מכיוון רחוב איילון לרחוב לה גרדיה

שטחי נחלת הכלל על פי מפת קריית יד אליהו תכנית העמדה. 1957. מקור: גרייצר, א' (2017). מהשכונה אל השיכון.

ניתוח מערכת השלד הירוק ואזורי המעבר הנמצאים בשימוש גבוה מתוך עבודתו של אדרעי (2017) מצביע על ריכוז המעברים והקשרים המתקיימים בשכונה סביב ציר השטחים הפתוחים מצפון לדרום

שטחים פתוחים סמי פרטיים/ציבוריים - נחלת הכלל - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

8

חצר משותפת ברחוב המערכה בזמן אירוע קהילתי

7

שטח משותף, גן פנימי אקסטנסיבי, מתחם עובדי העירייה, הפלמ"ח

6

שטח משחק בחצר שעברה התחדשות במבנה ציבור (קופת חולים) בשדרות החי"ל

הערכה:

לשטחים הסמי ציבוריים/פרטיים תרומה גבוהה בהיבטים מוחשיים ולא מוחשיים.

השטחים והמעברים הפתוחים שהם סמי ציבוריים/פרטיים מהווים מרכיב מרכזי בשלד הירוק הפתוח של הרקמה ההיסטורית השכונתית של יד אליהו.

א. ערכים מוחשיים:

לשטחים הסמי ציבוריים מרכיב מהותי בתכונות של המרחב: (attributes)

- קישוריות הלכי רגל
- תחושת מרחב ירוק נגיש לכל דירה.
- תכנית מחלחלת ועשירה בצומח המקטינה את אי החום העירוני, ואת סכנת ההצפות ומגדילה את המגוון הביולוגי.

תכונות אלו תואמות מגמות תכנון בנות קיימא ועירוניות מתחדשת

ב. ערכים לא מוחשיים:

המרחב הפתוח מקנה למקום אפשרויות רבות לאינטראקציה שכונתית וקהילתית.

המלצות: בכל תכנון לעתיד יש לקחת בחשבון את

תכונות רקמת השטחים הפתוחים והמעברים שמהווים את נחלת הכלל ביד אליהו: הרצף, הרשת, קשרים לרחובות מב"צ ושצ"פ, המדרג, חלל וחתך בין הבינוי לפתוח, אחוזי תכנית מחלחלת, אופי הצמחייה.

מומלץ להגדיר את רשת שטחי נחלת הכלל לשמירה הקרובה ככל הניתן לתכונות המקור, לאורך ציר השטחים הפתוחים בין רחוב הפלמ"ח מצפון לרח' נגבה בדרום ובין רחוב הגיבור האלמוני במזרח לרחוב לוחמי גליפולי במערב: תכניות ההתחדשות באזור יתייחסו לרקמת הבינוי והמרחב הפתוח באופן שיווצר בשכונה אזור עם רקמה באופי ההיסטורי.

אזור מומלץ לשמירת רשת שטחי נחלת הכלל קרוב ככל הניתן לתכונות המקור

8

חצר משותפת ברחוב המערכה בזמן אירוע קהילתי

לב יד אליהו מרחב נוף עירוני היסטורי - מרחבים היסטוריים

2022

1967

- 21. כיכר בת ציון
- 22. גן הרפתקאות
- 23. שדרות יד לבנים
- 24. גן לה גרדיה
- 25. חורשת יגור
- 26. שדרות החי"ל
- 27. גן גונדה
- 28. גן התקווה
- 29. גן השוטר קוממי

כיכר בת ציון

כללי

כתובת: כיכר בת ציון, בין רח' הפלמ"ח ורח' קלמר משה.

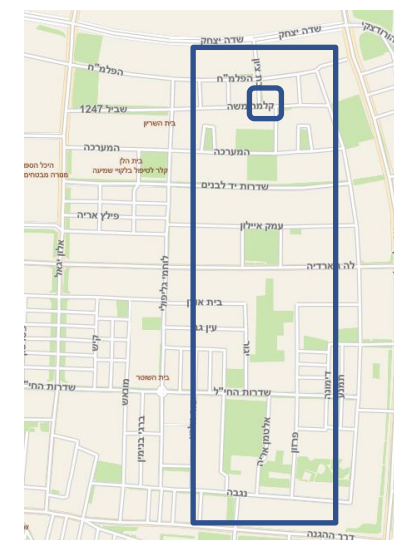
גוש חלקה: 6150, 782

גודל: כחצי דונם

מתכנן: מחלקת גינון עיריית תל אביב יפו

שנת הקמה: שנות ה-60

שנת שיקום: 2004

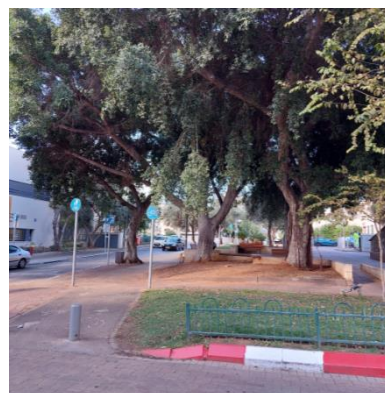
מפת שכונת יד אליהו, 2021. מתוך: GIS עיריית ת"א-יפו.

כיכר בת ציון מהווה את המרחב הצפוני ביותר על ציר השטחים הפתוחים הציבוריים מצפון לדרום והיא מהווה כניסה לשכונה מכיוון רחוב יצחק שדה. שדרת הברושים בחלקה הדרומי של הכיכר, הוא כנראה השריד הנופי ההיסטורי היחיד שקדם להקמת השכונה הכיכר מהווה מרכז פנים שכונתי והיא סמוכה לשימושי מסחר ברחוב הפלמ"ח, מבני ציבור - בית הכנסת הספרדי, בית ספר ומתנ"ס ומהווה חלק מרצף שטחים פתוחים בין שדרות קלמר, שדרות יד לבנים ועד רחוב יצחק שדה.

בשנות ה-60 ניטעו במקום עצי הפיקוס וכנראה נשתלה גם המדשאה. בתחילת שנות ה-2000, בשיתוף קרן תל אביב לפיתוח, הוקמה מול בית הכנסת רחבת ישיבה מאבן ובה ספסלים. קיר הכניסה לבית הכנסת הינו קיר כורכר ייחודי המהווה את הדופן המערבית לכיכר. בשנת 2015 נסלל שביל האופנים העובר בכיכר. כיום בכיכר, עצי ברוש ופיקוס שדרות היסטוריים ועצי זית, מדשאות, אזור התכנסות וישיבה.

1951 תכנית K לרובע מזרח.

כיכר בת ציון, 2022

הפלמ"ח

כיכר
בת ציון

שדרות קלמר

כיכר בת ציון - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

תצ"א ומיפויים היסטוריים

1949 שטח השכונה טרם פיתוח עם שרידי חקלאות מטעים ושדות. שדרת הברושים שפרטים ממנה עדין קיימים לאורך השדרה מתועדת בתצ"א והיא מהווה אחד השרידים הבולטים בכל מרחב השכונה לנוף שקדם להקמתה.

1959 מבני המגורים ובית הכנסת הספרדי בנויים. רחוב הפלמ"ח ובת ציון סלולים כדרכי עפר. שטח הכיכר בולט ותחום מדרום בשדרת הברושים.

1967 הכיכר מתרחבת לצורתה המלבנית הקיימת כיום, עד לשדרת הברושים. במרכז נטיעות ראשונות.

1978 בכיכר נראים דשא ועצים

1997 עצי הפיקוס בוגרים. פיתוח שדרות קלמר ובית הספר מצמצם את שדרת הברושים ההיסטורית.

2017 הכיכר בצורתה כיום עם שביל אופנים ורחבת ישיבה מול בית הכנסת.

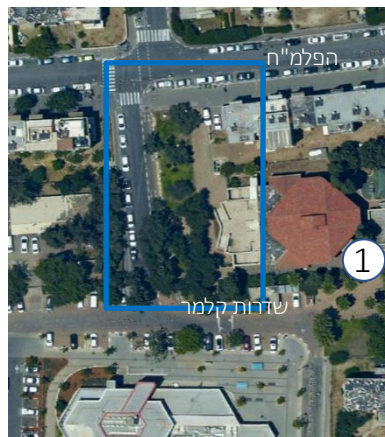
1967

1959

1949

2017

1997

1978

כיכר בת ציון - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור מרכיבי התכנון - צמחיה

ברוש היסטורי
מקבץ פיקוס השדרות
עצי זית

מדשאה ועצי זית
נטיעות שנות ה-70

מקבץ פיקוס השדרות
נטיעות שנות ה-60

ברוש היסטורי, שריד
לשורת ברושים חקלאית
בגבול חלקה מלפני
הקמת השכונה

צילומי אזור הכיכר במפות גוגל 2015. מתוך: GIS עיריית ת"א-יפו.

עצי ברוש היסטוריים בגבול בית הכנסת, שדרות קי
וכיכר בת ציון. 2022

צילום כיכר ביום טקס חנוכת גן כיכר בת ציון 2003.
יוסף ליאור, ארכיון הקרן לפיתוח תל אביב.

כיכר בת ציון - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - תנועה וכניסות.

תנועה:

כיווני התנועה בכיכר:

צפון קשר לרחוב יצחק שדה, נחלת יצחק ושדרות ההשכלה.

מזרח ומערב קשר לרחוב הפלמ"ח ושדרות קלמר.

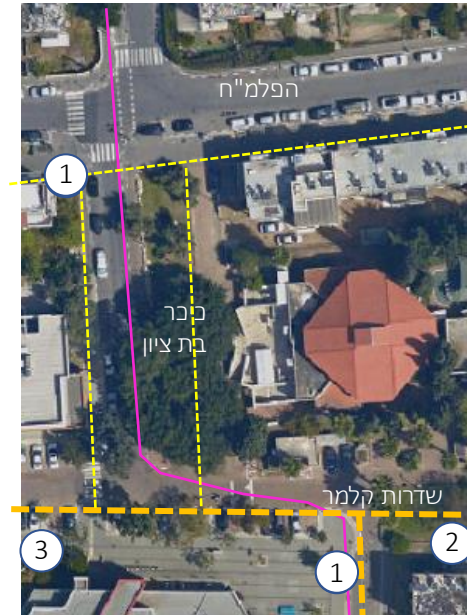
דרום קשר למשעול שירה ולציר השטחים הפתוחים ומבני הציבור של השכונה. כיום חוצה את הכיכר שביל האופנים העירוני/רובעי.

כניסות:

הכיכר מוקפת מכל כיוניה במדרכות ושבילים. הכניסות המרכזיות אליה הם מכיוון רחוב הפלמ"ח ושדרות קלמר.

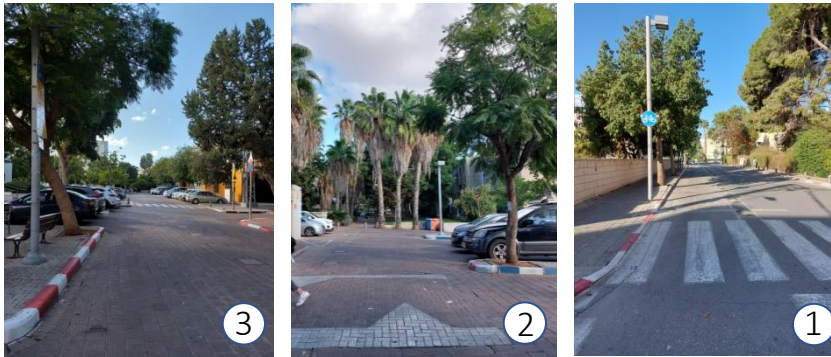

מקטע תצ"א 1959, עיריית ת"א יפו

עיריית ת"א-יפו, GIS תצ"א כיכר בת ציון, 2021

הולכי רגל
שביל רכבי אופנים
רחוב מוטה הולכי רגל

מבט למזרח - שדרות קלמר

נתיב אופניים משולב במיסעה
כחלק משביל אופניים עירוני בין
הכיכר רחוב יצחק שדה

מבט מדרום לכיוון הכיכר. מימין בית הכנסת הספרדי, במרכז רחבת הישיבה והמדשאה, שביל האופנים ומשמאל רחוב בת ציון ומבנה ציבור

כיכר בת ציון - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - שימושים ופרטי פיתוח

שימושים:

הכיכר נועדה מהקמתה למעבר ולשהייה.

מרכיביה-

1. רחבת התכנסות
2. מדשאה עם סלעי גיר שכבות
3. שביל אופניים
4. שביל הולכי רגל
5. מקלט ציבורי

פרטי פיתוח:

קיר ישיבה מאבן גיר מסותתת, ספסלים,
ודק מעץ לישיבה (שנוסף לאחרונה) -
ברחבת הישיבה שבוצעה בשנת 2003

אבן שכבות מגיר - במפגש בין המדשאה
לכביש.

שביל אספלט - עבור רוכבי אופניים.

שביל מרוצץ באבנים משתלבות - עבור
הולכי רגל.

חבה וקיר מסלעי כורכר ייחודיים - בכניסה
לבית הכנסת הספרדי.

רחבת התכנסות מול בית הכנסת, קירות מאבן גיר בשילוב ספסלי עץ. 2022

רחבת הישיבה ביום טקס חנוכת גן כיכר בת ציון 2003.
יוסף ליאור, ארכיון הקרן לפיתוח תל אביב.

עיריית ת"א-יפו. GIS תצ"א כיכר בת ציון, 2021.

אזור המדשאה ביום טקס חנוכת גן כיכר בת ציון 2003. יוסף ליאור, ארכיון הקרן לפיתוח תל אביב

אלמנטים היסטוריים לשמירה בגן:

לערכים הבאים תפקיד חשוב ביצירת המשכיות ושמירה על רוח המקום.

צורת הכיכר המלבנית הינה מאפיין מקורי מעת הקמתה בשנות ה-50.

עצי הברוש בכיכר וסמוך לבית הכנסת הם שריד ייחודי במרחב לטיפולוגיות שדרות הברושים החקלאיות במקום. בנוסף לשימור מומלץ להוסיף שילוט הסבר ותיעוד היסטורי. בנוסף, בכיכר עצי פיקוס בוגרים לשימור.

פני הקרקע, הטופוגרפיה וסוג הקרקע

הקיימים הם מרכיבים מקומיים שהיו במקום לכל אורך ההיסטוריה, טרם פיתוח השכונה. לשמירה על רצף הגבהים בין מגרשי המגורים למרחב הציבורי והמעברים בשכונה בין המרחב הסמי ציבורי תפקיד בעל משמעות בשמירה על רוח המקום.

יעוד ומיקום במקור, מתכנית המתאר משנות ה-50, הכיכר שמשה כמרכז שכונתי עם עירוב שימושים של מסחר, מגורים, תנועה, מבני ציבור ומרחב ציבורי פתוח. כרקמה מעורבת, למקום תרומה לרכיבי עירוניות חיונית כגון קהילתיות, קישוריות, שילוביות שימושים ועוד.

התנועה במרחב ברמה עירונית מהווה חלק חיוני ברצף ציר השטחים הפתוחים ההיסטוריים- צפ'-דר'. ברמה המקומית הגן מהווה מרחב מקשר למעבר בשכונה.

דינמיות ושינויים בגן יכולים לבוא לידי ביטוי בחיזוק מינים מקומיים, ריהוט הגן, בחומרי השבילים ובהוספת שילוט.

עצי ברוש היסטוריים בגבול בית הכנסת, שדרות קלמר וכיכר בת ציון 2022

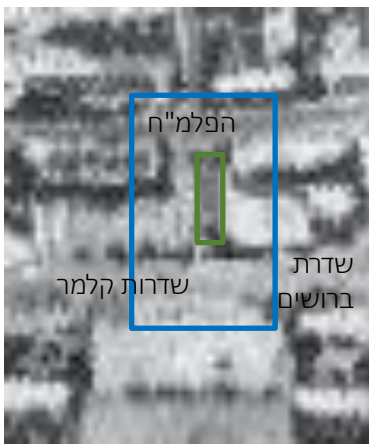
ברוש היסטורי, בודד כעץ רחוב. צילום גוגל 2015

1949 שדרות ברושים מסמנות גבולות בין חלקות חקלאיות. מקטעים מהשדרה הדומית נשמרו ובהם עצי ברוש.

אזור המדשאה ביום טקס חנוכת גן כיכר בת ציון 2003. יוסף ליאור, ארכיון הקרן לפיתוח תל אביב

1978, צורת כיכר מלבנית בין שדרות קלמר ולרחוב הפלמ"ח

גן ההרפתקאות

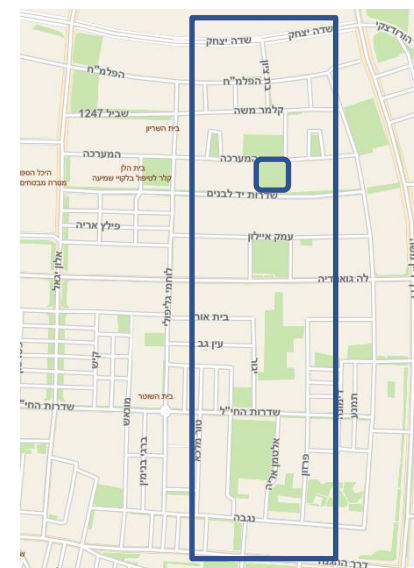
כללי

- **כתובת:** בין רח' המערכה ושדרות יד לבנים
- **גוש חלקה:** 6133, 780
- **גודל:** 4.5 דונם
- **מתכנן:** גדעון שריג
- **שנת הקמה:** 1972

גן ההרפתקאות הוקם בין שדרות יד לבנים לרחוב המערכה כחלק מרצף השטחים הפתוחים השכונתי מדרום לצפון. הגן פותח בתחילת שנות ה-70 במקביל לפיתוח 2 גנים נוספים ברובע, בשכונת התקווה ובנחלת יצחק.

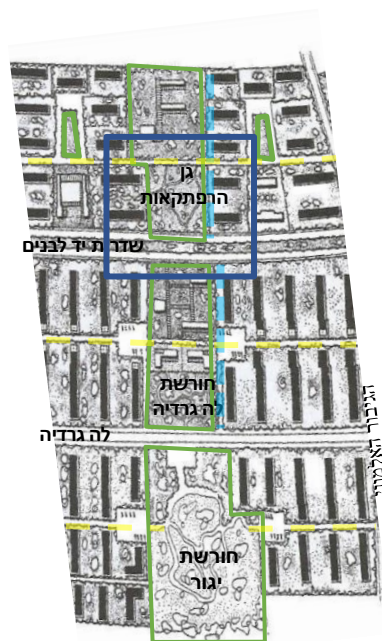
הגן היה אחד מהגנים הראשונים בעיר שפותחו סביב חווית המשחק על ידי משרד גדעון שריג, לאחר זכייתו בפרס רוקח על גן ההרפתקאות בפארק הירקון. לפי מסמכי ארכיון נראה כי השימוש האינטנסיבי כגן ההרפתקאות הפך את הגן לאטרקציה רובעית שלא תאמה את קנה המידה השכונתי, והוא פורק בסוף שנות ה-80.

כיום הגן מתפקד כגן שכונתי עם מתקני משחק מעץ ברוח גן ההרפתקאות המקורי, אך בהיקף קטן יותר. בגן עצים, מסלעות ושיחים ותיקים. שביל האופנים והולכי הרגל העירוני/רובעי עובר בדופן המזרחית של הגן.

מפת שכונת יד אליהו, 2021, מתוך: GIS עיריית ת"א-יפו

גן ההרפתקאות 2022

שטח הגן "תכנית העמדה" של קריית יד אליהו משנת 1957 מתוכנן כגן שכונתי עם אופי טבעי פסטורלי ובהקשר למערכת המעברים השכונתית

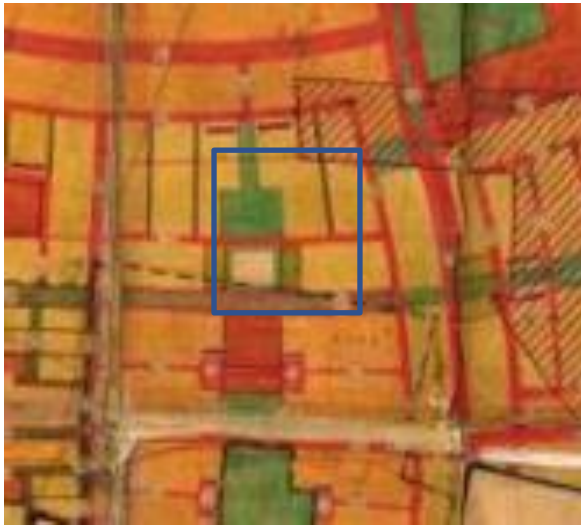
תצ"א מתחם גן ההרפתקאות לשעבר, 2021 מתוך: GIS עיריית ת"א-יפו

גן הרפתקאות התקווה, תחילת שנות ה-70, מתוך ארכיון דן הדני, הספרייה הלאומית

גן ההרפתקאות - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

תצ"א, מיפויים ותצלומים היסטוריים

1951 שטח המיועד לגן בתשרית תכנית 'אלרובע מזרח'. מקור: רשות מקרקעי ישראל

שטח גן ההרפתקאות, שנות ה-50, מתוך: אפרת, צ' (2004), הפרויקט הישראלי

- בתכנית מתאר K משנת 1951 הגן מסומן ביעוד שטח ציבורי פתוח סביב בינוי, על רצף ציר השטחים הפתוחים ומבני הציבור צפ' דר'.
- תצ"א משנות ה-50 מתעדת קבוצה של מבנים קיימים שכנראה השפיעו על התכנית ונהרסו בהמשך. שינוי זה הביא ככל הנראה לפיתוח הגן על כל השטח במקביל לשדרות יד לבנים.
- בתכנית חבל מזרח משנת 1970 נראה השטח כחלקה שעוד לא פותחה, למרות שבפועל מבני המגורים סביב הגן הוקמו כבר בשנות ה-50.
- מפת הגנים הציבוריים מ-1973 מבליטה את גן ההרפתקאות בסימון מיוחד.

מקטע מתוך מפת הגנים הציבוריים בתל אביב יפו 1973 באדיבות ארכיון עיריית ת"א-יפו

מקטע מתוך תכנית חבל המזרח 1970, ארכיון עיריית ת"א-יפו

גן ההרפתקאות - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

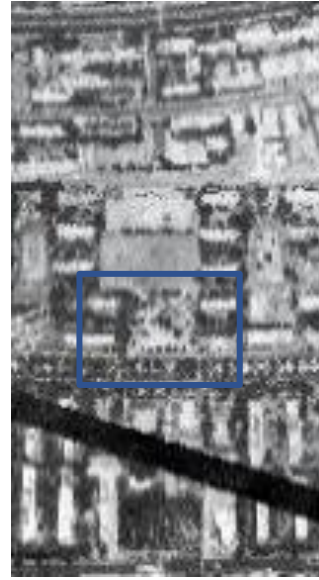
תצ"א ומיפויים היסטוריים

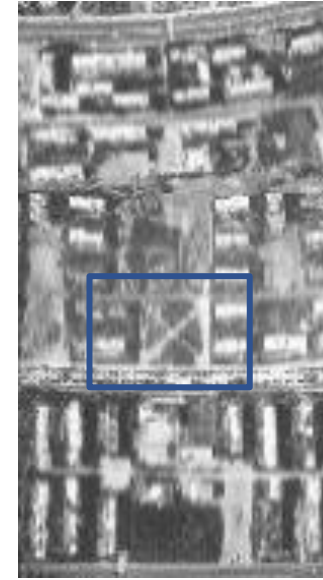
1967

1978

1986

1995

מקטעים של תצ"א יד אליהו בין רחוב לה גרדיה ודרך יצחק שדה, עיריית ת"א-יפו

1967

שטח הגן טרם הפיתוח כשדה בור, ללא בינוי עם שבילי עפר.

1978

גן הרפתקאות ובו נטיעות פיקוסים, תכנית חול ומתקנים. בדופן המזרחית שדרת הברושים.

1986

התצלום מצביע על התפתחות העצים בגן ובשדרות יד לבנים, ועל חלוקת הגן למתחמים.

1995

שטח הגן עם עצים בוגרים, תכנית קרקע חשופה ללא מתקנים.

תיעוד היסטורי, מסמכי ארכיון, עיתונות

מתקני המשחק בגן הפכו ממתקנים בודדים המשולבים בגינה ציבורית פסטורלית בעיר (כפי שתוכננו לפני כן על ידי אברהם קרוון) לשימוש המרכזי והעיקרי בגן. המשחק בגן הביא עימו מגוון רב של חוויות ומתאימות למספר רב של משתמשים. בעקבות זאת, לצמחיה, לשבילים ולנופים פסטורליים הוקצה מקום פחות מרכזי בגן.

82

גן ההרפתקאות - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

תיעוד היסטורי, מסמכי ארכיון, עיתונות

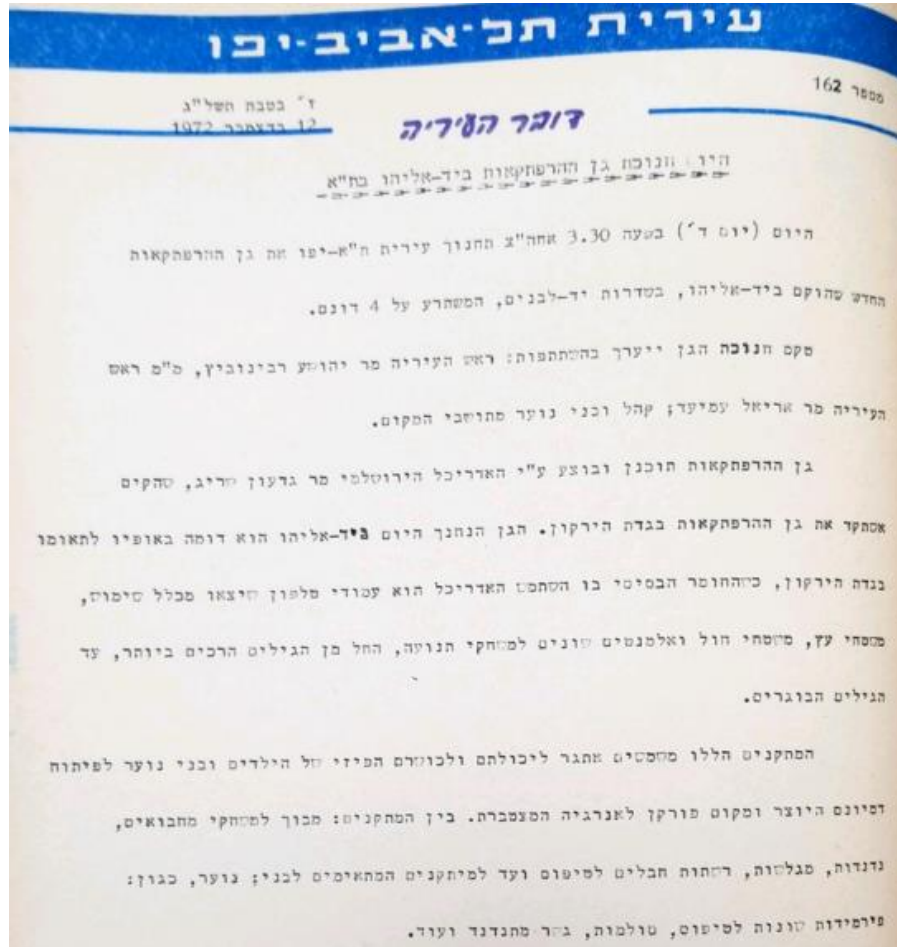
הודעת דובר העיריה לחנוכת גן ההרפתקאות ביד אליהו. 12.12.1972. מתוך: ארכיון עיריית ת"א-יפו.

"הגן הנחנך היום ביד אליהו הוא דומה באופיו לתאומו בגדת הירקון, כשהחומר הבסיסי בו השתמש האדריכל הוא עמודי טלפון שיצאו מכלל שימוש, משטחי עץ, משטחי חול ואלמנטים שונים למשחקי תנועה, החל מן הגילים הרכים ביותר, עד הגילים המבוגרים. המתקנים הללו משמשים אתגר ליכולתם ולכושרם הפיזי של הילדים ובני נוער לפיתוח דמיונם היוצר ומקום פורקן לאנרגיה המצטברת. בין המתקנים: מבוך למשחקי מחבואים, דנדנות, מגלשות, רשתות חבלים לטיפוס ועד למיתקנים המתאימים לבני נוער כגון: פירמידות שונות לטיפוס, סולמות, גשר מתנדנד ועוד".

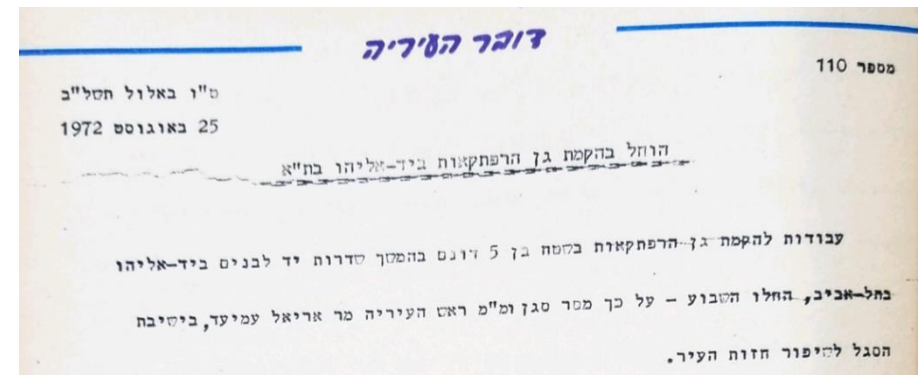
הוחל בהקמת "גן הרפתקאות" ביד-אליהו

עבודות להקמת "גן הרפתקאות" השתכנן בן 5 דונם בהמשך שדרות דילבנים ביד-אליהו בתל-אביב, החלו השבוע - הודיע סגן וממלא מקום ראש העיריה א. עמיעד כי ישיבת הסגל לשיפור חזות העיר. זכננו הגן נעשה בידי האדריכל גדעון שריד. באחרונה השלימה העיריה הציבת מתקני משחק מפברגלס ב-10 גנים ומגרשי-משחק.

עיתון דבר, 27 אוגוסט 1972, מתוך: אתר עיתונות יהודית היסטורית.

הודעת דובר העיריה בנוגע להחלת עבודות ההקמה של גן ההרפתקאות בשדרות יד לבנים ביד אליהו, 25 באוגוסט 1972, מתוך: ארכיון עיריית ת"א-יפו

בדצמבר 1972 דווח בעיתון דבר על הקמת חמישה גני הרפתקאות בתל-אביב-יפו. שני הגנים הראשונים הוקמו על ידי אדריכל הנוף גדעון שריג בפארק ירקון (1971) ובשדרות יד לבנים בשכונת יד אליהו (1972). באותו זמן גן הרפתקאות בשכונת התקווה בתכנונו של אדריכל הנוף האמריקאי ריצ'רד דטנרשוני וגני הרפתקאות ביפו ובגן ההסתדרות (קאטרין לואיס) היו בשלבי הקמה. עיתון דבר, 13 בדצמבר 1972.

גן הרפתקאות התקווה ותמונות רחוב, מתוך ארכיון דן הדני, הספרייה הלאומית

גן הרפתקאות נוסף ייחנך היום בתל-אביב בשכונת יד-אליהו

לב הקמה גן הרפתקאות משוכלל בגן שכונת התקווה, בתכנונו של אדריכל הגנים הנודע ריצ'רד דטנר מארה"ב. בתכנית העיריה להקים עוד שני גני הרפתקאות: ביפו ובגן ההסתדרות, ליד שכונת שפירא וקריית שלום. עבודות היתכנון של גני הרפתקאות אלה הושלמו ובקרוב יפורסמו מכרזים להקמתם.

דליקה גדולה בבנין מלאכה ברחוב אופק ביפו

נוק רב נגרם אתמול בדליקה גדולה שהשתוללה בבניין המלאכה ברחוב אופק ביפו, מאחורי קולנוע "נוגה".

האש פרצה סמוך לשעה 5 בלילה בוקר ולמקום הוזעקו ארבע מכוניות כיבוי וסולם הידראולי, ביפיקודם של י. ריטוב וא. אנקורי. כן הגיעו למקום אנשי חברת החשמל, שניתקו את הזרם לאזור, ושוטרים שסגרו את כל היתר לתנועה.

שתי הקומות העליונות של הבניין נהרסו בחלקן במהלך פעולות הכיבוי ונראה כי המתנדבים יורו על המשך ההריסה מחשש התמוטטות.

עד כה נאמד הנזק ברבבות לירות. המשטרה חוקרת את סיבת הדליקה. (צ)

היום אחרי הצהריים תחנך עיריית ת"א יפו את גן ההרפתקאות החדש שהוקם בשדרות יד לבנים ביד אליהו והמשתרע על ארבעה דונמים.

טקס חניכת הגן ייערך בהשתתפות ראש העיריה י. רבינוביץ, מ"מ ראש העיריה א. עמיעד, קהל ובני נוער מתושבי המקום.

גן ההרפתקאות תוכנן ובוצע על ידי האדריכל הירושלמי ג. שריג, שהקים אשתקד את גן ההרפתקאות בגדת הירקון. הגן דימה באיפיו לתאימו בגדת הירקון, כשהחומר זבסיסי, כי השתמש האדריכל, הוא צמודי טלפון שיצאו מכלל שימוש. משטחי עץ, משטחי חול ואלמנטים שונים למשחקי תניעה, החל בגילאים הרכים ביותר וכלה בגילאים הבוגרים.

המתקנים משמשים אתגר לילתם ולכשרם הפיזי של ילדים ובני נוער לפיתוח דמיונם היוצר ומקום פירוק לאנרגיה המצטברת. בין המתקנים: מבין למשחקי מחר ביאים, נדנדות, מגלשות, רשתות זבלים לטיפוס, פירמידות שונות, צלמנות, גשר מתנדנד ועוד.

חמישה גני הרפתקאות בעיר

בנוסף על שני גני הרפתקאות שהקמתם הושלמה: מצא עתה בש-

עיתון דבר, 13 בדצמבר 1972, מתוך: אתר עיתונות יהודית היסטורית

גן ההרפתקאות - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

תיעוד היסטורי, מסמכי ארכיון, עיתונות

מזכר

תאריך: 12.4.73 מספר: 2398

אבי רייך, עוזר לראש"ע

המשרד, מנהל לשכת סגרה"ע מר ש. קנסור

הגן הרפתקאות ביד-אליהו - פניה ועד דיירי השיכון אל ראש"ע.

נחבשהי על ידי סגרה"ע מר ש. קנסור להוריעך את הפרטים הבאים:

א. המגרש עליו הוקם גן ההרפתקאות הוא שטח גיבורי המיועד לגינון מה שנים רבות וכך הוא מופיע בהכניה של בנין ערים.

ב. מאז פתיחת הגן פעלנו ככל האפשר להקטין את הרעש ולבטא עד למינימום את ההפרעה הנגרמת לשכנים כתוצאה מכך.

ג. הופקד שומר במקום והותקנו ברזי שתיים. מתקן האומגה שגרם לרעש הטורדני, מופעל בהשגחה השומר רק בשעות היום ונגעל בשעה 18.00.

ד. בימים אלה מותקנת ברז מסביב לגן שהמגע הטבעי בגן להכנס אל חצרות השכנים.

ה. הקמתו של ביה-שיטוש ציבורי בשורה הסמוכה תבוצע בקרוב לאחר שהובטח תעציב מתאים לכך.

הרעש הנוכחי, כמירה והוא קיים, יפחת בהרבה עם השלמתו הקרובה של גן ההרפתקאות בגן המקוה וכן הקמת פארק נוער בשכ' שפירא.

לדעת מנהל מחלקת גנים ונוף, מר ה. גולן, המצב כיום נמוך את הרעש.

ב ב ר כ ה
ש. פירסטנברג
מנהל הלשכה

עותק: מר ה. גולן, מנהל המחלקה לגנים ונוף

הל-אביב, 20.2.1973

לכבוד
מר יהושע רבינוביץ
ראש העיר
עיריית הל-אביב - יפו
ח ל - א ב י ב

כבוד ראש העיר,

הברון גן הרפתקאות

אנו, דיירי שיכון יד אליהו, ברים פה כ-20 שנה, בהגדרנו בשיכון והשקענו כסף רב בדירותינו. אנו כולנו אנשי עמל, עובדים קשה כל היום וכשאנו חוזרים לביתנו, אנו זקוקים למנוחה ולנוחה.

כבוד ראש העיר סדרת לנו "גן ההרפתקאות" טמט ליד החלונות שלנו, דבר הגורם לנו למטרד וסבל בלתי נסבלים. הרעש וההצנקה לא נוחים לנו מנוחה, לא בימי חול ועוד פחות בשבתות, כשהרעש הוא גדול יותר, כך שאנו מוכרחים לברוח מדירותינו, בבדי למצוא מנוחה.

תוך הקמה הגן הרעש-אנשי העירייה את הגדרות של ביתנו, מבקרי הגן עושים את צרכיהם בהצנחיהנו ליד החלונות, והרעש את הביתנו, בהן השקענו עמל של שנים רבות.

אנו מבקשים בכל הוקף להסיל מיד את המטרד הזה, הגורם לנו סבל בלתי נסבל. בהצנחיהנו זו אנו מבקשים להזכיר לכו' כי בביתנו ובחצרותנו ביום שבת, 10.1.73 במועדון הסבלה כיר אליהו, כב' אפר שהענין ידוע לו והבטיח לנו להסיל בו בהקדם האפשרי.

אנו מחכים לתקנים, ולא למלים.

בכבוד רב,

ועד דיירי השיכון

עיריית הל-אביב-יפו
מחלקת מנהל העיר
יחידת תושבים
תש. תש. 54
כ ג אדוג תש. 73
נחבשהי
נחבשהי

מתוך: ארכיון עיריית תל-א-יפו

גן ההרפתקאות - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי תכנון - טופוגרפיה וקרקע, צמחיה

טופוגרפיה:

גן ההרפתקאות כמו יתר המרחבים הציבוריים הפתוחים ביד אליהו שמר על תוואי הקרקע ההיסטורי המישורי ולא נעשו בו שינויים טופוגרפיים.

צמחיה:

- תמונת הגן ביום פתיחתו שצולמה כנראה מכיוון שדרות יד לבנים, ממחישה את מקומם המרכזי של המתקנים בשטח הגן לעומת מיעוט הצמחייה. לפי התצ"א ולפי המצב הקיים כיום במרכז הגן נשתלו עצים ובשוליו ערוגות המשלבות עצים ושיחים המגדירים את חלל הגן.
- עצי הפיקוס הקיימים כיום בגן מתועדים כבר מראשיתו והם מהווים את שלד העצים במקום. המדשאה בגן נשתלה במקום שטח המשחק המקורי.
- בערוגות הגן קיימים שיחים, סוקולנטיים ועצים בוגרים בעלי ערך היסטורי ייחודי.

חנוכת גן - הרפתקאות יד אליהו 1972, אוסף יוסף ליאור, ארכיון עירוני ת"א-יפו

1995

1986

1978

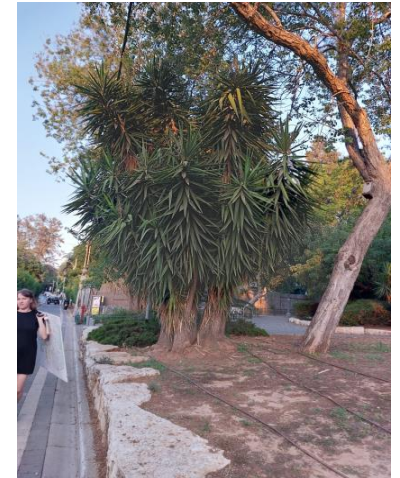
תצ"א אזור גן ההרפתקאות, עירוני ת"א יפו

גן ההרפתקאות - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי תכנון - צמחיה

- עצים וותיקים שנשתלו סמוך להקמת הגן:
הם: עצי פיקוס השדרות במרכז הגן, ברושים בשוליו בין מגרשי המגורים לגן, ומינים נוספים פיסוליים כגון פיטולקה, אלמוגן וסיסם.
- סוקולנטיים מסוג יוקה ודרקונית שלפי גילם נטעו עם הקמת הגן ומהווים כיום פרטים היסטוריים ממוקמים בערוגות בשולי הגן ומשמשים כתוחמי חלל וציון דרך לכניסות לגן.
- המדשאה המרכזית לא תוכננה במקור. המדשאה מהווה כיום חלל מרכזי מטופח ומזמין לפעילות לא פורמאלית שכונתית

צילומים, גן הרפתקאות, יד אליהו 2022

גן ההרפתקאות - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

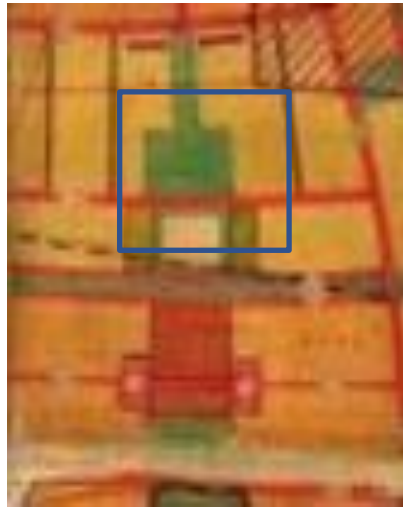
מרכיבי התכנון - תנועה וכניסות

תנועה:

גן ההרפתקאות ממוקם על ציר השטחים הפתוחים ומבני הציבור מצפון לדרום והוא צמוד לשדרות יד לבנים מדרום ולמעבר ציבורי להולכי רגל ברחוב המערכה מצפון. שביל האופניים העירוני עובר בחלקו המזרחי של הגן.

כניסות:

לגן כניסות מארבעה כיוונים, עובדה שהפכה אותו ל"צומת" מעבר מרכזית ברמה שכונתית ורובעית. במקור הגן תוכנן כמרחב פתוח לכל צדדיו, אך בעקבות תלונות התושבים הוקמה גדר סביבו כדי למנוע מעבר מהגן למגרשי המגורים. כיום, גדר נמוכה וערוגות יוצרים הפרדה בין הרחוב והמעברים והגן והכניסות אליו מוגדרים בשבילים.

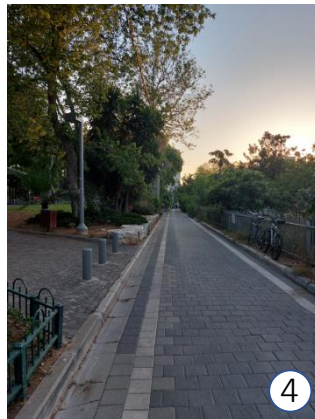

תצ"א גן ההרפתקאות, GIS עיריית ת"א- יפו

תצ"א גן ההרפתקאות, GIS עיריית ת"א- יפו

הולכי רגל
שביל רכבי אופניים
רחוב מוטת הולכי רגל

צילומי כניסות ושבילים בגן ההרפתקאות 2022

גן ההרפתקאות - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - שימושים ופרטי פיתוח

שימושים:

- שימושי הגן מאפיינים גן שכונתי ובהם:
- 1, 2 - אזורי משחק
- 3 - מדשאה
- 4 - מקלט ציבורי
- 5 - ברמה הרובעית, עירונית שביל האופנים והולכי הרגל מצפון לדרום עובר בחלקו המזרחי של הגן

פרטי פיתוח:

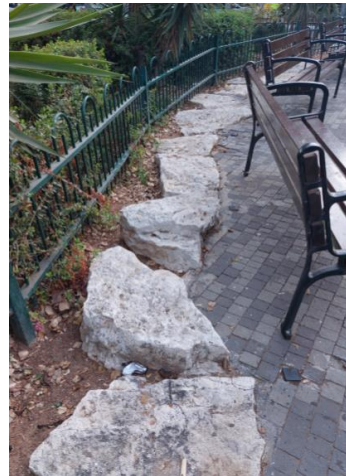
בגן לא נמצאו פרטי פיתוח מעת הקמתו כגן הרפתקאות. השוואת תמונה מפתחת הגן והיום מראה שוני באבני השפה, הריצוף, מתקני המשחק וריהוט הגן. פרטי הפיתוח הקיימים כיום הינם ככל הנראה פרטים שפותחו במהלך השנים בהתאם לצרכים המשתנים. פרטים אלו מאופיינים באבני גיר שמוקמו ככל הנראה בסוף שנות ה-90, שבילים ורחבות מאבן משתלבת שהונחו לאחרונה, ריהוט גן ומתקני משחק מעץ. עם זאת הפיתוח שומר על הצמחייה המקורית בערוגות ובמרחב הגן.

מבט פנורמי מכיוון דרום אל הגן, 2022

אבן שפה מבטון, חיפוי חול ומתקנים מבולי עץ חנוכת גן -הרפתקאות יד אליהו 1972, יוסף ליאור, עיריית ת"א-יפו

ריצוף טרנטו ובודדים בגן הרפתקאות 2022

תצ"א גן ההרפתקאות, GIS 2021 עיריית ת"א-יפו

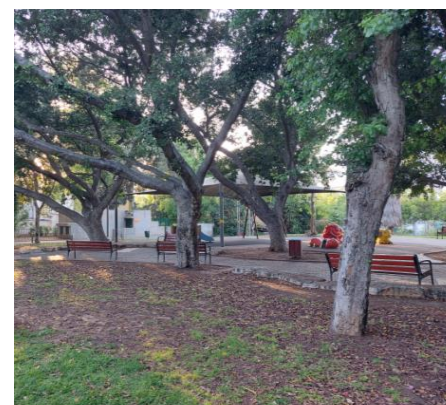
גן ההרפתקאות הערכה כוללת, המלצות

אלמנטים היסטוריים לשמירה בגן:
לערכים הבאים תפקיד חשוב ביצירת המשכיות ושמירה על רוח המקום.
פני הקרקע, הטופוגרפיה וסוג הקרקע הקיימים הם מרכיבים מקומיים שהיו במקום לכל אורך ההיסטוריה, טרם פיתוח השכונה. לשמירה על רצף הגבהים בין מגרשי המגורים למרחב הציבורי והמעברים בשכונה בין המרחב הסמי ציבורי תפקיד בעל משמעות בשמירה על רוח המקום.

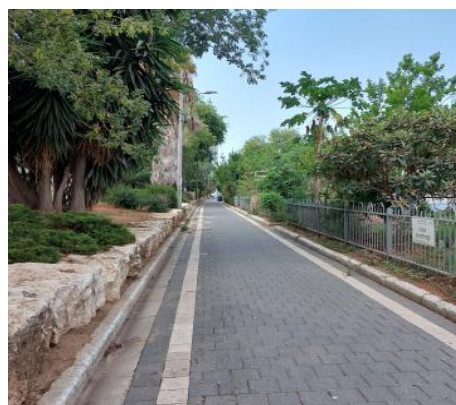
יעוד ומיקום כחלק מתכנית המתאר המקורית מתחילת שנות ה-50 לשכונה. **התנועה במרחב** ברמה עירונית מהווה חלק חיוני ברצף ציר השטחים הפתוחים ההיסטוריים - צפ' -דר'. במשעול שירה העובר צמוד לגן ברושים וקירות נמוכים היסטוריים. הגן מהווה ברמה המקומית מרחב מקשר למעבר בשכונה. **עצים וסוקולנטים בוגרים** - פיקוסים, פיטולקה, דרקוניות ויוקות

שם המקום גן ההרפתקאות הוא ערך לא מוחשי ראוי לשמירה. השם והשימוש בו גן הרפתקאות שמהווה ציון מקום בזיכרון השכונתי והעירוני. ניתן וחשוב להשתמש בערך זה בבחירת מתקני המשחק, ואופיים, למשל שימוש בעץ וחול כחלק מאופיו הייחודי המקורי של הגן.

דינמיות ושוניים בגן יכולים לבוא לידי ביטוי בחיזוק מינים מקומיים, ריהוט הגן, בחומרי השבילים ובהוספת שילוט.

אלמנטים לשמירה - עצים וסוקולנטים בוגרים משנות ה-70

אלמנטים לשמירה - תנועה ומעברים ברמה עירונית רובעית ושכונתית

נחנך גן הרפתקאות
ביד-אליהו בת"א
מאת סופרת "דבר"
כתל אביב

שם הגן - גן הרפתקאות כערך לא מוחשי במרחב הציבורי הפתוח

שדרות יד לבנים

כללי

כתובת: בין רחוב יגאל אלון לשד' החיל האלמוני

גוש: 6133; 745, 429, 415

שטח: 18 דונם, 750 מ"א

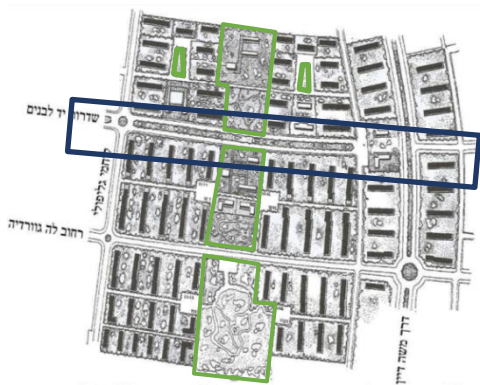
תכנון: 1951 תכנית מתאר K

שנת הקמה: 1966, מחלקת גינון עיריית תל אביב, אברהם קרוון

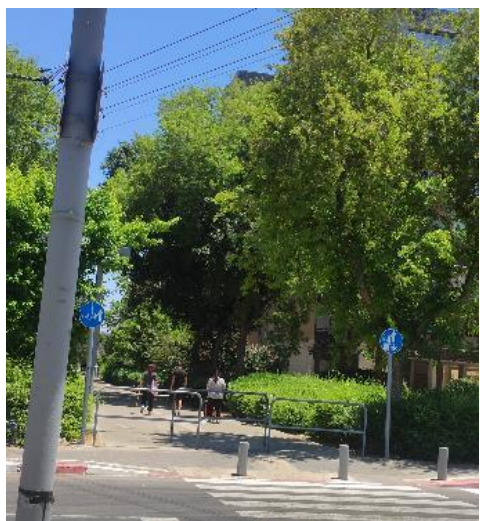
שיקום: 2006, חיים כהנוביץ'

תצ"א פארק וולפסון, 2021, GIS עיריית ת"א-יפו

מפת קריית יד אליהו תכנית העמדה. 1957

קצה השדרה במזרח

השדרה מהווה ציר ירוק במרחב העירוני- שביל הולכי רגל ורוכבי אופנים מוצל החוצה את השכונה

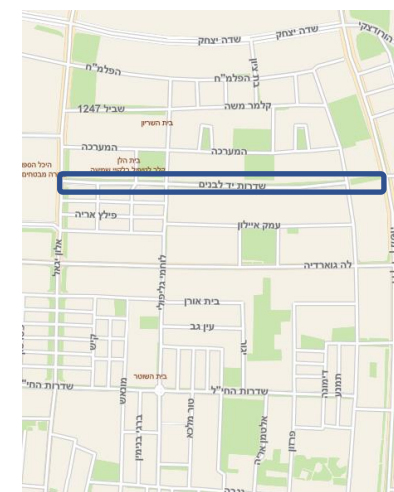
במערב, השדרה גובלת ברחוב יגאל אלון ובהיכל הספורט העירוני. היא מגיעה במזרחה לרחוב החיל האלמוני וממשיכה כמעבר הולכי רגל בין מבני מגורים לכיוון דרך משה דיין. בעבר נמשך הציר הירוק מזרחה. וזהו גם התכנון לעתיד. השדרה היא חלק ממערכת של שצפ"ים בשכונה ומקבילה לה שדרת החיל מדרום לרחוב לה גרדיה.

תכנון השדרה מופיע כבר במודל השכונה במחצית השנייה של שנות הארבעים. תוואי השדרה מבוסס כנראה על דרך חקלאית. בשנת 1951 השדרה הופיעה בתכנית המתאר כציר מרכזי ירוק הקושר בין דרך יגאל אלון והשטח הציבורי של היכל הספורט לדרך משה דיין במזרח.

בפועל השדרה נטעה ונסללה בשנת 1966 כחלק מפיתוח שכונת יד אליהו. בשדרה בנויים 4 מקלטים תת קרקעיים לאורכה פוזר מקומות ישיבה.

בסוף שנות ה-90 הוקמה כיכר תנועה בצומת עם רחוב לוחמי גליפולי.

בשנת 2006 בוצע שיקום ושדרוג השדרה על ידי אדריכל הנוף חיים כהנוביץ' כולל ריצוף השבילים, החלפת הערוגות בפסי דשא וחיידוש ריהוט הגן.

מפת שכונת יד אליהו, 2021. מתוך: GIS עיריית ת"א-יפו

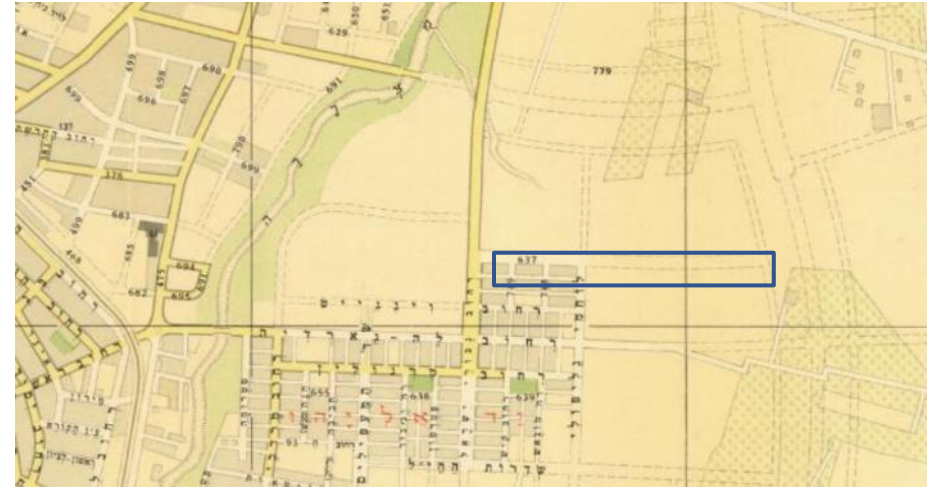
שדרות יד לבנים - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

תצ"א ומיפויים היסטוריים

תצ"א משנת 1949 מראה שתוואי שדרות יד לבנים מבוסס על דרך חקלאית. בשנה זו השדרה מופיעה כבר במפות העירוניות ובעשור שלאחר מכן הולך ונשלם בינוי השכונה ופיתוח השטחים הגובלים בשדרה שנראית ככביש.

תצ"א 1949, עיריית תל אביב יפו

מפה עירונית 1949, הספרייה הלאומית

תצ"א 1959, עיריית תל אביב יפו

שדרות יד לבנים - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

תצ"א ומיפויים היסטוריים

1967 - 1978 השדרה נטועה לאורך הכביש שמדרום לה. במרכז השדרה ובשוליה נראות ערוגות צמחיה מלבניות.

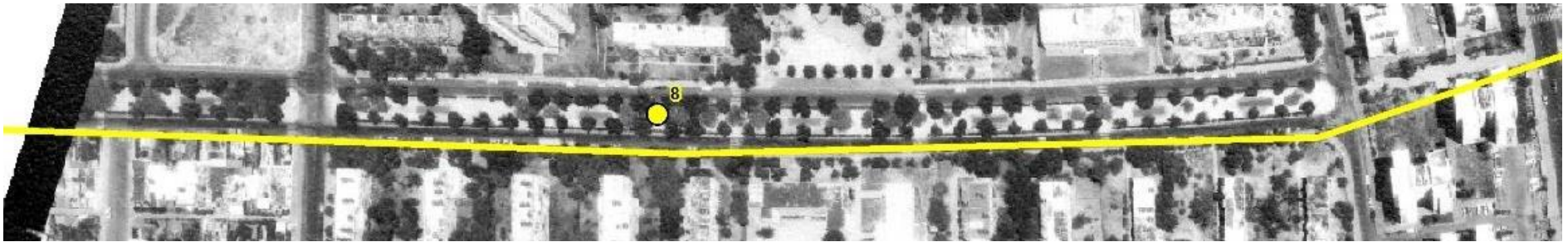
עשור מאוחר יותר נסלל גם הכביש הצפוני.

1986 חופת העצים כמעט סוגרת על חלל השדרה אך הערוגות במרכז כבר אינן קיימות.

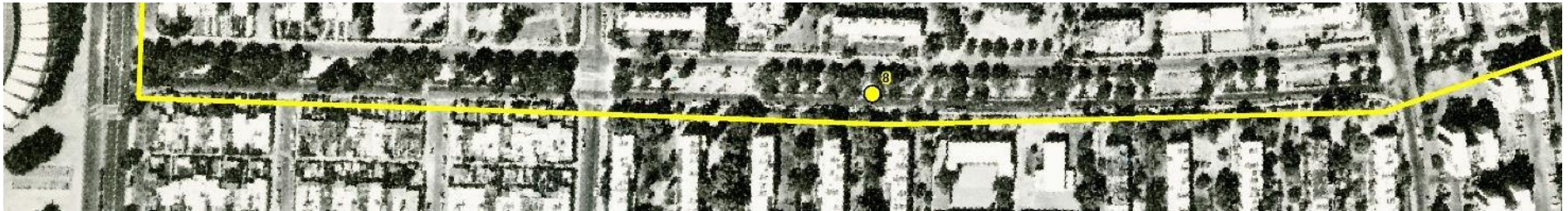
בשנים אלו השדרה רציפה (ללא כיכר בצומת רחוב גליפולי).

תצ"א 1967, עיריית תל אביב יפו

תצ"א 1978, עיריית תל אביב יפו

תצ"א 1986, עיריית תל אביב יפו

שדרות יד לבנים - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

תצ"א ומיפויים היסטוריים

1995 - 2005 בצומת יד לבנים ורחוב גליפולי נבנתה כיכר הקוטעת את רצף השדרה.
2005 - 2015 פיתוח שבילי השדרה להולכי רגל ולאופניים ושיקום הערוגות בשוליים.

תצ"א 1995, עיריית תל אביב יפו

תצ"א 2005, עיריית תל אביב יפו

תצ"א 2015, עיריית תל אביב יפו

שדרות יד לבנים - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

תכניות מקור

- השדרה במודל השכונה משנת 1946 כהמשך לציר היוצא מהאצטדיון העירוני המתוכנן.
- תכנית K משנת 1951 עיגנה את התכנון המוקדם ולפיו שכונת המגורים נפרסה בין שני מוקדים ירוקים ששדרות יד לבנים מהווים את הקשר ביניהם.

השדרה בתשרית תכנית K 1951

השדרה בתכנית יד אליהו מתוך 25 שנות שיכון, חברת שיכון 1957

מודל השכונה משנת 1946. בחלק העליון ניתן לראות את האצטדיון המתוכנן ואת השדרה היוצרת ממנו ידיעות עירית תל אביב, חוברת 4-5 אוגוסט 1946 עמ' 45.

שדרות יד לבנים - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מסמכי ארכיון, תיקי עירייה

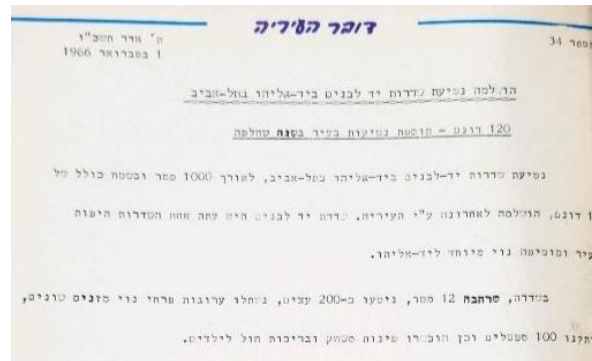
מצע כורכר וערוגות גזומות בשוליים, שדרת פיקוסים

עצים במרכז וספסלי עץ

מצע כורכר וצמחיה גובלת

דו"ח עיריית תל אביב משנת 1966

עד תחילת שנות ה-2000 תבסית השדרה הייתה מצע כורכר מהודק, עם נטיעת עצים בשולי השדרה וערוגות גזומות שמוקמו במרכז השדרה ובשוליה בין השדרה ובין הכביש.

דו"ח עיריית תל אביב שנת 1966 מפרט את פיתוח השדרה הכולל:

- נטיעת כ-200 עצים
- שתילת ערוגות פרחים ושיחים
- התקנת 100 ספסלים
- שילוב פינות משחק ו"ברכות חול" (ארגזי חול) לילדים

שדרות יד לבנים - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - סגנון

- שדרה רחבה במרכז צירי תנועה, עם פיקוסים גבוהי קומה משני צידי. השדרה דומה בטיפולוגיה לשדרות מרכז העיר וייחודית במיקומה כחלק מרקמת שיכון מגורים במזרח העיר.

- כיום השדרה משלבת שבילים מרופפים ובשוליה ערוגות דשא בסגנון דומה לשדרות רוטשילד המחודשות במרכז העיר.

מראה השדרה לפני השדרוג, ארכיון אגף שפ"ע

שדרות יד לבנים - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - טופוגרפיה, קרקע ומסלע, צמחייה

זית ומדשאה במרכז הכיכר שבלב השדרה, גינון משנות ה-2000

עצי פיקוס משני עברי השדרה, גינון שנות ה-60

טופוגרפיה

השדרה עוקבת אחר הטופוגרפיה הטבעית שהייתה קיימת במקום טרם הקמת השכונה. הקרקע הייתה קרקע חקלאית אופיינית למישור החוף.

צמחה

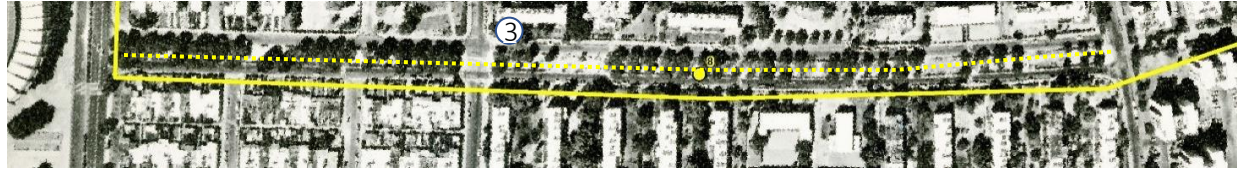
עצים: השלד ההיסטורי של עצי השדרה מבוסס על עצי פיקוס חלוד ופיקוס דתי. עם שיקום השדרה ניטעו עצי רחוב ממינים נוספים.

שיחים: במקור, שיחים גזומים הפרידו בין השדרה ובין הכביש.

מדשאות: כיום, ברוב שטח השדרה הערוגות שתולות בדשא.

שדרות יד לבנים - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - תנועה וכניסות

תצ"א 1986, עיריית תל אביב יפו

תצ"א 2021, עיריית תל אביב יפו

1 כניסה מערבית לשדרה מרחוב יגאל אלון

2 רצועת הפרדה עם ריהוט גן בין שביל הולכי רגל לשביל אופניים

3 כיכר תנועה ברח' לוחמי גליפולי קוטעת את רצף השדרה ההיסטורי

4 כניסה מזרחית מרחוב הגיבור האלמוני

הולכי רגל

שביל רוכבי אופניים

ציר שטחים פתוחים צפון דרום

השוואה בין התנועה בשדרה כפי שתוכננה במקור מצביע על השינוי בצומת גליפולי בין צומת המשבית להלכי רגל וכיכר תנועה.

- התנועה בשדרה משרתת במיסעות את כלי הרכב ובאי המרכזי את הולכי רגל ורכבי האופניים.
- רציפות השבילים נקטעת בכיכר שבצומת גליפולי.
- השבילים עוקפים את מבני המקלטים ללא קיטוע ברצף ובתוך תחום האי המרכזי של השדרה.
- ציר הולכי רגל ורכבי אופניים בכיוון צפון דרום חוצה את השדרה דרך שטחים פתוחים ציבוריים ומבני ציבור.
- שביל אופניים והולכי רגל מחבר את השדרה לדרך משה דיין ומאפשר תנועה רובעית.

שדרות יד לבנים - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - פרטי פיתוח - תכנית וריצופים

חתך עכשווי

- השדרה מרוצפת ומגוננת לכל רוחבה.
- בגבול הכביש מרבדי דשא. מעקה צינור ברזל מונע את כניסת המכוניות לשדרה אך מאפשר זרימת קהל רציפה מהרחוב.
- ברצועה הדרומית שביל אופניים דו נתיבי.
- במרכז השדרה רצועת ריצוף צבעונית מאבנים משתלבות ובה פזורים כסאות המעוגנים בקרקע.
- הרצועה הצפונית מרוצפת באבנים משתלבות בגוון כהה ובשוליה ספסלים שונים המשקיפים אל החלל המרכזי.

מראה השדרה לפני השיפוץ, ארכיון אגף שפ"ע

שדרות יד לבנים - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - פרטי פיתוח - ריהוט חוץ וחומרים

דגמים שונים של כסאות

- בשדרה אפשרויות ישיבה מגוונות: ספסלים לבודדים/לזוגות/שלישיות, כסאות בר מוגבהים וכסאות סביב שולחן.
- חומרי הפיתוח הם בעיקר עץ ומתכת ולעיתים גם בטון תעשייתי.
- מול מבנה החינוך שבחלקה המזרחי של השדרה הוצבה במת עץ וספסל עץ בצבע כתום זוהר.
- כל ריהוט הרחוב בשדרה חודש עם השנים ולא נמצאו פרטי מקור מהקמתה.

שדרות יד לבנים - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - שימושים

- השדרה משלבת מעבר להולכי רגל ורכבי אופניים ושטח ציבורי פתוח ליניארי לשהייה.
- בכניסה המערבית לשכונה בסמוך להיכל הספורט שטח השדרה מהווה מרחב ישיבה סביב דוכן פלאפל שממוקם ברחוב.
- בשדרה משולבים 4 מקלטים תת קרקעיים ציבוריים שהוקמו בשנות ה-60. במפלס השדרה משולבות הכניסות ופתחי אוורור (בשונה משדרות החי"ל בהם המקלטים משולבים כמבנים עיליים).

שטח פתוח בכניסה לשדרה מכיוון רחוב יגאל אלון, משמש גם את דוכן הפלאפל ברחוב יד לבנים, צילום 2022

ספסלי ישיבה לצד שבילים מרצפים להלכי רגל ואופניים

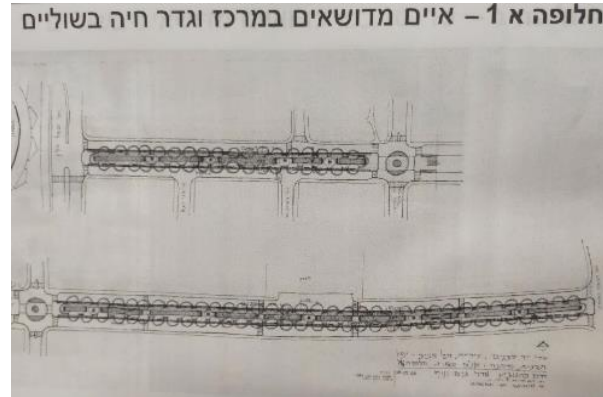
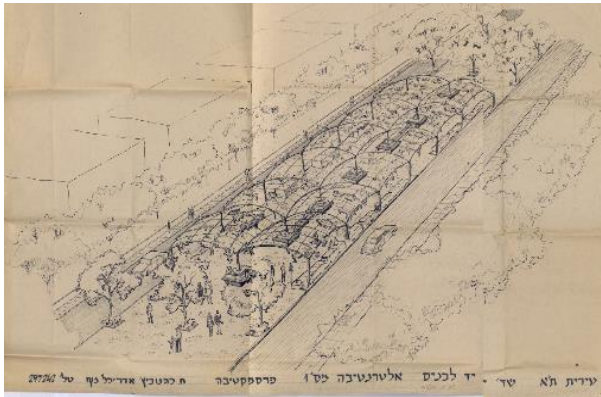
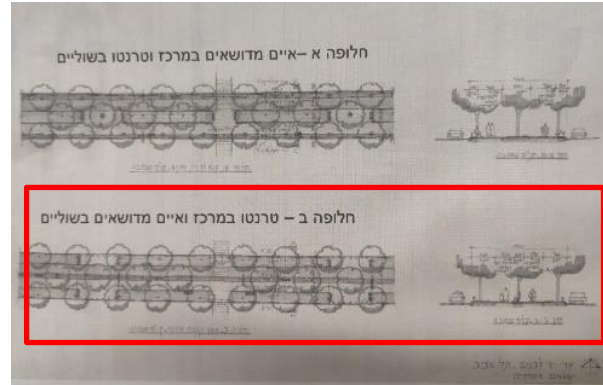
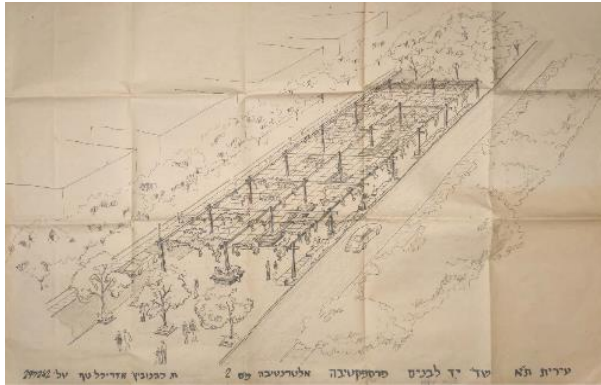

כניסה מערבית לשדרה, צילום מפות גוגל 2015

כניסה למקלט תת קרקעי ומתקני אוורור במפלס השדרה

שדרות יד לבנים - שינויים לאורך השנים חלופות תכנון

חלופות לתכנון השדרה, חיים כהנוביץ, ארכיון אגף שפ"ע

- בראשית שנות ה-2000 החל תהליך החידוש של השדרה. אדריכל הנף חיים כהנוביץ' הציע מספר חלופות וביניהן קירוי השדרה במטפסים, הוספת פינות משחק וחלופות שונות לחלוקת רצועות התנועה בשדרה (רוכבי אופניים והולכי רגל).
- בתום תהליך התכנון נקבע החתך העכשווי כפי המתואר משמאל.
- משני עברי השדרה רצועות דשא בהם שתולים העצים. בצפון השדרה נתיב רוכבי אופניים ולצידו רצועת שרות ובה ספסלים מסוגים שונים, נתיב להולכי רגל וספסלים הממוקמים בגבול רצועת הדשא.

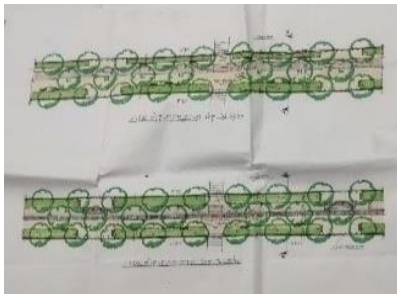
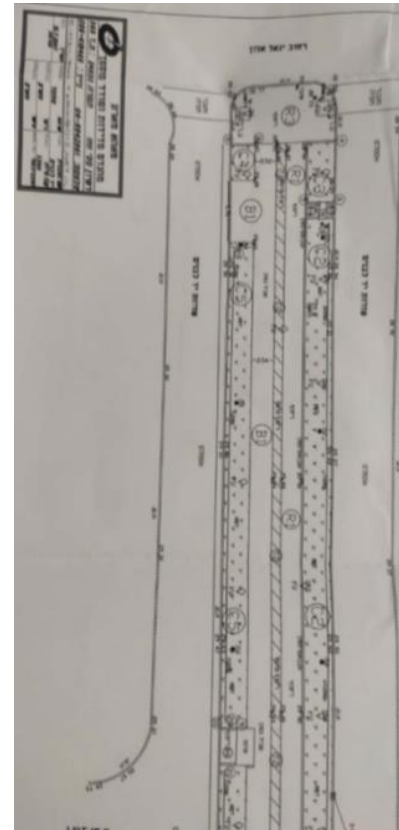
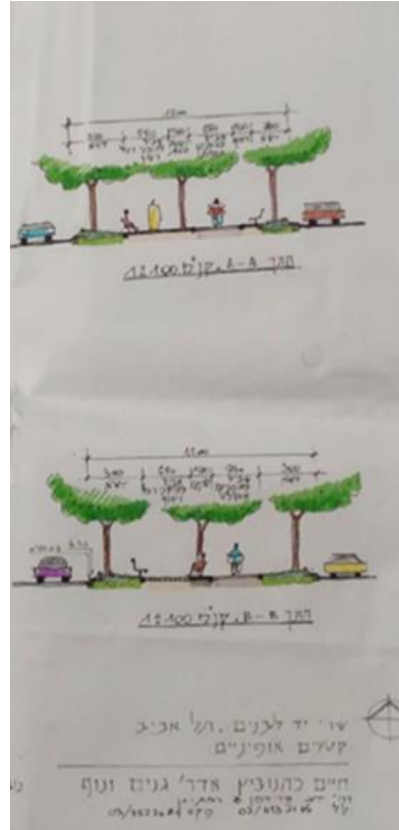
שדרות יד לבנים - שינויים לאורך השנים חלופות תכנון

אלמנטי פיתוח מרכזיים בגן:

במקור, מצעים כבושים שמשו כריצוף לשדרה.

בשדרה, כסאות קבועים וספסלי ישיבה מעץ, שולחנות וכסאות יצוקים, מתקני ישיבה חדשים מעץ מול בית הספר, תאורת רחוב. שביל אופנים מלווה את השדרה ממזרח למערב.

לאורך השדרה ממוקמים 4 מקלטים ו21 נוספים בגינות שלצידה.

תכניות שיקום 2006 אדריכל נוף חיים כהנוביץ',
ארכיון אגף שפ"ע

הערכה כללית:

1. שדרות יד לבנים הינה מרחב בעל ערכיות נופית היסטורית ברקמת השכונה המקומית הרובעית והעירונית.
2. השדרה מהווה במרכביה ובשימושה חלל עירוני ציבורי, עמוד שדרה מרכזי נופי, פיזי וערכי בעבר ובהווה ולה תפקיד חשוב גם בעתיד.
3. שדרות יד לבנים יחד עם שדרות החי"ל הינה תופעה ייחודית בנוף שכונת המזרח וצפון העיר והיא מהדהדת את שפת השדרות האופיינית של לב העיר ההיסטורית.
4. לשדרה חלק מרכזי ברוח המקום.

מרכיבים נופיים היסטוריים בולטים בשדרות:

- תוואי הדרך והטופוגרפיה הקיימים כיום בשדרה משקפים את השטח כפי שהתקיים גם בתקופות היסטוריות לפני הקמת השכונה.
- תחום וחתך הדרך, התוואי והייעודים השונים לאורך השדרה נכללים כבר בתכניות המקור של השכונה והרובע.
- השדרה הינה ציר מעבר מרכזי לרכיבים הולכי רגל ורכבי אופניים בעל איכויות גבהות של הליכותיות וקישוריות למרחב השכונתי.
- חלל הרחוב המורכב מבינוי, דרך וצמחיה, שומר על אופיו הייחודי לאורך כל השנים.
- מרבית עצי השדרה הם עצים שניטעו במקום בשנות ה-60.

שינויים שחלו במקום לאורך השנים

וחיזוק את המרחב ואופיו הם:

- פיתוח מדשאות בערוגות
- ריצוף האי המרכזי
- הוספת מקומות ישיבה

שינויים שפגעו באופי ובהמשכיות של

השדרה: הקמת הכיכר בעלת

טיפולוגיה זרה למקום ויוצרת קטיעה ברצף הפיזי והויזואלי במקום.

תוספת שבילים ריהוט גן ופסי ירק התואמים את חלל השדרה

המלצות

יש לשמור על מרכיבי השדרה הקיימים

בה כיום.

חלל הרחוב - מומלץ לשמור על חתך הרחוב הקיים בו גובה המבנים 4-6 קומות משני עברי השדרה ולאפשר בניה לגובה בנסיגה. כמו כן לשמור על יתר מרכיבי הרחוב, מדרכות, רוחב מיסעות, אי מרכזי עצים בוגרים, שבילים וריהוט הגן.

שימושי השדרה

מעבר - יש לשמור על השימוש המרכזי כציר מעבר וכעורק מרכזי שכונתי ורובעי להולכי רגל ורכבי אופניים. **משחק ושהיה** - ניתן להחזיר ולטפח שימושי משחק שהיו בשדרה במקור וכן ריהוט גן המעודד התכנסות וישיבה במינון התואם את החלל הליניארי, ובהתאם לצרכי המשתמשים ולדינמיקה העירונית.

מקלטים - מלבד היותם נחוצים לביטחון התושבים, המקלטים בשדרה בוצעו באופן המאפשר רצף של פני הקרקע כמעט ללא הפרעה.

קיוסק - מרחב ישיבה לטובת הקיוסק תורם לחייה של השדרה ומגוון השימושים בה בהתאמה למאפיין השדרות בתל אביב.

יש לשקול את ביטול את כיכר התנועה

ולהחזיר את מפגש רחובות שדרות יד לבנים ורחוב גליפולי לחתך האופייני לשדרה. כך יוחזרו ההמשכיות והרצף הנופי של השדרה ותנועת הולכי הרגל ורכבי האופניים.

מומלץ לשלב שילוט המדגיש את היותה

מרחב היסטורי.

חתך שדרה טיפוסי לעומת מקטע עם כיכר תנועה, צילומים: מפות גוגל 2011

חורשת לה גרדיה

כללי

כתובת: בין עמק איילון ורח' לה גרדיה, רח' 1116 ורח' 1115

גוש וחלקה: 405, 6133

שטח: 7.5 דונם

תכנון: מחלקת גיבון עיריית תל אביב, אברהם קרון

שנת הקמה: 1978-1968

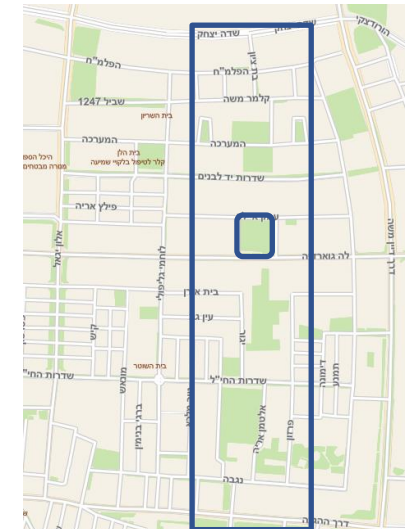
תצ"א חורשת לה גרדיה, 2021, מתוך: GIS עיריית ת"א-יפו

הגן- בחורשה ושטח למפעילות משחקים ומרחב לא פורמלי אקסטנסיבי, 2022

שטח גן לה גרדיה שנות ה-50. מתוך: אפרת, צ' (2004). הפרויקט הישראלי

מפת שכונת יד אליהו, 2021, מתוך: GIS עיריית ת"א-יפו

חורשת לה גרדיה - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

תצ"א ומיפויים היסטוריים

בתוכניות המקור של השכונה משנת 1951 ומשנת 1957 מיועד השטח לגן ציבורי, המקושר למערך מבני ציבור, מעברים ציבוריים ואזורי מגורים. לפי תצלומי אוויר ותכניות מדידה חורשת האורנים ניטעה בסוף שנות ה-60 בגרדיה אורתוגונאלית.

מפת הגנים הציבוריים משנת 1973 מצביעה על שילוב מתקני משחק בגן. בשנת 1978 בוצעו שינויים בחזית הגן ובהם הרחבת המדרכה של רחוב לה גרדיה ופיתוח קיר תמך ומדרגות כניסה בחזית הגן.

כיום, שטח הגן ומיקומו ביחס לבינוי, למרכזי התנועה ולציר השטחים הפתוחים נותר זהה לתכנון המקורי.

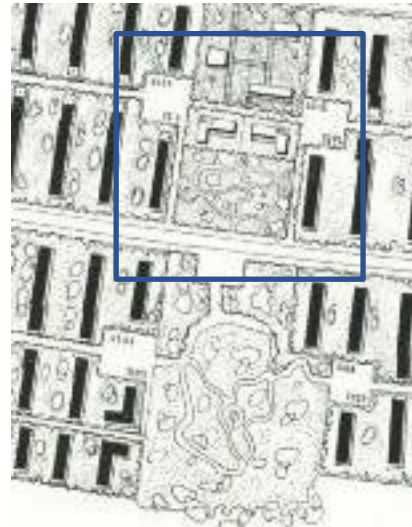
סימון החורשה שטח ציבורי פתוח בתכנית K לדובע 9 משנת 1951

שטח הגן כשדה בור, תצ"א 06.10.1949 עיריית תל אביב-יפו

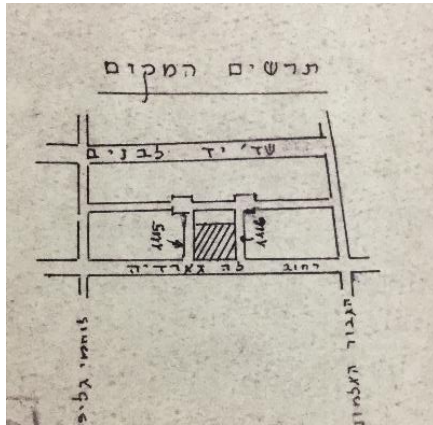
גן לה גרדיה במקטע מתוך מפת הגנים הציבוריים ת"א יפו 1973 ארכיון עיריית תל אביב-יפו

שטח החורשה בתכנית העמדה של קריית יד אליהו משנת 1957 מתוכנן כגן שכונתי עם אופי טבעי פסטורלי בקווים מתפתלים בניגוד לגרדיה האורתוגונאלית של המגורים והרחובות

1959, שטח הגן שדה בור, עיריית תל אביב-יפו

תרשים מקום חורשת לה גרדיה, מתוך מפה טופוגרפית 1968, ארכיון אגף שפ"ע

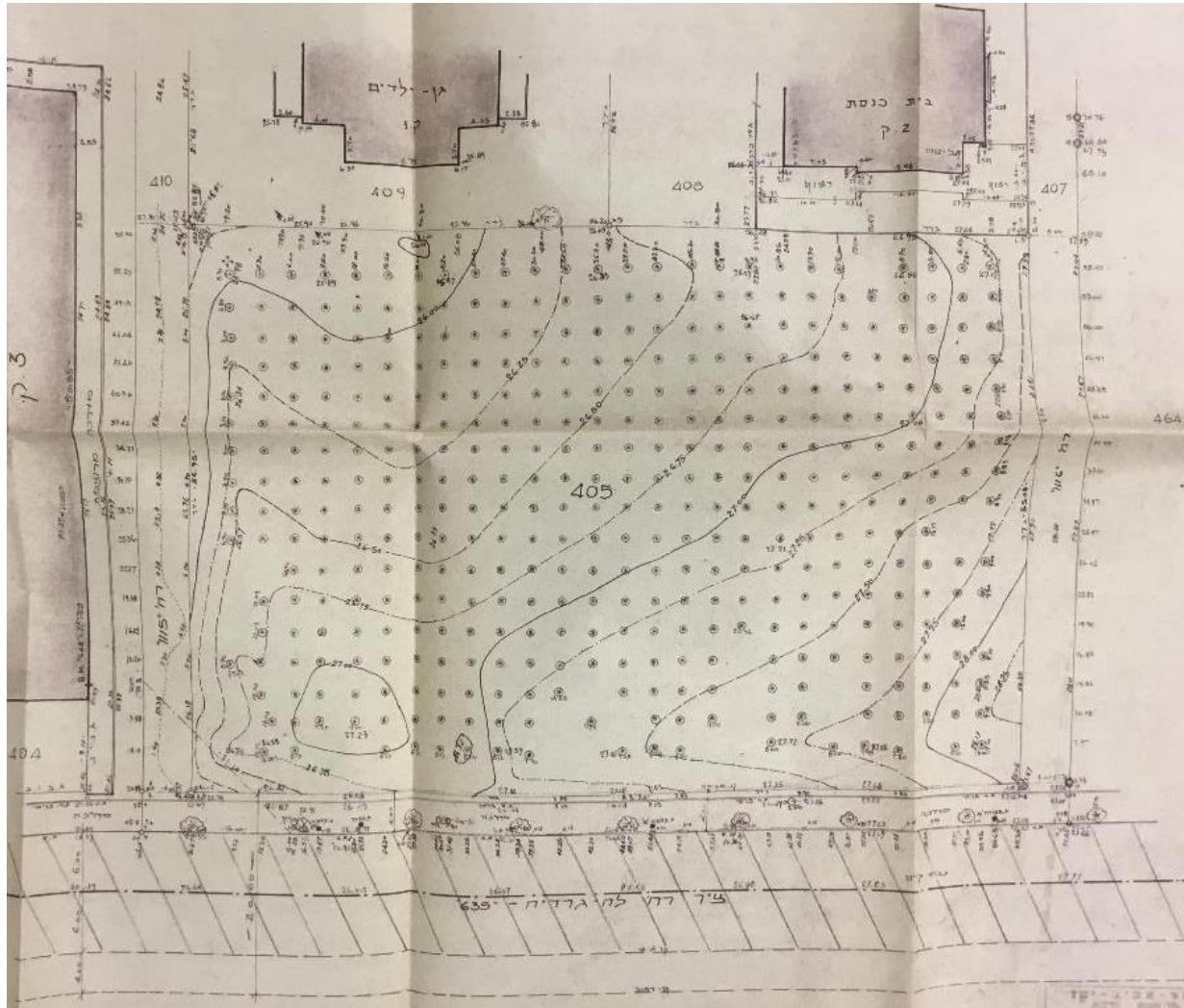
1967, בינוי מלא של מבני ציבור סביב לחורשה ונטיעות בגרדיה, עיריית תל אביב-יפו

חורשת לה גרדיה - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

תכניות מקור 1968

תכנית מדידה - מפה טופוגרפית משנת 1968 מתעדת נטיעת עצים בגרדיה.

קרקע טבעית המשופעת מדרום כלפי צפון מערב. לפי המדידה בשנים אלו הגן מקושר ישירות לשבילים ולרחוב המקיפים אותו ללא קירות או גדרות.

מס' תכנית: 635			
שם התכנית: גוש 635, חלקה 405			
שטח: 1:250		מס' תכנית: 635	
שטח	מס' תכנית	מס' תכנית	מס' תכנית
12.8.1968	מס' תכנית	מס' תכנית	מס' תכנית

הערות: הגבהים מבוססים על BM.668 שבוהו 25760
 ע"פ אורן

הערות לפי ת.ב.ע. "K. 691"

דח" 635 - לא-גארדיה - דוח הדח 20 א'
 קובנין - דח שבוני פתוח
 מעד המערבי והמזרחי של המגרש, שבילים להוביל
 רגל בדוח 4 א'
 לפי ת.ב.ע. 691 המגרש מיועד לזחל שבוני פתוח
 ול להתחיל עם הפעילות של הרחבה דח לא-גארדיה
 עד-82 א' דוח באופן סלקטי לגבי היזר

מפה טופוגרפית, 1:250, 12.8.1968, מתוך: ארכיון אגף שפ"ע

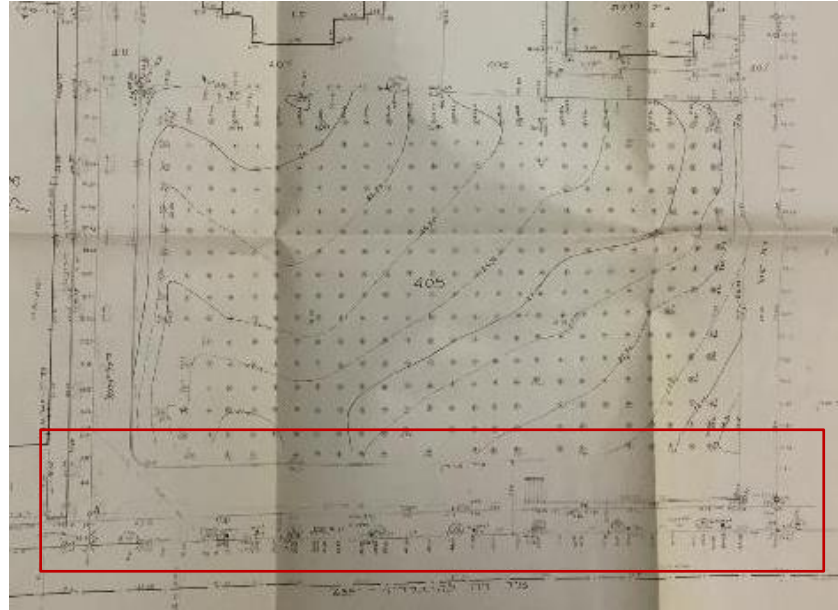
הערות לצד המפה הטופוגרפית, 12.8.1968, מתוך: ארכיון אגף שפ"ע

חורשת לה גרדיה - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

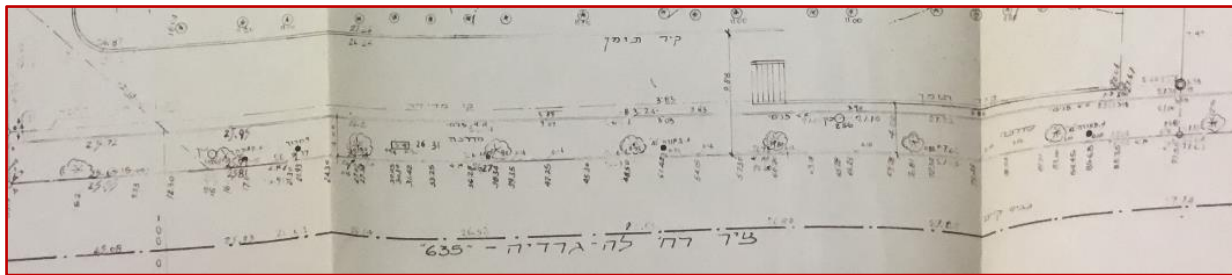
תכניות מקור 1978

תכנית הרחבת המדרכה של רחוב לה גרדיה משנת 1978 ובה סימון קיר תומך ומדרגות אבן.

ההרחבה צמצמה את שטח החורשה מדרום, הגביהה אותה מעל קו הרחוב תוך שימוש בקירות תמך, ויצירת כניסה עם מדרגות מכיוון רח' לה גרדיה.

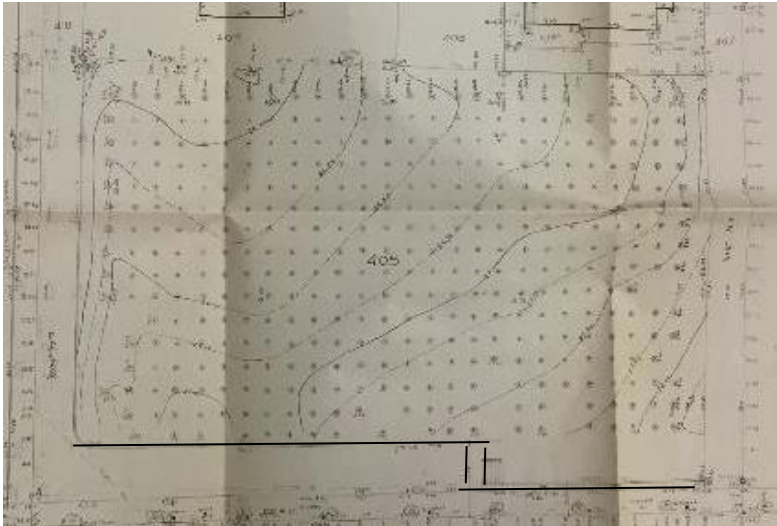
מפה טופוגרפית, 1:250, 6.5.1978, מתוך: ארכיון אגף שפ"ע

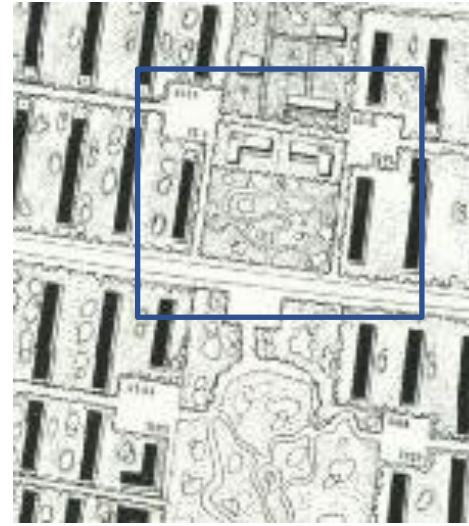
הגדלה למקטע הדרומי של הגן, קיר תמך ומדרגות לכיוון רח' לה גרדיה

חורשת לה גרדיה - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - סגנון, טופוגרפיה וצמחיה

תכנית גן לה גרדיה 1978 חורשה וקירות אורתוגונליים בחזית לרחוב, קירות האבן והמדרגות מודגשים בתמונה בקו שחור, מקור ארכיון אגף שפ"ע עיריית ת"א - יפן

שטח החורשה ב"תכנית העמדה" של קריית יד אליהו משנת 1957 מתוכנן כגן שכונתי עם אופי טבעי פסטורלי בקווים מתפתלים בניגוד לגריד האורתוגונאלי של המגורים והרחובות

גן בסגנון מינימליסטי:

גן לה גרדיה מבוסס על חורשה נטועה בגריד. מרכיבי הפיתוח בה מרכזים בחזית לרחוב לה גרדיה. אלו כוללים קיר חלוקי נחל גדולים ומדרגות מאבן גיר מסותתת גושנית.

קרקע:

הגן פותח על פני הקרקע המקומיים ההיסטוריים - חמרה חולית מישורית. הרחבת הרחוב בסוף שנות ה-70 הובילה לפתרון קיר המגשר בין מפלס הקרקע הטבעית לפני הרחוב. המים נספגים ברוםם בקרקע או ניגרים לכיוון המעבר הציבורי המערבי. בשל אופיו האקסטנסיבי, בגן כמעט ואין תכסית קשיחה, אלא קרקע מחלחלת.

צמחיה:

חורשת הגן כולל מין יחיד - אורן קנרי. מין העץ ונטיעתו בגריד מייחדים את החורשה במרחב העירוני, ולמיטב ידיעתנו היא היחידה בעיר.

בשנים האחרונות נשתלה מדשאה סמוך לאזור המשחק בדרום הגן. כמו כן בשוליו הדרומיים גדלים מספר עצי פיקוס שהועברו למקום כבוגרים בשלב מאוחר יותר.

מדשאה בחזית לרחוב, סמוך לאזור משחק, 2022

קירות אבן גיר במקביל לרחוב, 2022

נטיעות אורן קנרי בגריד, 2022

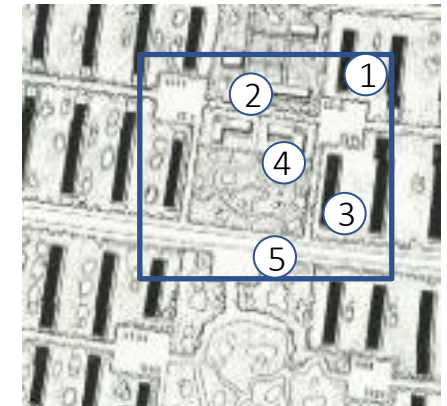
חורשת לה גרדיה - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - תנועה וכניסות

- גן לה גרדיה תוכנן כחלק מציר השטחים הפתוחים מצפון לדרום. ברמה המקומית הוא מהווה מרחב פתוח שכונתי בסביבה של מבני ציבור, מסחר ומגורים.
- ציר הולכי הרגל ורכבי האופנים עובר בחלקו מזרחי.
- בתוכניות המקור תוכנן הגן עם קשרים לרחובות פנימיים ומעברים להולכי רגל. קשרים אלו נשמרים גם היום.
- גדר רשת מקיפה כיום את הגן. הגידור שנוסף בשנים האחרונות מנוגד לעקרונות התכנון המקוריים של הגן המאפשרים מעבר פתוח וחופשי דרך הדפנות, ודרך למרחב הסובב.

- הולכי רגל
- שביל רוכבי אופנים
- רחוב מוטת הולכי רגל

שטח החורשה ב"תכנית העמדה" של קריית יד אליהו משנת 1957

מעבר בין החורשה לגן הילדים ובית הכנסת, 2022

מפרץ חניה ברחוב אילון, 2022

כניסה לגן מרחוב לה גרדיה, 2022

מעבר בין מבני ציבור סמוך לגן, 2022

תנועה במדרכה רחבה לאורך חזית הגן ברחוב לה גרדיה, 2022

ציר אופנים והולכי רגל עירוני בדופן מזרחית לגן

חורשת לה גרדיה - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - שימושים ופרטי פיתוח

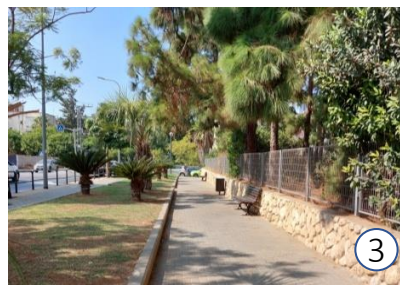
שימושים ופרטי פיתוח היסטוריים:

1. מרבית שטח הגן הינו חורשה אקסטנסיבית עם קרקע חשופה .

2. כניסה עם מדרגות אבן גיר גושנית מסותתת וקיר חלוקי נחל גדולים מגיר עם קופינג בטון.

3. קיר תמך מחלוקי נחל מאבן גיר.

4. אזור משחק - באזור הכניסה לגן מרוכזים מתקני משחק ופנאי שנוספו במהלך השנים.

חורשת לה גרדיה

הערכה והמלצות

אלמנטים היסטוריים לשמירה בגן:

לערכים הבאים תפקיד חשוב ביצירת המשכיות ושמירה על רוח המקום.

- **החורשה האקסטנסיבית** עצי האורן הקנארי וצורת שתילתם בגריד הינם ערך ייחודי לשמירה במרקם המקומי והעירוני. כיום לאחר שרוב השטחים פותחו כגנים ופארקים, לחורשה האקסטנסיבית תפקיד בשמירה על הטבע העירוני, מגוון מינים מקומיים ומרחב לפעילות לא פורמאלית.

- **פני הקרקע, הטופוגרפיה וסוג הקרקע הקיימים** הם מרכיבים מקומיים שהיו במקום לכל אורך ההיסטוריה, טרם פיתוח השכונה. לשמירה על רצף הגבהים בין מגרשי המגורים למרחב הציבורי והמעברים בשכונה בין המרחב הסמי ציבורי תפקיד בעל משמעות בשמירה על רוח המקום.

- **יעוד ומיקום** כחלק מתכנית המתאר המקורית מתחילת שנות ה-50 לשכונה

- **התנועה במרחב** ברמה עירונית מהווה חלק חיוני ברצף ציר השטחים הפתוחים ההיסטוריים- צפ' - דר'. ברמה המקומית החורשה מהווה מרחב מקשר למעבר בשכונה.

- **אלמנטי פיתוח היסטוריים בסגנון מינימליסטי** קיר החלוקים מאבני הגיר והמדרגות בחזית ובכניסה לגן הינם פרטים אותנטיים ייחודיים ראויים לשיקום ושמירה. פרטים אלו מאפיינים את סגנונו של אברהם קרן אם כי לא ידוע אם תוכננו על ידיו.

אלמנטים זרים לרוח המקום ומומלצים להסרה: גדר הרשת פוגעת בעיקרון התנועה הלא פורמאלית בין מרחב השכונה לגן ומומלץ להסירה. במידה ויש צורך לתחום אזור בגן מומלץ לתחום אותו מקומית בתוך החורשה ולא את כל היקף החורשה.

דינמיות ושינויים בגן יכולים לבוא לידי ביטוי בחיזוק מינים מקומיים, ריהוט הגן, בחומרי השבילים ובהוספת שילוט

בכניסה לגן אלמנטים היסטוריים לשמירה - עצי אורן קנרי בוגרים, קיר ומדרגות אבן, לצידם בולטת גדר זרה לרוח המקום שמומלץ להסיר לעומת מתקני משחק שניתן להתאים ולהחליף בהתאם לצרכי התושבים והתקופה בשטח של עד 1 ד' מתוך 7.5 דונם שהם שטח הגן

ציר הולכי רגל החוצה את הגן ומקשר את המעברים למבני הציבור - בית כנסת וגן ילדים, למעברים בין המרחב לגן משמעות גבוהה בשמירה על המשכיות רוח המקום

גן ייחודי בסגנון המינימליסטי הבא לידי ביטוי בחורשת האורן הקנארי ופרטי הכניסה לגן

חורשת יגור (לשעבר חורשת רוקח)

כללי

כתובת: בין רח' לה גרדיה ושדרות החי"ל, רח' יפתח ורח' יגור

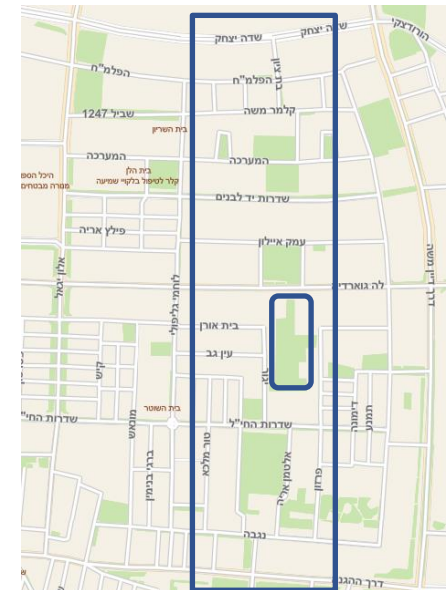
גוש חלקה: 926, 6133

גודל: 10 דונם

מתכנן: מחלקת גינון, אברהם קרוון

שנת נטיעות החורשה: שנות ה-50

שנת שיקום: בסביבות שנת 2015, הוספת שביל אופניים והולכי רגל, הקמת גינה קהילתית

יד אליהו, עיריית ת"א-יפו

חורשת יגור ניטעה בתחילת שנות ה-70. החורשה קושרת בין מבני מגורים, מסחר ומבני ציבור וכך מספקת מרחב פתוח ומעבר למגוון שימושים שכונתיים.

בשנת 2015 נסלל בחורשה שביל הולכי רגל ואופניים כחלק מציר שטחים פתוחים שכונתי מרכזי בכון צפון-דרום.

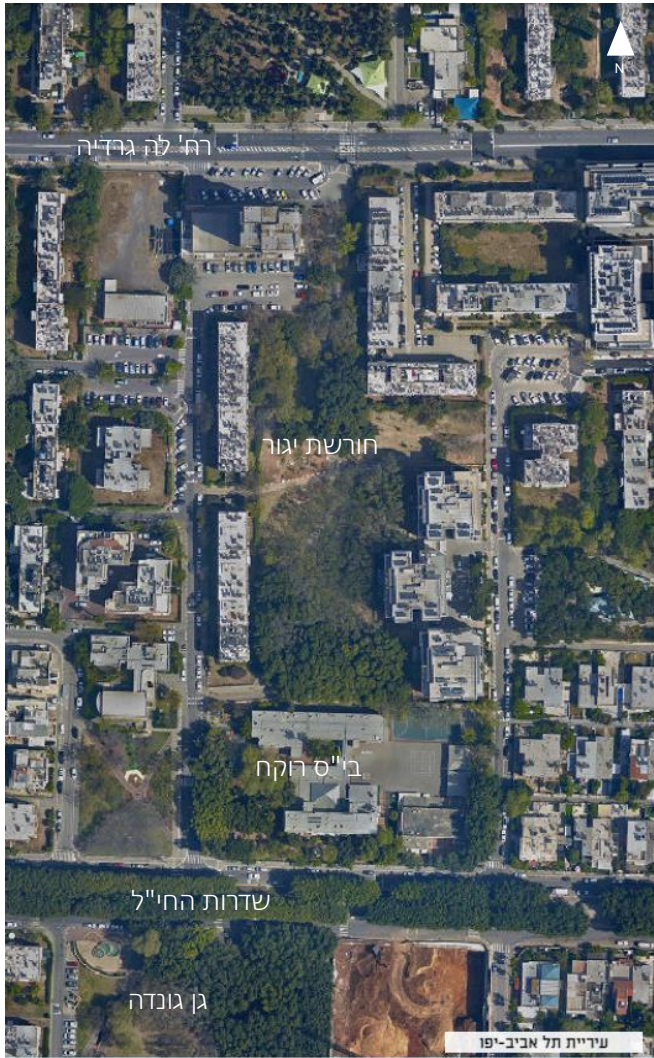
בנוסף, הוקמו מגרש פטאנק, ספסלים, שולחנות פיקניק, וגינה קהילתית בה נטעו עצי בוסתן. החורשה מהווה שטח טבע עירוני, אקסטנסיבי ייחודי לאזור.

כניסה לחורשה מרחוב לה גרדיה, 2022

שביל הלכי רגל ורכבי אופנים בחורשה, 2022

תצ"א גן גונדה 2019, GIS עיריית ת"א-יפו

חורשת יגור - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

תצ"א ומיפויים היסטוריים

החורשה מתועדת בתוכניות המקור של השכונה משנת 1951 כשטח ציבורי פתוח, ובתוכניות העקרוניות כגן ציבורי שכונתי על רצף ציר השטחים הפתוחים ומבני הציבור בציר צפון-דרום.

בדומה לשטחים רבים שתוכננו כגנים בשנות ה-50, הגן לא פותח אלא ניטע כחורשה בתחילת שנות ה-70. מחלקת הגינון באותן שנים ראתה בנטיעות שלב ראשוני לפיתוח המרחב.

העובדה שהחורשה לא פותחה עד תחילת שנות ה-2000 יצרה הזדמנות לטיפול המרחב כטבע עירוני אקסטנסיבי עם גן קהילתי, בעל אופי התואם צרכים ומגמות מקיימות של שטחים פתוחים בעיר.

להוציא תכניות כלליות ובהן יעוד השטח ותכנית העמדה עקרונית, לא מצאנו כל תיעוד מפורט של תכניות או צילומים היסטוריים של החורשה.

שטח החורשה ב"תכנית העמדה" של קריית יד אליהו משנת 1957 מתוכנן כגן שכונתי עם אופי טבעי פסטורלי בקווים מתפתלים בניגוד לגריד האורתוגונאלי של המגורים והרחובות

סימון החורשה שטח ציבורי פתוח בתכנית K לרובע 9 משנת 1951

חורשה מפותחת לפי תצ"א 1978 עיריית ת"א-יפו

שטח החורשה כשדה בור טרם הנטיעות, תצ"א משנת 1967, עיריית ת"א-יפו

חורשת יגור, לשעבר רוקח במקטע מתוך מפת הגנים הציבוריים בתל אביב יפו 1973 באדיבות ארכיון עיריית ת"א-יפו

חורשת יגור - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - סגנון, טופוגרפיה, צמחיה

סגנון המרחב: חורשה המורכבת מקבוצות עצים, פני קרקע חשופים עם מינים מקומיים וגיוון מקומי.

טופוגרפיה: הטופוגרפיה במרחב החורשה מתונה, מבוססת על פני קרקע מעובדים ששימשו במהלך ההיסטוריה לחקלאות. התחדשות מבני מגורים בין רחוב יפתח לחורשה שמרה על מפלס קרקע המשכי בין המגרש למרחב בדומה למרחב ההיסטורי.

קרקע: סוג הקרקע במרחב הוא חמרה חולית, מקומית.

צמחיה: צמחיית החורשה מבוססת על שילוב בין עצי נוי וותיקים שנשתלו בתחילת שנות ה-60 ובהם – מכנף נאה, פיקוס וסילגון עם נטיעות בוסתן שנעשו בשנים האחרונות ובהן תאנים, רימונים, והדרים.

פני הקרקע החשופים באזור הבוסתן והגן הקהילתי מאפשרים צמיחה של מינים חד שנתיים מקומיים היוצרים אזורי טבע עירוני.

יחידות צומח בחורשת יגור על בסיס תצ"א GIS ת"א-יפו

- חורשת מכנפים
- שטחי עשבוניים חד שנתיים, גינה קהילתית ועצי בוסתן
- חורשה מעורבת (ג'קרדוט, פיקוסים ועוד)
- פיקוסים

שטח טבע עירוני, בוסתן וגינה קהילתית, 2022

שטח טבע עירוני, בוסתן וגינה קהילתית, 2022

התחדשות מבנים השומרת על מפלס הקרקע ההיסטורי בין המגרש לשטח הפתוח, 2022

נטיעות בוסתן ועשבייה חד שנתיים, 2022

חורשת מכנף נאה עם תכסית קרקע חשופה, 2022

חורשת פיקוסים עם תכסית קרקע חשופה, 2022

חורשת יגור - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - תנועה ובניסות

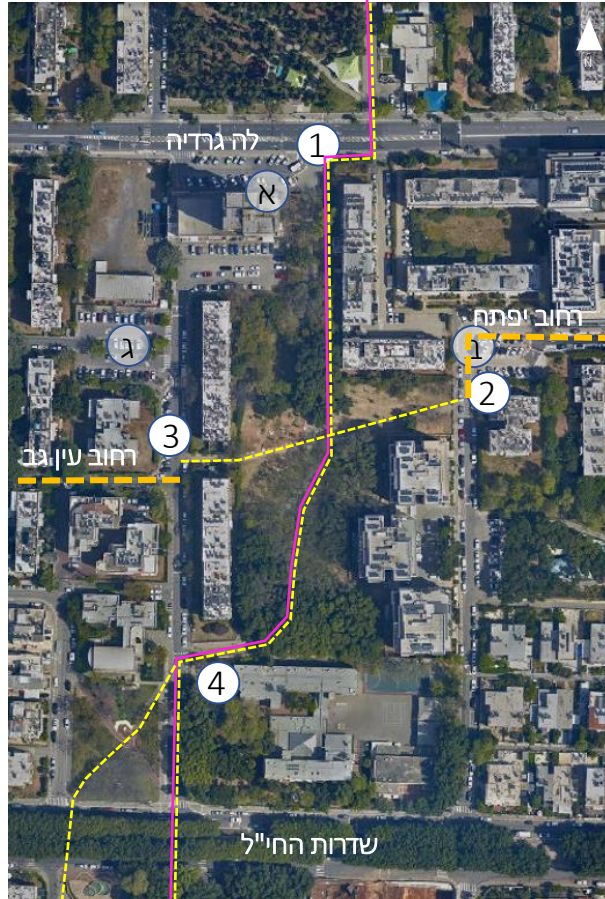
תנועה: החורשה היא חלק מציר השטחים הפתוחים מצפון לדרום. כיום עובר בה שביל האופנים והולכי רגל עירוני/רובעי. שבילי החורשה הם חלק מרצף השבילים השכונתיים ומלבד התנועה בחורשה הם קושרים את רחובות יפתח ועין גב.

בניסות: בתוכניות המקור שטח החורשה תוכנן כגן עם בניסות המשכיות לצירי התנועה השכונתיים (רחוב יפתח ובית אורן). בפועל הגן לא בוצע ומיקום הבניסות השתנה בעקבות תכניות הבינוי המפורטות. עם זאת הבינוי והחורשה הוקמו בשנות ה-60 וכיום נשמר בה החלל ההיסטורי ומרכיבי החורשה.

הבניסות העיקריות לחורשה הן בצפון מרחוב לה גרדיה ובדרום משדרות החי"ל. בין מגרשי המגורים לחורשה קיימות מספר בניסות לא פורמאליות, מקומיות וכן שבילי עפר לא סלולים.

סימון החורשה שטח ציבורי פתוח בתכנית K לרובע 9 משנת 1951

- הולכי רגל
- שביל חובבי אפנים
- רחוב מוטו הולכי רגל

בניסה מרכזית מרחוב לה גרדיה עם שביל הלכי רגל ואפנים נפרד כחלק משביל עירוני/רובעי, 2022

בניסות ממזרח, מרחוב יפתח וממערב לכון רחוב עין גב, 2022

בניסה לא פורמאלית בין מגורים לגן, 2022

בניסה מרכזית מדרום, עם שביל הלכי רגל ואפנים נפרד כחלק משביל עירוני/רובעי, 2022

חורשת יגור - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - שימושים ופרטי פיתוח

השימוש המרכזי של החורשה הינו למעבר, לטיול ולשהייה בשטח טבע עירוני אקסטנסיבי.

השימושים הקיימים במקום הם:

1. רחבת ישיבה סמוך למרכז המסחרי
2. שביל אופניים עם חניות אופני-דן
3. גינה קהילתית ובוסתן
4. שולחנות
5. מגרש פטאנק
6. כניסת שביל הולכי רגל ואופניים

במרחב החורשה פרטי פיתוח שאינם היסטוריים הקשורים בשימושים הקיימים:

- שבילי הולכי רגל מאבן משתלבת
- שביל אספלט לרוכבי אופניים
- תיחום אזור בוסתן עם בולדרים מאבן גיר
- תיחום אזור מגרש פטאנק באבן שפה מבטון
- ריהוט גן ספסלים ושולחנות

חורשת יגור - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

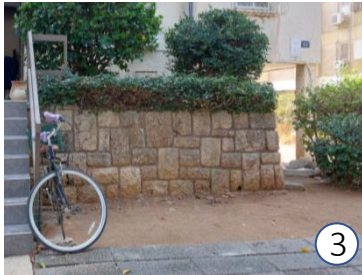
מרכיבי התכנון - פרטי פיתוח היסטוריים

בחלק מגבולות המגרשים סביב החורשה קיימים פרטי פיתוח היסטוריים - בעיקר קירות תמך נמוכים מאבן כורכר מסותתת בדוגמת חאמי או פראית.

מרבית הקירות נמצאים ברחוב לה גרדיה ויפתח במתחם העומד בפני התחדשות.

פרטים אלו זהים לפרטים שמאפיינים את שכונת רמת אביב א' שתוכננה על ידי האדריכלים בנט ופרלשטיין ואדריכלי הנוף יהלום וצור.

רמת השימור של חלק מהקירות הינה גבוהה ושל חלקם פחות אך ניתנת לשיקום.

קיר תמך מאבן כורכר בדוגמת חאמי ברחוב לה גרדיה, 2022

אבני כורכר כמסד ונמוך לגדר וערוגה בפיתח חורשת יגור ורחוב לה גרדיה

קיר תמך מאבן כורכר בדוגמת חאמי ברחוב יפתח, 2022

קיר תמך מאבן כורכר פראית בין החורשה למבנה מגורים ברחוב לה גרדיה

קיר תמך מאבן כורכר בדוגמת חאמי ברחוב לה גרדיה, 2022

אלמנטים היסטוריים לשמירה בגן:

לערכים הבאים תפקיד חשוב ביצירת המשכיות ושמירה על רוח המקום.

- **סגנון החורשה האקסטנסיבית** החורשות אפיינו בעבר שטחים רבים בשכונה. כיום לאחר שרוב השטחים פותחו כגנים ופארקים, לחורשה האקסטנסיבית תפקיד בשמירה על הטבע העירוני, מגוון מינים מקומיים ומרחב לפעילות לא פורמאלית.
- **פני הקרקע, הטופוגרפיה וסוג הקרקע הקיימים** הם מרכיבים מקומיים שהיו במקום לאורך השנים, טרם פיתוח השכונה. לשמירה על רצף הגבהים בין מגרשי המגורים למרחב הציבורי והמעברים בשכונה בין המרחב הסמי ציבורי תפקיד בעל משמעות בשמירה על האופי הייחודי ועל רוח המקום.
- **התנועה במרחב** ברמה עירונית מהווה חלק חיוני ברצף ציר השטחים הפתוחים ההיסטוריים- צפ' - דר'. ברמה המקומית החורשה מהווה מרחב מקשר למעבר בשכונה.
- **עצים בוגרים** שנשתלו כחלק מחורשה בתחילת שנות ה-70
- **אלמנטי פיתוח היסטוריים** קירות הכורכר בגבולות הגן הינם פרטים אותנטיים ייחודיים ראויים לשיקום ושמירה.
- **דינמיות ושינויים בגן** יכולים לבוא לידי ביטוי בחיזוק מינים מקומיים, ריהוט הגן, בחומרי השבילים ובהוספת שילוט.

חורשת מכנף נאה עם תכסית קרקע חשופה, 2022

אבני כורכר כמסד ונמוך לגדר וערוגה בפינת חורשת יגור ורחוב לה גרדיה

שבילים כחלק מציר עירוני חובעי ושכונתי, 2022

קיר תמך מאבן כורכר פראית בין החורשה למבנה מגורים ברחוב לה גרדיה

נטיעות בוסתן ועשבייה חד שנתית מקומית, 2022

שדרת החי"ל

כללי

כתובת: בין רח' הגיבור האלמוני ושדרות המעפילים.

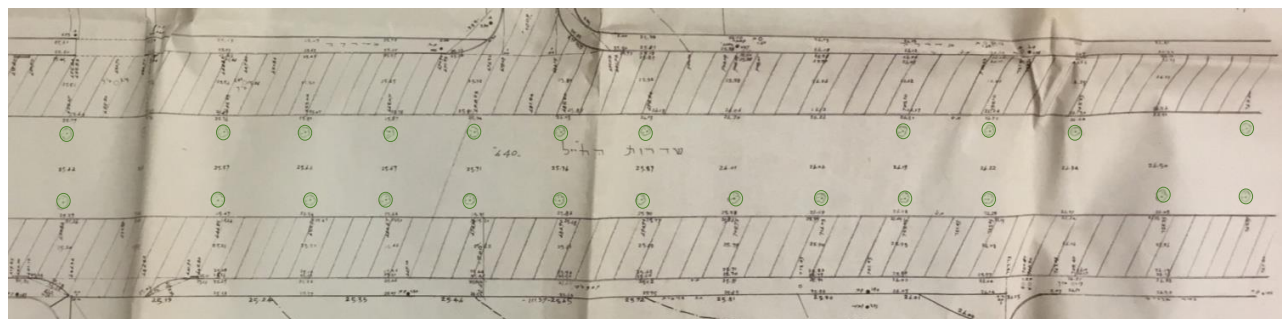
גוש חלקה: 56, 76, 527; 6978, 6134.

גודל: 22 דונם. 950 מ"א.

מתכנן: יעקב בן סירה, מחלקת גינון ע. ת"א אברהם קרוון.

שנת הקמה: נטיעות ראשונות בראשית שנות ה-40. שנות ה-60.

שנת שיקום: 2005, ככל הנראה לפי תכנית הכנוב'.

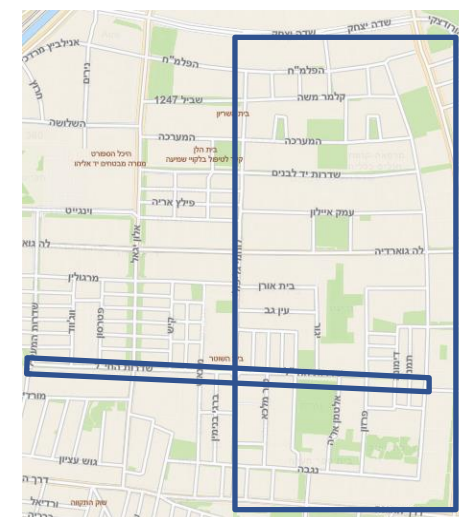
מקטע תכנית מדידה לשדרות החי"ל 1967, מול גן גונדה, בתכנית סימון עצי פיקוס השדרות שניטעו במקום בשנות ה-50-60 ואי מרכזי מפולס בכורכר מהודק, ללא ערוגות

תצ"א שד' הח"ל, 1964, עיריית ת"א-יפו

שדרות החי"ל 2022. כיום לאחר פיתוח בתחילת שנות ה-2000, השדרה מאופיינת באי מרכזי, נטוע בשתי שורות עצים, שביל להליכי רגל ורכבי אופנים וערוגות שיחים משתרעים המפרידים בין האי למיסעות. המדרכות בשולי השדרה אינן נטועות ומסתיימות בגדרות המבנים או בשטחים ציבוריים. חלל השדרה מאופיין בבינוי עד 4 קומות

מפת שכונת יד אליהו, 2021, מתוך: GIS עיריית ת"א-יפו

שדרות החי"ל - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

תצ"א ומיפויים היסטוריים

1949 שדרות החי"ל - השטח הפתוח הציבורי הראשון בשכונת יד אליהו פותח במקביל להקמת שיכון עולי אירופה בשנת 1947. בתצ"א מופיעים תוואי הרחובות והאי המרכזי בחלקה המערבי של השכונה. תצ"א 06.10.1949 עיריית ת"א-יפו

1959 שדרות החי"ל תוואי השדרה נטוע ומפותח כמעט במלואו עד רחוב לוחמי גליפולי תצ"א 10.04.1959 עיריית ת"א-יפו

1964 בית השוטר בהקמה, השדרה נטועה לכל אורכה מלבד במקטע שמול בית השוטר, בשנה זו המיסעה הדרומית סלולה בעוד הצפונית היא דרך עפר, תצ"א עיריית ת"א-יפו

1997 עצי השדרה מפותחים בעיקר בחלקה המזרחי מרחוב גליפולי, כיכר תנועה מוקמת בצומת גליפולי ובשדרה מול בית השוטר נטיעות צעירות, תצ"א עיריית ת"א-יפו

מרחב היסטורי
שדרות החי"ל

השדרה, רצף התפתחות:
שדרות החי"ל קרויה על שמה של הבריגדה היהודית בצבא הבריטי והיא כנראה (לפי תצ"א) השטח הציבורי הפתוח הראשון שפותח בשכונה.

- שנות ה-40 החל תכנון ופיתוח השדרה עם הקמת השיכונים הראשונים בשכונה.
- שנות ה-50 השדרה עוגנה כציר ירוק מרכזי בתכנית המתאר המקורית K על ידי מהנדס העיר בן סירה. המיסעה הדרומית נסללה ובאי המרכזי עד רח' לוחמי גליפולי ניטעו עצי פיקוס קדוש.
- שנות ה-60 השדרה ניטעה עד רחוב הגיבור האלמוני בשתי שורות עצים ואי מרכזי מכורכר מהודק וספסלים. בשנת 1967 נסללה המיסעה הצפונית והוקמו שני מקלטים ציבוריים.
- שנות ה-80-90 חלקה המרכזי של השדרה הוזנח, בצומת גליפולי הוקמה כיכר תנועה ובפתח קיוסק.

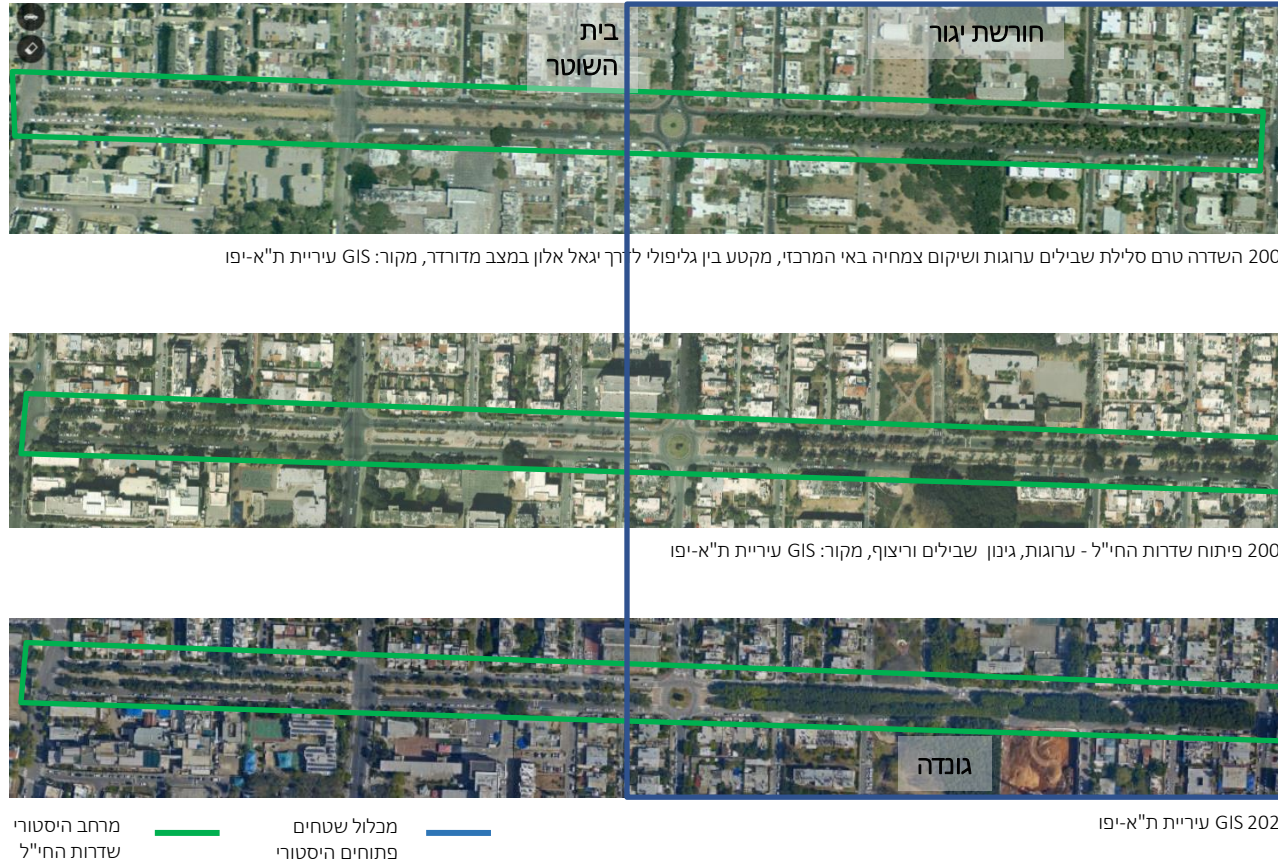
1951 השדרות בתשרי תכנית K לרובע מזרח, מקור: רשות מקרקעי ישראל.

שדרות החי"ל - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

תצ"א ומיפויים היסטוריים

השדרה, רצף התפתחות:

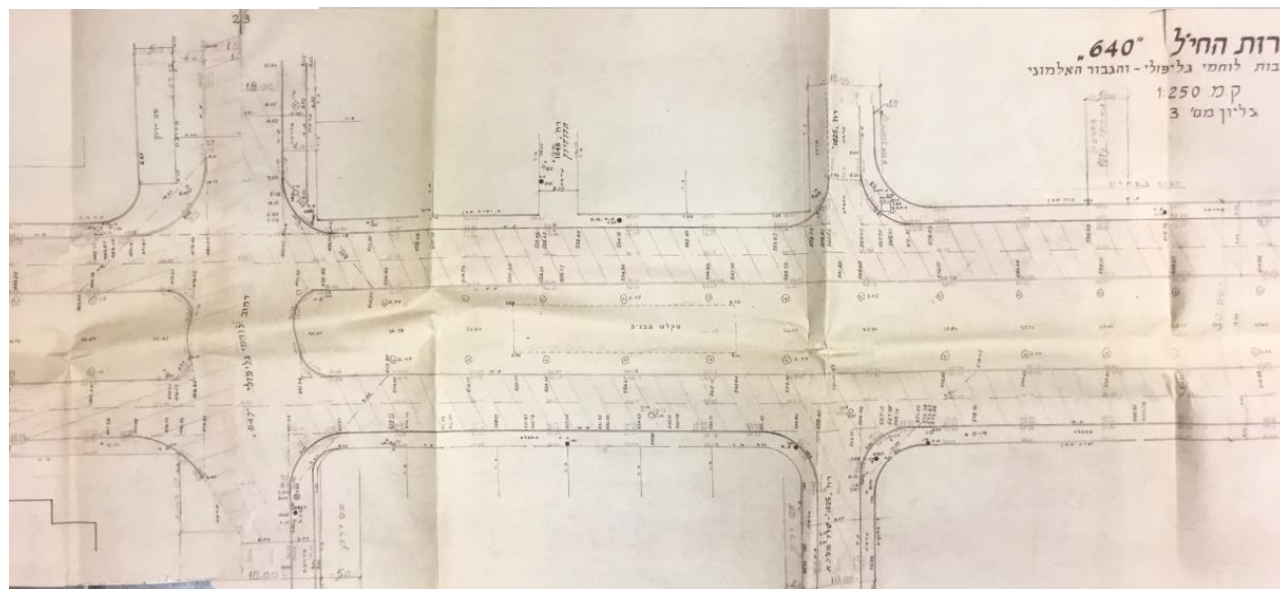
- 2002 החלק המרכזי והמערבי של השדרה במצב מדורדר. תכנית השדרה מכורכר מהודק.
- 2003 פיתוח גנים שכונתיים בחורשת יגור וגונדה חיזקו את רצף המרחב הציבורי הירוק המפגש בין ציר צפון דרום ושדרות החי"ל.
- 2008 פיתוח מרחב השדרה, ריצוף שבילים, ערוגות כניסות מרחובות חוצים, ריהוט גן.
- 2015 (בערך) הוספת אזורי משחק, סימון שביל אופנים.

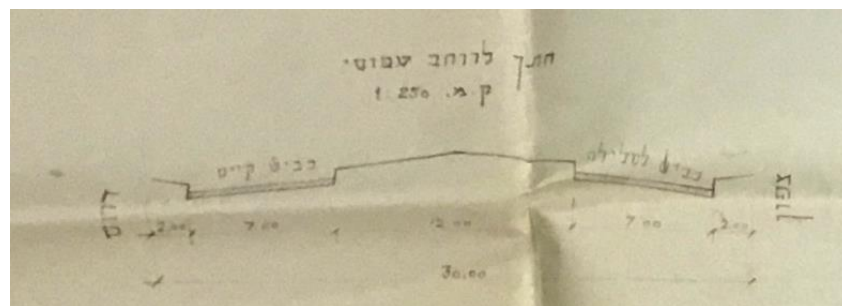
GIS עיריית ת"א-יפו

שדרות החי"ל - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

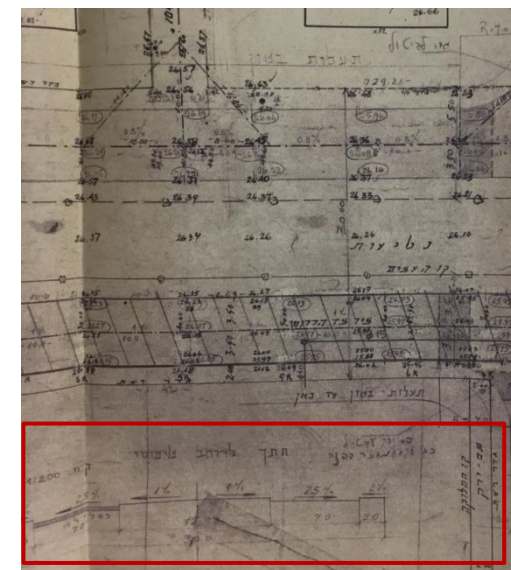
תיעוד היסטורי - מסמכי ארכיון, תיקי עירייה

1961, מקטע צומת שד החי"ל עם רחוב גליפולי כשדרה המשכית לפני פיתוח הכיכר, מקור ארכיון אגף שפ"ע ת"א-יפו

מקטעים מתוך תכנית שדרות החי"ל 1961 הכוללות גבהים, סימון צמחיה וחתכים עקרוניים, ארכיון אגף שפ"ע ערית ת"א-יפו

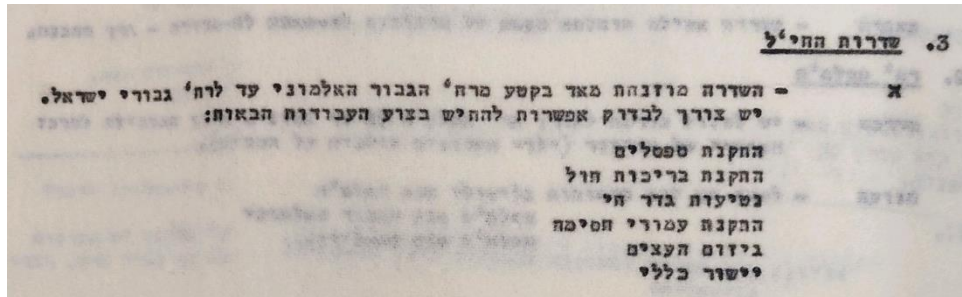
תכניות מפורטות שנעשו בין השנים 1961 ו-1967 מספקות מידע מלא על מיקום עצים, נטיעות קיימות, פסי ירק, חתך טיפוסי לשדרה, ניקוז וגבהים.

השדרה הייתה המשכית לכל אורכה עם מיסעות ואי נטוע בשתי שורות עצים על תכנית כורכר מהודק. צמתים במפגש עם רחובות חוצים ללא כיכרות.

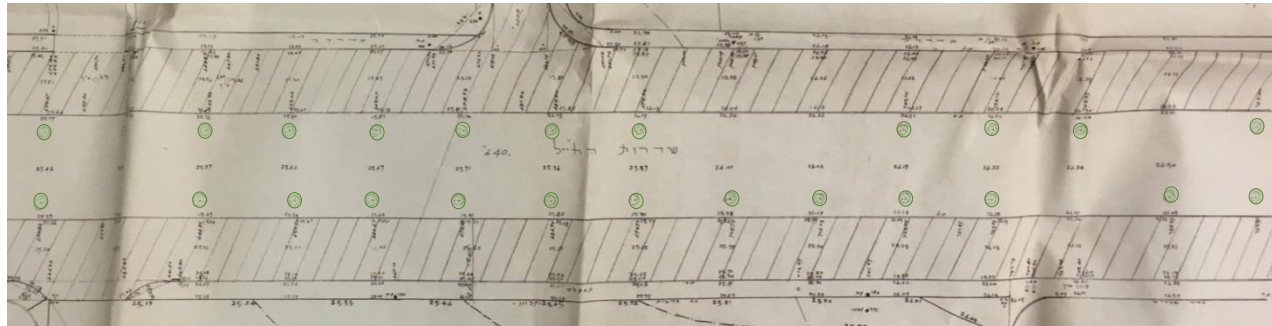
תכניות שנות ה-60 שמרו על העצים הקיימים, ותכננה בהם סלילה של המיסעות, המדרכות, גדרות בגבולות חלקה ומעברי חצייה.

שדרות החי"ל - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

תצ"א ומיפויים היסטוריים

שדרות החי"ל - העוסק במצב המדורדר של השדרה, מתוך דוח סיור 30.12.68 תיק גנים ארכיון עיריית ת"א-יפו

מקטע תכנית מדידה לשדרות החי"ל 1967, מול גן גונדה, בתכנית סימון עצי פיקוס השדרות שניטעו במקום בשנות ה-50-60 ואי מרכזי פולס בכורכר מהודק, ללא ערוגות

תצ"א שד' החי"ל, 1964, עיריית ת"א-יפו

שדרות החי"ל - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - טופוגרפיה, קרקע ומסלע

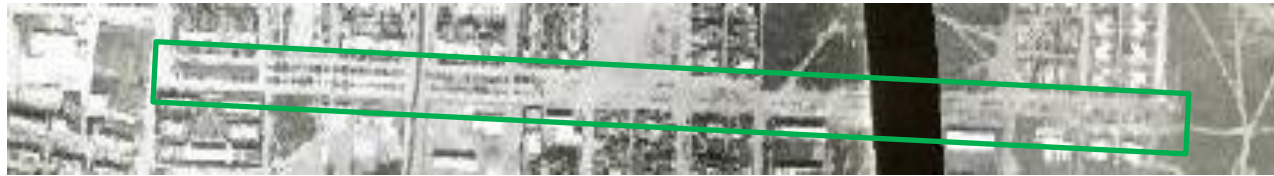
פני הקרקע של השדרה מישוריים ומקורם בטופוגרפיה היסטורית במקום.

הטופוגרפיה מורכבת מהתכונות הטבעיות של מישור החוף - גבעות מתונות ומישורים עם קרקעות חמרה חולית שעובדו במהלך ההיסטוריה ושימשו עד לפני הקמת השכונה לחקלאות: שדות ומטעים.

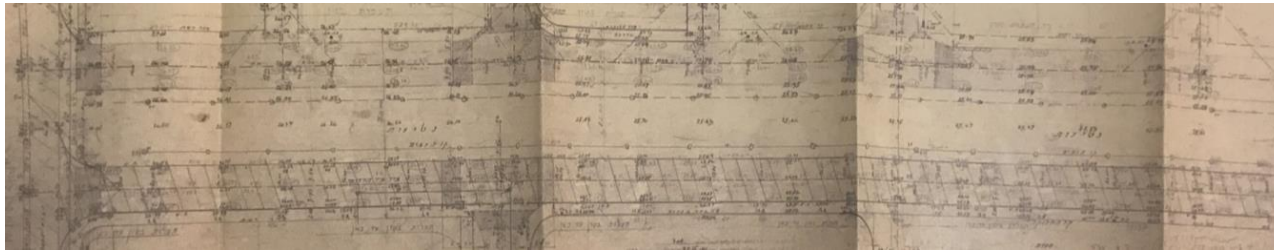
תכנון השדרה, משנות ה-40 ועד שנות ה-60 ניצל ושימר את המבנה הטופוגרפי והקרקע הקיימים.

1949 פיתוח השדרות החל בסוף שנות ה-40 והתבסס על הטופוגרפיה המישורית הקיימת של שטחי החקלאות, תצ"א 06.10.1949 עיריית ת"א-יפו

1959 שדרות החי"ל תוואי השדרה מפותח כמעט במלואו, במרחק ניכר החיבור למפלס הקרקע הקיים, תצ"א 10.04.1959 עיריית ת"א-יפו

1961 שדרות החי"ל: תכניות מדידה וגבהים, ארכיון אגף שפ"ע עיריית ת"א-יפו

1964, תצ"א עיריית ת"א-יפו

שדרות החי"ל - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון – צמחיה

עצי השדרה ניטעו בין שנות ה-50 לשנות ה-70 ומהווים כיום את השלד הירוק ההיסטורי.

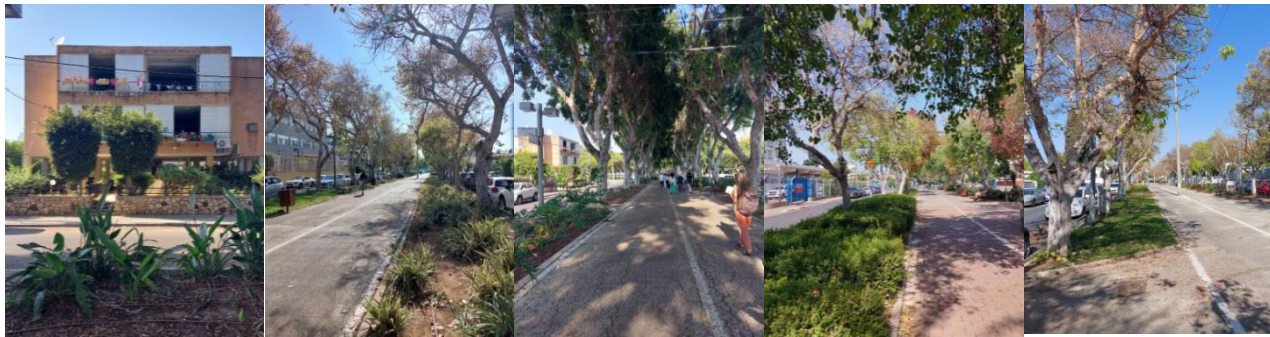
מיני העצים הם פיקוס השדרות ופיקוס דתי.

בתחילת שנות ה-2000 חודשה השדרה בריצוף ובערוגות צמחיה בשוליים.

מיני שיחים ומשתרעים בערוגות הם: בן עוזרר, כליין קיפח, ירקה מגוונת, פילודנדרון וציפור גן עדן. בחלקה המערבי של השדרה שולבו מדשאות בערוגות.

השיחים והמשתרעים מאפשרים את השמירה על המבט הפתוח והריצוף בין השדרה לרחובות הסמוכים לצד יצירת כניסות מובהקות ובטיחות בקטעים לאורך המיסעות.

בצומת גליפולי נבנתה כיכר עגולה עם דשא, פרחים עונתיים וקבוצת ערערים.

פיקוס קדוש

פיקוס השדרות

כיכר עם מדשאה

שדרות החי"ל - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי תכנון - תנועה וכניסות

תנועת הרכבים - פיתוח השדרה בשלבים כלל סלילה של החלק הדרומי והמערבי ורק לאחר מכן נוספה מיסעה בצד הצפוני.

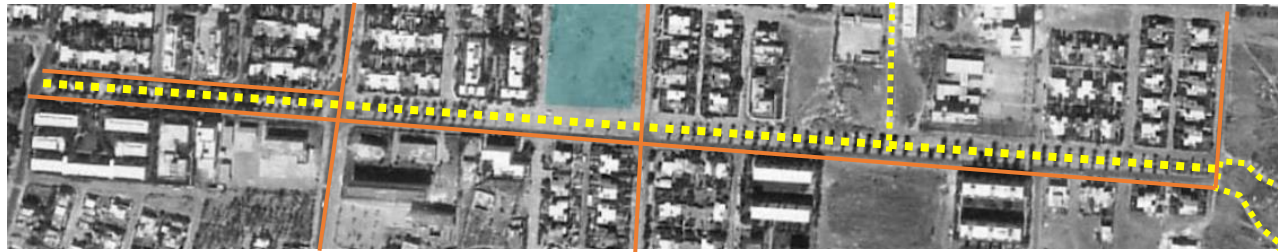
עד תחילת שנות ה-90 רחובות יגאל אלון ולוחמי גליפולי חצו את השדרה בצמתים שאפשרו חצייה ישירה של הולכי רגל בדומה לשדרות רוטשילד בתל אביב.

בשנות ה-90 הוסדרה כיכר מעגלית בצומת גליפולי. טיפולוגיה זו, זרה לטיפולוגיות השדרות וגורמת לקטיעה של ציר הולכי הרגל ורכבי האופנים שכדי להמשיך בשדרה צריכים לחצות במעבר חציה ברחוב מקביל ולחזור לשדרה.

תנועה רגלית לאורך שדרות החי"ל התאפשרה לאורך כל השנים כאשר השדרה משמשת ציר מרכזי שכונתי ורובעי מכיוון מערב למזרח. בנוסף השדרה מהווה עמוד שידרה לשלד המעברים של הולכי הרגל מהרחובות ומהמעברים החוצים אותה לאורכה.

תנועת אופניים בעשור השני לשנות ה-2000, כחלק מהקמת רשת שבילי אופניים בתל אביב, השדרה הפכה לציר רכיבה מרכזי.

בנוסף שביל רובעי חוצה את השדרה מצפון לדרום.

1964

1997

2021

רחוב סלול

ציר הלכי רגל שכונתי

שביל אופניים

ציר הולכי רגל מקומי

שדרות החי"ל - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי תכנון - תנועה וכניסות

כניסה לשדרה מכיוון רחוב יגאל אלון דרך מעברי חציה, במרכז השדרה סימון לשבילי אופנים והולכי רגל, צילום מפות גוגל 2015

כניסה מרכזית לשדרה בציר חוצה מצפון לדרום, צילום 2022

כניסה מול מעבר חציה, צילום 2022

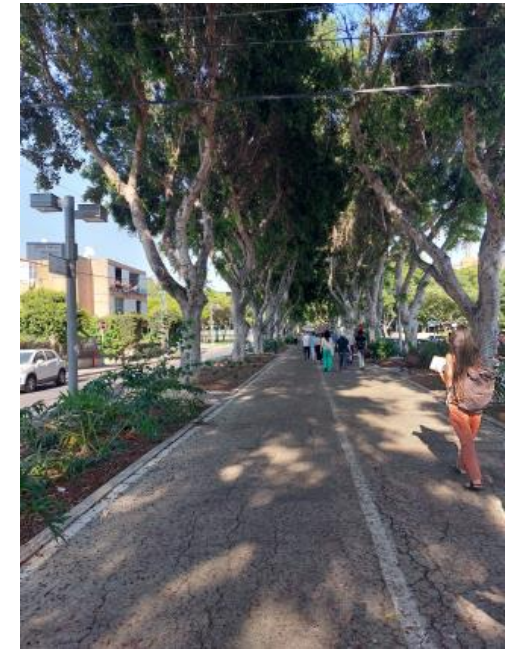

כניסה מול רחוב פנימי מוטה הולכי רגל, צילום 2022

התחדשות השדרה ופיתוח השבילים והערוגות כלל הסדרת כניסות מצירים חוצים לפי היררכיה.

פיתוח הערוגות התחשב בעצים הקיימים ושמר על המשכיות הצומח המקורי בשדרה, תוך הדגשת הכניסות והמעברים החוצים.

בשנים האחרונות סומן שביל אופנים בציר המרכזי של השדרה.

ציר הליכה מרכזי מאספלט עם סימון שביל אופניים, צילום 2022

שדרות החי"ל - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי תכנון - חלל השדרה

חתך רחוב אופייני-

חתך הרחוב האופייני לשדרה שומר על החלל הנופי היסטורי וקנה המידה השכונתי.

בינוי נמוך של מבני מגורים וציבור בגובה קומה עד 4 קומות, גדר בגבול מגרש, מדרכה ברוחב עד 2 מטר, מיסעות, אי מרכזי נטוע ופסי ירק.

החתך האופייני נשמר כמעט לכל אורך השדרה מלבד בצומת עם רחוב גליפולי בו הוקמה כיכר תנועה.

חתך רחוב אופייני במזרח השדרה דרך מבני מגורים וציבור בגובה 1-3 קומות, גדר בגבול מגרש, מיסעה, אי סלול נטוע בעצי פיקוס שדרות וגינן נמוך בפסי ירק. צילום מפות גוגל 2015

הכיכר בצומת שדרות החי"ל ורחוב גליפולי משנה את אופי חתך השדרה וקוטעת את רצף חלל השדרה על ידי טיפולוגיה של כיכר תנועה, צילום מפות גוגל 2015

חתך רחוב אופייני במערב השדרה דרך מבני ציבור ומגורים בגובה 1-3 קומות, גדר בגבול מגרש, מיסעה, אי סלול נטוע עצי פיקוס קדוש וגפסי ירק בערוגות עם שיחים ומשתרעים נמוכים, צילום מפות גוגל 2015

שדרות החי"ל - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי תכנון - שימושים

מעבר הולכי רגל ורכבי אופניים הוא השימוש העיקרי בשדרה.

מקלטים ציבוריים נבנו בשנת 1967 כחלק ממגמה עירונית להקמת מקלטים בשטחים ציבוריים פתוחים. מקלטים אלו מאופיינים בסגנון אדריכלי טיפוסי לצד התאמה במידות ובמופע שונה בכל מקום. במקלט שמזרח השדרה ממוקם בית כנסת.

קיוסק שדרה נמצא במקום כנראה משנות ה-80 אך הוא מוגדר כבניין ארעי ללא תיק בניין. לצד הקיוסק ריהוט גן חדש לישיבה והתכנסות.

אזורי שהיה ומשחק בשנים האחרונות שולבו בגן אזורי ישיבה ומשחק המנצלים את השטח הפתוח כפארק לינארי לשהייה ולפעילות ולא רק למעבר.

שולחנות וספסלים

שדרות החי"ל 12 קיוסק במבנה ארעי, (נכון לשנות 2022 הקיוסק סגור)

מקלט ציבורי

אזור ישיבה ומשחק לצד שביל מרכזי ושביל אופניים

מקלט ציבורי בשימוש בית כנסת. צילום מפות גוגל 2015

עיקרי השינויים במרחב:

א. השדרות בוצעו מסוף שנות ה-40 ועד תחילת שנות ה-60 בשלבים עד לקבלת שדרה רציפה בין מגורים, מדרכות להולכי רגל, ושתי מיסעות עם אי רחב נטוע ששימש כשטח ציבורי פתוח לינארי רציף והמשכי.

ב. **כיכר תנועה:** הוקמה בשנות ה-90 בצומת רחובות החי"ל וגליפולי.

ג. **מכורכר מהודק לשדרה מרוצפת:** בתחילת שנות ה-2000 מרחב הכורכר רוצף וליצידו הוקמו ערוגות עבור שיחים ומשתרעים. שורות העצים הוותיקים נשמרו.

ד. **ערוגות שיחים ומשתרעים:** מתחילת שנות ה-2000 תכנון הערוגות ותוספת ההשקיה והתחזוקה לאורך שורות העצים תרמו לשגשוג העצים הוותיקים הקיימים במקום.

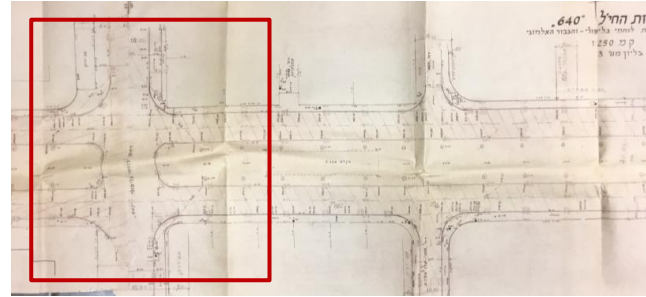
ה. **שבילי אופניים:** בערך בשנת 2015 סומן בשדרה שביל אופניים המהווה כיום ציר רכיבה מרכזי ברובע מזרח.

ו. **מתקני משחק, כושר וריהוט רחוב:** עם השנים נוספו בשדרה מתקני ישיבה, משחק וכושר הפזורים לאורכה. כמו כן ריהוט הרחוב הוחלף.

ז. **מקלטים בשדרה** - נותרו במצב המקורי.

מקטע תצ"א שדרת החי"ל 2022 בקטע רחוב גליפולי, עם כיכר תנועה, מקור: GIS עיריית ת"א-יפו

מקטע תכנית שדרות החי"ל 1961 בקטע רחוב גליפולי, ללא כיכר תנועה, מקור: ארכיון אגף שפ"ע עיריית ת"א-יפו

מקטע תכנית שדרות החי"ל 2002 מרחוב גליפולי ועד שדרות המעפילים, האי המרכזי עדיין בתכנית כורכר מהודק ועצי השדרה בקטע זה במצב מדורדר

מקטע תכנית שדרות החי"ל 2008 מרחוב גליפולי ועד שדרות המעפילים, לאחר פיתוח הערוגות וסלילת שביל השדרה המרכזי

שדרות החי"ל

הערכה והמלצות

הערכה

1. שדרות החי"ל הינם מרחב בעל ערכיות נופית היסטורית גבוהה ברקמת השכונה המקומית הרבעית והעירונית.
2. במרכזיהן ושימושן, כחלל עירוני ציבורי השדרות מהוות עמוד שדרה מרכזי נופי, פיזי וערכי בעבר בהווה ולהם תפקיד חשוב גם בעתיד.
3. שדרות החי"ל יחד עם שדרות יד לבנים הינה תופעה ייחודית בנוף שכונות המזרח וצפון העיר והיא מהדהדת את שפת השדרות האופיינית של לב העיר ההיסטורית.
4. לשדרה חלק מרכזי ברוח המקום.

מרכיבים נופיים היסטוריים בולטים בשדרות:
הטופוגרפיה הקיימת כיום בשדרה משקפת את פני השטח כפי שהתקיים גם בתקופות היסטוריות לפני הקמת השכונה.

תחום וחתך הדרך, התואי והייעודים השונים לאורך השדרה מופיעים בתכניות המקור של השכונה והרובע.

השדרה הינה ציר מעבר מרכזי לכלי רכב, הולכי רגל ורוכבי אופניים. זהו ציר בעל איכויות גבוהות של הלכתיות וקישוריות למרחב השכונתי.

חלל הרחוב המורכב מבינוי, דרך, וצמחייה, שומר על אופיו הייחודי לאורך כל השנים.

מרבית עצי השדרה הם עצים שניטעו בשנות ה-50.

שינויים שחלו בשדרה וחיצוק את המרחב ואופיו: פיתוח הערוגות והשבילים באי המרכזי, הוספת מתקני משחק, ישיבה וכוסר במינון התואם את הציר הליניארי, הקמת קיוסק. (כיום הקיוסק נראה סגור).

שינויים שפגעו באופי ובהמשכיות של השדרה: הוא הקמת הכיכר הזרה למקום ויוצרת קטיעה ברצף הפיזי, וויזואלי של השדרה.

תוספת פסי ירק ושימושי שהיה ומשחק התואמים את חלל השדרה

המלצות

יש לשמור על מרכיבי השדרה הקיימים כיום: טופוגרפיה, עצים בוגרים, צירי התנועה הליניאריים והכניסות מהצירים החוצים וחלל הרחוב.

חלל הרחוב- מומלץ לשמור על חתך הרחוב הקיים בו גובה המבנים 4-6 קומות משני עברי השדרה ולאפשר בניה לגובה בנסיגה. כמו כן לשמור על יתר מרכיבי הרחוב, מדרכות, רוחב מיסעות, אי מרכזי, עצים בוגרים, שבילים וריהוט הגן.

שימושי השדרה:

מעבר- יש לשמור על השימוש המרכזי של השדרה כציר מעבר וכעורק מרכזי שכונתי ורובעי להולכי רגל ורוכבי אופניים.

משחק ושהיה- יש להמשיך ולטפח שימושים כמשחק ולהוסיף ריהוט גן המעודד התכנסות וישיבה במינון התואם את חלל ליניארי, ובהתאם לצרכי המשתמשים ולדינמיקה העירונית.

מקלטים- מלבד היותם נחוצים לביטחון התושבים, למקלטים בשדרה שפה אדריכלית היסטורית - ייחודית שראוי לשמור עליה.
קיוסק- מבנה הקיוסק הקיים מוגדר ארעי וכנראה אינו פעיל.
מומלץ לשלב קיוסק בשדרה במבנה מתאים המאפיין את מורשת הקיוסקים בשדרות העיר תל אביב. לשימוש זה תרומה לעירוניות ולקהילתיות במקום.

המלצות:

יש לבטל את כיכר התנועה ולהחזיר את מפגש רחובות שדרות החי"ל ורחוב גליפולי לחתך האופייני לשדרה. כך יוחזרו ההמשכיות והרצף הנופי של חופת עצי השדרה המצלים רצף תנועת הולכי הרגל ורכבי האופנים בדומה לשדרות רוטשילד במרכז העיר. מומלץ לשלב שילוט המדגיש את היותה אתר היסטורי.

חתך שדרה טיפוסי לעומת מקטע עם כיכר תנועה

גן גונדה (לסלי וסוזן גונדה)

כללי

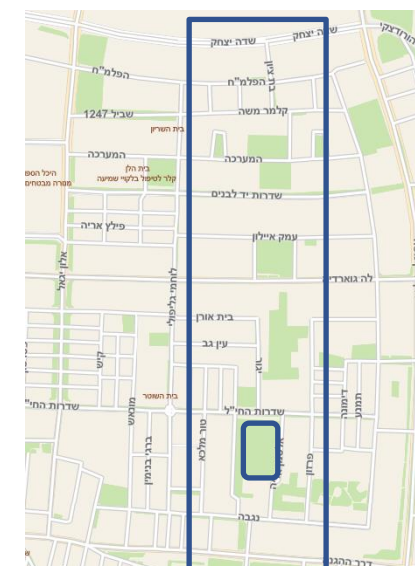
כתובת: בין מבני מגורים מדרום לשד' הח"ל, מזרחית לרח' צ'רצ'יל ומערבית לרח' אלטמן אריה, מצפון לבית ספר המעלה ורחוב נגבה

גוש וחלקה: 607, 6134

גודל: 15 דונם

מתכנן: שנות ה-60 מחלקת גינון, אברהם קרוון

פיתוח החורשה לגן שכונתי: 2003
מתכנן הגן יעקב פוקס/קרן ת"א לפיתוח

שכונת יד אליהו, 2021, מתוך: GIS עיריית ת"א-יפו

בין שנות ה-60 לשנות ה-2000 שטח הגן היה חורשה אקסטנסיבית.

בשנות ה-90 כחלק מפעילות קרן תל אביב לפיתוח בדרום ובמזרח העיר תוכנן הגן על ידי אדריכל הנוף יעקב פוקס בסגנון פוסט מודרני. על בסיס שלד העצים, שולבו בגן אלמנטים רבים ובהם רחבה עם מזרקה, פרגולה, אזורי ישיבה ומשחק, מדשאה ושלט לתורמים.

החורשה לפני פיתוח הגן. צילום יוסף ליאור סוף שנות ה-90, ארכיון קרן ת"א-יפו

רחבת הכניסה לגן, מכיוון שדרות הח"ל, צילום 2022

תצ"א גן גונדה 2019, מתוך: GIS עיריית ת"א-יפו

גן גונדה - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

תצ"א ומיפויים היסטוריים

הגן כפי שתוכנן במקור שנות ה-60:
על פי תכניות המדידה והתצ"א החורשה ניטעה בסוף שנות ה-60. פני השטח נותרו במצבם המקורי.

לחורשה הוביל שביל מכיוון בית ספר המעלה, ללא שבילים או פיתוח בשטחה.

נטיעת החורשה הייתה חלק ממדיניות מחלקת הגינון ברשות אברהם קרוון לשימור על ייעודם כשטח פתוח, וכבסיס לפיתוח עתידי.

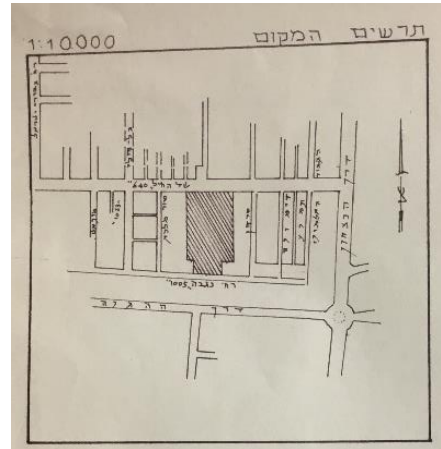
פעולות אלו אפשרו מצד אחד למחלקת הגנים לתחזק אקסטנסיבית שטחים פתוחים רבים ומצד שני סיפקו לתושבים ראות ירוקות במרחב השכונתי.

מדיניות דומה מומשה בשכונות עבר הירקון, בצפון העיר.

בי"ס מקצועי קורצ'אק
כיום בי"ס מעלה

מפה טופוגרפית, 1:250 שדרות הח"ל וגן גונדה, 1969, ארכיון אגף שפ"ע עיריית ת"א-יפו

תרשים סביבה ותכנית מדידה גן גונדה, מתוך: מפה טופוגרפית, 1969, ארכיון אגף שפ"ע, עיריית ת"א-יפו

מקטע שביל מתוך מפה טופוגרפית, 1:250 גונדה, 1969, ארכיון אגף שפ"ע עיריית ת"א-יפו

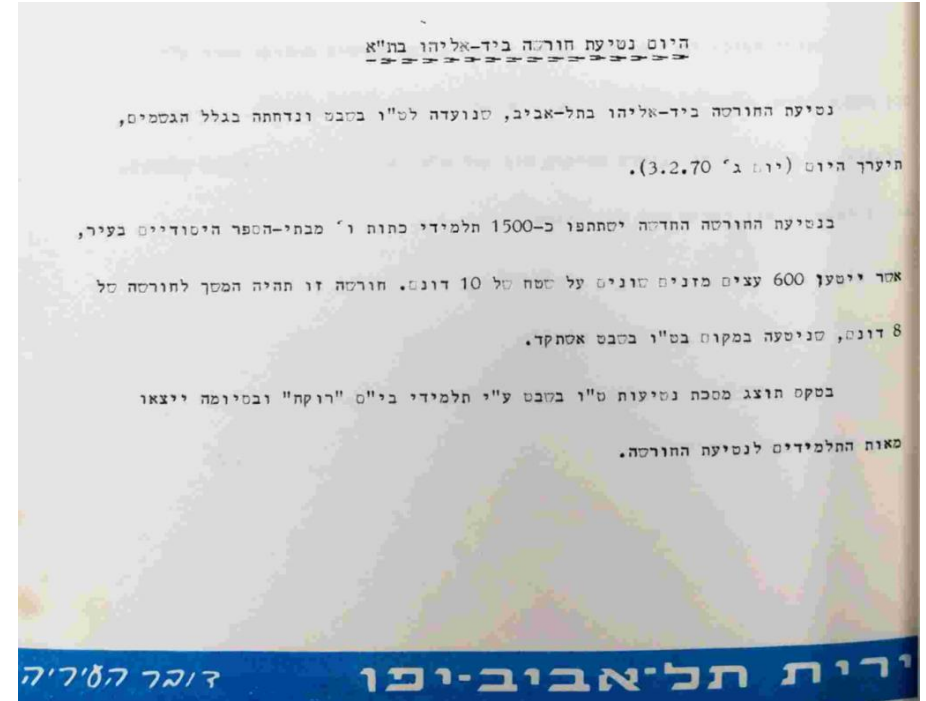

תצ"א 1967 עיריית ת"א-יפו

תצ"א 1978 עיריית ת"א-יפו

גן גונדה - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור תיעוד היסטורי - מסמכי ארכיון, תיקי עירייה, עיתונות

דוח דובר עיריית תל אביב בדבר נטיעות חורשת גונדה בין השנים 1969-70 . 2.2.1970 . ארכיון עיריית תל אביב יפו.

נהרי, מ'. (2004). גן ונוף. גן עבור תושבי: גן גונדה ביד אליהו תוכנן בשיתוף התושבים.

גן גונדה - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - טופוגרפיה, קרקע, צמחיה ופרטים

קרקע וטופוגרפיה:

תכנית ממדידה משנת 1969 מראה את ההתערבות המינימאלית בפני הקרקע ששימשו בעבר כשטחי חקלאות. קרקע החמרה החולית המקומית והשיפוע המתון כלפי דרום ללא תכסית, אפשרו השהיה מקסימאלית של מי נגר כחלק מההשקיה הטבעית של החורשה.

צמחיה:

צילומים שנעשו על ידי צלם העירייה יוסף ליאור בשנות ה-80 מצבעים על הרכב עצים אופייני לחורשות העיר שכלל עצי נוי מסוג שלטית, סיגלון, פיקוס, סייסם ומכנף נאה. בין העצים שגשגה צמחיה טבעית של קרקעות מופרות ובין המינים בולט החרדל.

פרטי פיתוח:

בשטח הגן לא נעשה פיתוח להוציא שביל הנקרא במדידה שביל ירק ממזרח לבית הספר אל השטח.

החורשה לפני פיתוח הגן, צילום יוסף ליאור סוף שנות ה-80, ארכיון קרן ת"א-יפו

מפה טופוגרפית, 1:250 שדרות הח"ל וגן גונדה, 1969, ארכיון אגף שפ"ע עיריית ת"א-יפו

גן גונדה - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור מרכיבי התכנון - טופוגרפיה קרקע ומסלע, צמחיה

טופוגרפיה:

במקור, הטופוגרפיה היתה ברובה מישורית, מפולסת והמשכית לתכונות ההיסטוריות של המקום. בתכנית הגן העכשווי, נוספה גבעה בחלקו הדרום מזרחי כחלק מעיצוב הגן.

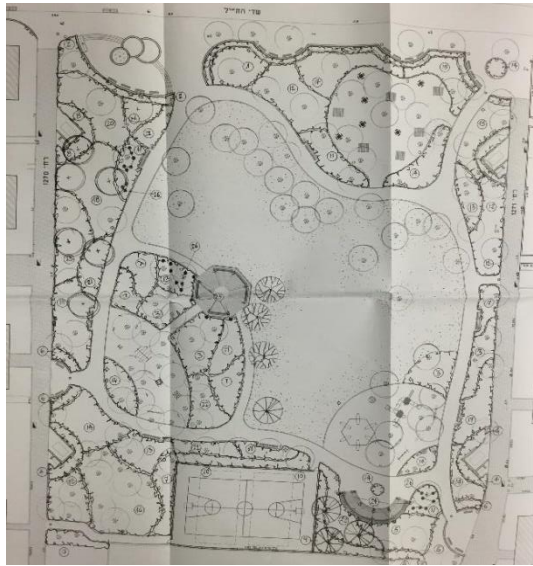
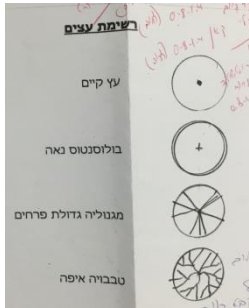
בעיצוב הגן יצר האדריכל גבעה קטנה במדשאה, כדי "לשבור" את פני השטח. "נהרי, מ'. (2004). גן ונוף.

צמחיה:

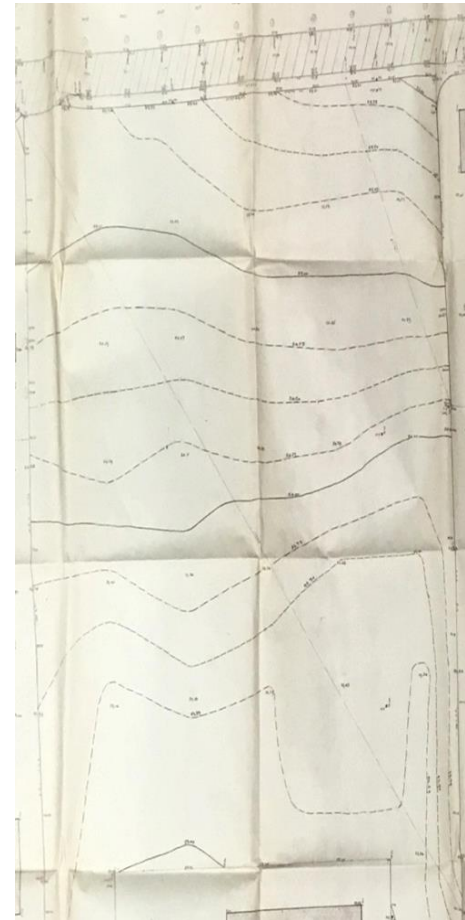
בשנות ה-50-70 ניטעו מיני פיקוסים, סגלון, סיסם הודי ומכנף נאה –האופייניים לנטיעות בתקופה זו בתל אביב. תכנית הקרקע נותרה חשופה עם עשבוניים חד שנתיים. העצים ההיסטוריים מהווים עד היום את השלד הצמחי של הגן, לצד תוספת של צמחים נוספים.

"בגן עצים בוגרים ממספר סוגים: מכנף נאה, פיקוס השדרות וסיסם הודים. כמעט כל עצי החורשה המקורית נשמרו. שלושה עצים הועברו בתוך הגן. במסגרת פיתוח השטח לא נוספו עצים לגן. כהשלמה, נבחרה צמחיה המתאימה לצל העצים או לצל החלקי שבגן: ביצן משונן 'רובי', קריסה 'גרין קרפט', ירקה מצויצת 'מגוון', קופרוסמה זוחלת, אגפנתוס אפריקני, לנטנה עדינה 'צהוב', פיטוספורם יפני 'מגוון', קיסוס החורש 'מגוון', עצבונית גדולת-עלים ועוד. כדי לאפשר לצמחים הצעירים לגדול ללא הפרעה, גודרו השיחיות בגדר נמוכה. הדשא הוא דשא אלטורו.

נהרי, מ'. (2004). גן ונוף

סימון	שם הצמח
1.	הבה נאה מגוון
2.	סלונם רנטונט
3.	פיטוספורם יפני מגוון
4.	צטרים לילי
5.	בן עוזר סוככי
6.	ליקופילום קומפקטום
7.	היבסיקוס סיני צהוב
8.	"לבן"
9.	המליה מבודרת
10.	מורן יפני
11.	אגפנתוס אפריקאי
12.	ברלריה כהה
13.	ירקה מגוונת
14.	קופרוסמה זוחלת
15.	בת עופרית עפריתית
16.	קיסוס החורש מגוון
17.	עצבונית גדולת עלים
18.	לנטנה צהובה
19.	ביצן משונן רובי
20.	חבלבל מאורטיני
21.	המחוקלים "סטלה"
22.	קריסה גרין קרפט
23.	טרבלופרמום יסמיני
24.	ויסטרית סינית
25.	קלורודנדון מזרחי
26.	ציפור גן עדן
27.	

מפה טופוגרפית, 1:250 שדרות הח"ל וגן גונדה, 1969.
ארכיון אגף שפ"ע עיריית ת"א-יפו

תכנית הגן - יעקב פוקס 2003 התבססה על הטופוגרפיה המישורית והעצים הקיימים, עם זאת תוכננה גבעה במדשאה וקונסטט הצמחיה כלל מבחר עשיר של צמחית נוי - שיחים משתרעים ודשא

מקרא עצים ורשימת צמחיה, תכנית גן גונדה, פוקס 2003

גן גונדה - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

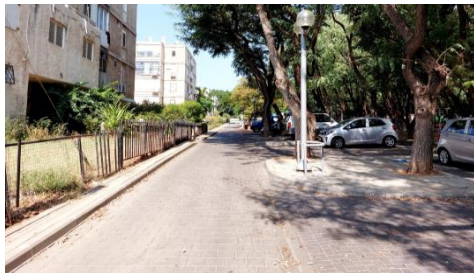
מרכיבי התכנון - תנועה וכניסות

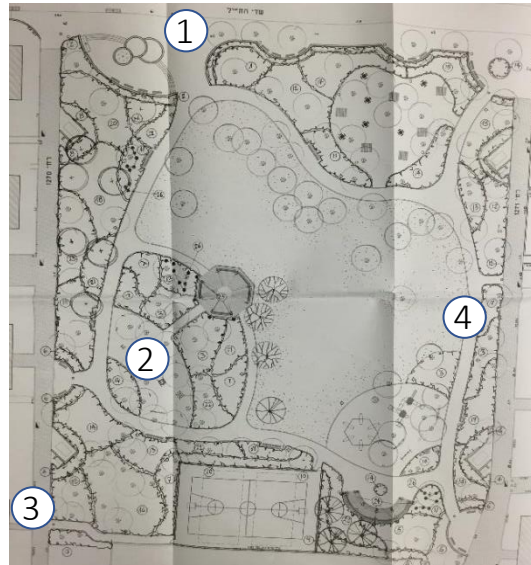
1. רחבת כניסה מרוצפת עם מזרקה - מכיוון שדרות החי"ל, 2022

2. כניסה ממעבר מערבי לגן, שבילי הגן הם חלק משביל אופנים החוצה את השכונה מצפון לדרום, 2022

3. מעבר מוטס הולכי רגל, צפוני לגן כחלק ממערך התנועה השבועתי, 2022

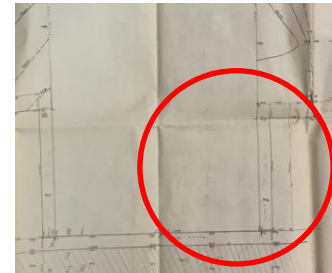
תכנית גן גונדה, 1:250; 23.01.03 יעקב פוקס אדריכלי נוף בע"מ, ארכיון אגף שפ"ע ת"א-יפו

סימון שביל האופנים בציר צפון דרום על גבי תצ"א משנת 2021 GIS ת"א-יפו

4. פיתוח שביל, תחילת שנות ה-2000 יוסף ליאור, ארכיון קרן ת"א

מקטע שביל מתוך מפה טופוגרפית, 1:250 גונדה, 1969. ארכיון אגף שפ"ע

התנועה והכניסות לחורשה בשנות ה-50-70 היו לא פורמליות עם פתיחות לדפנות הרחוב והמעברים. בתכנית משנת 1969 קיים תיעוד של שביל קצר ממזרח לבית הספר שמוביל אל החורשה.

הכניסות והשבילים הקיימים כיום תוכננו בתחילת שנות ה-2000. לגן 4 כניסות, המרכזית שבהן משדרות החי"ל והיא כוללת רחבת ישיבה ומזרקה. ארבע הכניסות עוצבו בשפה אדריכלית דומה.

התנועה בגן מבוססת על שביל מעגלי מרכזי המתחבר לארבע פינות הגן.

קשר לציר צפון דרום: שבילי הגן מהווים חלק מציר השטחים הפתוחים המרכזי.

מפה טופוגרפית, 1:250 שדרות החי"ל וגן גונדה, 1969. שטח החורשה ללא שבילים סלולים או כניסות פורמליות. ארכיון אגף שפ"ע עיריית ת"א-יפו

גן גונדה - שינויים לאורך השנים

סגנון

סגנון החורשה:

בשנות ה-50-70 נטעה בשטח חורשה אקסטנסיבית. נטיעת החורשות אפיינה את הפיתוח המואץ של השטחים הפתוחים בתל-אביב, יפו על ידי מחלקת הגנים ונוף טרם תכנונם כגנים ציבוריים. החורשה האקסטנסיבית סיפקה ריאה ירוקה לתושבים, ביססה את מעמד השטח כשטח ציבורי פתוח וסיפקה עצים בוגרים לשלבי הפיתוח המאוחרים יותר.

גן שכונתי פוסט מודרני:

מסוף שנות ה-90 תחילת שנות ה-2000 הגן תוכנן במימון הקרן לפיתוח תל אביב על ידי האדריכל יעקב פוקס בסגנון פוסט מודרני. הגן היה לאחד הגנים הראשונים בסגנון זה בתל אביב.

ריצוף צבעוני של שבילים ורחבות, רחבת כניסה לכוון הרחוב, ריבוי שימושים ומתקני משחק, סגנון אקלקטי ו"ראוותני" לאלמנטים ייחודיים כגון מזרקה, פביליון, פרגולות ושלטי הנצחה לתורמים הם חלק ממאפייני הסגנון. מתן שם לגן מאפיין גם הוא את המעבר לסגנון הפוסט מודרני בו מונצחים שמות תורמים. מאפיין נוסף לסגנון הוא בשיתוף הקהילה והתאמת השימושים בגן לצרכיה.

מבט על מרחב הגן כמישור, הפרגולה והמדשאה דרך ערוגת משתרעים, 2022

הגן בחורשה בסוף שנות ה-80, צילום יוסף ליאור עיריית תל-א-יפו

שלטי הנצחת תורמי קרן תל אביב לפיתוח בכניסה לגן, 2022

רחבת כניסה מרוצפת עם מזרקה - כניסה לגן מכיוון שדרות החי"ל, 2022

גן גונדה - שינויים לאורך השנים

מרכיבי תכנון - שימושים

השימוש בחורשה היה ככל הנראה לא פורמלי. בגן לא נותרו פרטי פיתוח מן השנים 50-70.

פרוגמת שימושי הגן, פרטי הפיתוח והאלמנטים העכשוויים תוכננו והוקמו בתחילת שנות ה-2000 בהתאם לתוכנית של יעקב פוקס.

בשונה מהסגנון המינימליסטי המודרני של אברהם קרוון, הפרוגמה ופרטי הפיתוח בגן עשירים במגוון שימושים, חומרים, צורות ומוטיבים אדריכליים נופיים היוצרים את הסגנון הפוסט מודרני. פרוגמת הגן כוללת:

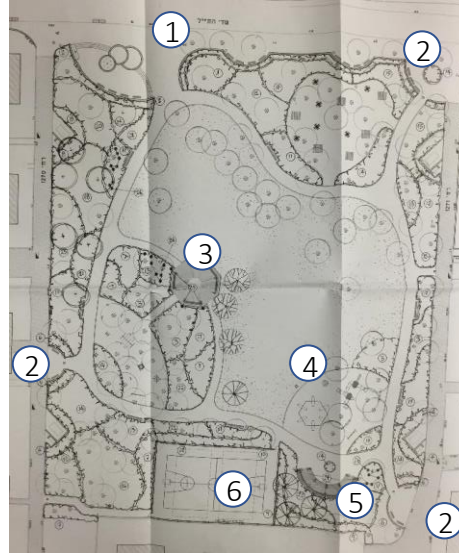
1. רחבת כניסה וישיבה עם מזרקה וקיר הנצחת תורמים
2. כניסות משניות
3. גזיבו מרכזי (פרט דומה בגן ברודצקי)
4. אזור משחק ואזור ישיבה
5. פרגולה ורחבה
6. מגרש משולב שבילי טיול ומעבר מדשאה ושטחי גינון

4. אזור משחק ואזור ישיבה, 2003 צילומים: יוסף ליאור, ארכיון קרן ת"א

2. כניסה פורמאלית לגן, 2022

תכנית גן גונדה, 1:250; 23.01.03; יעקב פוקס אדריכלי נוף בע"מ, ארכיון אגף שפ"ע ת"א

5. פרגולה, 2003 צילום יוסף ליאור, ארכיון קרן ת"א

3. גזיבו צילום יוסף ליאור, ארכיון קרן ת"א

6. מגרש ספורט משולב בזמן הבנייה, צילום יוסף ליאור ארכיון קרן ת"א

4. אזור משחק ואזור ישיבה, 2003 צילומים: יוסף ליאור, ארכיון קרן ת"א

1. רחבת כניסה מרכזית, 2022

מאמר בעיתון גן ונוף מאת האגרונומית מיכל הררי מתאר את מעורבות הקהילה וצרכיה בהקמת הגן. על פיו היוזמה לתכנון וחיידוש הגן החלה מצד התושבים בסיוע העירייה ובמימון קרן לפיתוח תל-אביב במסגרת פרויקט שש"ת - שיקום תשתיות שונות בשכונות בעיר.

התכנית נערכה במתכונת של שיתוף ציבור ושיתוף פעולה בין האדריכל לתושבים.

"כמתכנן הגן נבחר אדריכל הנוף יעקב פוקס, שיחד עם נציגי העירייה נפגש עם תושבי השכונה שהעלו בפניו את בקשותיהם [...] לפני הקמת הגן הייתה במקום חורשה ובה מתקני משחק מיושנים שלא היו בשימוש רב. לעתים חנו בחורשה כלי רכב. המקום היה רחוק מלהיות אתר ירוק ומזמין. [...] שטחו של הגן 13.75 דונם ויש בו עצים, שיחים, מדשאות, מתקני משחק, פינות ישיבה ועוד. סביבו בנויים בתי ספר, גני ילדים ובית לקשיש.

פיתוח הגן האיץ את פיתוח הסביבה כולה: רח' שדרות החי"ל הסמוך עבר פיתוח ובחורשה שמול הגן נוספו ערוגות פורחות ושבילים..."

מתוך: נהרי, מ'. (2004). גן ונוף.

גן עבור תושביו:
גן גונדה ביד אליהו תוכנן בשיתוף התושבים.

מבקרים בגן גונדה 2003, צילום יוסף ליאור, ארכיון קרן תל אביב לפיתוח

כמתכנן הגן נבחר אדריכל הנוף יעקב פוקס, שיחד עם נציגי העירייה נפגש עם תושבי השכונה שהעלו בפניו את בקשותיהם. התושבים ביקשו מתקני משחק לילדים בגילאים שונים, מדשאות, מרחב פתוח ופתרונות חניה, תושבים לא רצו שיוקם במקום מגרש למשחקי כדור, אך משהוחלט על כיבוי אורות בשעה 23:00 אישור התושבים את הקמתו. בשלבי הביצוע השונים נערכו סיורים עם התושבים שעקבו מקרוב אחר התקדמות העבודה.

הפרויקט מטופלים גם השטחים הירוקים בכל שכונה לפי בקשות תושבים וצרכיהם. בגלל עלויות הפיתוח הגבוהות חיפשה העירייה מסגרת פיתוח אחרת, וזו נמצאה בעקבות תרומה של משפחת גונדה, שמוצאה מהונגריה, לוכד לסלי וסוזן גונדה (נולדשמיד) שנספו בשואה. משנמצא תורם לנן יצא הפרויקט לדרך.

בתכנון גן ציבורי, יש ניסיון לתת מענה לצרכים חשובים: מחסה מפני השמש, מקום ישיבה נוח, מקום למשחק, תחושת בטחון והגנה מפני מזיקי חרקים. מקום לפעילויות שקטות ומרגיעות. מקום לטיול עם כלב, טיול בשבילי הליכה, ישיבה על ספסל או על הדשא. מקבלי ההחלטות ברשויות המקומיות רוצים לתת מענה לציבור רחב, מבלי למנוע בפרטים או בקבוצות שונות באוכלוסייה. לשם כך, יש תהליך של שיתוף הציבור בקבלת החלטות הנוגעות להקמת גנים ציבוריים או לשיקומם. שיתוף כזה פירושו שלא נבחר הציבור, פקדי הרשות או אנשי המקצוע מטעמים יהיו אלה שיקבעו מה יעשה בשטח. התושבים מעורבים בנושאים הנוגעים לחייהם, תוך כוונה לאפשר גם למי שאינם בעלי כוח מילטי או כספי להשפיע ביחס לנושאים הנוגעים לרווחתם ולאיכות חייהם.

קבלת ההחלטות

נושא הקמת הגן בשכונת יד אליהו שבתל אביב הועלה על ידי התושבים. הם עשו זאת במסגרת פרויקט שש"ת - פרויקט רב-שנתי של שיקום תשתיות שונות בשכונות בעיר. במסגרת

הגן לפני, חורשה בלה ומיונחת

20 ג' 20

גן גונדה הערכה והמלצות

ערכים היסטוריים לשמירה בגן:
לערכים הבאים תפקיד חשוב ביצירת המשכיות ושמירה על רוח המקום.

- **פני הקרקע, הטופוגרפיה וסוג הקרקע הקיימים** הם מרכיבים מקומיים שהיו במקום לכל אורך ההיסטוריה, טרם פיתוח השכונה.
- **יעוד ומיקום** כחלק מתוכנית המתאר המקורית מתחילת שנות ה-50 לשכונה.
- **מקטע ברצף ציר השטחים הפתוחים ההיסטוריים** - צפון דרום ובו שבילי מעבר להולכי רגל, אופניים ומרחב לשהייה ופעילות פנאי.
- **עצים בוגרים** שנשתלו בחורשה בשנות ה-60.
- **פתיחות מבטים וריבוי כניסות** מהרחוב ואזורי המגורים. פוקס שימר את העיקרון בו השתמש קרוון וקשר במידה מרבית את הגן לרחוב, למעברים המקבילים לו ולמבנים המקיפים אותו.

אלמנטי פיתוח פוסט מודרניים:
פיתוח הגן בשנות ה-2000 מייצג תפיסת תכנון פוסט מודרנית שלה ערכים ייחודיים במרחב העיר. הפרגולות, מרכיבי המים, מגוון מתקני המשחק הצבעוניים והשטחים הנרחבים של הריצוף החליפו את הסגנון והשימושים המינימליסטיים שאפיינו את הסגנון המודרני בו עיצב קרוון את גני העיר. לפיכך, אף על פי שהכניסות, המזרקה, הגזיבו והפרגולה מאוחרים יותר, מומלץ לשמור עליהם כחלק מסגנון ייחודי פוסט מודרני בגני העיר.

דינמיות ושינויים בגן יכולים לבוא לידי ביטוי בהחלפת מתקני משחק, ריהוט הגן, וצמחיית שיחים ומשתרעים.

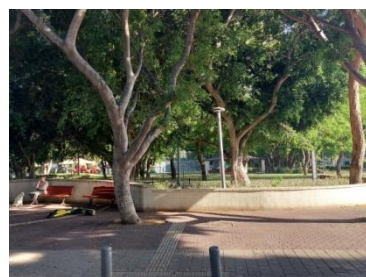
גן גונדה במהלך הפיתוח, צילומים יוסף ליאור, ארכיון קרן ת"א

הגן עם פתיחתו בשנת 2003, צילומים יוסף ליאור, ארכיון קרן ת"א

חורשת מכנף נאה כחלק מהגן הקיים, 2022

דופן הגן עם קיר נמוך וספסלים כלפי שדרות החי"ל, 2022

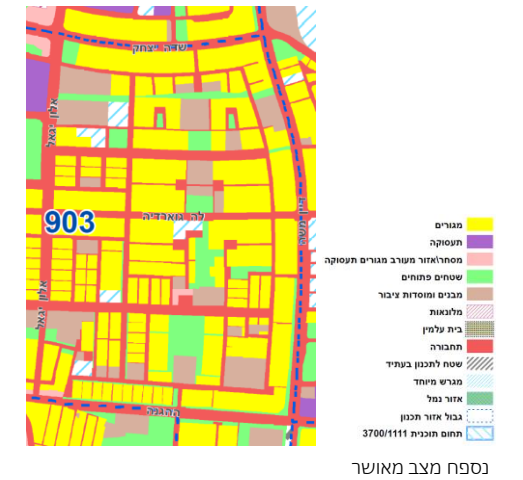
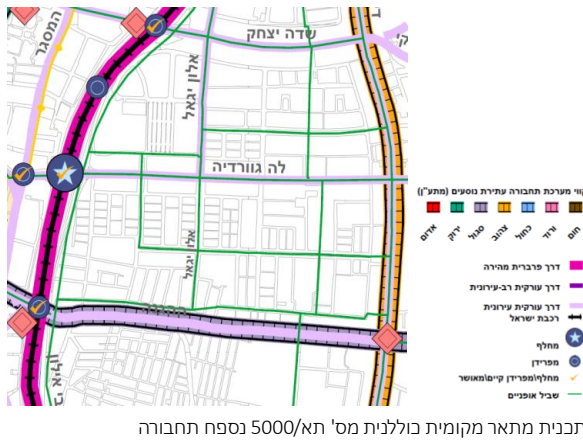
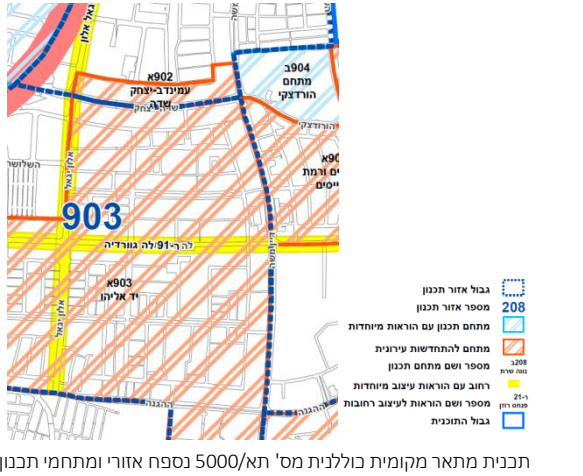
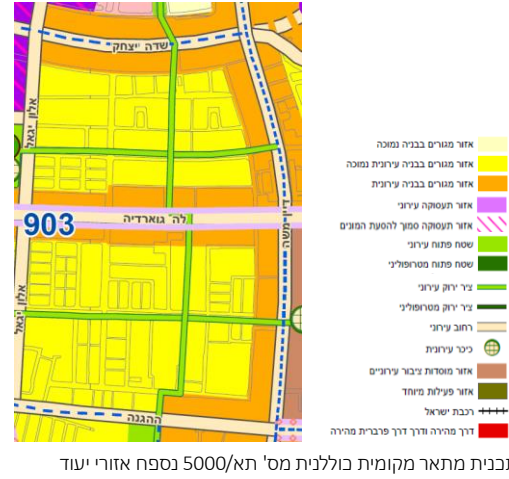

מבט על הפרגולה והמדשאה דרך ערוגות משתרעים, 2022

לב יד אליהו – מצב קיים

תמצית קורות המרחב - תכניות מתאר עבשויות

מרבית שטח השכונה מיועד להתחדשות עירונית. תוכניות ההתחדשות מדגישות את ציר השטחים הציבוריים הפתוחים מצפון לדרום, ומעגן צירים ירוקים ממזרח למערב. בנספח העיצוב העירוני הציר המרכזי כולל אתרי טבע נקודתיים. ליבת השכונה מתוכננת בבנייה עד 8 קומות והרחבות המרכזיים בצירים עירוניים ראשיים מיועדים למגורים בבניה עירונית עם אפשרות של בניה נקודתית חריגה - עורב שימושים. נספח התחבורה מצביע על מערכת תחבורה עתידית עתירת נוסעים בדרכים עורקיות בגבולות השכונה ומדגיש את פיתוח שבילי האופניים והתנועות הרכות בליבת השכונה.

סיכום: לב יד אליהו מרחב נוף עירוני היסטורי - רצף מרחבים בלב יד אליהו בהקשר של HUL*

הערכה כוללת

סעיפי המלצה בנושא נופים אורבניים היסטוריים:

הנוף האורבני היסטורי הוא אזור אורבני שנוצר מריבוד תכונות, ערכי תרבות וערכי טבע במהלך ההיסטוריה. הנוף האורבני היסטורי מרחיב את המושג "מרכז היסטורי או "מכלול", והוא כולל הקשרים אורבניים רחבים ואת סביבתם הגיאוגרפית. (סעיף 8)

הקשרים רחבים אלו כוללים בעיקר את הטופוגרפיה של האתר, את הגאומורפולוגיה שלו את ההידרולוגיה ואת תכונותיו הטבעיות. (סעיף 9)

וכן את סביבתו הבנויה ההיסטורית וזו העכשווית גם יחד, את התשתיות מעל לפני הקרקע ומתחתיה, את השטחים הפתוחים ואת הגנים, את דפוס שימושי הקרקע שלו ואת הארגון המרחבי, תפיסות ויחסים חזותיים, ואת כל המרכיבים הנוספים של המבנה האורבני. (סעיף 9)

אלו כוללים גם מיומנויות חברתיות ותרבותיות, ערכים ותהליכים כלכליים. (סעיף 9)

מאפייני המרחבים בהקשר לסעיפי ההמלצה:

רצף המרחבים בשכונת יד אליהו מתבסס מצד אחד על התכונות ההיסטוריות של המרחב ומצד שני משקף רובד נופי חדש בעיצוב הזהות הנופית של תל אביב בראשית המאה העשרים. הקמת השכונה במקום הייתה נקודת מפנה בנוף המקום, מאזור חקלאי לעירוני נטוע ומגונן. **הריבוד ההיסטורי** מתבטא בהמשכיות תכונות הטופוגרפיה, הגאומורפולוגיה ההידרולוגיה ובתוואי המרכזי של רצף המרחבים כציר תנועת הולכי רגל אזורי מקשר מצפון לדרום. טיפולוגית השדרות בשכונה שתוכננה על ידי מהנדס העיר בן סירה, ייחודית לשיכוני המזרח בעיר והיא קושרת את יד אליהו למורשת התכנון של המרכז ההיסטורי של ת"א-יפו.

טופוגרפיה וגאומורפולוגיה: השכונה ובמיוחד רצף המרחבים מתבססים על מבנה השטח וגבהיו הטבעיים. עקרון זה מאפשר לאורך כל השנים לחוש במרחבים את תכונות הטבעיות של המקום למרות הבינוי העירוני. שיפועי השטח ופני הקרקע הטבעיים מסיעים לממשק ניקוז וחלחול טבעי, מקומי. רצף השטחים משלב מנעד של מרחבים נופיים החל מחורשות אקסטנסיביות כמו חורשת יגור ולה גרדיה דרך גנים מטופחים באינטנסיביות דוגמת גונדה וההרפתקאות.

ציר שטחים פתוחים מצפון לדרום רצף המרחבים תוכנן בעבר ומשמש גם היום כציר המשלב שטחים פתוחים, מבני ציבור מסחר ומערכת תנועת הולכי רגל ואופנים ברמה שכונתית ורובעית. הציר נמצא בשימוש גבוה בזכות עירוב השימושים לאורכו והיותו מקשר הרמה מקומית ואזורית. תפיסת התכנון של השכונה מאפיינת בגישות תכנון מודרניות חברתיות שרווחו בראשית המאה ה-20 באירופה ותאמו את הצורך בהרחבה מואצת של יחידות הדיור בשנים שלאחר מלחמות העולם.

ההיבטים הפיזיים, חברתיים כלכליים ותרבותיים של יד אליהו משקפים פרק חשוב בו במהלך העשור הראשון להקמת המדינה שוכנו בישראל מאות אלפי עולים. השכונה מהווה מודל לתפיסה תכנונית של הקמת שיכון כיחידה עצמאית הבאה לתת מענה על צרכי המגורים המסחר, שרותי החברה התרבות והפנאי של תושביה. עקרונות העיצוב של המרחב שאבו את השראתם מטיפולוגית הצילנבאו האירופית, מערי הגנים והקיבוצים מאותה תקופה ולפיכך תשומת הלב והמשאבים שהושקעו במרחב הציבורי הבנוי והפתוח הינם ערך מוביל במקום עד היום.

* ההגדרות לקוחות מתוך המלצה בנושא נופים אורבניים היסטוריים, (UNESCO, 2011) סעיפים 8-13, תרגום הוועד הישראלי לאונסקו, משרד החינוך ומנהל שימור רשות העתיקות

סיכום: לב יד אליהו מרחב נוף עירוני היסטורי - רצף מרחבים בלב יד אליהו בהקשר של

הערכה כוללת

סעיפי המלצה בנושא נופים אורבניים היסטוריים:

הקשרים רחבים אלו כוללים.
ממדים לא־מוחשיים של מורשת,
הקשרים למגוון ולזהות. (סעיף 9)

נוף אורבני היסטורי כחלק ממערכת
כוללת של פיתוח בר קימא. (סעיף 10)

תפיסת הנוף האורבני היסטורי שמה
לה למטרה לשמר את איכות הסביבה
האנושית, לשפר את השימוש היצרני
ובר הקיימא של מרחבים אורבניים, תוך
הכרה באופי הדינמי שלהם, ולקדם את
המגוון החברתי והתפקודי שלהם.
הגישה משלבת את המטרות של שימור
המורשת האורבנית עם מטרות
הפיתוח החברתי והכלכלי. היא נטועה
ביחסים מאוזנים ובני קיימא בין הסביבה
האורבנית לסביבה הטבעית, ובין
הצרכים של דור ההווה ודור העתיד
בשילוב הירישה מהעבר. (סעיף 11)

תפיסת הנוף האורבני היסטורי רואה
בגיוון תרבותי וביצירתיות נכס חשוב
לפיתוח אנושי, חברתי וכלכלי, ומספקת
כלים לניהול שינויים פיזיים וחברתיים,
כדי להבטיח שהתרבויות עכשוויות יהיו
משולבות בהרמוניה עם המורשת
בסביבה היסטורית ויובאו בחשבון
הקשרים אזוריים. (סעיף 12)

תפיסת הנוף האורבני היסטורי לומדת
ממסורות ומתפיסות של קהילות
מקומיות תוך כיבוד ערכים של קהילות
לאומיות ובין־לאומיות. (סעיף 13)

מאפייני המרחבים בהקשר לסעיפי ההמלצה:

קשרים רחבים וממדים לא מוחשיים
במהלך השנים, למרות אופיים הצנוע של
מבני השכונה, לשטחים הפתוחים בה
ולפריסת מבני הציבור בהם, תרומה
חשובה להיותה מבוקשת ומאוכלסת
באוכלוסיה רב גילאית ובמשפחות רבות.
לא בכדי היא כונתה "שמורת הטבע של
מעמד הביניים".
עם זאת בהשוואה לשכונות דומות בצפון
כמו רמת אביב, מעוז אביב, דימוי
השכונה ומעמדה הסוציו-אקונומי נותרו
נמוכים יותר. מגמות ההתחדשות
העירונית יוצרות פוטנציאל מחודש
למקום ברמה העירונית.

יד אליהו כשכונה בת קיימא
תכונותיה של יד אליהו הבאות לידי ביטוי
כבר בתכנון הראשוני כגון פגיעה
מזערית בפני הקרקע המקומיים,
התבססות על מערכת ניקוז עילית
קיימת, יצירת רצף מרחבי נופי פתוח
המכיל את תנועת הולכי הרגל ללא
תנועת רכבים, הופכים את השכונה
לדוגמה חשובה לתכנון בר קיימא.
אלו באים לידי ביטוי בהיבטים סביבתיים
וקהילתיים.
עקרונות התכנון שנשמרו לאורך כל
השנים, מסייעים כיום לחיזוק מגמות
קיימות וטבע עירוני שהתושבים, גופים
ירוקים והעירייה מקדמים בשכונה.

יד אליהו הינה אזור המיועד להתחדשות
עירונית, יד אליהו כיום על ערכיה
הסביבתיים והקהילתיים הינה בעלת
אופי ייחודי. לצד ערכים אלו, תכנית
המתאר מגדירה את כל אזור השכונה
כמתחם להתחדשות עירונית למגורים,
ולמגורים ומסחר לאורך ציר לה גרדיה.

* ההגדרות לקוחות מתוך המלצה בנושא נופים אורבניים היסטוריים, (UNESCO, 2011) סעיפים 8-13, תרגום הוועד הישראלי לאונסקו, משרד החינוך ומנהל שימור רשות העתיקות

ערכים לשמירה ברמה הכוללת של המרחב:

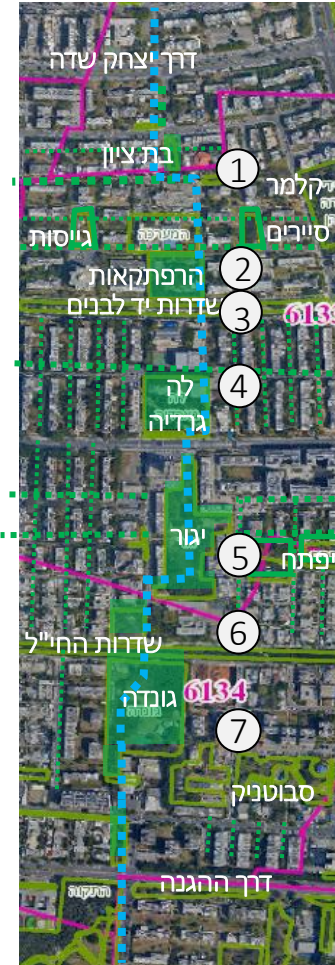
רצף המרחבים מצפון לדרום הינו מרחב נופי עירוני היסטורי ובו ערכים מוחשיים ובלתי מוחשיים ייחודיים לתקופת המחקר 1950-1970. הכרזתו כרקמה נופית היסטורית וקביעת עקרונות תכנון כוללים לרצף כולו מהותיים לשמירת רוח המקום בו. (ראה תרשים 1)

רקמה מרחבית ירוקה "מרושתת" רצופה ומקשרת, טיפולוגיות של שטחים פתוחים, ציר תנועת הולכי רגל ושביל אופניים מרכזי מצפון לדרום, מעברים להולכי רגל, רחובות מוטי תנועת הולכי רגל, שטחים ומעברים סמי פרטיים ציבוריים עם מבני ציבור, מסחר ומגורים. (ראה תרשים 2)

טופוגרפיה פני הקרקע, המורפולוגיה וסוג הקרקע ההיסטוריים נשמרו ומהווים את הבסיס הטופוגרפי לכל השכונה בכלל ולרצף המרחבים הפתוחים בפרט.

מגוון סגנונות פיתוח מאפיינים את רצף המרחבים פיתוח, מודרני, מינימליסטי פוסט מודרני ועכשווי עם דגש על היבטי קיימות **רקמה עשירה בצמחיה** מגוונת החל מטבע עירוני וחורשות דרך גנים ושדרות. ברובה מבוססת על תכנית רכה מחלחלת קשר אדריכלי חללי ועיצובי בין המבנים למרחב הפתוח.

מרחב המעודד אינטראקציה חברתית וקהילתית בפעילויות יומיומיות כגון גישה למבני ציבור - בתי ספר, ספריות ומתנס"ים, לצד פעילויות כגון התאספות, חינוך ופנאי.

תרשים 1: רצף המרחבים שנחקר, רשת המעברים סביבם וציר התנועה מצפון לדרום על רקע תצ"א GIS ת"א-יפו 2021

ערכים לשמירה לפי מרחבים

שדרות החי"ל ושדרות יד לבנים הינן דוגמה ייחודית לטיפולוגיות השדרות מחוץ למרכז העיר. בשונה ממרכז העיר, השדרות הן בעלות אופי מקשר שכונתי רובעי וכחלל עירוני הן מדגישות את התנועה והשילוב בין הרחוב, מבני ציבור, שטחים פתוחים ומגורים לאורך. מגמות עירוניות מתחדשת, מאמצות את עקרונות השדרות ובהן הלכתיות, קישוריות, קהילתיות וקיימות ולפיכך הן משאב חשוב מאוד בהתחדשות הרקמה. שינויי תנועה מקומיים שנעשו בשדרות קטעו את רצף התנועה ההמשכית לאורך.

חורשות יגור ולה גרדיה מאפיינות את טיפולוגית החורשות הייחודית שהובילו אברהם קרון ומחלקת הגינון לפיתוח העיר בעשורים הראשונים לאחר קום המדינה. בחורשות עצים בוגרים רבים ופני קרקע המאפשרים התחדשות מינים מקומיים, קיום סביבות טבעיות, לא פורמאליות.

גנים - גן גונדה וגן ההרפתקאות, טופוגרפיה, עצים בוגרים, בעלי ערך נופי היסטורי.

מרחבים נוספים לשמירה שתוכננו בין שנות ה-50 ל-70 אך בוצעו מאוחר יותר בשנות ה-80 הם שדרות קלמר, רחבות הסיירים והגייסות, גן המערכה, גן גלסברג, גן יפתח, גן סבטניק וגן גבעתי.

הערה: תיעוד מפורט, סקירה והערכה של הערכים המרחביים נמצא בחלק הראשון של המסמך

תרשים 2: אזור מומלץ לשמירת רצף המרחבים עם רשת שטחי נחלת הכלל קרוב ככל הניתן לתכנון המקור

החורשה לפני פיתוח הגן, צילום יוסף ליאור סוף שנות ה-80, ארכיון קרן ת"א-יפו

המלצות כלליות לשמירת מאפייני רצף המרחבים:

1. שמירת הרצף הפיזי של הרקמה והמרחבים סביב ציר השטחים הפתוחים, תוך הדגשת המגוון והייחודיות של כל אחד מהם בהתאם לתכונותיו הקיימות. (תרשים 1 ו-2 עמ' 109)

2. שמירה וטיפול של מערך התנועה, שביל האופניים והולכי הרגל מצפון לדרום, המעברים, הכניסות בין המרחבים למגורים, מבני הציבור והמסחר, כמאפיין ייחודי פיזי וחברתי של השכונה.

3. שמירת הגבהים הקיימים בין המרחב הציבורי לסמי ציבורי ובין המגרשים והחלקות השונים (ביחס לחפירה ובניית מרתפי חניה) באופן שיאפשר להמשיך את רצף המעבר הפיזי ה- "רשתי" בשכונה.

4. שמירת פני הקרקע, התכסית והניקוז הקיימים, תוך המשכיות ממשק התחזוקה המאפיין לכל מרחב.

5. שמירת העצים ההיסטוריים בחורשות, גנים, שדרות ובכיכרות.

6. ככלל שפת הפיתוח והחומרים במרחב מינימליסטיים ופשוטים באופיים, אך מגוונים בין מרחב למרחב ובהם אבני כורכר, גיר, אספלט בטון, קרקע חשופה. בחידוש המרחבים ראוי להמשיך ולהשתמש במאפיינים החומריים של השפה המקומית.

7. רצף המרחבים הינו דינמי ולפיכך מרכיבים כמו מיני עצים, שיחים, ריהוט הגן ושימושים התואמים את רוח המקום ניתנים לשינויים כל עוד הם תואמים את עקרונות התכנון המקוריים.

8. שילוט והסברה על מנת להביא למודעות הציבור את ערכי המרחבים ההיסטוריים ביד אליהו מומלץ לשלב מידע במרחבים שלאורך ציר הולכי הרגל מצפון לדרום דוגמת שילוט והסברה באמצעים פיזיים ודיגיטליים.

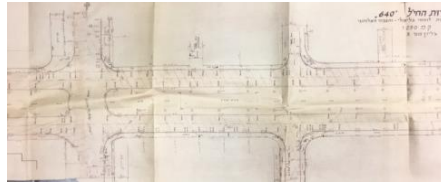
המלצות קונקרטיות למרחבים

שדרות החי"ל ושדרות יד לבנים:

1. יש לשמור על חתך הרחוב המורכב כיום ממדרכות, מיסעות אי נטוע ומגוון עם שבילי הולכי רגל ואופניים, ריהוט ומתקני חוץ. פני הרחוב ופני החצרות ההמשכיים.

2. יש לשמור על העצים ההיסטוריים.

3. יש לבטל את כיכר התנועה עם רחוב גליפולי ולהחזיר את הרצף של טיפולוגיות השדרות התל אביבית המקורית במקום בו הולכי הרגל חוצים את הצמתים בקו השדרה ללא צורך להקיף את הצומת למדרכות.

קטע תצ"א שדרות החי"ל 2022 באזור רחוב גליפולי, מקור: עיריית תל אביב-יפו GIS, תכנית שדרות החי"ל, 1961, באזור רחוב גליפולי, ללא כיכר תנועה, מקור: ארכיון אגף שפ"ע עיריית תל אביב-יפו.

חורשת עצי אורן קנריים עם פני קרקע חשופים לשמירה, פירוק גדר החוסמת את רצף המעבר החופשי בין השכונה לחורשה, 2022

הערה: תיעוד מפורט סקירה והערכה של הערכים המרחביים נמצאים בחלק הראשון של המסמך

חורשת יגור:

יש לשמור על אופי החורשה האקסטנסיבי ושטחי הטבע העירוני הייחודיים לשכונה ולאזור - העצים עשבוניים חד שנתיים ופני קרקע הטבעיים תוך שיקום צמחיית בר מקומית.

גן לה גרדיה:

יש לשמור על הקשר עם יעודי הקרע הסמוכים, מבני הציבור המעברים והחניות השכונתיות. יש לשמור על חורשת האורנים הקנריים, פני הקרקע, קיר התמך מאבני הגיר ומדרגות האבן.

גדר הרשת

מומלץ להסיר את הגדר המקיפה את הגן ולהחזיר את הפתיחות בין החורשה למרחב.

גן הרפתקאות:

שלד הגן, הצמחיה והחללים נותרו כמו במקור והם ראויים לשימור בדומה למרחבים ברצף השכונתי, הטופוגרפיה הקרקע והצמחייה הבוגרת בגן ראויים לשימור. בגן סוקולנטים ופיטולקה ייחודיים למרחב. למרות השינוי באופי המקום שם הגן עדין מהווה ערך לא מוחשי בזיכרון השכונתי.

כיכר בת ציון:

יש לשמור על שימושי המעבר וצורת הכיכר המלבנית, ועל העצים ההיסטוריים – שורת עצי הברושים והפיקוסים.

לב יד אליהו מרחב נוף עירוני היסטורי

מיפוי אלמנטים לשמירה

מיפוי אלמנטים פרטניים לשמירה ולשיקום
במרחבים השונים

כיכר בת ציון:

1. **עצי ברוש היסטוריים** שרידים לשדרות הברושים שהפרידו את חלקות החקלאות בראשית המאה, טרם הקמת השכונה.
2. **צורת הכיכר גן מלבנית** שקיימים במקום מעת הקמתה בשנות ה-60.

גן הרפתקאות

3. רחוב המערכה כמוטה הולכי רגל ומעבר להולכי רגל לאורך הגן.
4. משעול שירה - ברושים ושביל אופנים.
5. ערוגות סוקולנטים, ברושים ועצי פיקוס שנשתלו במקום בשנות ה-70.

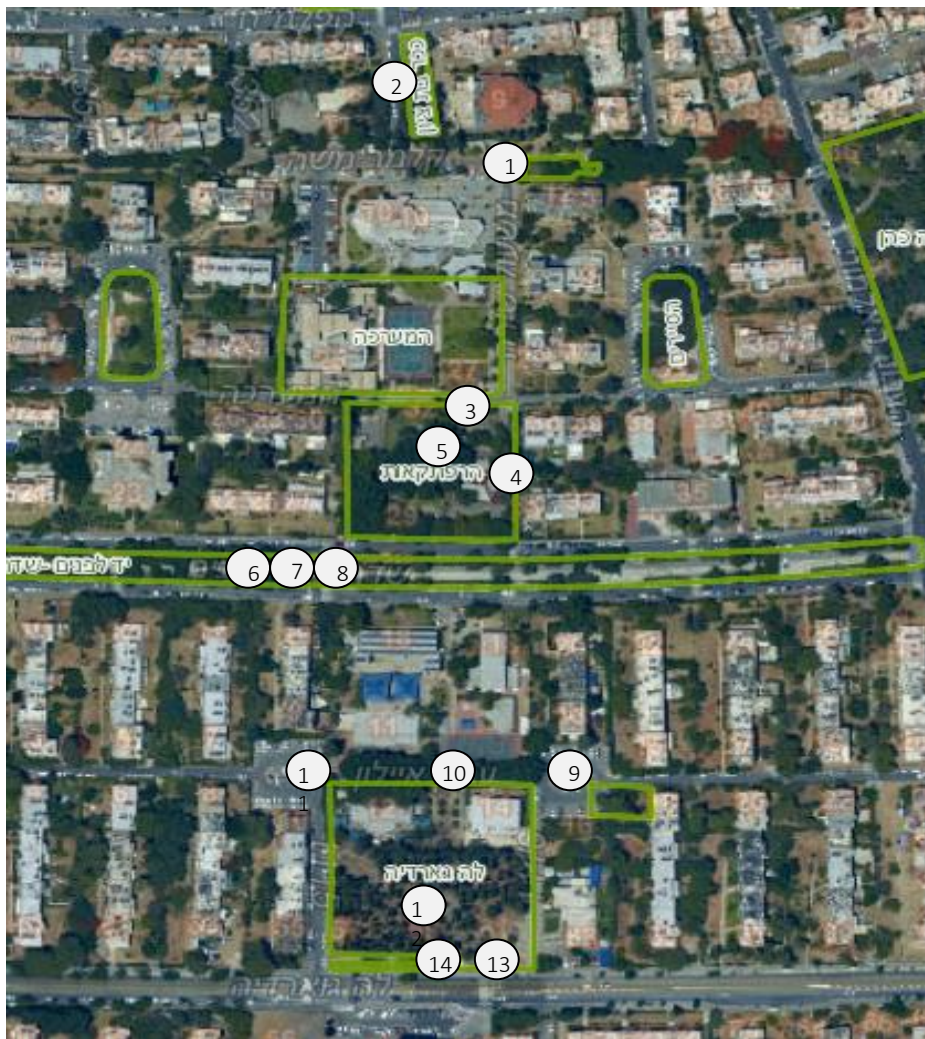
שדרות יד לבנים:

6. עצים וותיקים.
7. מאפייני חתך רחוב ושדדה אורכי ורוחבי.
8. שימושי מעבר וגן ליניאריים.

גן לה גרדיה:

9,10,11 רחובות מוטי הולכי רגל, חניות ומעבר
להלכי רגל ואופנים.
12. חורשת אורן קנארי.
13 קיר חלוקי נחל.
14. מדרגות אבן בחזית רחוב לה גרדיה.

הערה: תיעוד מפורט סקירה והערכה של כלל האלמנטים במרחבים בחלק הראשון של המסמך

לב יד אליהו מרחב נוף עירוני היסטורי

מיפוי אלמנטים לשמירה

מיפוי אלמנטים פרטניים לשמירה ולשיקום
במרחבים השונים

חורשת יגור:

- 15. עצי חורשה וותיקים ועצי בוסתן.
- 16. קרקע ואזורי עשבוניים חד שנתיים.
- 17. קירות תמך וערוגות מאבן כורכר בבניית
חאמי ובבניה פראית בדופן החורשה ומבני
המגורים.
- 18,19,20. רחובות מוטי הולכי רגל, חניות ומעבר
להלכי רגל ואופנים.

שדרות החי"ל:

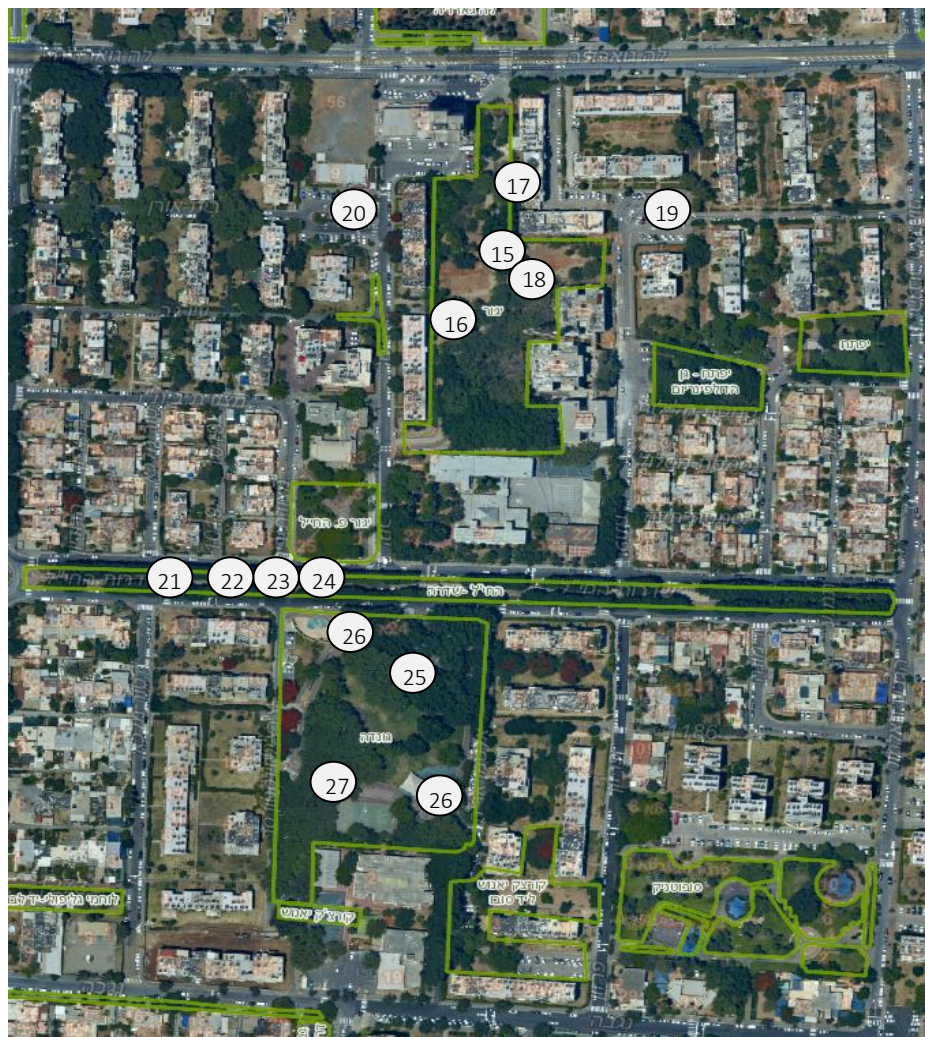
- 21. עצים וותיקים.
- 22. מאפייני חתר רחוב ושדרה אורכי ורוחבי.
- 23. טופוגרפיה משורית היסטורית.
- 24. שימושי מעבר וגן לינאריים.

גן גונדה:

25. עצים וותיקים.

אלמנטי פיתוח בסגנון פוסט מודרני:

- 26. רחבת כניסה ומזרקה.
- 27. גזיבו.
- 28. פרגולה.

הערה: תיעוד מפורט סקירה והערכה של כל
האלמנטים במרחבים בחלק הראשון של המסמך

ארכיון קרן תל-אביב

- תמונות שונות

עיתונות יהודית היסטורית, www.JPRESS.org.il, מיסודם של הספרייה הלאומית ואוניברסיטת תל-אביב

- הוחל בהקמת "גן הרפתקאות" ביד אליהו (1972, 27 באוגוסט). דבר. <https://www.nli.org.il/he/newspapers/dav/1972/08/27/01/?srpos=1&e=-----he-20--1--img-txIN%7ctxTI-%d7%94%d7%95%d7%97%d7%9c+%d7%91%d7%94%d7%a7%d7%9e%d7%aa+%d7%92%d7%9f+%d7%94%d7%a8%d7%a4%d7%aa+d7%a7%d7%90%d7%95%d7%aa+-----1>
- נחנך גן הרפתקאות ביד-אליהו בת"א (1972, 14 בדצמבר). דבר. <https://www.nli.org.il/he/newspapers/dav/1972/12/14/01/article/98/?srpos=1&e=-----he-20--1--img-txIN%7ctxTI-%d7%a0%d7%97%d7%a0%d7%9a+%d7%92%d7%9f+%d7%94%d7%a8%d7%a4%d7%aa+d7%a7%d7%90%d7%95%d7%aa+-----1>
- גן הרפתקאות נוסף ייחנך היום בתל-אביב בשכונת יד-אליהו (1972, 13 בדצמבר). דבר. <https://www.nli.org.il/he/newspapers/dav/1972/12/13/01/article/49/?srpos=8&e=-----he-20--1--img-txIN%7ctxTI-%d7%92%d7%9f+%d7%94%d7%a8%d7%a4%d7%aa+d7%a7%d7%90%d7%95%d7%aa+-----1>

ספרים ומאמרים

- אדרעי, ד'. (2018). השפ"פ כמרחב משותף: השינוי התפיסתי בתפקיד השטח הפרטי הפתוח כמרחב משותף בשכונת יד אליהו, תל אביב. חיבור על מחקר לשם מילוי הדרישות לקבלת תואר מגיסטר למדעים בארכיטקטורה בפקודותה לארכיטקטורה ובינוי ערים בטכניון.
- אפרת, צ' (2004). הפרויקט הישראלי: בנייה ואדיכלות, 1948-1973. מוזיאון תל אביב לאמנות.
- גרייצר, א' (2017). מהשכונה אל השיכון: ההתיישבות העירונית של הפועלים בארץ-ישראל וישראל הרעיוניים, 1950-1920. פרדס.
- מרום, נ' (2009). עיר עם קונספציה: מתכננים את תל אביב. בבל.

תכניות ומסמכי מדיניות

- שמואל יבין ורועי פביאן (2007) ניתוח היסטורי תכנוני של רובע 9, היחידה לתכנון אסטרטגי, צוות מזרח, מנהל הנדסה, עיריית תל אביב יפו
- דני לזר אדיכלים (2010) תכנית המדיניות למרכז רובע 9 מנהל ההנדסה עיריית תל-אביב- יפו

אוסף המפות ע"ש ערן לאור, הספרייה הלאומית

- Jaffa - Tel Aviv (1930). Survey of Palestine. https://www.nli.org.il/he/maps/NNL_MAPS_JER002369514/NU#FL10446291
- Jaffa - Tel Aviv Compiled, drawn & printed by the Survey of Palestine (1944). Survey of Palestine. https://www.nli.org.il/he/maps/NNL_MAPS_JER002366983/NU#FL25553687
- תל אביב (1949). המרכז למיפוי ישראל. https://www.nli.org.il/he/maps/NNL_MAPS_JER002914649/NU#FL27974414
- תל אביב – יפו, רמת גן גבעתיים ובני ברק (1958). המרכז למיפוי ישראל. https://www.nli.org.il/he/maps/NNL_ALEPH002367482/NU#FL27927032

ארכיון דן הדני, האוסף הלאומי לתצלומים על שם משפחת פריצקר, הספרייה הלאומית

- תמונות גן הרפתקאות התקווה ותמונות רחוב. תצלומים שהתקבלו מאת דן הדני מתוך סרט 08340.

ארכיון הסרטים הישראלי, סינמטק ירושלים

- הנחת אבן הפינה למעונות עיתונאים (1951, 20 בינואר). יומן כרמל 064-27602-2/92249-2/ https://jfc.org.il/news_journal/27602-064-27602-2/92249-2/
- טקס הנחת אבן הפינה לשיכון בשטח הגדול, יפו (1955, 28 במאי). [שיכון מפוני הקווקזים ביד אליהו]. יומן כרמל 176-2/ https://jfc.org.il/news_journal/27130-2/92616-2/
- חנוכת מגרש משחקים בתל אביב (1958). יומן כרמל 248-2/93593-2/69161-2/ https://jfc.org.il/news_journal/69161-2/93593-2/248-2/

ארכיון עיריית ת"א-יפו ומחלקת אגף שפ"ע

- אוסף וילי פולנדר. צילומי שכונת יד אליהו בשנות ה-50.
- אוסף יוסף ליאור. צילומי שכונת יד אליהו בשנות ה-70.
- תיקי גגנות שכונת יד אליהו.
- תצ"אות יד אליהו.
- קטלוג מתקני משחק של חברת "פארק". הצעה עבור גינת אריסטובול. 1978.

6. מקורות

- מערכת האנציקלופדיה (ללא תאריך). בית השוטר.

- https://sites.google.com/a/tlv100.net/tlv100/trans_aylon/%D7%91%D7%99%D7%AA-%D7%94%D7%A9%D7%95%D7%98%D7%A8
- מערכת האנציקלופדיה (ללא תאריך). יד אליהו (זבלאווי).
- https://sites.google.com/a/tlv100.net/tlv100/trans_aylon/%D7%99%D7%93-%D7%90%D7%9C%D7%99%D7%94%D7%95-%D7%96%D7%91%D7%9C%D7%90%D7%95%D7%95%D7%99?authuser=0
- רכט, ד' (ללא תאריך). בית הברא של זבלאווי.
- https://sites.google.com/a/tlv100.net/tlv100/trans_aylon/%D7%91%D7%99%D7%AA-%D7%94%D7%91%D7%90%D7%A8-%D7%A9%D7%9C-%D7%96%D7%91%D7%9C%D7%90%D7%95%D7%95%D7%99
- רכט, ד' (ללא תאריך). גבעת אלישיב.
- https://sites.google.com/a/tlv100.net/tlv100/trans_aylon/%D7%92%D7%91%D7%A2%D7%AA-%D7%90%D7%9C%D7%99%D7%A9%D7%99%D7%91?authuser=0
- רכט, ד' (ללא תאריך). שכונת שובע
- https://sites.google.com/a/tlv100.net/tlv100/shaanan_shapira/%D7%A9%D7%9B%D7%95%D7%A0%D7%AA-%D7%A9%D7%95%D7%91%D7%A2
- רכט, ד' (ללא תאריך). שיכון גולי קניה.
- https://sites.google.com/a/tlv100.net/tlv100/trans_aylon/%D7%A9%D7%99%D7%9B%D7%95%D7%9F-%D7%92%D7%95%D7%9C%D7%99-%D7%A7%D7%A0%D7%99%D7%94
- רכט, ד' (ללא תאריך). שיכון מפוני שכונת הקוווקים
- https://sites.google.com/a/tlv100.net/tlv100/trans_aylon/%D7%A9%D7%99%D7%9B%D7%95%D7%9F-%D7%9E%D7%A4%D7%95%D7%A0%D7%99-%D7%A9%D7%9B%D7%95%D7%A0%D7%AA-%D7%94%D7%A7%D7%95%D7%95%D7%A7%D7%96%D7%99%D7%9D
- רכט, ד' (ללא תאריך). שיכון עובדי בית החולים הדסה.
- https://sites.google.com/a/tlv100.net/tlv100/trans_aylon/%D7%A9%D7%99%D7%9B%D7%95%D7%9F-%D7%A2%D7%95%D7%91%D7%93%D7%99-%D7%91%D7%99%D7%AA-%D7%94%D7%97%D7%95%D7%9C%D7%99%D7%9D-%D7%94%D7%93%D7%A1%D7%94?authuser=0
- רכט, ד' (ללא תאריך). שיכון פליטי ההבר.
- https://sites.google.com/a/tlv100.net/tlv100/trans_aylon/%D7%A9%D7%99%D7%9B%D7%95%D7%9F-%D7%A4%D7%9C%D7%99%D7%98%D7%99-%D7%94%D7%93%D7%91%D7%A8?authuser=0

- <https://gisn.tel-> GIS עיריית תל אביב-יפו.

- aviv.gov.il/iview2js4/index.aspx?ext=orthocompare&orthocomparecount=4&orthocompareyears=1997, map, 2021, 2005&extent=3856097, 3767000, 3890903, 3783000
- Simplex. <https://simplex-mapping-data.com/OblivisionJS/index.aspx?project=telaviv&x=176996&y=662534>
- אתר עמותת יד אליהו הירוקה.
- <https://www.yadeliahu.org.il/%D7%AA%D7%95%D7%9C%D7%93%D7%95%D7%AA-%D7%94%D7%A9%D7%9B%D7%95%D7%A0%D7%94.html>
- בדרך לשכונת יד אליהו הצעירה. (1947). תצלום של ד"ר יעקב רוזנר בעמוד הפייסבוק של תל אביב. פדיה.
- <https://www.facebook.com/ViewTLV/photos/a.327023004017584.91007.228968990489653/1067558643297346/?type=3&theater>
- יד אליהו / 1945 ארכיון (2012, 25 באוקטובר). אתר מאבק הדירור הציבורי.
- https://diortzibury.wordpress.com/2012/10/25/yad_elياهو/
- אתר יד אליהו שלנו
- <https://sites.google.com/view/yadeliyahoo/%D7%A0%D7%95%D7%A9%D7%90%D7%99%D7%9D/%D7%97%D7%92%D7%99%D7%9D-%D7%91%D7%99%D7%93-%D7%90%D7%9C%D7%99%D7%94%D7%95?authuser=0>
- סקר טבע עירוני בתל-אביב-יפו (2012). עיריית תל-אביב-יפו. <https://www.tel-aviv.gov.il/Residents/Environment/Pages/NatureSurvey.aspx>
- ריבה, נ' (2020, 19 בנובמבר). המהנדס האגדי של תל אביב. הארץ.
- <https://www.haaretz.co.il/nature/.premium-1.9318803>
- שכונת יד אליהו (תל אביב), קטע מדגם אדריכלי בביצוע תיאודור מרמורשטיין (1945). מתוך אלבום טובה (קטי) שטיינפרס לבית מרמורשטיין. תל-אביב-יפו. אתר ישראל נגלית לעין.
- <http://www.israelalbum.org.il/%D7%99%D7%99%D7%A9%D7%95%D7%91%D7%99%D7%9D/%D7%AA%D7%9C-%D7%90%D7%91%D7%99%D7%91-%D7%99%D7%A4%D7%95/%D7%98%D7%95%D7%91%D7%94%D7%94%D7%A7%D7%98%D7%99%D7%99%D7%A9%D7%98%D7%99%D7%99%D7%A0%D7%A4%D7%A8%D7%A1%D7%9C%D7%91%D7%99%D7%AA%D7%9E%D7%A8%D7%9E%D7%95%D7%A8%D7%A9%D7%98%D7%99%D7%99%D7%9F/P57298?sr=true>
- תיאודור מרמורשטיין מציג דגם אדריכלי של השכונה התל אביבית "יד אליהו" (1948). מתוך אלבום טובה (קטי) שטיינפרס לבית מרמורשטיין. תל-אביב-יפו. אתר ישראל נגלית לעין.
- <http://www.israelalbum.org.il/%D7%99%D7%99%D7%A9%D7%95%D7%91%D7%99%D7%9D/%D7%AA%D7%9C-%D7%90%D7%91%D7%99%D7%91-%D7%99%D7%A4%D7%95/%D7%98%D7%95%D7%91%D7%94%D7%A7%D7%98%D7%99%D7%99%D7%A9%D7%98%D7%99%D7%99%D7%A0%D7%A4%D7%A8%D7%A1%D7%9C%D7%91%D7%99%D7%AA%D7%9E%D7%A8%D7%9E%D7%95%D7%A8%D7%A9%D7%98%D7%99%D7%99%D7%9F/P57315?sr=true>
- תכנית המתאר תא/5000 (2016). עיריית תל-אביב-יפו. <https://www.tel-aviv.gov.il/Residents/Development/Pages/Outline.aspx>

גן התקווה

גן התקווה, שנות ה-70, צילום יוסף ליאור. ארכיון עיריית תל אביב יפו

גן התקווה

כללי

כתובת: שכונת התקווה, רחוב ההגנה, רחוב גבעתי.

גוש חלקה:

גוש- 6135

חלקה- 321, 4, 328

גוש- 6134

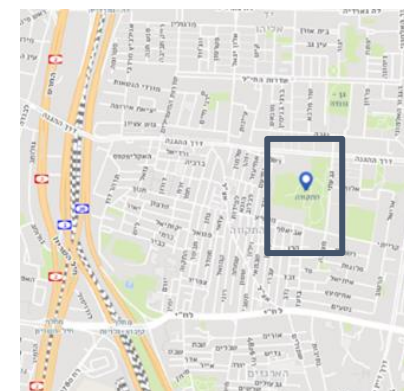
חלקה- 660

גודל: 50 דונם

מתכנן: אברהם קרוון

שנת הקמה: 1954

שנת החידוש: 1981 חיים כהנוביץ

מפת מיקום

מרחבי דשא וקבוצות עצים, 2021

תצ"א אזור גן התקווה - gisn.tel-aviv.gov.il/iview

גן המדגיש את קו הרקיע, כולל מדשאות רחבות, קבוצות עצים וריבוי מתקני משחק. הגן מוקף בשכונות מגורים המיועדות להתחדשות עירונית ובמוסדות חינוך. משמש כריאה ירוקה בשימוש אינטנסיבי לתושבי השכונה.

קונכייה אקוסטית, אדר' צבי הקר. 2021

כניסה מרחוב גבעתי. 2021

חזית לרחוב ההגנה. 2021

גן התקווה

סגנון

סגנון: פסטורלי

חורשות עצים הנטועות במרחבי דשא. בחורשות מקבצים של עצים מסוגים שונים המנוקדות במינים ייחודיים.

שימוש מועט בשיחים.

קבוצת פיקוסים

קבוצות עצים שונות בגן, דקלים הועברו אבל משחזרים את הנופים שהיה בעבר

צילומים, גן התקווה 2021

גן התקווה - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

תצ"א ומיפוי היסטורי

- בשנת 1949 היה מרחב הגן שטח חקלאי, לשעבר מעובד כשבגבולו הדרומי והמערבי התפרשה שכונת התקווה. במהלך שנות החמישים במקביל להקמת הגן נבנו סביבו שיכונים ומוסדות ציבור.
- בסדרת התצא"ות ניתן לראות את ההתפתחות המהירה של הצמחיה בעשור הראשון להקמת הגן.
- החל משנות השמונים ניתן לראות את התכנון החדש של כהנוביץ.

1949

1959

1967

1986

1995

2005

2015

הצופה 19 אוגוסט 1954

שוק התקווה בשנת 1950, צילום: האנס פין. האנציקלופדיה העירונית

ואדי מוסררה (בחל איילון) עולה על גדותיו ושכונת התקווה שוב מוצפת, צילום: פאול גולדמן, 1945, האנציקלופדיה העירונית

שכונת התקווה שוכנת בדרום-מזרח תל-אביב בגבולות דרך ההגנה בצפון, נתיבי איילון במערב, רחוב גבעתי ורחוב מצובה במזרח, ודרך לח"י בדרום. שכונת התקווה נוסדה ב-1935 על ידי עובדי עיריית ת"א יוצאי עדות המזרח, ביוזמתו ובמימונם של יהושע ליכטר וגרשון שץ. המקימים קנו חלקת אדמה מיושבי הכפר הערבי סלמה הסמוך, ובכך שימשה השכונה, במהלך מלחמת העצמאות, חיץ בין תושבי הכפר הערבים לבין תל אביב. לאחר הקמת מדינת ישראל הועברו יושבי השכונה למעברות שיוחדו לעולים מארצות המזרח. עד קום המדינה סרבה עיריית תל אביב לספח את השכונה לתחום שיפוטה, וכתוצאה מכך נאלצו התושבים לספק את צרכיהם בכוחות עצמם. הם יצרו מערכת חברתית נבדלת, עד כי בשנות ה-60 (כ-15 שנים לאחר הסיפוח) עדיין ניכרה מגמת התבדלות רבה יחסית של תושבי השכונה (לפי מחקר של דגני, 1979). אוכלוסיית השכונה הפכה יותר הטרוגנית במשך השנים. עד שנות ה-80 היו יוצאי אסיה-אפריקה - בעיקר עולי תימן, עיראק, איראן ומצרים את רוב תושבי השכונה. בתחילת שנות ה-90 החל גל העלייה הגדול מבר"מ לשעבר, ולקראת סוף העשור היו כחמישית מתושבי השכונה עולים חדשים, כאשר 30% מהם היו יוצאי אירופה-אמריקה. חלקם של יוצאי ארצות אסיה-אפריקה ירד לפחות ממחצית מתושבי השכונה. כיום מתגוררת בשכונה קהילה גדולה של פליטים ומהגרי עבודה.

מתוך האתר הקהילתי של שכונת דרום תל אביב - <https://www.south-tlv.co.il/%D7%A9%D7%9B%D7%95%D7%A0%D7%AA-%D7%94%D7%AA%D7%A7%D7%95%D7%95%D7%94>

גן התקווה - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

הגן

- גן התקווה הוקם על שטח מישורי של חול חמרה וחמרה כבדה שהיה בעבר פרדס בשוליה של שכונת התקווה. הגן ניטע בשנת 1952 ונפתח לציבור בשנת 1954. מטרת הקמת הגן כפי שסיפר אברהם קרוון לאדריכל הנוף הלל עומר הייתה "לפתוח גן לשימוש מידי, לרוות צמאנו של הקהל לירק ולמקום נופש ובידור למגורים, ומשחק לילדים". הקמת הגן הייתה חלק ממאמציה של העיריה להוריק את השטחים שנכללו בעבר בשטחי העיר יפו והשכונות הערביות שהיו משוללות ירק. בהקמת הגן הושקעו מאמצים רבים כמו 20,400 ימי עבודה של פועלי דחק.
- בבסיס הקמת הגן הייתה נטיעה והעתקה של עצים בוגרים: פיקוסים, צפצפות, וצאלונים וקבוצות קטנות של עצים בודדים: דקלים, ערבות, ארתרינות, תגליות, ספאטודיאות, מגנוליות ואורן הגלעין. שאר הצמחיה נבחרה בהתאמה.
- בגן תוכננו שבילים רחבים לקליטת המונים שלש כניסות מצפון מפוצלת ממזרח מהשיכון החדש ומדרום, לצד יצירת פינות אינטימיות.
- כדי למנוע השחתה נקבע השימוש באבן.
- פתיחת הגן נקבעה ליום כ תמוז, (21.7.54) יום פטירת הרצל והטבס הועד לציבור הרחב.

הצופה 19 אוגוסט 1954

גן התקווה – תקווה שנתגשמה

הושב השכונה העמלים וילדיהם הסו"ר כלים מאוחר מתוך דוחות בכתיבה. הגן משמש תחליף שאין כמותו לילדים המיועלים ברחוב הרצלי ההולמ כל רוב שחורצנים וכו' קאסה צדתיים – בערבים ובשכונות פועל שחור מ" העובד אחר עמל יום קשה לא מצא אפשרות מנוחה בידורו הצמחה וה" מחלקת בריאות כי הסוכנין העולים סבורות הפסיקה המלחים (לאתונה התחלות העיריה לעשות ביום בכסה מרחובות השכונות. עתה הוא יוצא לו עם משפחתו בנות ובתיהם לסעוד בגן, אינו צריך לשבור על ילדיו ולשחר שטח ומגנולות מחמת למכונות דורס" צוח

הגן מצוי בכל טוב. עצים עתיקים רחבי ענפים שנוקרו בספרות "א" רים בעיר. העוקר וישעו כאן פנתש ומי שצוה ידע. "הרי זה מתפלל ויש" אל, כיצד צמח בן יומם צע פיקס ודקלים רחבי גזע כזה. גבוהים צעירות ומבוגרות צעירות. שוחים ורחים ודשא – מנוחה, רחובות וסמטאות. ודוא מתחת הגן גם להנשיב שכונת "הקו" קדים המרשה, שיכון צבא קבע, "המש" טרה וצדדי הטיס העובלים עם שטח. אך דוב במקור הם אנשי התקווה.

אכן מפעל נאה ורב ברה אורן בקר" בן לריבבות חרשים הסכונה, וכבר בכנים הראשונים למיתחתו. עמל עב"י שפירו על טולותיו העשירות לריאות

הגן מצוי בכל טוב. עצים עתיקים רחבי ענפים שנוקרו בספרות "א" רים בעיר. העוקר וישעו כאן פנתש ומי שצוה ידע. "הרי זה מתפלל ויש" אל, כיצד צמח בן יומם צע פיקס ודקלים רחבי גזע כזה. גבוהים צעירות ומבוגרות צעירות. שוחים ורחים ודשא – מנוחה, רחובות וסמטאות. ודוא מתחת הגן גם להנשיב שכונת "הקו" קדים המרשה, שיכון צבא קבע, "המש" טרה וצדדי הטיס העובלים עם שטח. אך דוב במקור הם אנשי התקווה.

אכן מפעל נאה ורב ברה אורן בקר" בן לריבבות חרשים הסכונה, וכבר בכנים הראשונים למיתחתו. עמל עב"י שפירו על טולותיו העשירות לריאות

ברכות תול ודבורה. האן מפעלים הם את ההזמנות עד חלום. שטח חשמי מר" בע נרות. הנרק ערב ערב זורק אורו לכל רחבי הגן.

כמה מפעלים טובים בבילים את. גן התקווה" שבורים העיר בגן העצמ" ארתי שבצמחיה. כאן אורל יבש ובריא, בעוד שגן. העצמאית" המכרה בקרבת הים, אחריו לת רובו המפולח. ועוד "טולה" שנוצרה "בידי אדם" יש בגן זה בית שימוש בניו לבנים מור" צו וחיוביו מיומן הראשון. "הבצר חיו" גר" – שאין בגן העצמאית. אמנם הותקן גם שם בבין לערד. אך עוד לפני שהושלם בניו, אלמנטים אל הברום והצנורות והצינורות. בגלל שימוש" ועד היום לא הותקנו אחרים במקומות. ומעשה בניו חרשים שחילו לזיז ולחפש מקום במבנה. שם ש" כי נעם על העיריה הנחשלת המ" גות. שאנה ודואה ל. לצרכי האנשים של האדם."

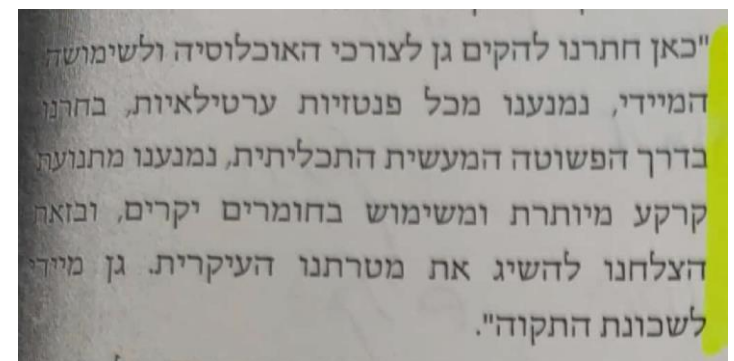
הוא יש בגן התקווה עבודה רבה לבנים. לא רק מקצועית אלא גם חי" לנשים. חרשים חקיקה וילדיהם אינם ימים למש"י ולשחייה על רכוש ציבורי. שיש לארצו כחול האו שלהם ויש לשבור עליו מכל משי" מר. עבודה רבה לבנים ולשוחים מחסה בראי לקראת חג הסוכות. כאשר צ" רי התקווה יראו בעצו הגן. מקור" לא אכזב" לנים עמל סוכן למסותה."

הדורקן. כריסה. פניו. מברשה" ומורום העיר לפנות. זה שנים

שיצא לעו על בחל הירקן הורם בכ" פון עיריה. מישור שחורם חקיקה "ח" בלהרציה. ונשיות" שיפונים שכשש דן בכלל וכל אכזב כפרים. מורשים אל אפיקו את מי הכיבו שלהם. ומפלים צמח שהאקשה את ריחו בעיני המ" טילים הבאים לחופי: לשאף אורן. צח אל לשון כסירות. עתה "טשה צרה שלישית: לסתע מתאגם בשתה הנחל, שחית" סוכך של שפוחיות מראות רבת צבעים ביטה את פניו ומבונת את מעבר הסירות בה. סכירות רבות מהחלכות על "שקור צמחית זו. יש א" מרים שפוחיות במבנה רצו להיפטר מבידלים מיותרים וזיקי. את שתי ליהם לחלל בלי לשער את התוצאות. אך סמכר. שהירקן פשוט החביש, מחמת הלעו שהציגו עליו ולכן "בר" סה טר" מכ שה. כברה אחת הוא שלחור שצמחית הבר שכביצות ה" חלול. וחלולת לעקדת במקום וחיהם בידי אדם הם מצאו להם מקום "בידי שישים בירקן. ראשו למפעלים שיוקמו כאן על גדותיו. — מפעל הכיבו העירוני וחזותו מישור באפיק חשי והעברתם לגב. — הרי אין אלא לפי שעה אלא תכנית. שעל העיר הרי לצרה" בשעתה. ודי שעה גם הם חיים וכן לפי שעה. הקלה חי צמחית מתפשטת במחקיקת רבה. וחי" בבי השיט. השחיר. ססירוחיה על שט הנחל נאלצים לפסל להם דרך בצורת אקוויפאט. שלא להזנק על ידי. — צמחיות.

טקס התחלת הנטיעות בגן התקווה, צילום: יצחק קלט, 1954

השדה לגן ולנוף ברך י"א חוברת ג 1955

הצופה 19 אוגוסט 1954

הנדון:

- 3 -

1. מספרנטיים: ימים מספר לפני פתיחת הגן יש להלות (לפחות) שני טרנספרנטים ברחוב הראשי של שכ' התקווה אשר יכילו הודעה על פתיחת הגן והזמנה הקהל לטכס הפתיחה.
2. קולנוע: יש לנצל ההזדמנות בכדי לפרסם בבתי הקולנוע - באמצעות זכויות ציטוטיות מאימות - את ההתרחבות המתמדת של הנטיעות בעיר ובשכונות.
3. טכנית טכס הפתיחה: מרשה אנכי לעצמי להוסיף הערה מספר ביחס לטכס הפתיחה. א. הזמורת כלי נשיפה צריכה לנגן בגן החל משעה 5.00 אח"הצ ועד הערב.
4. ב. נוסף לשני הנאומים (ע"י ראש העיריה וכב') רצוי להוסיף הקראה מאימה והולמה את המאורע.
5. ג. רצוי, לאפשר למזמנים ולילדי הקיטנוף קבלת משקאות קרים במקום.
6. ד. את טכס הפתיחה יש לצלם בשביל יומני הקולנוע.
7. סיכום: החכניה המוגשת בזה יש בה, לדעתי, כדי להבטיח את האופי ההולם מאורע חגיגי כפתיחת גן עירוני חדש. עם קבלת האישור העקרוני של כב' לראשי הפרקים שבחכניה הנדונה, אגש מיד לבצועה הלכה למעשה.

בכבוד רב,

מ. קליר
(מ. קליר)
סגן מזכיר העיר.

מס' חתימה	4
מס' תיק	2648
מס' מקורי	11/10
מס' מיכל	1146
תאריך	1954/8/11

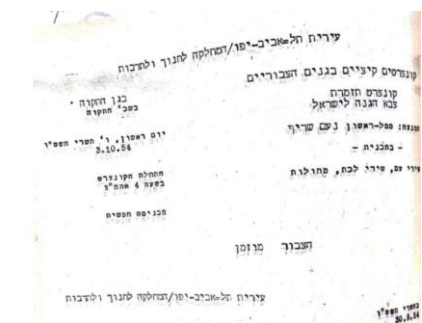
שדרות הדקלים ב"גן התקווה" בתל אביב
נוף נהדר במקום עיזבה וישימון של דורות.

ידיעות עירית ת"א-יפ, אדר ניסן תשט"ו

גן התקווה
לשכונת התקווה

— מואת סופר "חרות" בתל-אביב —
 "בן התקווה" המשחרר על טסה של 14-
 דונם בתוככי שכונת התקווה נמסר אחסול
 לרשומ: ולשומשם של תושבי המקום והסר
 ביניהם במקס קצו, רוב, רושם במעמד ראש
 עיריית תל-אביב, ימ נגמיו חברי מועצת ה-
 עירייה וקול מוזננים —
 את העסק סלח פנ ראש העיר, מר כרניה
 שרונן, במטכתיים העירייה העשה מאמצים
 רבים על מנת להבטיח פתיחתו של בן
 עירונו בכל שנתים באזור אתר של העיר.
 תוסורת מכבי האש תל-אביב הנעימה בנ-
 גיבת משירו הארץ-להתקנה סבוף חסור ועל-
 מים המופיעו כשיור ובהקראות אפמיותיות.
 במילוי העסק תילקו גנני העירייה משהקים
 לילדי שכונת התקווה
 העצים שניטעו בון התקווה האם מסינים
 שונים כמעט כולם בני גיל גבוה, והועקתו
 לכאן מהבשחולות העירוניות.
 על אחד מכבי תרשא הדורשים התקנה
 גמה עטורה ירק, שנועדה להנפיע תוסורת
 והנפיעות אחרות.
 בון העסקו ער פתיחתו כיוג אלק ימ
 עכנדת של מובטלים בהדרגת גנני העירייה.
 (12)

חרות 22 ליולי, 1954

ידיעות עיריית ת"א-יפו

אם עובדת שואלת:

היכן ישחקו
ילדינו?

שכונתנו ענייה היא בדברים
רבים, אך עשירה ומבורכת היא
בילדים. בכל אשר תפנה — בר'
חוב ובשוק, בחולות הסמטה וב'
וואדי המצחין — ילדים, ילדים ה'
יוצאים לשחק, להשתובב, להוציא
מזל. אך מקום לכך אין. בבית
הסוף ומחניק והם חיים כל שעות
היום בחוץ.

גן התקווה הוא גן גדול ואף
נאה. אך כזה יש רק אחד, ובן
מצופפים ילדי נווה-צה"ל. התקו-
וה וכל הסביבה. הואדי המלוכ-
ן משמש "מגרש משחקים" כל
מות השנה.

גם מעונות-ילדים — שבה דרור
 ימים לשכונה — אשר אמות
 בנות בה נאלצות לצאת לעבודת
 ידי לעזור בכלכלת המשפחה —
 ק שניים במנצח. גן-חורות וגורר
 יונה (מסעם אמות עובדות). ידי
 וליות במצא עוד מעון של ויצ"ו.
 ון הוא מרוחק ממקום מגוריהם
 ל לוב התושבים. מה העשה אם.
 גאין לה סבתה להשיג על הי
 דד עליה לוותר על העבודה
 חול. או להשאיר את ילדה אצל
 שכנה. אשר גם לה ילדים משלה.
 אכן, מי כמונו האמהות
 ודע עד מה מאד נחזין לכ-
 נות מעונות-ילדים נוספים
 לידאוג לפניות-משחק בכל
 מגרש פנוי. אם עובדת
 (שכונת מכבי החדשה)

קול העם 24 ינואר, 1964

גן-התקווה - גן 1954 בתל-אביב

שכונה עצמית, אשר תחת שלטון 'בו הערבית לא היה כל תקווה לעץ ולצמחי

[illegible][illegible]

הם חשבו שיש להם סיכויים טובים יותר להשיג את המימון הנדרש. אולם, כפי שכתבנו, המימון הזה לא בא. והחברות נאלצו להחזיר את המימון שהן קיבלו. הן נאלצו להחזיר אותו במהלך שנים, וזו הייתה הבעיה הראשונה שהתגלתה. הבעיה השנייה הייתה שהחברות לא היו מסוגלות להחזיר את המימון שהן קיבלו. הבעיה השלישית הייתה שהחברות לא היו מסוגלות להחזיר את המימון שהן קיבלו. הבעיה הרביעית הייתה שהחברות לא היו מסוגלות להחזיר את המימון שהן קיבלו. הבעיה החמישית הייתה שהחברות לא היו מסוגלות להחזיר את המימון שהן קיבלו.

הוא מסיימו חקיקה שאנו נוטים
לומר לה שתהיה שלמה, אם לא
היה שירות קהילה או נכסיהם
היו רבים אלה שונים או
היה שירות לזרוע ולחמש, למנוע
שלטון הדיכוי העומק והרע
: אנו שואלים לזרוע העומק
לעצמם והעומק העומק
הוא אל העומק ואל העומק

[illegible][illegible]

גן התקנה - בדרום-מזרח העיר, שנפתח לעבוד משנת 1954.

[illegible]

השאלה הראשונה היא: מהי חשיבות המחקר? המחקר חיוני להבנת התהליכים הפיזיולוגיים וההתנהגותיים של האדם, וכן להבנת התהליכים הפיזיולוגיים וההתנהגותיים של החיות. המחקר חיוני להבנת התהליכים הפיזיולוגיים וההתנהגותיים של האדם, וכן להבנת התהליכים הפיזיולוגיים וההתנהגותיים של החיות.

גן התקווה - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - טופוגרפיה וצמחיה

עקרונות תכנון טופוגרפיה:

- קיימות: לשימוש בטופוגרפיה הקיימת ללא שינויים במבנה המקורי היו יתרונות מבחינה כלכלית כמו גם מבחינת מהירות הביצוע. כיום מרחבי הקרקע הטבעית במקום, מהווים אזור להשתייך מי נגר.

גן התקווה, שנות ה-70, צילום יוסף ליאור. ארכיון עיריית תל אביב יפו

עקרונות תכנון צמחי

- מיזוג הסגנון הפסטורלי והמקומי: תכנון הצמחייה בגן מיזג בין הסגנון הפסטורלי לתצורות הצומח הארץישראלי. שתילת העצים נעשתה בדומה לגן האנגלי והאקלים הישראלי בחורשות, קבוצות ובודדים. עצי הגן מדגישים את קו הרקיע, מספקים שטחי צל ויוצרים חללים אינטימיים או מוקדים ויזואליים.

- יצירת קו רקיע המקנה לגן זהות ומסתיר נופים בלתי רצויים.

- שימוש בצמחיה להסתרה ולגילוי בעוד ששכונות העוני במערב הוסתרו על ידי חורשת פיקוסים עבותה, השיכונים החדשים נבטו מבעד לחורשה דלילה של צאלונים.

- יצירת תחושת יער על ידי שילוב מיני צפצפות.

- נטיעת עצים בוגרים: כדי לשוות לגן מראה בוגר מיום פתיחתו, הוחלט על העתקת עצים בוגרים שאליבא קרוון הוכיחו את עמידותם בגני העיר. אי לכך נבחרו פיקוסים למיניהם, צפצפות וצאלונים.

- נטיעת מינים בהתאם לסוג הקרקע: חול חמרה וקרקע כבדה ושחורה.

- יצירת דגשים באמצעות קבוצות קטנות או עצים בודדים: כמו דקלים, ערבות, אלמוגנים, קטלפות, ספתדיאות, מגנוליות, ואורן הגלעין.

המידע מבוסס על גן התקווה, שיחה של הלל עמר עם אברהם קרוון, השדה לגן ולנוף כרך י"א חוברת ג 1955.

• יצירת קומפוזיציות באמצעות שיחים ועצים.

דגש מיוחד נתן קרוון לשימוש בשיחים בעלי עלווה או פריחה ליצירת קומפוזיציות יחודיות. לדברי עמר, הוכנסו לגן מינים חדשים ונעשה במינים קיימים שימוש לא קונוונציונלי (כמו לדוגמה גיזום של פיקוס השדרות כשטיח נמוך).

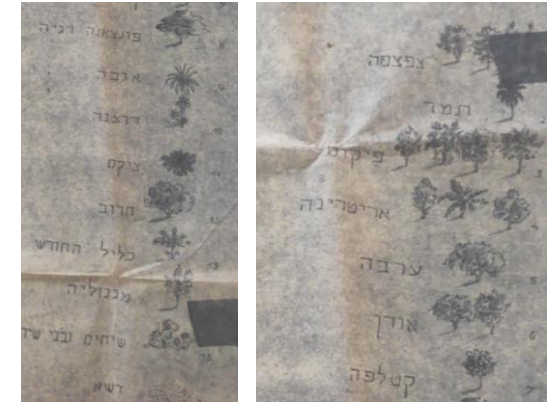

צילומים: גן התקווה, שנות ה-70, צילום יוסף ליאור. ארכיון עיריית תל אביב יפו

גן התקווה - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור מרכיבי התכנון - צמחיה

אקסונומטריה לתכנית המקור של הגן, 1954, ארכיון אגף שפ"ע, עיריית תל אביב יפו

מקרא צמחיה מתוך תכנית אקסונומטרית של הגן, 1954, ארכיון אגף שפ"ע, עיריית תל אביב יפו

תצ"א משנת 1956, עיריית תל אביב-יפו

גן התקווה - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - צמחיה

- מצפון הדגשה של צמחיה מקומית אורן הגלעין בתוך חורשה סוב - טרופית

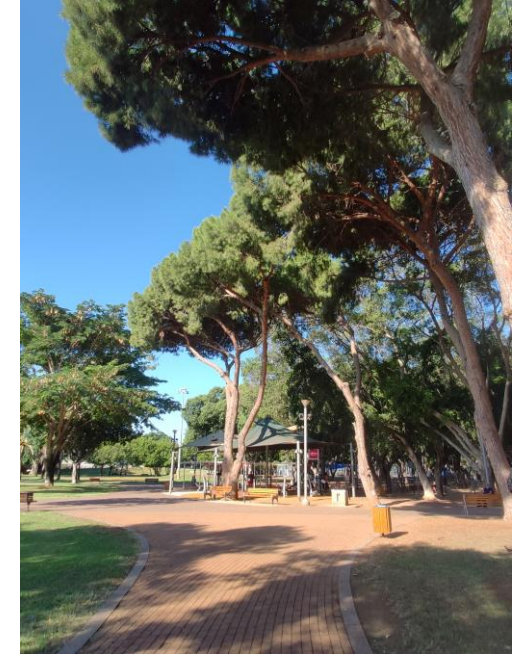
חורשת עצי צפצפה שחורה כחץ נופי בין הגן לשכונה. תכנית אקסונומטרית של הגן, 1954, ארכיון אגף שפ"ע, עיריית תל אביב-יפו

גן התקווה, צילום יוסף ליאור ארכיון עריית תל אביב-יפו

גן התקווה, צילום יוסף ליאור ארכיון עריית תל אביב-יפו

צילום דופן חורשה וגן 2022

גן התקווה - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון - תנועה וכניסות

עקרונות התנועה במרחב: כניסות ושבילים

- כניסות לקליטת המונים. לגן שלש כניסות רחבות מצפון המפוצלת על ידי איי צמחיה, ממזרח מכיוון השיכון החדש ומדרום. הכניסות אליבא קרוון מביאות את המבקר מיידית לתוך גן אינטימי וירוק.
- יצירת שבילים רחבים ברוחב 4-6 מ' למניעת דוחק והשחתה.
- בין גיאומטריה ורכות השבילים מובילים אליבא קרוון בטבעיות ובהגיון תוך המנעות מפיתוליות או משמוש בגיאומטריה נוקשה.

תצ"א, 1956 עיריית תל אביב-יפו

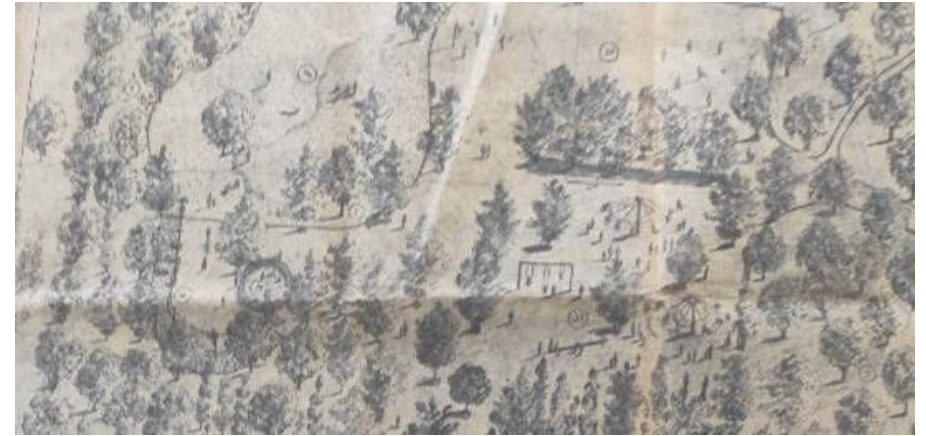
גן התקווה, צילום יוסף ליאור ארכיון עיריית תל אביב-יפו

גן התקווה - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מרכיבי התכנון – פרטי הפיתוח

מתקני משחק

- בגן פוזרו מתקני משחק שונים. ביניהם ארגז חול (נראה באיור) מוקף לבנים אדומות עם פוגות לבנות ומעליו פרגולת צנורות צהובה.

מקטע אזורי המשחק.. תכנית אקסונומטרית של הגן, 1954, ארכיון אגף שפ"ע, עיריית תל אביב יפו

ריצופים

- מדרך הגן נעשה מחומר מקומי כאשר בניגוד לגנים אחרים, שולי השבילים נתמכו באבן שפה על מצע בטון.

ספסל בטון. צילום יוסף ליאור ארכיון עיריית תל אביב-יפו

פרגולות

- בגן היו פזורות פרגולות עשויות צנורות בקוטר 4 צול וקרוי מצינורות דקים יותר.

במה, ריהוט גן

- הבמה נבנתה במרכז הגן על תלולית דשא והיא מרוצפת בשברי מרצפות. לא הרחק מהבמה נטעו דקלים המאזכרים את הנוף שהיה בטרם יצירת הגן. בשנות ה-80 כחלק מחידוש הגן ותוספת גבעות דשא הבמה פורקה.
- בגן פוזרו ספסלים לרוב לאורך השבילים ובצל העצים. חלקם מבטון מפוספס צבוע תכלת ואחרים מבעלי שלד ברזל או מעצי אקליפטוס.

מקטע אזור הבמה. תכנית אקסונומטרית של הגן, 1954, ארכיון אגף שפ"ע, עיריית תל אביב יפו

רחבת במה, שנות ה-70 צילום יוסף ליאור ארכיון עיריית תל אביב-יפו

שביל כורכר, אבני שפה בשוליו, ספסלי עץ עם רגלי ברזל. צילום יוסף ליאור ארכיון עיריית תל אביב-יפו

גן התקווה - שינויים לאורך השנים

מרכיבי התכנון - טופוגרפיה

בעת ההקמה, בתכנון קרוון הגן היה מישורי. כיום בשולי הגן מתרוממות גבעות דשא (בתכנון כהנוביץ') המדגישות את חלל הגן, ויוצרות נקודות לתצפית אל ומהגן.

האנדרטה לזכרה של עפרה חזה, נקודת תצפית מוגבהת. 2022

תכנית כהנוביץ המדגישה את השינויים הטופוגרפיים בשולי הגן

גן התקווה - שינויים לאורך השנים

מרכיבי התכנון - צמחיה

מינים בולטים שנצפו בגן

עצים: פיקוס חלוד, פקוס עלה מגנוליה, צפצפה קנדית, צאלון נאה, אלמוגן, ערבה, מגנוליה, אורן הגלעין, לגרטרמיה, ספותודיאה, לגסטרמיה.

שיחים: סביון, הרדוף, הרדוף ננסי, היביסקוס, רוזמרין, אשחר, מורן, עפרית הכף, ליאנטוס, קטלפה.

(מתוך מסמכי מחלקת אגף שפ"ע)

פיקוסים

צאלונים

דקלים

גן התקווה - שינויים לאורך השנים

מרכיבי התכנון - תנועה וכניסות בגן

הגן המפולס מאפשר כניסה ותנועה רציפה ונגישה. לגן כניסות מכל עבריו. הכניסות והשבילים מרוצפים אך ניתן גם להיכנס למרחבי הגן באופן לא פורמלי מהרחוב הראשי (גבעתי).

מערכת תנועה, כניסות ושבילים מרכזים גן תקווה. תצ"א gis עיריית תל אביב-יפו

חזית לאורך רחוב גבעתי, חורשת צאלונים דלילה. צילום 2021

חזית וכניסה מרחוב קרית מסלעה (לא בתכנון המקורי)

חזית לאורך רחוב ההגנה. צילום מפות גוגל 2021

גן התקווה - שינויים לאורך השנים

מרכיבי התכנון - שימושים

1. שביל אופנים
2. פינת משחק לפעוטות
3. מתקן נינג'ה
4. מתקן משחק
5. קונכייה אקוסטית
6. מדשאות
7. פסלים ואלמנטי הנצחה
8. מגרשי ספורט

תצ"א gis עיריית תל אביב - יפו

4

7

1

גן התקווה - שינויים לאורך השנים

מרכיבי התכנון - פרטי פיתוח

פרטי פיתוח צנועים.

ריצוף באבן משתלבת צבעונית והדגשת פתחי נטיעה ומקומות ישיבה באבן מצבע שונה.

תיוחם ערוגות באבן גיר.

ריהוט רחוב עשוי מתכת מחוררת.

פרט מסלעה, כהנוביץ, 1981

ספסלי מתכת מחוררת, ריצוף אבן משתלבת בגוונים שונים

סלעי גיר לתמיכה בטופוגרפיה

גן התקווה - שינויים לאורך השנים

אלמנטים ייחודיים - קונכייה אקוסטית, צבי הקר*

הקונכייה תוכננה על ידי האדריכל צבי הקר ב-1978 בהזמנת קרן תל אביב. לדברי הקר: "פשוט לא רציתי שיהיה מבנה יותר מידי גדול ויותר מידי מסיבי, אלא מבנה שעוטף את האנשים שעל הבמה. עבודה קטנה... זה נכון שהיא מורכבת מאלמנטים שמזכירים את המחומשים של רמות פולין, אבל היצירה הכללית היא שונה. הקונכייה היא יחידה אחת שמורכבת מאלמנטים יותר קטנים, כמו אורגניזם בפני עצמו. היא כמו כף יד פתוחה שפונה ומגנה על מי שעומד על הבמה. יש אלמנט מרכזי שמחזק את הצדדים והצורה השלימה כאילו זה לא הרכב בלבד של צורות גאומטריות אלא צורה שלמה.

לפי הנחית הקר, הקונכייה נצבעה בצבעי הדגל כחול לבן.

כיום הקונכייה צבועה בלבן ומצב ההשתמרות שלה ירוד. יש צורך בתיקון הבטון וכן בצביעתה מחדש.

* מתוך מיכאל יעקובסון, סיבוב בקונכייה האקוסטית בגן התקווה שתכנן צבי הקר, <https://michaelarch.wordpress.com/2020/08/01>

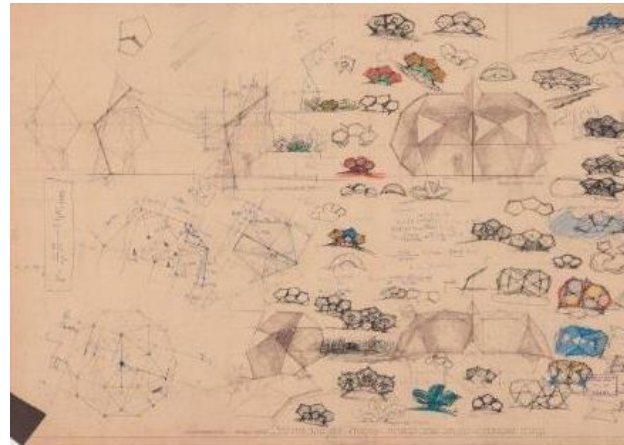

הקונכייה האקוסטית בתכנון צבי הקר

גן התקווה - שינויים לאורך השנים אלמנטים ייחודיים - קונכייה אקוסטית, צבי הקר*

הקונכייה צבועה בכחול ובלבן, צילום: הנרי הוטר,
אוסף אדר' צבי הקר

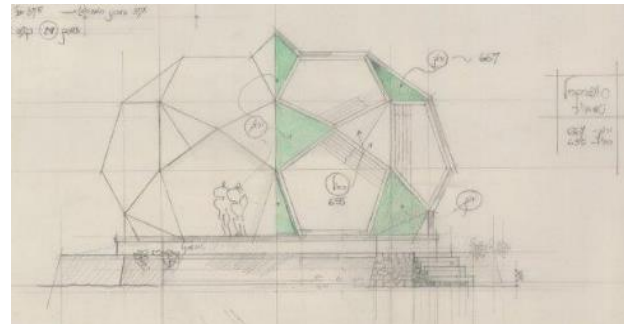
סקיצות מוקדמות, אוסף אדר' צבי הקר, 1978

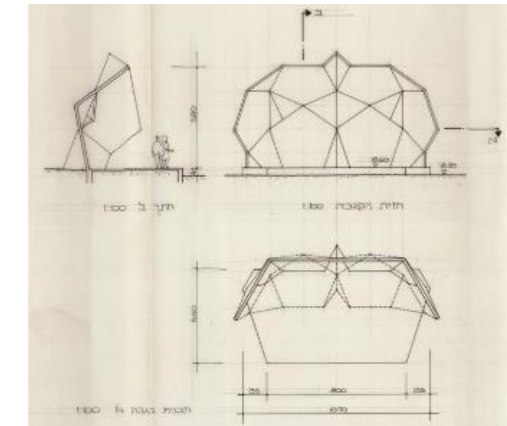
מיקום הקונכייה בתכנית הגן, אוסף אדר' צבי הקר, 1978

הקונכייה כיום

פרט מתוך סקיצה מוקדמת, אוסף אדר' צבי הקר

תכנית, חזית וחיתוך מתוך היתר הבנייה שהוגש לעירייה,
אוסף אדר' צבי הקר

גן התקווה - שינויים לאורך השנים

תכנית כהנוביץ, 1981

- בשנת 1981 שופץ הגן על ידי חברת מוסדות חינוך ותרבות/ שיקום שכונות בתל אביב.
- את התכנון הוביל אדריכל הנוף חיים כהנוביץ.
- התכנון כלל שינוי מינורי של מערכת הדרכים וריצופם.
- שינוי בטופוגרפיה של הגן ויצירת גבעות מדושות.
- תוספת של גני משחק.
- תוספת של פסלים, קירות הנצחה.

תכנית כהנוביץ, ארכיון אגף שפ"ע עיריית תל אביב - יפו

1. אנדרטה לזכרה של עפרה חזה שהתגוררה בשכונה

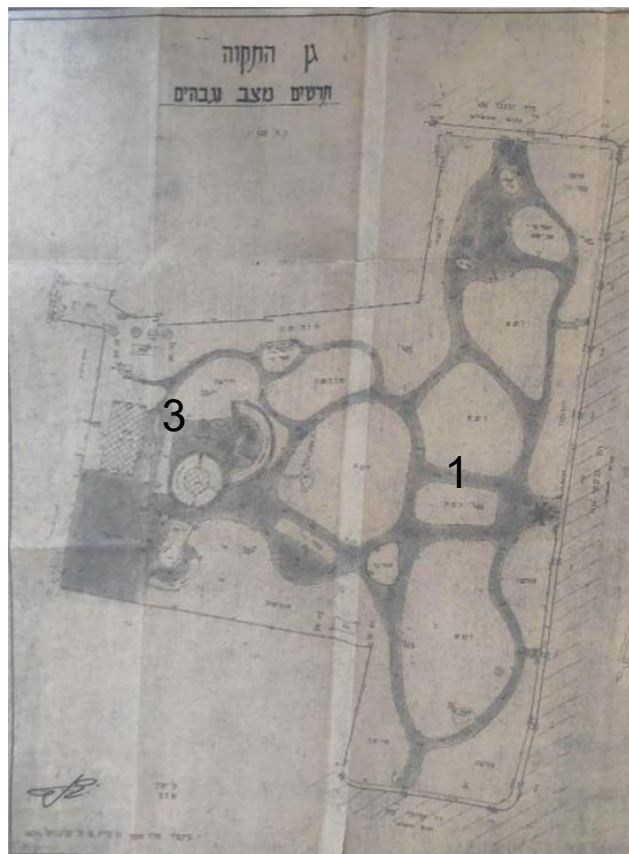

2. אלמנט הקדשת גן ואהל שנות השמונים

גן התקווה - שינויים לאורך השנים

תכנית כהנוביץ, 1981

- השינויים העיקריים כוללים:
- איחוד חלקות הדשא בחזית הגן הפונה לרחוב גבעתי (1)
- שינויי טופוגרפיה בעיקר בחזית הפונה למזרח לעבר רחוב גבעתי.
- דילול החורשות באזור המזרחי של הגן.
- שתילת שיחים בגבולות הגן ועקירת שיחים שייצרו חליי משנה בפנים הגן.
- תוספת מתקני משחק וספורט בשני שלבים. בשנות ה-70 בתכנון ראש מחלקת גנים הילל עומר (3) ובשנות ה-80 בתכנון כהנוביץ. מתקני המשחק בתכנון הילל עומר היו פיסוליים ופורקו בשנות ה-2000
- תוספת אלמנט הנצחה לקהילה התורמת (2).
- מבנה הבמה נעלם תחת שינויי הטופוגרפיה.

תכנית שלד המייצגת את התכנון של קרון.

תכנית שלד המייצגת את השינויים המתוכננים בשנת 1981, כהנוביץ

גן התקווה - שינויים לאורך השנים

סיכום

מתקן משחק פיסוליי בתכנון אדריכל הנוף הלל עומר.
בתחילת שנות ה-2000 המתקן פורק

חורשות צפופות ברחבי הגן.. קטע מתכנית אקסנומטרית
1954. ארכיון אגף שפ"ע עריית תל אביב יפו

פינת הרחובות ההגנה וגבעתי חורשת צאלונים, פיקוסים
וערוגה דקורטיבית. בגבול הרחוב תכנון לקיר בנוי. קטע
מתכנית אקסנומטרית 1954. ארכיון אגף שפ"ע עריית
תל אביב יפו

כניסה מרחוב גבעתי. קטע מתכנית אקסנומטרית 1954.
ארכיון אגף שפ"ע עריית תל אביב יפו

מתקן משחק שנות השמונים / ארכיון כהנוביץ

שינוי בטופוגרפיה דילול החורשה

פינת הרחובות ההגנה וגבעתי, פינת משחקים ושביל
רוכבי אופניים

כניסה מרחוב גבעתי, 2021

גן התקווה - שינויים לאורך השנים

סיכום

- שינויי טופוגרפיה בשולי הגן.
- תוספת נטיעות בשוליים (לא ברור אם מומש).
- תוספת מתקנים: מקלט.
- תוספת מתקני משחק.
- תוספת פסלים ואנדרטאות.

מתקני משחק, 2021

ג'ירו, ירדן דנקר, 1991

גן התקווה – מצב קיים

מצב סטטוטורי

1. נתוני התכנון מצביעים על חשיבותו של גן התקווה כגן גדול, עירוני מרכזי.

2. לפי תכנית המתאר וסקר עירוני, הגן מוגדר כאתר טבע נקודתי.

3. הרקמה הקיימת כיום מצפון וממזרח לגן, מיועדת לעבור התחדשות עירונית. בנספח אזורי הייעוד, מתוכננת בניה לגובה של 4-15 קומות, נושא שעשוי להשפיע על המבטים מהגן ועל כמות המשתמשים בו.

4. בקרבת הגן ובסמוך אליו מתוכננת תחבורה רבת היסעים עם עדיפות לתח"ץ.

נספח תחבורה

קווי מערכת תחבורה עתירת נוסעים (מתע"ן)

תכנית מתאר מקומית כוללנית מס' תא/5000

נספח עיצוב מתאר עירוני

תכנית מתאר מקומית כוללנית מס' תא/5000

נספח אזורי תכנון ומתחמי תכנון

תכנית מתאר מקומית כוללנית מס' תא/5000

שכבת נספח אזורי ייעוד

מצב מאושר

gisn.tel-aviv.gov.il/view

גן התקווה - מאפיינים תרבותיים בהקשר של * HUL

הערכה כוללת

סעיפי המלצה בנושא נופים אורבניים-היסטוריים:

הנוף האורבני היסטורי הוא אזור אורבני שנוצר מריבוד תכונות, ערכי תרבות וערכי טבע במהלך ההיסטוריה. הנוף האורבני-היסטורי מרחיב את המושג "מרכז היסטורי או "מכלול", והוא כולל הקשרים אורבניים רחבים ואת סביבתם הגיאוגרפית. (סעיף 8)

מאפייני גן התקווה בהקשר לסעיפי ההמלצה:

גן התקווה ניטע בשטח ששימש בעבר כפרדס אותו עיבדו חקלאים ערבים. ב-1948 ניטש והיה לשטח ציבורי בלב שכונת התקווה שקלטה באותה תקופה עולים רבים שהצטופפו בשרידי המבנים שהותירו הערבים. צרכיהם בשטח ציבורי פתוח לנופש הביא להקצאת המרחב לגן. כמו גם שאיפתה של העיריה להראות שהיא מפתחת גם את השכונות שזה עתה הפכו לחלק מהמערכת העירונית.

הקשרים רחבים אלו כוללים בעיקר את הטופוגרפיה של האתר, את הגאומורפולוגיה שלו את ההידרולוגיה ואת תכונותיו הטבעיות. (סעיף 9)

• הגן משמר מעט מסביבתו המקורית. הטופוגרפיה השטוחה נשמרה בלב הגן ושונתה בשוליו רק בשינויים של שנות השמונים. הצמחיה יובאה לגן כאשר הדקלים מייצגים את הנוף המקומי טרם פיתוח.

וכן את סביבתו הבנויה ההיסטורית וזו העכשווית גם יחד, את התשתיות מעל לפני הקרקע ומתחתיה, את השטחים הפתוחים ואת הגנים, את דפוס שימושי הקרקע שלו ואת הארגון המרחבי, תפיסות ויחסים חזותיים, ואת כל המרכיבים הנוספים של המבנה האורבני. אלו כוללים גם מיומנויות חברתיות ותרבותיות, ערכים, תהליכים כלכליים וממדים לא מוחשיים של מורשת, הקשורים למגוון ולזהות (סעיף 9)

הגן משקף את תפיסת התכנון של אברהם קרוון שביקש ליצור מרחב ירוק ופתוח בלב העיר, לשימוש האוכלוסייה המקומית. קרוון בקש להדגיש את קו הרקיע וכן את יצירת תמונת הנוף באמצעות שילוב של עצים ושיחים בעלי עלווה צבועית. המרחב עודד פעילויות ספורט, משחק ושימוש במדשאות הרחבות. הבמה, שמשה למופעים בעבר כמו גם כיום. לאורך שנים משמש הגן מקום מפגש לקהילות המתגוררות סביב. בתקופת המחאה החברתית (2011) הוקם בגן מאהל שאיכלס מתושבי דרום תל אביב.

נוף אורבני היסטורי כחלק ממערכת כוללת של פיתוח בר קימא.

הגן מספק את שרותי המערכת האקולוגית בניהול הנגר בתחומו, בתרומה להקטנת אי החום העירוני, בהגדלת המגוון הביולוגי באמצעות משיכת מינים שונים לגן, ובעיקר באספקת שרותי ספורט ותרבות לקהילות שסביב.

* ההגדרות לקוחות מתוך המלצה בנושא נופים אורבניים-היסטוריים, (UNESCO, 2011) סעיפים 8-13, תרגום הוועד הישראלי לאונסקו, משרד החינוך ומנהל שימור רשות העתיקות

גן התקווה - מאפיינים תרבותיים בהקשר של *HUL הערכה כוללת

סעיפי המלצה בנושא נופים אורבניים-היסטוריים:

תפיסת הנוף האורבני-היסטורי שמה לה למטרה לשמר את איכות הסביבה האנושית, לשפר את השימוש היצרני ובר הקיימא של מרחבים אורבניים, תוך הכרה באופי הדינמי שלהם, ולקדם את המגוון החברתי והתפקודי שלהם. הגישה משלבת את המטרות של שימור המורשת האורבנית עם מטרות הפיתוח החברתי והכלכלי. היא נטועה ביחסים מאוזנים ובני קיימא בין הסביבה האורבנית לסביבה הטבעית, ובין הצרכים של דור ההווה ודור העתיד בשילוב הירוושה מהעבר.

הגן מבטא באופן מיטבי את הדינמיות של השימושים במרחב. כיום מרחבים בו מתקני הספורט המשקפים תרבות טיפוח גוף עכשווית (מתקני נינג'ה). ממורשת הגן הוותיק נותר בעקר שלד הצמחייה והוא זה שיש לשמר.

תפיסת הנוף האורבני-היסטורי רואה בגיוון תרבותי וביצירתיות נכס חשוב לפיתוח אנושי, חברתי וכלכלי, ומספקת כלים לניהול שינויים פיזיים וחברתיים, כדי להבטיח שהתרבויות עכשוויות יהיו משולבות בהרמוניה עם המורשת בסביבה היסטורית ויובאו בחשבון הקשרים אזוריים.

בגן באים לידי ביטוי הקהילות המקומיות והדמויות המקומיות (אנדרטה לזכרה של עפרה חזה).

תפיסת הנוף האורבני-היסטורי לומדת ממסורות ומתפיסות של קהילות מקומיות תוך כיבוד ערכים של קהילות לאומיות ובין-לאומיות.

גן התקווה, צילום יוסף ליאור ארכיון עת"א

* ההגדרות לקוחות מתוך המלצה בנושא נופים אורבניים-היסטוריים, (UNESCO, 2011) סעיפים 8-13, תרגום הוועד הישראלי לאונסקו, משרד החינוך ומנהל שימור רשות העתיקות

הערכה:

- הגן העכשווי שומר על תשתית הצמחייה שהוותה מרכיב תכנוני מרכזי בפיתוח השטחים הפתוחים בתל אביב בשנות השישים וכן את מגמת השדרוג של מרחבים אלו החל משנות השמונים שכללה הכנסת פעילויות מגוונות לשטחי הגן.

המלצות כלליות לשימור והדגשת מאפייני הגן:

- תצורות הצומח - חורשות, נטיעת עצים בקבוצות והבודדים, נטיעת שיחים כחיץ בשוליים ובאיים מגוונים בחלל המרכזי של הגן.
- מוקדים ייחודיים - קונכייה אקוסטית בתכנון הקר.
- הגן הינו מערכת דינמית ולפיכך מרכיבים כמו מיני עצים, שיחים, ריהוט הגן ושימושים התואמים את רוח המקום ניתנים לשינויים כל עוד הם תואמים את עקרונות התכנון המקוריים של הגן.

המלצות קונקרטיות לשימור והדגשת מאפייני הגן הפיזיים:

- מאחר והעצים הם השריד היחיד מימי הקמתו של הגן מומלץ לשמור על שלד הצמחיה הקיים, להשלים את הנטיות החסרות במינים שהופיעו בתכניות
- לגבי שאר מרכיבי הגן יש להמשיך ולטפח אותם לטובת הקהילה ולפי צרכיה המשתנים.

ערכים בלתי מוחשיים:

- הנוף העירוני, הציבורי והפרטי מבטא את האינטראקציות המתמשכות בין אנשים למקום. הערכים, המסורות והזיכרון המשותף של תרבויות מן העבר או שמתקיימות בו בהווה מהווים את המרכיבים הבלתי מוחשיים של מורשת התרבות.
- ערכים בלתי מוחשיים עשויים לבוא לידי ביטוי במקומות המשמשים לאירועים, פסטיבלים, מופעים, עלייה לרגל, טקסי פולחן והנצחה. פרקטיקות מסורתיות. זיכרונות וסיפורים על אירועים ואישים הקשורים במקום, מקומות הקשורים בפעילות סביב צומח מקומי ואתרי מקור לחומרי יצירה מהווים גם הם רכיבי מורשת לא מוחשיים.
- קטגוריות אלה מצביעות על הערכים הלא מוחשיים הקיימים והמוטמעים במקומות ובאירועים ערכיים של חיי יומיום ומועדים מיוחדים.

המלצות קונקרטיות לשימור והדגשת ערכים בלתי מוחשיים בגן:

- חשיבותו של גן התקווה בהיותו שטח ציבורי פתוח בלב שכונת התקווה. מרחב ציבורי המאפשר מפגש בין קהילות, פעילויות ספורט ופעילויות אחרות ברמת אינטנסיביות משתנה. הגן שוקק כל שעות היממה והשבוע ויש לטפח אותו כך שיתן מענה לקהלים מגוונים.
- עידוד והקשר בין הקהילה למקום בפעילויות קהילתיות, סביבתיות וחינוכיות.

א. ספרים, מאמרים וכתבות

1. גן התקווה: שיחה של הלל עמר עם אברהם קרוון. (1955). השדה לגן ולנוף. י"א, ג'.
2. יעקובסון, מ' (2020, 01 באוגוסט). סיבוב בקונכייה האקוסטית בגן התקווה שתכנן צבי הקר. בחלון אחורי - ארכיטקטורה ואידיאולוגיה בדיסנילנד מקומי. <https://michaelarch.wordpress.com/2020/08/01/>

ב. עיריית תל-אביב-יפו

1. GIS עיריית תל אביב-יפו. <https://gisn.tel-aviv.gov.il/iview>
2. מאמר מערכת (ללא תאריך). שכונת התקווה. באנציקלופדיה העירונית (בהוצאת תל אביב 100). <https://sites.google.com/a/tlv100.net/tlv100/hatikva/hatikva>
3. סקר טבע עירוני בתל-אביב-יפו (2012). עיריית תל-אביב-יפו. <https://www.tel-aviv.gov.il/Residents/Environment/Pages/NatureSurvey.aspx>
4. תכנית המתאר תא/5000 (2016). עיריית תל-אביב-יפו. <https://www.tel-aviv.gov.il/Residents/Development/Pages/Outline.aspx>

ג. ארכיונים ומאגרי מידע

1. אוסף העיתונות וכתבי העת. הספרייה הלאומית. <https://www.nli.org.il/he/discover/newspapers>
2. ארכיון מחלקת שיפור פני העיר. תיקי גננות.
3. ארכיון עיריית תל-אביב-יפו. תיקי גננות.
4. מחלקת תצ"א, מנהל הנדסה, אגף תכנון העיר
5. מפות היסטוריות תל-אביב. הספרייה הלאומית. <https://merhav.nli.org.il/>

ד. מקורות נוספים

1. simplex-mapping-data.com

- המלצה בנושא נופים אורבניים-היסטוריים, ((UNESCO, 2011) סעיפים 8-13, תרגום הוועד הישראלי לאונסקו, משרד החינוך ומינהל שימור רשות העתיקות.

גן השוטרת קוממי, 2022

גן השוטרת קוממי

גן השוטרת קוממי בללי

כתובת: תשרי, 37 תל אביב יפו, בין הרחובות תשרי לתמוז, שכונת עזרא.

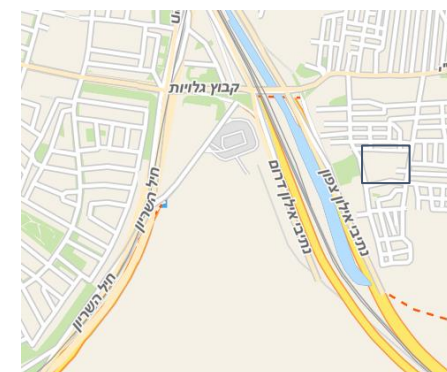
גוש חלקה: גוש: 6034, חלקה: 55

גודל: 7 דונם.

מתכנן: מחלקת גנים ונוף בעיריית תל אביב בראשות אברהם קרוון.

שנת הקמה: 1966.

חידוש: 1996 (אדר. נוף חיים כהנוביץ)

תכנית מיקום

<https://www.govmap.gov.il/?c=180448.78,661345.75&z=8&b=1>

- גן שכונתי בלב שכונת עזרא. ראשיתו בגינה שניטעה במחצית שנות השישים לזכרה של השוטרת יונה קוממי בת השכונה שנהרגה במהלך פעילותה המשטרתית בשנת 1965.
- שלושים שנה לאחר מכן פותחה החורשה בתמיכת קרן תל אביב לפיתוח.
- בשנת 2002 ניהלו תושבי השכונה מאבק מוצלח נגד עיריית תל אביב שרצתה להחליף את שם הגינה על שם יצחק רבין.

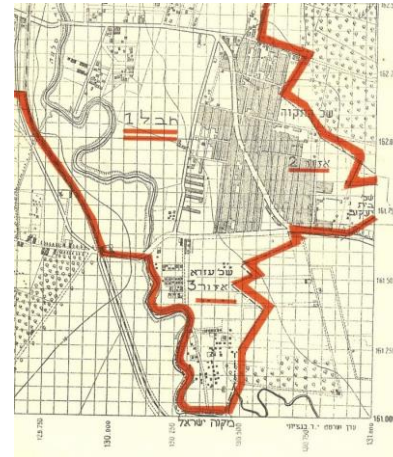
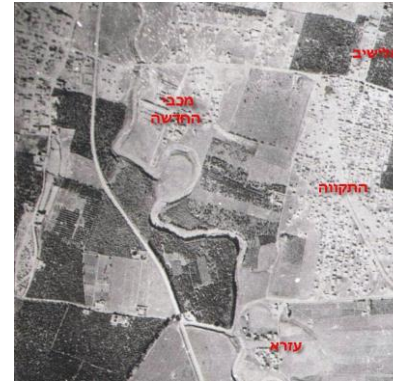
אנדרטה לזכר השוטרת יונה קוממי

גן השוטרת קוממי - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור המרחב - היסטוריה

שכונת עזרא, מחצית שנות השישים. האנציקלופדיה העירונית

שכונת עזרא

שכונת עזרא הוקמה בידי חברת עזרה ממזרח לאפיק המוסררה החל מראשית שנות השלושים. השכונה נבנתה עבור עניי העיר שנדחקו אל שוליה ורכשו מגרשים על פשט ההצפה של נחל האיילון. בשוליה היו פרדסים. השכונה נבנתה בשני גושים עזרא א ועזרא ב וביניהם שטח בור עליו נטע בשנות השישים הגן.

הקמת הבתים בשכונה נעשתה ללא תכנית ובראשיתה לא היה לתושבים בה חיבור למים, לחשמל ולתשתית ביו. במחצית שנות החמישים הוחלט על הסתת האילון אל שפת הים ביפו. חלק מהתכנית בוצע ובאפיק המיובש חלקית נסללו נתיבי איילון.

השכונה המרוחקת הייתה מטרה להתקפות מצד ערביי יפו והכפר סלמה. במשך שנים סבלה השכונה מהזנחה מתמשכת כאשר העדר רישום מדויק של הבעלות על הקרקע מהווה את אחד החסמים בפני שיקומה.

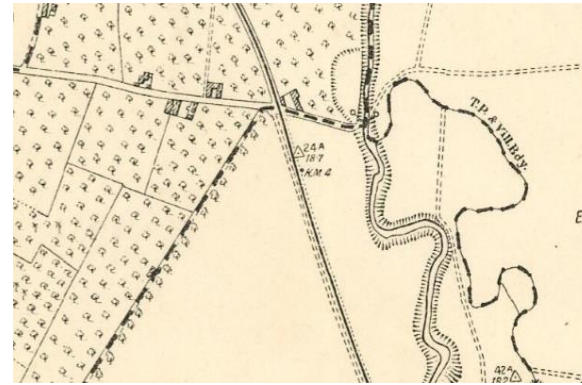
גן השוטר קוממי- המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

המרחב - מפות ותצא"ות היסטוריות

בתצא"ות ובמפות ההיסטוריות ניתן להבחין כי הגן העכשווי היה בחלקו ממוקם על גבי שטחי בור בסמוך לערוץ המוסררה (כנראה בתחום פשט ההצפה).
עד 1949 שטח הגן הווה מובלעת ריקה בתוך שכונת עדרא ההולכת ומצטופפת.

1944

1930

1958

1949

1949

גן השוטרת קוממי - המרחב הנופי כפי שתוכנן במקור

מפות ותצא"ות היסטוריות

התצא"ות מלמדות על התפתחות החורשה. ב-1967 שנה לאחר פתיחת הגן ניתן לראות את הנטיעות הרבות בלב הגן ואת שדרת הפיקוסים בחזית הדרומית. ב-1995 ניתן כבר להבחין במקלט בחלקו הדרומי של הגן. עשור לאחר מכן נראים האזורים שתכנן כהנוביץ.

1978

1976

2005

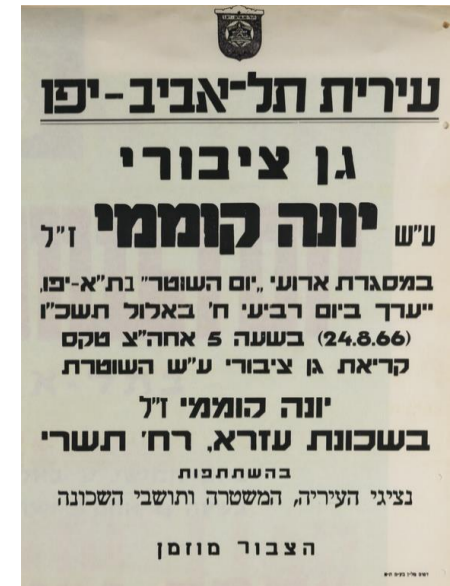
1999

1986

הגן שנטע בשנת 1966 היה הראשון בשכונת עזרא על פי תכנית המתאר לשכונה. בגן נטעו 300 עצים, ערוגות פרחים עונתיים וכן מוקמו בו פינות משחק לילדים, שבילים להולכי רגל, מדרכות וספסלי ישיבה.

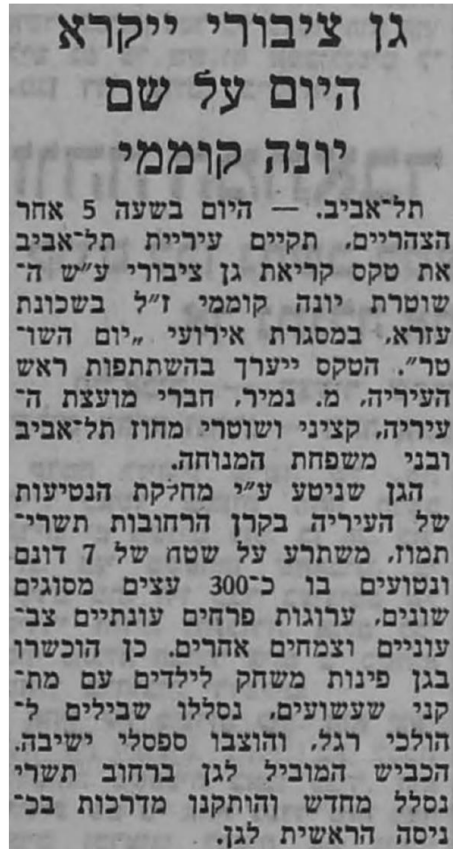
תצלום האויר משנת 1967 מעיד על היקף הנטיעות.

השוטרת יונה קוממי, בת השכונה, אשר נהרגה בעת מילוי תפקידה בשנת 1965

1967

למרחב. 25.8.66. אתר עיתונות יהודית היסטורית, הספרייה הלאומית

הושחתו פרחים ב"גן יונה קוממי"

מעשה חבלה ונראלי נעשה ביום
ה' בלילה בגן הציבורי על-שם
השוטר יונה קוממי שבשכונת
עזרא בתליאביב.

ערוגה בת 500 שתילים רב-
שנתיים, שהיו בפריחה, הושחתה
והשתילים נעקרו. הושחתו והושל-
כו לכביש. הוגשו תלונה למש-
טרה.

דבר 21 אוגוסט 1966

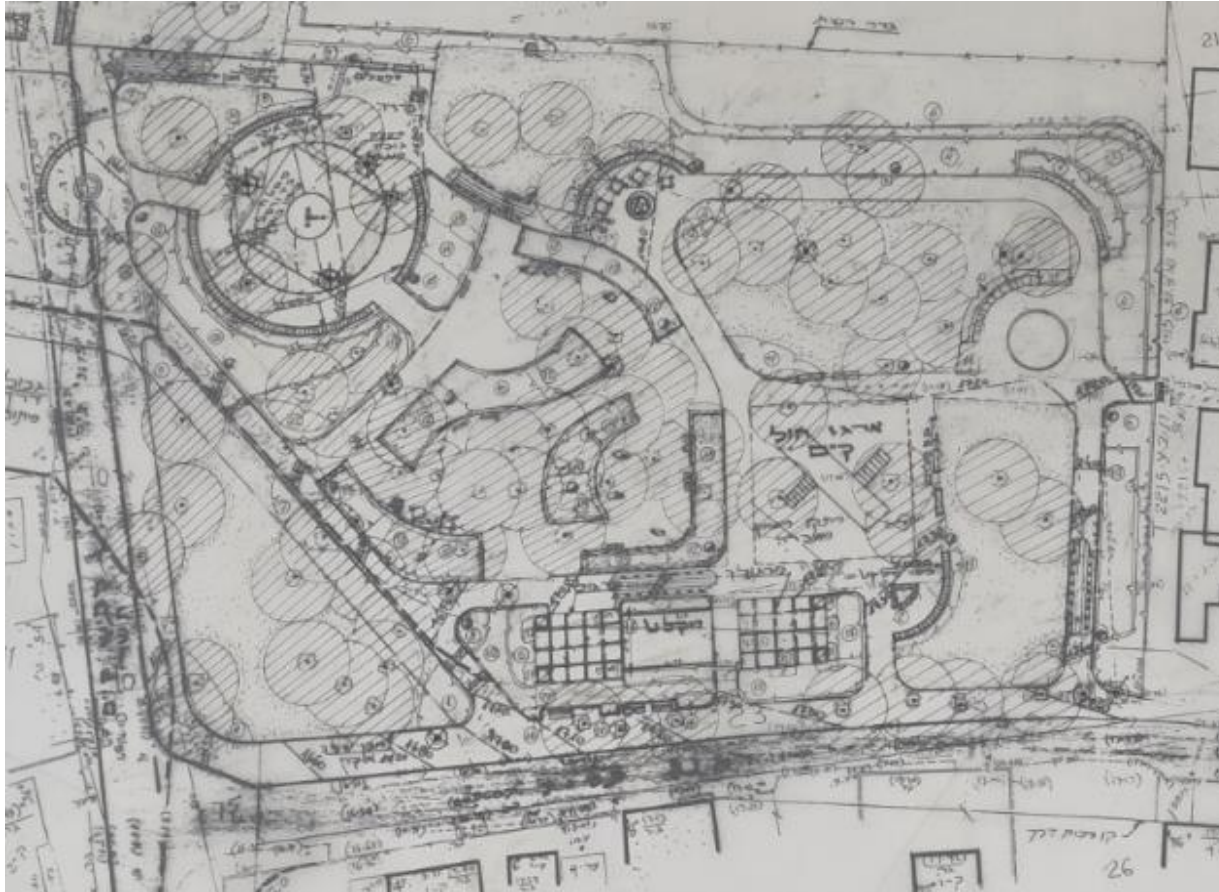
שמה של השוטר יונה קוממי, שנפלה אשתקד בעת מילוי תפקידה, כאשר
נורתה על ידי רוצח נמלט, הונצח אתמול בקריאת שמה על גן ציבורי
חדש בשכונת „עזרא“, שכונתה של המנוחה. בטקס השתתפו שר המשטרה
בכור שיטריה, ראש העיר מרדכי נמיר, וניצב יעקב קנר, מפקד משטרת
מחוז ת"א. זהו הגן הראשון אשר הוקם בשכונת „עזרא“ והוא משתרע
על 7 דונם. כצילום — ההורים השכולים גוזרים את הפרט וחונכים את הגן.

למרחב 24.25.8.66. אתר עיתונות יהודית היסטורית, הספרייה הלאומית

גן השוטרת קוממי - שינויים לאורך השנים תכנית כהנוביץ

בשנת 1996 בתמיכת קרן תל אביב לפיתוח
חודש הגן:

- חורשת העצים נשמרה.
- שבילים רוצפו באבנים משתלבות.
- שיחים רבים נטעו בשולי הגן.
- נוספו ספסלי ישיבה ושולחנות.
- הוקם מגרש משחק לא פורמלי למשחקי כדור.

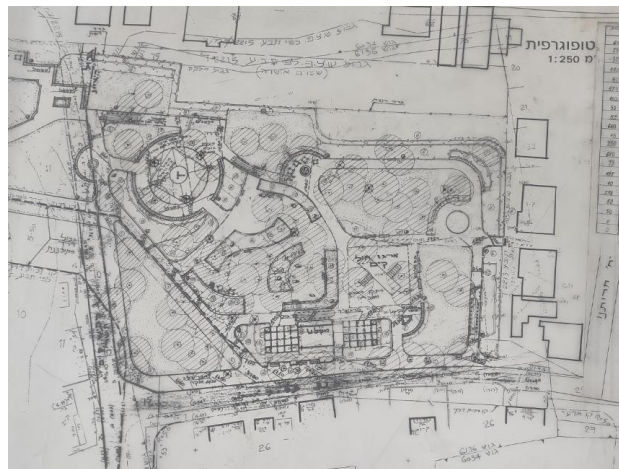

תכנית פיתוח הגן 1996, כהנוביץ

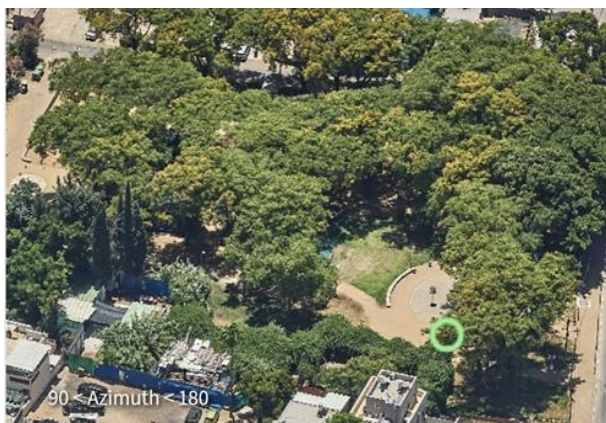
גן השוטרת קוממי - שינויים לאורך השנים

מרכיבי התכנון - סגנון

בבסיס הגן חורשת מכנפים נאים, פיקוסים ומעט זיתים. פעולת הנטיעה בשנות השישים לא שינתה את הטופוגרפיה המקומית. בעוד שוליו של הגן ניטעו בצפיפות, החלל המרכזי היה דליל יותר אך במשך השנים החלל נסגר.

תכנית - כהנוביץ 1996

גן השוטרת קוממי - שינויים לאורך השנים

מרכיבי התכנון - טופוגרפיה וצמחיה

הטופוגרפיה בגן מישורית ונשמרה ככזו מאז הקמת הגן במחצית שנות השישים.

בגן מדשאות מוצלות עם עצים בוגרים. שיחים מלווים את שבילי ההליכה, מקיפים את חלקי הגן ואת פינות הישיבה.

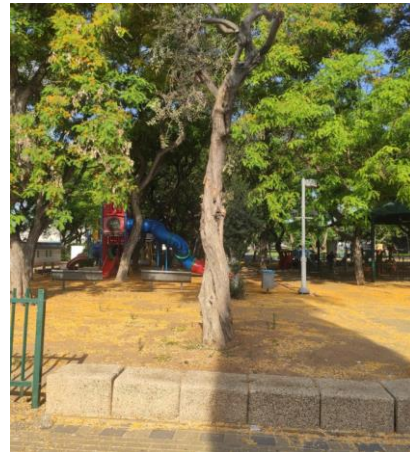
עצי פיקוס השדרות לצד עצי מכנף נאה - חורשה מוצלת, גזעים מעניינים ומדשאה

עצים בוגרים - מכנף נאה

שיחים מלווים את שבילי ההליכה ומקיפים את פינות הישיבה

עץ זית גבוה יותר מהשאר

באחת מפינות הגן - כמה עצי זית נמוכים. הקרקע מחופה פריחת מכנף נאה

גן השוטרת קוממי - שינויים לאורך השנים

מרכיבי התכנון - צמחיה

מינים בולטים שנצפו בגן

עשבוניים ודגניים:

אגפנטוס אפריקאי
המרקליס
אספרג שפרנגר

שיחים בגן:

טקומית הכף
עפרית הכף
לנטנה צהובה ננסית
קופאה ננסית
קופאה שיחית
קוטינוס מזרחי
פנטס גוונים שונים
לנטנה אדומה
פיקוס תאילנדי
קריסה גדולת פרחים
קלירודנדרון נאה
בן עוזר סוכתי
הדס מצוי
חיצית הטיפין
הרדוף הנחלים
בוגנווילאה נאה
פיטוספורום יפני מגוון

פיקוס השדרות

מכנף נאה

זיתים

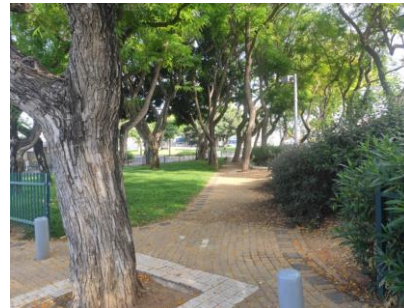
אקליפטוס

תכנית ורשימת צמחים מתוך תכנית צמחיה - כהנוביץ חיים. 1996. ארכיון אגף שפ"ע, עריית תל אביב-יפו

חורשת מכנפים נאים 2022 /

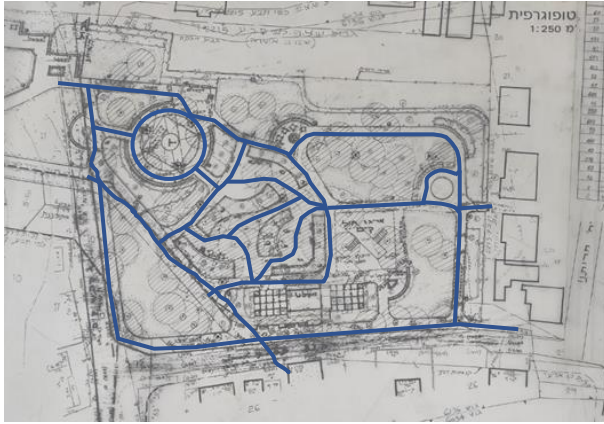
עצים לצד שיחים. 2022

עצים לצד שיחים (ותרגולות). 2022

גן השוטרת קוממי - שינויים לאורך השנים מרכיבי התכנון - מערכת תנועה, כניסות וחזיתות בגן

מערכת התנועה בגן מבוססת על שביל היקפי בשולי הגן ולאורך הרחובות תשרי ותמוז, וכן מערכת שבילים פנימית המחלקת את הגן לשימושים שונים.

מערכת התנועה על רקע תכנית כהנוביץ, ארכיון אגף שפ"ע עריית תל אביב-יפו

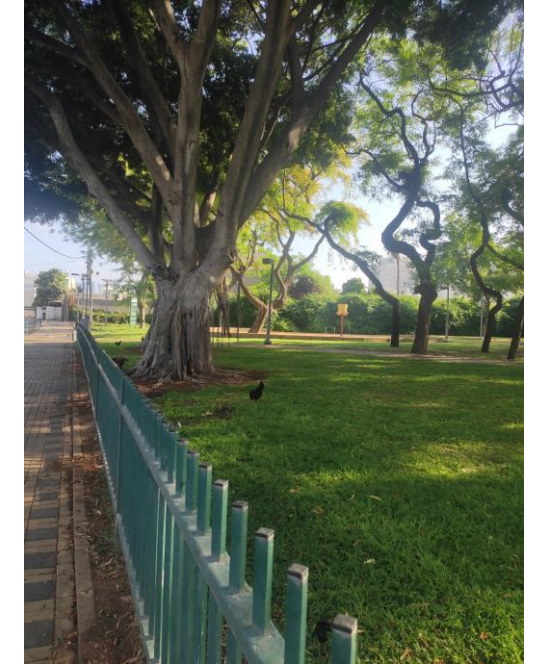
חזית לאורך רחוב תמוז. 2022

כניסה מכיוון רחוב תמוז. 2022

כניסה מכיוון תמוז. 2022

חזית לאורך רחוב תשרי. 2022

גן השוטרת קוממי - שינויים לאורך השנים

מרכיבי התכנון - פרטי פיתוח וחומרים - ריצופים ועוד

ריצוף אבן משתלבת ואבן שפה מגרנוליט

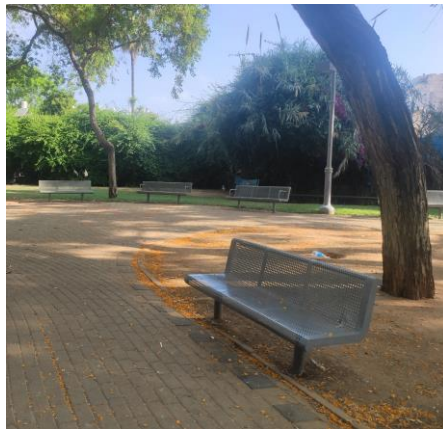
אבן שפה מאבן גיר

ריצוף משתלבות ופתח לעץ בחגורת בטון סמויה.

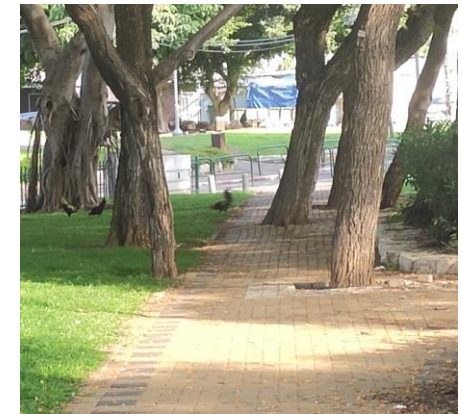
שילוב חלוקים, אבן משתלבת ואבני גיר ובזלת באנדרטה

ספסל מתכת

שולחן וכסאות מבטון וברזל

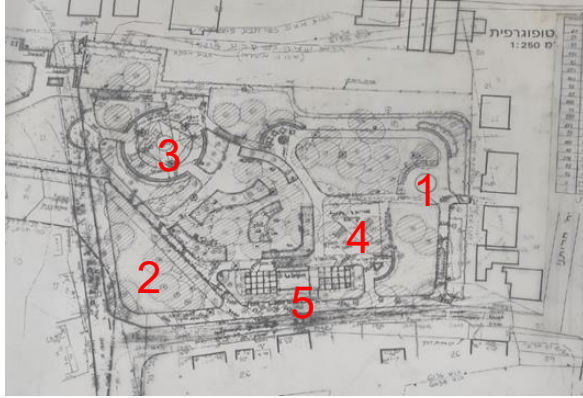

מקטע משולב באבן גן מקורית שתחמה אזור משחק, ריצוף משתלב דבלטי היסטורי וריצוף משתלבת מאוחר

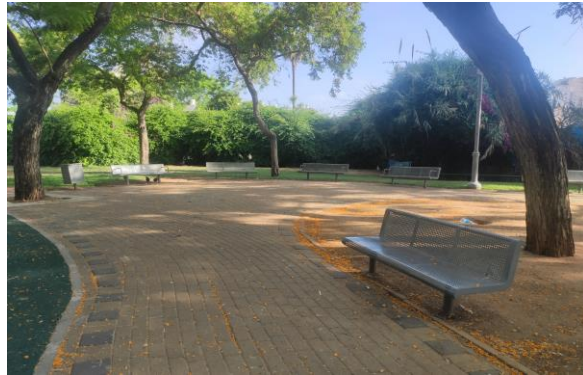
צילומי הגן, 2022

גן השוטרות קוממי - שינויים לאורך השנים מרכיבי התכנון - שימושים

1. אנדרטה
2. חורשה מדושת
3. רחבה מרוצפת
4. מתקני משחק
5. מקלט

1

3

2

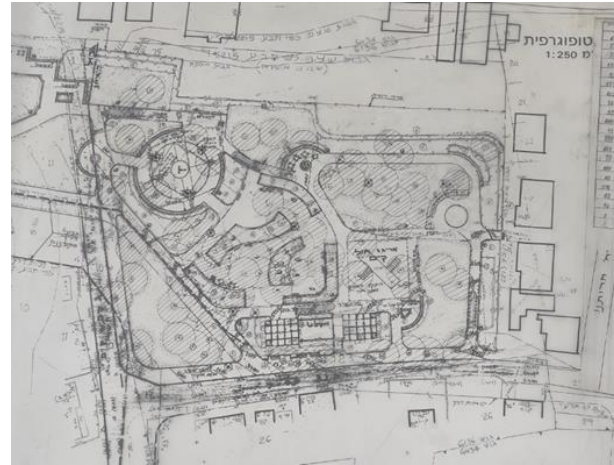

5,4

גן השוטר קוממי - שינויים לאורך השנים

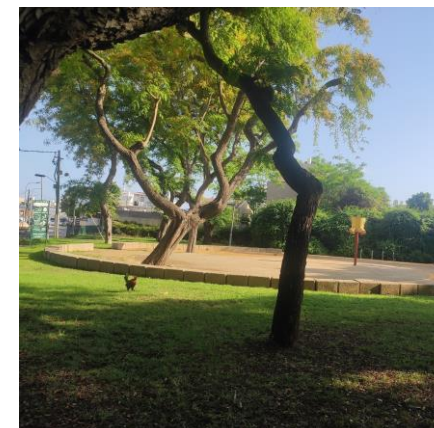
סיכום

- מחורשה (בעיקר) לגן מחולק לפעילויות שונות.
- ממתקני משחק בודדים למתקן משחק מקורה.
- משבילים כבושים לריצוף אבן משתלבת.
- שינויי בריהוט הגן ובגופי תאורה.
- גידור הגן.

תרשים אנדרטה לזכר יונה קוממי בתכנון כהנוביץ, 1996. ארכיון אגף שפ"ע עיריית תל אביב יפו

מרחבי הגן, 2022

גן השוטר קוממי – מצב קיים

תכניות סטטוטוריות

1. בתכנית ייעודי הקרקע המפורטת הגן מופיע כשצ"פ, לעומת נספח אזורי יעוד ונספח עיצוב מתאר עירוני בהם הגן מופיע כשטח המיועד למגורים עד 8 קומות.
2. לפי נספח עיצוב מתאר עירוני, מדרום מזרח לגן מתוכננים בניינים עד 15 קומות, נתון שעשוי להשפיע על מספר המשתמשים בגן.

נספח מצב מאושר

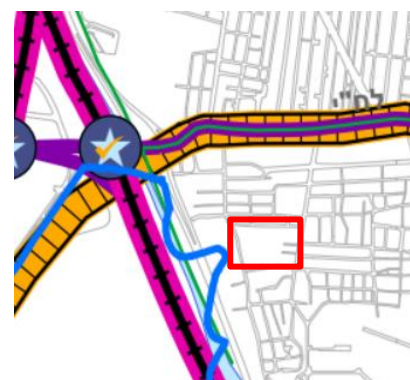
נספח מצב מאושר תכנית מתאר מקומית בוללית מס' תא/5000

יעודי קרקע מפורטת

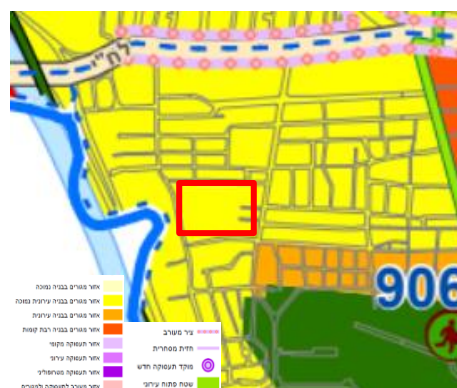
תכנית יעודי קרקע מפורטת

נספח תחבורה

תכנית מתאר מקומית בוללית מס' תא/5000, נספח תחבורה

נספח אזורי יעוד

תכנית מתאר מקומית בוללית מס' תא/5000, נספח אזורי יעוד

נספח עיצוב מתאר עירוני

תכנית מתאר מקומית בוללית מס' תא/5000, נספח עיצוב מתאר עירוני

גן השוטר קוממי - מאפיינים תרבותיים בהקשר של *HUL הערכה כוללת

סעיפי המלצה בנושא נופים אורבניים-היסטוריים:

הנוף האורבני היסטורי הוא אזור אורבני שנוצר מריבוד תכונות, ערכי תרבות וערכי טבע במהלך ההיסטוריה. הנוף האורבני היסטורי מרחיב את המושג "מרכז היסטורי או "מכלול", והוא כולל הקשרים אורבניים רחבים ואת סביבתם הגיאוגרפית. (סעיף 8)

מאפייני גן השוטר בהקשר לסעיפי ההמלצה:

גן השוטר ניטע ופותח בשטח משורי בשולי פשט ההצפה של נחל מוסררה על שטח בור.

בשנת 1966 נטעה במקום חורשה לזכרה של השוטר יונה קוממי, בת השכונה, שנהרגה בעת מילוי תפקידה.

בראשיתו היה הגן חורשה מפולשת ובה מתקני משחק וערוגות בדומה לחורשות רבות שנטעו באותה התקופה על מגרשים פנויים בעיר.

הקשרים רחבים אלו כוללים בעיקר את הטופוגרפיה של האתר, את הגאומורפולוגיה שלו את ההידרולוגיה ואת תכונותיו הטבעיות. (סעיף 9)

הגן מבוסס על הטופוגרפיה הטבעית ושימושיו מתבססים על תכונותיה.

וכן את סביבתו הבנויה ההיסטורית וזו העכשווית גם יחד, את התשתיות מעל לפני הקרקע ומתחתיה, את השטחים הפתוחים ואת הגנים, את דפוס שימושי הקרקע שלו ואת הארגון המרחבי, תפיסות ויחסים חזותיים, ואת כל המרכיבים הנוספים של המבנה האורבני. (סעיף 9)

הגן משקף את תפיסת התכנון של עירית תל אביב בשנות השישים. נטיעת חורשה מגוונת ובה מיקום של מתקני משחק וערוגות פורחות.

פיתוח הגן היה כפי הנראה מינימלי בשל קשיים תקציביים.

כיום משקף הגן את תפיסת התכנון של שנות התשעים שכללה חלוקת המרחב לפעילויות מוגדרות, ריצוף הגן בחומרים קשיחים, תוספת נטיעות של שיחים בעיקר בשולי הגן.

אלו כוללים גם מיומנויות חברתיות ותרבותיות, ערכים ותהליכים כלכליים. (סעיף 9)

כפי שניתן ללמוד מהמקורות (המוגבלים) שיקף הגן את האמצעים המעטים שהיו לעירייה בתקופת ההקמה.

* ההגדרות לקוחות מתוך המלצה בנושא נופים אורבניים-היסטוריים, (UNESCO, 2011) סעיפים 8-13, תרגום הוועד הישראלי לאונסקו, משרד החינוך ומנהל שימור רשות העתיקות

גן השוטרות קוממי - מאפיינים תרבותיים בהקשר של * HUL הערכה כוללת

סעיפי המלצה בנושא נופים אורבניים-היסטוריים:

הקשרים רחבים אלו כוללים.
ממדים לא-מוחשיים של מורשת,
הקשורים למגוון ולזהות (סעיף 9).

נוף אורבני היסטורי כחלק ממערכת
כוללת של פיתוח בר קיימא (סעיף 10).

מאפייני גן השוטרות בהקשר לסעיפי ההמלצה:

לא ידוע על שימושים מיוחדים בגן.

הגן מהווה ריאה ירוקה במרחב האורבני
הצפוף.

תפיסת הנוף האורבני-היסטורי שמה לה
למטרה לשמר את איכות הסביבה
האנושית, לשפר את השימוש היצרני
ובר הקיימא של מרחבים אורבניים, תוך
הכרה באופי הדינמי שלהם, ולקדם את
המגוון החברתי והתפקודי שלהם.
הגישה משלבת את המטרות של שימור
המורשת
האורבנית עם מטרות הפיתוח החברתי
והכלכלי. היא נטועה ביחסים מאוזנים
ובני קיימא בין הסביבה האורבנית
לסביבה הטבעית, ובין הצרכים של דור
ההווה ודור העתיד בשילוב הירושה
מהעבר (סעיף 11).

הגן משמש את הקהילה במגוון של
פעילויות ספורט ונופש.

תפיסת הנוף האורבני-היסטורי רואה
בגיוון תרבותי וביצירתיות נכס חשוב
לפיתוח אנושי, חברתי וכלכלי, ומספקת
כלים לניהול שינויים פיזיים וחברתיים,
כדי להבטיח שהתערבויות עכשוויות יהיו
משולבות בהרמוניה עם המורשת
בסביבה היסטורית ויובאו בחשבון
הקשרים אזוריים. (סעיף 12)

תפיסת הנוף האורבני-היסטורי לומדת
ממסורות ומתפיסות של קהילות
מקומיות תוך כיבוד ערכים של קהילות
לאומיות ובין-לאומיות (סעיף 13)

* ההגדרות לקוחות מתוך המלצה בנושא נופים אורבניים-היסטוריים, (UNESCO, 2011) סעיפים 8-13, תרגום הוועד הישראלי לאונסקו, משרד החינוך ומנהל שימור רשות העתיקות

הערכה:

- הגן העכשווי שומר על תשתית החורשות שהוו מרכיב תכנוני מרכזי בפיתוח השטחים הפתוחים בתל אביב בשנות השישים וכן את מגמת הפיתוח של מרחבים אלו בשנות התשעים מגמה שכללה הכנסת פעילויות מגוונות לשטחי הגן.

המלצות כלליות לשימור והדגשת מאפייני הגן:

- שימור טופוגרפיה קיימת
- תצורות הצומח - חורשות, נטיעת עצים בקבוצות ובדדים, נטיעת שיחים בשוליים
- מוקדים ייחודיים – אנדרטה לזכרה של יונה קוממי.
- שפה צורנית וחומרית של מרכיבי הפיתוח ההיסטוריים כניסות, שבילים.
- הגן הינו מערכת דינמית ולפיכך מרכיבים כמו מיני עצים, שיחים, ריהוט הגן ושימושים התואמים את רוח המקום ניתנים לשינויים כל עוד הם תואמים את עקרונות התכנון המקוריים של הגן.

המלצות קונקרטיות לשימור והדגשת מאפייני הגן הפיזיים:

- מאחר והחורשה הקיימת הינה השריד היחיד לאשר נעשה בשנות השישים, מומלץ לנקוט בכל האמצעים לחיזוקה, כולל טיפול בעצים בוגרים, החלפת עצים מנוונים (זיתים) ושתילה של עצים חדשים כנדרש, בהתאם לתכניות המוקדמות.
- לגבי שאר מרכיבי הגן יש להמשיך ולטפח אותם לטובת הקהילה ולפי צרכיה המשתנים.

ערכים בלתי מוחשיים:

- הנוף העירוני, הציבורי והפרטי מבטא את האינטראקציות המתמשכות בין אנשים למקום. הערכים, המסורות והזיכרון המשותף של תרבויות מן העבר או שמתקיימות בו בהווה מהווים את המרכיבים הבלתי מוחשיים של מורשת התרבות.
- ערכים בלתי מוחשיים עשויים לבוא לידי ביטוי במקומות המשמשים לאירועים, פסטיבלים, מופעים, עלייה לרגל, טקסי פולחן והנצחה. פרקטיקות מסורתיות. זיכרונות וסיפורים על אירועים ואישים הקשורים במקום, מקומות הקשורים בפעילות סביב צומח מקומי ואתרי מקור לחומרי יצירה מהווים גם הם רכיבי מורשת לא מוחשיים.
- קטגוריות אלה מצביעות על הערכים הלא מוחשיים הקיימים והמוטמעים במקומות ובאירועים ערכיים של חיי יומיום ומועדים מיוחדים.

המלצות קונקרטיות לשימור והדגשת ערכים בלתי מוחשיים בגן:

- הגן הינו הגן הראשון אשר הוקם בשכונת עזרא שהינה אחת משכונות המצוקה של תל אביב.
- שימור מרכיבים קיימים מוחשיים הקשורים במורשת בלתי מוחשית: אתר ההנצחה.
- הצבת שילוט הסבר משולב בצילומים המספר את סיפורו של המקום.
- עידוד והקשר בין הקהילה למקום בפעילויות קהילתיות, סביבתיות וחינוכיות.

א. ספרים, מאמרים וכתבות

ב. עיריית תל-אביב-יפו

1. GIS עיריית תל אביב-יפו. <https://gisn.tel-aviv.gov.il/iview>
2. סקר טבע עירוני בתל-אביב-יפו (2012). עיריית תל-אביב-יפו. <https://www.tel-aviv.gov.il/Residents/Environment/Pages/NatureSurvey.aspx>
3. רכט, ד' (ללא תאריך). שכונת עזרא. באנציקלופדיה העירונית (בהוצאת תל אביב 100). <https://sites.google.com/a/tlv100.net/tlv100/hatikva/zra>
4. תכנית המתאר תא/5000 (2016). עיריית תל-אביב-יפו. <https://www.tel-aviv.gov.il/Residents/Development/Pages/Outline.aspx>

ג. ארכיונים ומאגרי מידע

1. אוסף העיתונות וכתבי העת. הספרייה הלאומית. <https://www.nli.org.il/he/discover/newspapers>
2. ארכיון מחלקת שיפור פני העיר. תיקי גננות.
3. ארכיון עיריית תל-אביב-יפו. תיקי גננות.
4. מחלקת תצ"א, מנהל הנדסה, אגף תכנון העיר
5. מפות היסטוריות תל-אביב. הספרייה הלאומית. <https://merhav.nli.org.il/>

ד. מקורות נוספים

1. simplex-mapping-data.com

- המלצה בנושא נופים אורבניים היסטוריים, ((UNESCO סעיפים 8-13, תרגום הוועד הישראלי לאונסקו, משרד החינוך ומינהל שימור רשות העתיקות.